ANUL VI. — No. 230

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 3 Mai 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

UN ASASINAT PATRIOTIC

de VICTOR EFTIMIU

PREȘEDINTELE

— Te numești George Henriquez, zis „Silvan-Eol", om de litere, 35 ani, invalid de război; ești acuzat că în noaptea de 23 spre 24 Mai 1917, ai asasinat la el acasă, pe inginerul Theobald Armory, cel mai bun prieten al d-tale. Iți mărturisești crima?

ACUZATUL

Da!

PREȘEDINTELE

Spune cum s'a întâmplat. Iți recomand să eviți, în povestirea d-tale, orice amănunt străin de ceeace ne interesează.

ACUZATUL

Am să fiu cât se poate de scurt.

La 12 Aprilie 1917, pe la ora 9 seara, lucram la lumina unei lămpi de petrol în mansarda mea, dela etajul al șaselea, a cărei fereastră unică, spre curte, domină casele din împrejurimi. Lăsasem perdelele ca să nu se vadă nici o lumină (din pricina aeroplanelor inamice).

Deodată, auzii un sgomot ciudat: ca și cum mi-ar fi bătut cineva în geam. Ciocănitura se repetă. Cu inima strânsă de emoție — nu puteam să-mi închipui ce pasăre ciudată venia să se isbească de fereastra mea — micșorai lumina lămpii și ridicai perdeaua. Spre marea mea mirare, văzui o umbră colosală, care-mi acoperea o jumătate din fereastră; o mână mare, neagră, bătu din nou și-o voce cunoscută răsună:

— Hai, deschide!

Deschisei aproape automatic. Cineva se apleacă spre mine. Era Armory, inginerul Theobald Armory, care sta agățat acolo, la marginea odăiței mele, peste prăpastia neagră a curții. Cea dintâi mișcare, înainte de a-i întinde mâna și a-l atrage în casă, fu să văd scara uriașă pe care prietenul meu se cocoțase până la al șaselea etaj. Dar picioarele lui Theobald nu se sprijineau pe nimic, spânzurau în spațiu.

Cu coatele pe marginea ferestrei, părea că se ține acolo mulțumită unei diabolice figuri de echilibristică. Eram uluit.

— Te-am dat gata hai?! zise el, intrând în odăiță.

Cu gesturi calme, enigmatice, cu un surâs misterios în privire, el își scoase mâinile din niște mănuși negre, enorme, pe cari nu le mai văzusem.

— „Te rog să mă ierți dragul meu, — zise el, că ți-am intrat în casă, într'un chip atât de neobișnuit; dar noutatea pe care viu să ți-o anunț ar fi contrastat prea mult cu o vizită regulată, pe scara obișnuită.

„Am pus, în sfârșit, la punct o invenție care va revoluționa știința și lumea, după ce ne va fi dat o victorie rapidă și totală!

„Această invenție de care tu auzi cel dintâi, simplifică într'un chip definitiv, sborul omului.

„Peste câte-va luni, aeroplanul va părea o biată căruță, grea și hodorogită, care face gălăgie multă pentru nimica toată.

Aparatul pe care-l duc cu mine și pe care tu nici nu-l bagi de seamă, atâta e de mic, poate fi mânuit și de un copil, după un exercițiu de treizeci de minute.

„Uită-te la mănușele astea. Precum vezi, dosul lor, ca și pingelile mele, e făcut dintr'o materie suptă și fosforescentă, un fel de ștofă — za, foarte solidă.

„Ei bine, această materie, pe care am compus-o eu, are darul minunat, de necrezut, de-a neutraliza forța de atracție a pământului.

„Este contra-magnetul universal!

„Apropriind și depărtând, după câte-va reguli foarte simple, mâinile și picioarele, prevăzute cu această ștofă, omul poate să se înalțe și să evolueze în spațiu, cu agilitatea unei pasări. Stai să vezi"!

Theobald își puse mănușile, stinse lampa, se urcă pe bordul ferestrei și-și dădu drumul în aer. Am scos un țipăt de groază, căci prietenul meu coborîse foarte repede, gata să cadă, câțiva metri, dar, după o clipă, el se înălță din nou și domină toate clădirile.

Intins în spațiu, cu fața spre pământ, asemeni unui înotător, elegant și sigur, el plutea pe valurile aerului, în noaptea liniștită, deasupra coperișurilor albastre, luminate de luna plină.

Inotă așa, vre-o zece minute. Apoi, cu o mișcare descompusă lent, descrise, cu mâinile acum lipite, o largă curbă aeriană și corpul său luă o atitudine nouă: era în picioare acum, cu brațele întinse deasupra capului, și palmele apropiate; o siluetă foarte lungă și subțire. Jocul reîncepu. De data asta, Theobad, pica repede, și drept, în vid, apoi se ridica, în linii frânte, într'un zigzag necontenit: el desena în spațiu, imenși dubli V imaginari care se repetau la infinit. Erau atâția W W W W, atâtea sute, atâtea mii, în cât sufletul meu, beat de bucurie, spiritul meu halucinat sfârșiră prin a lua acest sbor în W. W. W. W. că un imens murmur euritmic al naturii înminunate!"

PREȘEDINTELE

Să lăsăm literatura.... Vino la fapt.

ACUZATUL

Credeam că visez.....

PROCURORUL

Și eu tot așa.....

AVOCATUL APĂRĂRII

Rog pe domnul procuror să binevoiască a nu mai întrerupe prin inutile observații ironice, povestirea clientului meu. Chestiunea e mult mai gravă și mai interesantă de cum i se pare d-sale....

PROCURORUL

D. președinte a spus-o: e literatură

PREȘEDINTELE

Acuzatul n'a terminat încă! (Acuzatului) Continuă!

ACUZATUL

Câte-va minute după aceea, Theobald Armory era iar în mansarda mea. Cu toată marea mea emoție, băgai de seamă că era foarte palid; pieptul i se ridica și i se lăsa, împins de plămânii săi încă plini de aerul proaspăt al nopții.

Tăcurăm câte-va clipe.

Apoi, ușurat, îmi zise:

— Ințelegi acum ce însemnează invenția mea?

„Iți dai seama că toate sunt răsturnate de acum, că războiul nu mai are mult de trăit?

„Inchipuește-ți jumătate din armata noastră înzestrată cu mănuși și ghete contra-magnetizate; soldații părăsind noroiul în care stau încleiați de-atâta vreme, înălțându-se în văzduh ca un nour imens de uriașe lăcuste și căzând de cealaltă parte a tranșeelor, la spatele unui inamic surprins, buimăcit, îngrozit?

„Ii văd, în vreme ce restul trupelor ne-ar păzi hotarul, îi văd pe soldații noștri, ca niște archangheli cu aripi invizibile, abătându-se peste tot întinsul imperiului vecin, aruncând panica, terorizând orașele, demoralizând populația, sub privirile prostite ale unui comandament neputincios!

„Inchipuește-ți bucuria care ne va ilumina căminurile, în ziua când spaima zilnică se va fi sfârșit, când durerile vor fi fost alinate, morții răzbunați, munca reluată, pacea domnind, în sfârșit, în omenirea sfâșiată și toate popoarele pământului privindu-ne cu ochii uimiți și recunoscători"!

Beat de fericire, nebun de entusiasm, strânsei la piept pe Theoabld-Armory, îi sărutai fruntea genială, plânsei pe mâinile sale divine.

Eram plin de admirație, de umilință și de gratitudine.

— „De mâine încolo, îmi spuse Theobald, am să mă ocup de punerea în practică a acestui proect.

„Numai de nu m'ar călca vr'un camion, adăogă el, surâzând.

„Altminteri, nu văd ce m'ar putea împedica să-mi duc la bun sfârșit descoperirea"!

Și plecă foarte cuminte de data asta, pe scara obișnuită.

Cât-va timp, nu-mi mai dete nici un semn de viață.

L'am întâlnit, întâmplător, într'o zi.

Părea nemulțumit.

— Ce e? l'am întrebat.

— Ce să fie? Am fost la Ministerul Invențiunilor, am văzut technicienii-șefi, ofițeri, generali, le-am oferit invenția mea și nici nu vor s'audă.

— Ei, ast'acum! Nu se poate!

— Ba se prea poate! îmi răspunse el, cu un zâmbet amar.

„N'au vreme să examineze „drăcia mea". Au alte proecte, mai grabnice, de realizat. Mi-au făgăduit să se ocupe și de mine, dar ceva mai târzior.... mi-au destăinuit că mai au câte-va propuneri „în acelaș gen", cari așteaptă în cartoanele ministerului.

„Se pare că scările, beciurile, anticamerile și podul acestei neprețuite instituții sunt pline de tot felul de invenții geniale și înțelegi că oamenii de acolo n'au vreme să satisfacă toată lumea"...

I-am spus că nu trebue să se lase abătut de aceste mărunțișuri, inerente ori cărei administrații, mai ales în vreme de război. L-am sfătuit să vadă industriași, fabricanți, bancheri, chiar particulari.

— Expune-le planul tău și e peste putință să nu găsești pe cine-va, pe care să-l intereseze. Mă pun, cu dragă inimă, la dispoziția ta; dacă vrei, mergem împreună să căutăm....

— Nu, mulțumesc! îmi răspunse Armory, prea puțin încălzit de optimismul meu.

„Am să mă duc singur!....."

Și iar nu ne mai văzurăm, câtă-va vreme.

Nu mai știam nimic de prietenul meu. Fără îndoială, căuta mereu.

L'am revăzut pe stradă, după o săptămână: era adus de spate, foarte palid, cu ochii trași. Cum mă zări, îmi strigă:

— E excelent sfatul tău! Să-l mai dai și la alții!

„Ți-am văzut faimoșii tăi financiari! Unul mi-a spus:

— „Dragă domnule, ceeace-mi propui e, fără îndoială foarte interesant, dar înțelegi că realizarea planurilor d-tale, ar însemna ruina noastră! Capitalurile noastre sunt plasate în industrii de război. O victorie care ar aduce un sfârșit prea grabnic al conflictului mondial, ar echivala, pentru noi, cu o înfrângere imediată!"

„Iar celalt mi-a spus: „Intreprinderea noastră se bazează pe concursul total al noului nostru aliat.

„Calculele noastre sunt făcute în vederea acestui aport. Dacă războiul se isprăvește înainte ca toate sforțările acestui aliat să fie date, suntem ruinați. Mii de regrete, scumpe domn, mii de regrete!"

„Așa m'au primit cei la care m'ai trimis. Mai ai și alte sfaturi să-mi dai? strigă Theobald, aruncându-mi priviri stranii.

Părea că sub fruntea lui întunecată fulgera ura. Eram foarte impresionat de ceeace îmi spusese marele și bietul meu prieten. Aș fi făcut orice, ca să-i ridic moralul, sguduit, în primul rând, de sforțările incalculabile pe cari i le impusese opera sa și, în al doilea rând, de indiferența revoltătoare cu care fusese primit rezultatul acestor sforțări.

Theobald mă lăsă, fără măcar să-mi întindă mâna.

Neurastenia îl făcea mizantrop. Mă evita, cum evita, de altfel, orice ființă omenească.

In seara de 22 Mai m'am dus la el.

Vizita mea părea că-l inopurtunează. Era, totuși, mai calm decât la ultima noastră întâlnire, deși fruntea îi era întunecată, iar colțul gurii răutăcios.

— „Fără îndoială, ai venit să afli, ce-mi mai fac visurile? Bine, sănătoase! Sunt refuzat, pretutindeni.

„Am ajuns să apreciez indiferența unora, într'atât e de mare ostilitatea celorlalți! Tot entusiasmul meu de odinioară, s'a prefăcut într'o amărăciune și un desgust imens.

„Ideia patriei a murit în mine; ceeace mă interesează, e numai triumful meu!"

Theobald rânjia.

Apoi, dintr'odată, se înflăcără și, pe când ochii i se umpleau de o flacără sinistră, șueră:

— Știi tu care-a fost cel mai mare om din lume? Un grec din Bizanț, căruia nici numele nu i-l știu, măcar.

„Acest bizantin era inventator, ca mine. Turcii asaltau Constantinopolul. Un om se înfățișă ultimului Paleolog. „Măria-Ta, am găsit izbânda! Am descoperit principiul unui tun de calibru mare, cu ajutorul căruia vom goni pe păgâni, îi vom risipi, îi vom nimici!" Dar împăratul Bizanțiului nu luă în seamă invenția tânărului său supus; jicnit, mândru de geniul său, setos de glorie, acesta nu șezu mult pe gânduri și trecu de cealaltă parte a zidului. El vându Sultanului sufletul noului tun, și cât-va timp după aceea, Constantinopole căzu și hoardele califului învingător intrară în Catedrala Sfintei Sofia".

Theobald tăcu și căută să-mi citească pe obraz efectul discursului.

Dar eu ședeam nemișcat, ca și cum n'aș fi înțeles ce voia să-mi spună

El urmă:

— Omul care și-a sacrificat patria, ca să nu sacrifice fructul geniului său chinuit, era un om mare, un om sfânt, dumnezeeste de sublim. El ne învață că floarea visurilor noastre trebue cu orice chip să înflorească, să se înalțe sus de tot, și să strălucească în cerul universal, mai presus de frontierele înguste cari închid așa zisa patrie.

„Și, de oarece ne-am pus pe destăinuiri, continuă Theobald, am onoarea să te anunț că scumpul tău amic, care-ți vorbește, va trece și dânsul dincolo de zid, și acolo, sunt încredințat că voi găsi pe cine-va care să mă înțeleagă și să-mi realizeze visul!"

— „Ca glumă, e bună, zisei eu, emoționat, totuși, de această mărturisire, înspăimântat de-o asemenea perspectivă.

— „Nu glumesc! răspunse Theobald.

„Am văzut, în visul meu, un sbor gigantic pe deasupra tranșeelor.

„Aș fi vrut să fie soldații noștri cei ce trec, ca niște archangheli, în apoteoză..... Nu e vina mea dacă *alții* vor avea această supremă voluptate!"

Tonul hotărît al lui Theobald nu admitea nici o replică. Era un ambițios. Știam ce voință avea, câtă tenacitate, câtă încăpățânare, odată hotărîrea luată.

Il știam capabil să facă orice, ca să-și audă numele trâmbițat în cele patru părți ale lumii.

Intrevedeam realizarea imediată și gigantică a planului său monstruos și, ca într'un vis groaznic, îmi păru că văd trecând, pe câmpiile noastre, pe orașele noastre, un imens cortegiu de demoni înaripați, strigoi cu căștile ascuțite, sburând să ne cucerească pământurile!

Oroarea acestei viziuni, ideia dezastrului final adăogându-se la toate suferințele îndurate până atunci de biata noastră țară, mă umpleau de spaimă. Socotesc că victoria dușmanilor noștri ar fi un dezastru incalculabil, nu numai pentru noi, dar pentru întregul univers.

PREȘEDINTELE

Știm asta. Vino la fapt!

ACUZATUL

— „Am să trec de partea cealaltă a zidului! rânji Theobald. „Am să duc taina mea dușmanilor și tu vei spune celor ai noștri, ce-au pierdut, pierzându-mă!"

In clipa aceea, am primit în inimă o lovitură mortală, a cărei repercusiune, invers resimțită, viza pe Theobold.

PREȘEDINTELE

Explică-te!

ACUZATUL

Mă exprim rău, dar această senzație stranie e greu de tradus: cine-va murise în mine însu-mi, și acest cine-va nu eram eu, ci prietenul meu. Spiritul meu refuza să și-l închipuiască încă viu, vorbind, lucrând. Inventatorul era definitiv, irevocabil, condamnat. Viața pe care continuă s'o trăiască îmi părea cu totul factice, spectrală chiar retrospectivă.

Intre gând și faptă, distanța aproape nu mai exista. I-am spus, pentru cea din urmă oară, fără să cred o secundă că această rugă supremă va avea vr'un efect asupra lui.

— „Theobald, n'ai să faci asta, te opresc!" Iar el, cu o voce care-mi păru postumă, îmi răspunse:

— Ba da — și chiar în noaptea asta!"

„Atunci..... foarte calm, cu o mare răceală, l'am lovit. Da! L'am lovit cu acel cuțit, de colo, un cuțit pe care întâmplarea mi-l scosese în cale. De oarece nu mă pot sluji de cât de mâna stângă — omoplatul drept mi-a fost sfărâmat de un glonte, pe front — sarcina mi-a însuflețeau în fața inamicului, sosiră să m'ajute în misiunea mea. De trei ori am lovit. Inainte de-a muri, Theobald îmi aruncă o privire uimită, pe care n'am s'o uit nici odată.

A murit ducând cu el o ideie genială — și un gând criminal, raze și întunecimi, amândouă de o măreție neînchipuită, cu urmări incalculabile.

A murit, iar eu, biet servitor al Fatalității, al dreptății, suverane, eu sunt acum în fața domniilor-voastre, domnilor jurați și mă simt condamnat la moarte, dacă nu de domniile voastre, de mine însu-mi, în orice caz!

Domnule Președinte, deopziția mea e terminată.

PREȘEDINTELE

Poți să șezi. Domnul Procuror are cuvântul.

PROCURORUL

Onorată Curte, domnilor jurați.

Fără îndoială, revelațiunile pe cari le auzirăm, sunt foarte impresionante.

Autorul lor, acuzatul George Henriquez, zis Silvan-Eol, e un scriitor de mâna întâia; daca n'ar fi vorba de-o viață omenească, dacă majestatea locului în care ne aflăm, nu ne-ar impune respectul, am fi ispitiți s'aplaudăm această nouă manifestațiune intelectuală a talentatului om de litere.

Căci este literatură ceeace auzirăm până acuma, domnilor, literatură.

Povestea acestei minunate invenții e inventată dela un capăt la celălalt. Nu stă în picioare. Care este, nu omul de știință, dar un simplu școlar, care n'ar remarca imposibilitatea, absurditatea acestei așa zise descoperiri?

Numai un creier bolnav ar putea să susțină teoria acestui faimos „contra-magnet". Să admitem, totuși că Theobald Armory a construit, într'adevăr un aparat minuscul, care să slujească la sborul oamenilor. Unde-i sunt urmele? Unde-au pierit aceste faimoase mănuși căptușite cu ștofă-za, unde călătoresc acele ghete cu tălpile făcute din irezistibila materie fosforescentă?

Arătați-ne aceste relicve prețioase și-o să vă facem un început de credit, în ceeace privește celelalte alegațiuni.

Armory era un inventator de geniu. Așa să fie! Cum se face, însă, că n'a vorbit nimănui de proiectele sale, privitoare la simplificarea sborului omenesc? S'au găsit, ce e drept, printre hârtiile sale, note, calcule, și schițe, dar comisiunea de experți, însărcinată să examineze cazul, a declarat că toate aceste încercări, n'au nici o legătură cu vre-o problemă de aviațiune.

Inainte de-a se fi abandonat periculoaselor sale ascensiuni, Theobald Armory trebuie să mai fi făcut oarecari experiențe; prin ce miracol a reușit el să acopere ochii tuturor muritorilor, de nu există nici o mărturie a îndrăznețelor sale sforțări?!

„Theobald Armory a fost văzut pe stradă, la birt, în cafenele — dar afară de acuzat — nu l-a surprins nimeni niciodată, părăsind pământul și urcându-se la cer.

„Cum se face că în seara faimosului său sbor dela 12 Aprilie 1917, nici un vecin, nici un trecător n'a băgat de seamă că o formidabilă revoluție științifică se petrecea deasupra capului muritorilor?

„In birourile ministerului de invențiuni, nici un funcționar nu-și aduce aminte de tânărul inspirat, care-și oferea serviciile în dreapta și 'n stânga.

„Interogați, cei doi financiari, cărora s'ar fi adresat victima, neagă formal întâlnirea lor cu Armory; ei se indignează împotriva cuvintelor antipatriotice cari li se atribuie și pe cari o anumită presă, plătită de concurenții lor, caută să le răspândească în public.

„Precum vedeți, domnilor, versiunea acuzatului nu se ține în picioare. El se încăpățânează s'o susțină cu o obstinațiune pe care numai misterul afacerii o egalează.

„E drept că acelaș mister planează și de partea acuzării. N'am reușit să adunăm materia unui rechizitoriu covârșitor pentru George Henriquez. Date fiind serviciile aduse țării de către scriitorul Silvan-Eol și mai târziu de către soldat, în fața îndoelii care planează pe crima sa, fac apel la indulgența domnilor jurați, cerându-le circumstanțe larg atenuante pentru acuzat!

APĂRĂTORUL

— Onorată curte, domnilor jurați!

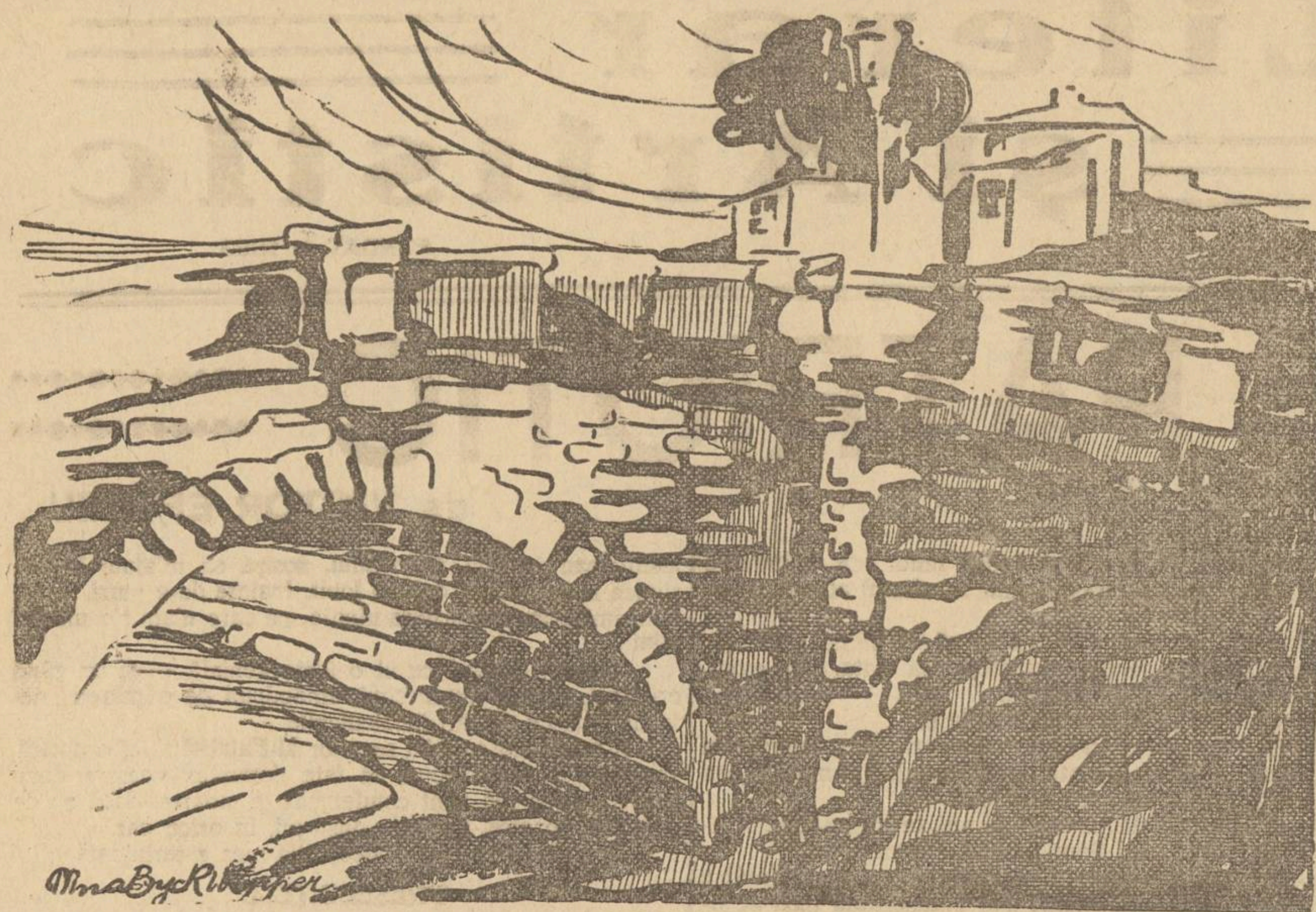
„Cer pentru clientul meu sau pedeapsa cu moartea, sau achitarea. Căci nu există mijlocie: sau a omorît pe Theobald Armory, pentru ca acesta să nu poată da dușmanului importanta sa descoperire, sau povestirea lui Henriquez e falsă, mobilul crimei altul și atunci acuzatul nu merită decât ispășirea supremă. Dac'aș avea cea mai mică îndoială, domnilor, n'aș fi aici. Dar actul poetului Silvan-Eol este așa de mare, atâta de sublim e sacrificiul său, în cât n'am ezitat o clipă, după ce-am examinat până la fund, cazul său de conștiință, să iau apărarea acestui erou ciudat, care, orice ați spune, e un erou.

„Am numit actul său un sacrificiu sublim. Este într'adevăr un sarificiu, domnilor, să oferi în holacaust patriei tale, cea mai bună prietenie, o prietenie cu atât mai mare, cu cât e sporită prin admirațiunea acordată geniului!

„D-l procuror susține că invențiunea lui Theobald Armory n'ar fi decât o absurditate, aberațiunea unui creer bolnav. Ar putea să mi se spună care este invențiunea ce n'a fost tratată la fel înainte de-a fi fost pusă în practică?

„Orice sforțare științifică a fost considerată ca manifestațiunea unui desechilibru mintal. Care dintre noi ar

Continuarea în pagina II-a

fi îndrăznit, acum douăzeci de ani, să proclame, fără să fi fost socotit un fantezist, progresul datorit unor noutăți technice cari fac gloria epocei noastre,— e destul să cităm radiul, aeroplanul, telegrafia fără fir? Faptele desmint vechile teorii și, după noua teorie, totul este posibil în domeniul științei, care nu e făcută decât din ipoteze.

„Este, deci, foarte posibil, ca geniul omenesc, care, de la începutul veacurilor, se căznește și, deseori, reușește să îmblânzească elementele, e posibil, zic, ca el să fi putut descoperi principiul neutralizării puterii de atracție a pământului.

„Theobald Armory a fost muritorul fericit, căruia i-a fost dat să învingă această imensă forță a naturii.

Domnul procuror e mirat că nu s'a găsit nici o urmă a lucrărilor inginerului...

„Dar cine este nesocotitul care-ar lăsa la voia întâmplării planurile sale, notele, schițele, materialul, aparatul său, când e vorba de-o asemenea descoperire?

„Prudent (și pe drept cuvânt) Armory și-a luat toate precauțiunile și după ce și-a realizat principiul, a distrus orice hârtiuță care ar fi putut să-i releve existența, orice accesoriu, orice rămășiță care i-ar fi atestat înfăptuirea.

Martorii? Dar niciodată Armory n'a avut ideia nefericită de a-și face exercițiile în fața lumii.

„Ați fi vrut să se expună curiozității trecătorilor, indiscreției primului venit?! Fără îndoială, domnul procuror are dreptate să se întrebe: cum se face că nici o altă ființă omenească nu l-a surprins executându-și sborul în noaptea de 12 Aprilie 1917?

„Acuzatul ne-a spus singur că fereastra lui, situată la al șaselea etaj și dând spre curte, domină casele împrejmuitoare. Or, afară numai dacă vr'un sgomot suspect nu le atrage atenția, locuitorii marilor orașe au foarte rar obiceiul, imediat după cină, să-și pună nasul la fereastră și să-și contemple curtea prozaică, care le trimite emanațiuni mai mult sau mai puțin rău-mirositoare; în ceeace privește deplasarea constelațiunilor, această problemă de înaltă astronomie lasă destul de reci pe concetățenii noștri, ca să-i sacrifice agrementele digestiunii...

PREȘEDINTELE

Publicul e rugat să nu sublinieze prin râsete sgomotoase, pledoaria apărării; altminteri, voiu evacua sala! Continuați!

APĂRĂTORUL

Ca să confunde complect pe inculpat, domnul procuror citează mărturia unor anumiți funcționari ai ministerului de invențiuni, cari nu-și amintesc de vizitele lui Armory. Ah, domnii funcționari!.. Biurocrația!.. Alții, mai chemați decât mine, au protestat împotriva indiferenții, temerei de răspunderi, politica celei mai mici sforțări, cari dezolează administrațiile noastre. Și dvs. ați dori ca acești faimoși „ronds-de-cuir" să-și compromită trista lor celebritate, aducându-și aminte de solicitatorul genial — un încurcă-lume, la care nu s'au uitat decât în treacăt, cu o privire distrată, disprețuitoare?

Dar nu s'a isprăvit... Mai sunt și acei doi mari financiari cari, tot așa, nu l-au întâlnit niciodată pe Theobald Armory. Și totuși, l-au văzut, sunt încredințat. Un visător ca inginerul defunct, n'ar fi găsit niciodată această frază delicioasă „un sfârșit apropiat al războiului ar însemna ruina noastră"...

Numai auzind această frază, vezi ridicându-se în fața ochilor, teribilă, această lume blestemată a profitorilor de războiu, toți exlpotatorii nenorocirii generale, pentru cari acest coșmar înfricoșat a devenit viziunea fericită a unui paradis terestru. Ei nu admit să-l fi văzut pe Armory, căci prea mare le-ar fi răspunderea: mărturia lor ar atesta existența reală a acestei invențiuni cari îi înspăimântă și-a cărei perspectivă înseamnă declinul prosperității lor, bazată pe războiu, instalată în războiu.

PROCURORUL

Intrucât țara noastră nu face decât să descurajeze pe oamenii de geniu, de ce nu s'a adresat Theobald Armory unei puteri aliate? De ce să-i vie monstruosul gând de-a vinde dușmanului asemenea armă?

APĂRĂTORUL

Domnul procuror uită că nu procesul inginerului defunct se judecă aici!

Ii voi răspunde, totuși, că în momentul actual, ca să [illegible] granița se fac cele mai mari dificultăți.

Cel dintâi comisar de poliție, căruia i-ar fi făcut cererea, ar fi întrebat pe Armory care îi e motivul de plecare. Aflându-l, ar fi sfătuit pe inginer să-și plaseze invenția tot la noi, fiindcă e un lucru care interesează apărarea națională. Și lucrurile ar fi început dela capăt.

PROCURORUL

Un om care sboară, n'are nevoie de pașaport. Cere cineva păsărilor hârtii de identitate?

APĂRĂTORUL

Mă așteptam la această spirituală replică! Ei bine, iată vina lui Armory! Nu s'a gândit la această soluție. Și chiar dacă i-ar fi venit în minte, ar fi respins-o, fără îndoială, considerând-o ca o umilire.

Voia să s răzbunee! Oamenii de geniu sunt teribili când e vorba de amorul lor propriu!

Egoismul geniului lor nu le îngăduie să ierte pe cei cari i-au rănit; răzbunarea lor ia proporțiile monstruoase ale geniului lor.

Theobald Armory s'a simțit jicnit, lovit, exasperat de ingratitudinea patriei sale: el a voit s'o pedepsească! Din fericire pentru el, din fericire pentru noi, Henriquez i s'a pus în cale. Ne-a apărat. L'a doborât. Povestirea sa e cea mai eloquentă pledoarie. A evitat orice frază sforăitoare, orice efect teatral. N'a căutat un succes facil. Eu însu-mi domnilor jurați, nu insist asupra frumuseței actului său; vă scutesc de orice reflexiune binevoitoare la adresa lui: sunt încredințat că ați făcut-o Dvs. înșivă! Ceeace discut aici sunt faptele.

Printr'un ciudat și regretabil concurs de împrejurări, apărarea nu posedă nici o probă materială, care să dovedească existența planurilor științifice ale lui Theobald Armory și a sborurilor de el executate; dar mă întreb: dacă această probă ar exista, ar accepta acuzațiunea în întregime, depozițiunea noastră, ar admite ipoteza omorului, așa cum ni l-a prezentat acuzatul, sau, recunoscând realitatea invențiunii, ar căuta un alt mobil al crimei?! Nu elanul patriotic al lui George Henriquez, ci, de pildă, satanismul acestuia, tentațiunea de a-și apropia descoperirea.

PROCURORUL

Repet: dați-ne cea mai mică dovadă că Theobald Armory poseda această minunată țesătură, și vom fi dispuși să examinăm restul alegațiunilor d-voastră.

APĂRĂTORUL

Inutil. Să nu mai pierdem vremea cu abilități retorice. Domnule procuror, admiteți d-vs sau nu realitatea invențiunii lui Armory?

PROCURORUL

Nu!

APĂRĂTORUL

Foarte bine. Care este atunci, după dvs., adevăratul mobil al crimei? Ancheta ne-a arătat că acuzatul și victima erau cei mai buni prieteni din lume. Temperamente calme amândoi, practicând în relațiile lor, o politețe cordială, având aceleași aspirațiuni idealiste, cu tote că vocațiunile lor erau diferente — deci, orice rivalitate profesională exclusă — cei doi prieteni pe cari nu-i despărțea nici o chestie de bani sau de femei, făceau impresia unei perechi unite într'o încredere și o admirație reciprocă.

De ce, dar, această crimă absurdă, dacă nu din pricina unei înălțări sufletești?

Nu, domnii mei, puteți cerceta cât veți pofti, nu există altă explicație a omorului misterios.

Insuși domnul procuror nu îndrăznește să ceară pedeapsa capitală, căci se îndoește și d-sa.

Nu uitați că țineți în mână viața și onoarea unui om ireproșabil; înalta probitate a trecutului său, elevațiunea operei sale literare, admirabila sa conduită pe front, de unde s'a reîntors încărcat de gloria dublă a rănilor și-a decorațiilor sale — toate vorbesc pentru el, toate sunt făcute să justifice ultimul său act de eroism, sacrificiul dureros, cel mai mare sacrificiu, impus pentru apărarea patriei în primejdie.

PREȘEDINTELE

Acuzatul n'are de făcut alte destăinuiri?

ACUZATUL

Am spus tot. Nu mă apăr. Nu cer nici grația, nici indulgența domniilor voastre. Misiunea mea e împlinită. Puțin îmi pasă de rest!

. . . .

După câteva minute de deliberare, jurații aduseră un verdict negativ.

Achitat, George Henriquez fu pus în libertate. A doua zi, însă, el se duse pe mormântul lui Theobald Armory și-și sbură creerii.

Moartea lui George Henriquez spori și mai mult misterul omului sburător, care-a pasionat atât de mult, în timpul războiului, una din marile capitale apusene.

Paris, 1917.

VICTOR EFTIMIU

Tot ce privește redacția „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondență, cărți și reviste) se trimite pe adresa d-lui A. deHERZ.

Naturalism și impresionism

In câteva articole publicate în „Adevărul literar" ne-am străduit să caracterizăm naturalismul în deosebire de stilurile ce i-au premers. In drumul nostru am ajuns la o răspântie de unde observăm un neajuns al determinărilor de mai înainte: oroarea de metafizică, alipirea la realitatea dată și dragostea de „individual" aparțin în adevăr naturalismului, dar se potrivesc și altui curent care a depășit naturalismul; și anume impresionismului care se începe pe la 1870. Dacă nu voim să rămânem incomplecți și în deosebi dacă voim ca apele celor două curente să nu se reverse în aceeași matcă, va trebui să determinăm naturalismul și în raport cu impresionismul. Impresionismul s'a născut de fapt din naturalism — și se deosebește de aceasta prin aceea că diferențiază și subtilizează, uneori până la pulverizare, năzuințele inerente naturalismului. Dacă impresionismul, curent de ultime concluzii, s'ar reduce însă numai la rafinarea procedeelor naturaliste, ca o simplă nouă etapă a acestora, ar fi riscat să vorbim despre el ca despre un nou *stil*. Nu facem nici o inovație afirmând că de-un nou curent poi vorbi numțai în cazul când acesta prezintă cel puțin *un* element, sau *o* strădanie contrară celor anterioare. Un curent există numai prin reacțiune față de trecut. Problema deosebirei între naturalism și impresionism se pune deci pentru noi, aici, în deosebi sub unghiul de vedere al contrastului dialectic care dă articulație ritmului istoric. Lăsa-vom în stufărișul aparițiilor istorice acele momente contrare care fac din naturalism și impresionism, cu toată înrudirea lor, totuși două curente deosebite? Intrebarea își are greutățile ei.

E un merit al lui Max Deri, celebru istoric al artelor, de a fi atras atenția în domeniul picturii asupra deosebirei între cele două curente în discuție. Pictorul Manet rezumă în opera sa mai bine decât oricare altul deosebirea aceasta, căci — după ce a fost unul dintre conducătorii naturalismului, devine încă odată revoluționar față de sine însuși, creând alături de alți doi, trei pictori impresionismul. In prima perioadă a vieții sale Manet redase *natura*, în a doua — *impresia*. Natura, împletită în lumină, aer, pământ, apă și foc, are în pânzele ei întinse prin spații elemente mai mult sau mai puțin variabile. Natura se țese din linii și culori, unele mai constante altele mai puțin. Naturalistului îi plăcea natura de linie mai constantă, impresionistul iubește inconstanța. Naturalistul își compune lucrurile din impresii cari durează, impresionistul vrea să redea impresia cea mai fugară și mai fragilă. Elementele absolut invariabile natura ca totalitate de impresii nu are, totuș naturalistul se străduia să redeie natura sub aspectul ei *de maximă constanță*, în vreme ce impresionistul redă dimpotrivă natura sub aspectul *maximei inconstanțe*. Naturalistul dă de fapt media unor impresii, impresionistul pura singulara impresie. Naturalistul crede încă în lucruri de-o relativă substanțialitate impresionismul nu crede decât în mănunchiuri întâmplătoare de impresii, cari se schimbă dela o secundă la alta. Diferența aceasta — cu finețe prinsă de Deri — ni se pare esențială. Așa de mult esențială, că se poate generaliza și asupra unor domenii de creație, la cari Deri cu preocupări limitate la artă, nu se gândia: asupra filozofiei și științei.

* * *

Materialismul filozofic (în stil naturalist) aducea fenomenele naturii la un numitor comun: materie și putere. Materialismul credea deci în anumite realități substanțiale, cari luând veșnic altă înfățișare perzistă totuși nealterate în ființa lor ultimă. Naturalismul credea încă în constantele naturii: materia și energia. (Materialismul a fost singura metafizică ce și-a îngăduit-o naturalismul, fiindcă își închipuia că materia e o realitate în afară de orice îndoială). Știința naturalistă de altă parte, cu toată frica ei de ipoteze, susținea cu tărie existența „atomilor"; atomii nu mai erau o simplă ipoteză ci lucru „dovedit". Aceeași știință în stil „naturalist" nu se îndoia de loc de existența unor *legi* obiective și *constante*, presumptiva descoperire a acestora era chiar mândria ei cea mai mare.

Cum vedeți, naturalismul, deși se alipea la realitatea simțurilor, totuși își construia o *medie teoretică* de impresii și încerca să fixeze natura în constantele ei. Analogia cu tendența contimporană în artă e evidentă; cu atât mai evidentă că și impresionismul artistic își are apariția analoagă în filozofie și știință. Marele impresionist al științei e bunăoară — Ernst Mach, fizicianul și filozoful. El nu crede nici în existența materiei sau a energiei, nici în existența atomilor sau a legilor „cauzale" constante. Pentru el nu sunt aievea decât senzațiile și raportul funcțional dintre senzații, restul e — fantomă teoretică. Dar despre acestea mai pe larg când vom scrie despre impresionism; deocamdată voim numai să arătăm că tendința spre aspectul de maximă constanță a naturii a existat deopotrivă în artă ca și în filozofie și că aceasta e o notă integrantă a naturalismului.

* * *

Analogia se poate urmări mai departe. Literatura naturalistă, (Flaubert, Zola) face o psihologie de constante. Ei construiesc caracterele pe portativul unor linii de lungă durată: ei analizează patimi, sentimente, porniri și feluri de a gândi, cari cu toate schimbările de zi și de noapte, de luni și de ani, perzistă în om, și fac prin alchimia lor din fiecare ființă un întreg organic de-o vizibilă consecvență lăuntrică. Un decadent impresionist ca Huymans nu mai urmărește în viața personagiilor sale aceste linii de lungă durată, ci stările cele mai subtile și cele mai trecătoare. Psihologia impresionistă e o psihologie de spumă și de curcubee. O psihologie a schimbărilor aproape imperceptibile ce se săvârșesc în om timp de secunde.

Comparați acum aceste psihologii literare de-o structură atât de diferită — cu psihologiile teoretice, științifice ale celor două stiluri de viață: naturalist și impresionist. Pe la 1860 psihologia teoretică era încă în căutarea „constantelor" sufletești, fie în formă atomistă ca în asociaționism, fie în forma nu mai puțin rigidă a matematicei imaginiste gen herbartian. Se căutau constantele din cari se credea că se compun stările sufletești și „legile" de amestec ale acestora.

La 1888, adică exact în timpul celei mai frumoase înfloriri a impresionismului apar „Datele imediate ale conștiinței" întâia operă a lui H. Bergson. Principiul acestei psihologii e tocmai inconstanța: conștiința e înfățișată în continuă schimbare calitativă, în creație și curgere; un sentiment prelungit nu mai rămâne acelaș; nici o stare de conștiință nu se repetă.

* * *

Schematic:

Natura subt aspectul maximei constanțe: Coubert, Manet I., Flaubert, Zola; Materialismul filozofic, știința cu atomii și legile obiective; Psihologia constantelor psihice.	**Naturalismul**
Natura subt aspectul maximei inconstanțe: Manet II., Monet; Huymans; Ernst Mach: negarea atomilor și a legilor cauzale obiective; afirmarea lumei ca pură senzație. Psihologia calitativă a lui Bergson.	**Impresionism**

LUCIAN BLAGA

Insemnări

MARUNTE

— In tipografia „Iorgu Constantiniu" din R.-Sărat va apare în curând volumul de poezii *Plumb* de *G. Bacovia*, reeditat de d-nii Gr. Tăbăcaru, Alex. Zamfirescu și Cristoveanu.

— Tot în tipografia de mai sus vor apare *Sonete postume* și *Epigrame* de *Ion Pavelescu*.

— A apărut broșura 1 (1925) din „Buletinul Institutului de Literatură", care cuprinde priviri critice asupra următoarelor volume: Tragedia unui comedian, de *Victor Eftimiu*, Păcat, de *Lucreția Petrescu*, Paharul blestemat, de *G. Rotică*, Scrisori bănățene, de *Cora Irineu*, In marea trecere, de *Lucian Blaga*, Istoria Artelor, de *Simionescu-Râmniceanu*, Inscripții și Conservator & C-ia, de *N. Davidescu* și Spre Emans și Oameni din lună, de *M. Sadoveanu*.

— La Bârlad a apărut primul număr din revista literară *Graiul Nostru* cu colaborarea d-lor G. Tutoveanu, Sylvia Pan, G. Ponetti, G. Pallady, Virgil Duiculescu, Ion Palodă, J. Laur, G. Nedelea, G. Marangos, G. Băicoianu și Liana Luncă.

— Ultimul număr (19 Aprilie) din revista Ploeșteană *Săptămâna* aduce colaborarea d-lor: G. Tutoveanu, George Tăslăuanu, Șt. V. Ionescu, V. Petrescu-Vrancea, Const. Goran și I. Al. Bran-Lemeny.

— A apărut în volum piesa *„Suflete Tari"* — Nebunia lui Andrei Pietraru, de *Camil Petrescu*.

— Bogatul număr de Paști al revistei *Gândirea* aduce colaborarea d-lor *T. Arghezi*, Biserica vie, *Lucian Blaga*, Inceput de primăvară, *V. Ciocâlteiu*, Magie, *Mihail Sadoveanu*, Minunea Teoctistei Lesvianca, *Zaharia Stancu*, Duminecă, *T. Moșoiu*, Neculai Milescu, *Ion Pillat*, Peștii roșii, *Gib. I. Mihăescu*, Femeia de ciocolată, *Ștefan I. Nenițescu*, Trilogie fără dedicație, *Sandu Tudor*, Versuri, *Lucian Blaga*, Ceasornicul de nisip, *Ioan Ciorănescu*, Catedrala, *Al. Bădăuță*, Românul e născut poet.

— *Paul Claudel* a terminat în Japonia o mare operă teatrală: Le soulier de Satin și o lungă lucrare asupra versului francez.

— Madame *Gérard d'Houville* a scris o carte intitulată „la vie amoureuse de l'Impératrice Joséphine".

— Noul volum al fraților *Tharaud* se intitulează: Fez ou les Bourgeois de L'Islam.

— In luna Mai se celebrează la Paris, centenarul lui *Paul-Louis-Courier*.

— Cele mai citite cărți din biblioteca publică din New-York sunt: Le Trois Monsquetaire, Le Vicomte de Bragelone și Vingt aus après...

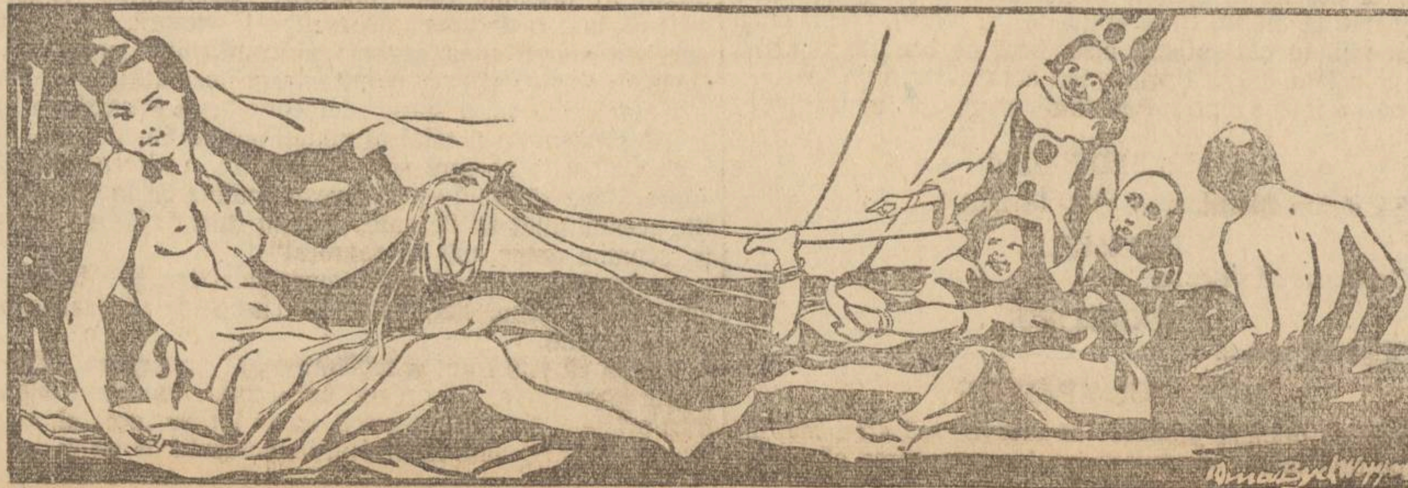
— Profesorul englez *Lewis Freeman Mott*, autorul unei lucrări asupra lui Renan, publică un mare studiu asupra lui Sainte-Beuve.

— A apărut No. pe Martie—Aprilie din revista *Gândul Nostru*, cu următorul sumar: *George M. Vlădescu*, Stat cultural sau civilizat?, *Emil Bărbulescu*, Litanie Postumă, *Sandu Teleajen*, Cojanii,, *Al. Th. Stamatiad*, Frumusețea, *Al. Alexandrescu*, Ambițiosul, *Eug. Constant*, Scrisoare, *G. M. Zamfirescu*, Intre scenă și literatura dramatică, *Al. Văjâianu*, Preludiu.

— Premiile cele mari ale S. S. R. au fost acordate anul acesta, după cum urmează: Lei 25.000 d-lui *G. Brăescu*, pentru volumul „Schițe vesele", Lei 20.000 d-lui *N. Davidescu*, pentru romanul „Conservator & C-ia, și Lei 10.000, d-lui *Adrian Maniu*, pentru volumul de poezii „Lângă pământ".

— *Academia Română*, începe la începutul lunei Maiu construcția noului palat al Bibliotecii.

Lectura, Floarea literaturilor străine, — No. 12, — care s'a pus în vânzare, ne aduce una din cele mai mișcătoare nuvele ale marelui scriitor rus actual, — *Kuprin*: „RAUL DE MARE". — Cu acest prilej *„Lectura"* înștiințează pe cititorii săi cu numărul, că se pot abona, începând dela orice număr, cu preț redus, la Administrație, str. Sărindar 9—11.

Iernile mele

de T. ULMU

ÎN IARNĂ

Cu drumuri înecate 'n nămeţii cât un gard
Şi gârle care 'n jurul de-aramă-al lunei ard,
Cu flori de promoroacă ţâşnite printre crăngi,
Şi amintiri la geamuri în cântec de tălăngi —
Decembrie moşneagul împovărat de ani
Cu barba păduroasă ca stuful de tufani,
Greoi nălţând tot crângul sprâncenelor ca spuma
Cu ciotul lui de carpen străluminând ca bruma,
Ne vine iarăşi, fluturi roind printre uluci,
— De noi bătrâne veşnic aminte îţi aduci!
Cu iarna 'ntotdeauna noian adânc de vis
Se varsă ca 'ntr'o cupă însufletu-mi deschis,
Tristeţi nedesluşite, îşi picură parfumul
Şi gânduri prind din umbră să-şi limpezească drumul....
Iar noaptea lângă focul cu-atâta vrajă-acum,
Din hăuri ne 'nţelese sbucnind prin negrul scrum,
Cutremurate glasuri deodată se trezesc —
O altă lume 'n mine se pare că trăesc....
'Adânc mă roade visul şi — albastre nostalgii
Isvoarele din suflet le starmă 'n vijelii,
Din văgăuni de noapte svâcnesc în stoluri corbi
Şi scutură cenuşă pe gând şi visuri, orbi —
Şi 'nfiorat, când ochiul de vatră blând se stânge,
Ascult cum amintirea sfios în cadre plânge.....

PUSTIU

Noaptea târziu s'asculţi lângă foc
Basmul adânc al iernii şi 'ncet,
Dor să te prindă de-un vers de poet
Ce-a stat ca şi tine când-va, lângă foc...

Tainic atuncea în colţul tău
Uitat de lume — plutivor fiori,
Gânduri curate ca albe flori
Te-or împânzi cu 'ntregul lor hău...

Noaptea va curge domoală şi-arar
Iarna sfios va ofta pe la clampă,
Muri-va apoi şi mucul din lampă, —
Doar versul va arde în tine mai clar.....

Şi sufletul tot deodată-ţi va plânge,
Şi n'oi şti ce ai — şi greul pustiu,
Otrava-şi va scurge în tine târziu —
Şi 'n umbră şi singur — mai singur, vei plânge....

In noapte... Târziu... Când focul se stânge...

FURTUNĂ, IARNA....

De-atâta ger acuma au înflorit copacii!
Şi în obraji îmi ard ca altă dată macii,
Pe caldarâmul nins de lună şi zăpadă,
Visând mă poartă paşii în ritmuri de baladă.....

Mă duse gândul sprinten în ierni de odinioară
Cu cântece la geamuri şi bunuri în cămară,
Când lângă sobă basmul curgea vrăjit şi lin,
Şi bucle peste pleoape se revărsau din plin....

Şi merg aşa în noapte şi simt adânc c'aş vrea
Să fiu acum departe pe câmp pierdut sub nea,
Şi crivăţul pornească să urle cu mânie
Nămeţii să tot crească în noapte de urgie...

Şi dintr'un han din şesuri oltene să ajung
Să fiu doar cu hangiul să ascultăm prelung
Viforniţa cum geme şi şueră prin horn,
Şi hanul cum trozneşte din bârnele-i de corn.....

Şi aciuiat la vatră cu ochii 'n jarul viu
Infiorat de hăul imensului pustiu,
Să cer vin vechi şi negru ce picură de gros —
Cutremurat s'ascult prăpădul fioros...

....Şi ningă-afară 'ntr'una iar hanul oblonit
Să horcăe 'n ţâţână şi 'n noapte troenit
Adânc să mă îngroape nămeţii 'n vijelie,
Să uit ce n'am putut să uit: copilărie!....

DIN IERNILE DE ALTĂ DATĂ

O iarnă de demult m'a prins în visu-i clar,
Vin sănii de-amintiri pe lucii de cleştar...
La vatra dăltuită de jărăgai şi spuză
Sunară zurgălăii — dar cine să-i auză?
Afară 'n noapte vântul pocneşte un oblon,
Se sparse brusc tăcerea în colţuri de salon —
Şi într'un fund de vreme, ca'ntr'un căuş vrăjit,
Se luminează pârtii şi bazmul nesfârşit....
Cât vezi cu ochii iarna s'a sloenit adânc,
Se sbate călăreţul necat pân' la oblânc,
Şi, totuşi peste poduri şi gârle 'ncopciate
In troznete şi 'n fulger de sănii ferecate,
Trec nunţi cu zaiafete, cu zestrea 'n lăzi şi saci....
A plin răspunde plosca la şeaua de gonaci....
In codri vechi tufanii din gropniţi de ogaşe
Storc seva lumei grase sub sarici uriaşe...
La munte 'n hrube calde la focul din găteje
Ascultă seara bacii cum urlă vântu 'n mreje,
Cum hohotind cad brazii cu braţe de omăt —
Şi 'i fură gândul tainic cu anii îndărăt....
— In alba mea căsuţă din şesu-atât de drag
Vă văd cu iarna prieteni cum potopiţi şirag,
La soba mea de ţară veţi şti 'ntr'o noapte lungă
Povestea „iernei mele" — şi-o fi să vă ajungă
Intr'un târziu tristeţea ca o mireazmă rară
De floare văduvită de tot ce-i primăvară....
Dar cu mânia aspră a bucuriei grele,
Vom scutura otrava şi lanţu-i de reţele
Şi voioşia caldă va isbucni vânjos
Şi-o hăuli câmpia de chiot viforos.....
Şi tot ce iarna albă şi grea şi bătrânească
Se 'ncearcă în cămara-i de aur să hotească
Vom istovi prieteni, adânc şi din belşug —
Cum istoveşte brazda, sămânţa după plug.....

. . . .

La vatră zurgălăii s'au stins de mult în şoapte,
A tremurat şi lampa — şi mă cufund în noapte.....

———o✻o———

Clasicismul latin faţă de vremea nouă

Linia clasică în literatura italiană modernă

— I. Giosuè Carducci —

de N. I. HERESCU

Din studiul în care îmi propun să dovedesc actualitatea ce se menţine şi se va menţine pururi pentru popoarele romanice a clasicismului latin — desigur cu aderenţele eline cunoscute — am publicat până acum, pe lângă o *Introducere*[1]) care va fi desvoltată, două fragmente: unul privitor la *Francis Jaunnes*[2]), care, complectat cu o o parte ce se va referi la cei mai din urmă poeţi francezi; (mergând până la *Jean Lebrau* şi chiar *Hourcade)* va forma copitolul închinat literaturii franceze, şi un alt fragment în care se cerceta linia clasică în poezia noastră contemporană[3]) şi care, desvoltat, şi împreună cu o a doua parte ce va cuprinde într'o privire toată literatura românească, va forma capitolul destinat literaturii noastre.

Dăm acum, din acest studiu, partea care cercetează ecuaţia dintre clasicismul latin şi literatura italiană modernă.

* * *

Ar părea firesc ca în ţara în conştiinţa căreia veghiază umbra lui Dante, clasicismul străbunului Virgiliu să fie cel puţin tot atât de trainic cât relicviile care străjuesc Via Appia. Cu toate acestea, în însorita peninsulă italiană, în care cel din urmă fir de colb înseamnă o fărâmă din cutare monument care a proslăvit gloria oraşului etern, în care toate formele de viaţă, sociale şi politice, sunt forme care îşi au rădăcini puternice în vechia viaţă romană (căci până şi fascismul anilor din urmă nu este decât învierea, fireşte într'o altă proporţie şi cu schimbările inerente, a vechiului „fascism" al lui *Cladius,* al cărui portret adevărat, este evident altul decât cel din *Pro Milom)* — cu toate acestea tot aci s'a născut Marinetti.

Jocurile nepătrunse ale soartei sunt câte odată de un tragic sguduitor. Prin glasul italianului Marinetti, s'a cerut prefacerea în ruină a întregei bogăţii de relicvii care sunt mărturia vieţii vechi, a unei vieţi în care minţile au ştiut gândi neîntrecut de clar şi de armonios, iar sufletele şi-au putut cristaliza simţirea în forme veşnice; a cerut Marinetti să se darme muzeele, să se darme templele şi statuile, să se dea foc bibliotecilor unde, din raft mai străjuia Dante: rătăcitor în viaţă, marele florentin nu şi-a găsit pacea nici în lumea umbrelor; strănepotul degenerat Marinetti îl alungă ca pe un câine uşarnic de pe pământul patriei iar Florenţa — scumpa lui *Firenze* — va adăposti de-acum ţipetele furibunde ale oamenilor viitorului.

Căci, în adevăr, antologia poeţilor italieni de azi[4]) (1900—1920) pe care Giovanni Papini în colaborare cu P. Pancrazi a tipărit-o în oraşul lui Dante este plină de versuri futuriste. Unele sunt în franţuzeşte, ca următorele ale lui Marinetti:

Horreur de ma chambre a six cloisons comme une bière!
Horreur de la terre! Terre, gluau sinistre
à mes pattes d'oiseau!... Besoin de m'évader!
Ivresse de monter!... Mon monoplan! Mon monoplan!
(Le monoplan du Pape)

Scrise în franţuzeşte, probabil pentru a nu rămâne în berea lui Marinetti, ci a fi universal gustate. *Aldo Palazzeschi,* mai tânăr ceva ca Marinetti, e însă mai şiret: nu scrie în nici-o limbă, ci şi-a făcut una proprie. Iată, ca o pildă, care este refrenul uneia din poeziile sale:

clof, clap, cloch
cloffette
cloppete
clochete
chchch.

Ultimul onomatopeism este în adevăr foarte sugestiv şi universal comprehensibil. Iar când printre „literatura" aceasta de care foeşte antologia, se găseşte rătăcit şi câte un vers ca acest strigăt îndurerat pe care îl scoate *Giuseppe Sipparini:*

Quando negli orti paterni ancora abitavo...
(Când voiu mai locui grădinile părinteşti...)

s'ar părea că Sipparini este rămăşiţa vetustă a unor generaţii de mult îmbătrânite şi anchilozate. Situaţia adevărată este însă cu totul alta. Ceeace ne înfăţişează antologia pomenită, care arată că şi spirite cu totul distinse cum e Papini, pot face câte-odată stupidităţi, este o falşificare. Portretul real al poeziei italiene contemporane se găseşte tocmai în răzleţul clasic vers al lui Giuseppe Lipparini contemporan, ca vârstă, cu Marinetti, şi acest portret real va fi schiţat în capitolul de faţă.

Deşi acest studiu se referă numai la situaţia clasicismului latin faţă de literatura romanică nouă, adică cea scrisă de vre-o 30—40 de ani încoace, îmi este greu totuşi să cercetez o generaţie literară care se prezintă nu numai foarte interesantă dar şi foarte complexă şi mai ales multiplă (nu ştiu dacă se scrie undeva, acum, mai multă poezie decât în Italia) fără să înod firul ceva mai de sus. Legând veriga poezii italiene contemporane de veriga anterioară, ea va apare mai limpede şi ne vom orienta mult mai uşor în vălmăşeagul diferitelor curente şi tendinţe. Voiu începe deci prin a mă ocupa de *Carducci,* şi o voiu face cu atât mai mult cu cât azi se încearcă, pare-se, şi în critica italiană şi la noi, prin pana atât de interesantă şi atât de competentă a d-lui Ramiro Ortiz, o scădere a lui Carducci în folosul lui Leopardi, ceeace mi se pare că e o nedreptate literară.

* * *

Giosnè Carducci este Francis Jammes al Italiei. Fiind anterior, Jammes ar putea fi socotit discipolul său, dacă n'ar avea puternica individualitate artistică pe care i-o cunoaştem. Mai puţin simplu, mai puţin calm, mai puţin senin decât Jammes, dar mai viguros, Carducci are şi o notă proprie, foarte intensă: un patriotism fixat în forme statuare.

Constatarea, încă dela început, a întinsei rudenii spirituale dintre Jammes şi Carducci mi s'a părut esenţială, şi pentru lămurirea unei anumite confuzii pe care a făcut-o în Italia, o întreagă generaţie literară, şi care mai continuă până azi.

In articolul apologetic pe care îl închină lui Leopardi (în *„Roma"* pe Mart 1925), ocupându-se în treacăt de mişcarea dela *„Voce"*, d-l *Ramiro Ortiz* notează:

„Epocei *carducciano-classico-positivistă* îi urmă reacţiunea *crociano-romantico-spiritualistă* şi mişcarea literară, filozofică şi etică dela revista *Voce.*

„Pragmatistă la început, pe urmă hotărît spirituală sub înrâurirea *neo-hogelianismului crocian,* mişcarea dela *Voce* a fost răspicat *romantică,* adică *antitradiţională.* Papini, Prezzolini, Soffici, Jahier, Baine (introducători în Italia ai lui Jammes, Péguy, Claudel, Romain Rolland), au fost hotărît protivnici clasicismului statuar al lui Carducci şi acelui panic bizantin al lui D'Anunzio ori „convivial" al lui Pascoli".

Sunt aci câteva puncte de lămurit. Criticile violente pe care Benedetto Croce le aduce lui *Carducci-critic,* nu ne privesc. Părerile — drepte sau nedrepte — pe care Carducci le-a putut avea despre cutare sau cutare literatură, despre cutare sau cutare autor sunt indiferente, pentru noi cât şi pentru arta în sine. Că, de pildă, nu i-a plăcut Leopardi, e foarte natural. Altele din părerile-i vor fi mai puţin explicabile; se poate. Dar pe noi, repetăm, nu ne importă. Pentru noi e interesant *Carducci-poetul.*

Despre Carducci-poetul, *B. Croce* a avut totdeauna o constantă admiraţie. Lăsând la o parte paginile scrise mai de mult asupra lui Carducci, pe cari le-a strâns în volum în 1920[5]), pagini despre care va fi vorba mai târziu, ne vom referi la unul din ultimile sale studii: *Poezia e non poesia — Note sulla litteratura europea del secolo decimonono* — (Bari, Laterza *1923).* Aci se recunoaşte poezia lui Carducci *„una semplicità e solidità monumentale".* Şi încadrând-o apoi, în literatura secolului al XIX-lea, *B. Croce* ridică poezia carducciană deasupra tuturor efemerelor curente care au bântuit şi au agitat acest secol: simbolism, impresionism, sensualism, verism, etc.., etc... Scrie B. Croce:

„...io ebbi un' inaspettata riprova della *qualità superiore* della sua arta (e vorba de Carducci) quando, in uno degli inverni scorsi, passai parecchio tempo a leggere liriche, drammi e romanzi della letteratura europea dell' ultimo cinquantennio, e, nella nausea di tutto quell' impressionismo, simbolismo, sensualismo, verismo, vantato come arte soprafina, fiu involontariamente condotto a rievocare dentro di me, per contrasto, la schiètta a sobra poesia del Carducci". (pag. 322).

Iar faptul că Papini — *despre care d-l Ortiz recunoaşte că „atât de mult şi din atâtea puncte de vedere seamănă cu Carducci"* (articolul citat) — împreună cu ceilalţi, au introdus în Italia, în spriijnul mişcărei lor, pe un Francis Jammes, este eloquent: aducând pe Jammes ei aduceau, fără să-şi dea seama, pe un clasic de cea mai pură esenţă.[6]).

Din considerentele de mai sus, de care trebue să ţinem neapărat socoteală când vrem să ne dăm seamă de ce a fost mişcarea dela *Voce,* un lucru cred că ar trebui să se desemneze clar: dacă e vorba să discutăm problema geniilor *virile, active* şi *optimiste* contrapusă celor *feminine, pasive* şi *pesimiste* — discutată şi de Papini — adevărul care reese este acela că poeţii pasivi, femenini şi pesimişti nu vor putea fi niciodată clasici: literatura clasică este *echilibru, optimism* şi *sănătate.* Din pricina acestui adevăr ineluctabil, Benedetto Croce este silit, în critică, să se reintoarcă la clasicul Carducci, iar în literatură, Giovanni Papini, pornit pe drumul literaturii cot la cot cu futuristul Marinetti, se vede nevoit să-şi rupă de pe trup ciuperca viitoristă, să-şi desavureze în scris foştii tovarăşi şi să-şi îndrume cârma literaturii lui, către acelaş *Carducci.*

O întoarcere la Leopardi nu mi se mai pare posibilă azi, — în orice caz nu durabilă.

N. I. HERESCU

1) *Adevărul Literar,* No. 20.
2) *Flamura* II, 10.
3) *Flamura* III, 2.
4) *Papini ed Pancrazi. Poeti d'oggi.* (Valechi editore, Firenze. 1920).

5) *B. Croce. Giosnè Carducci. Bari. Laterza 1920.*
6) Vezi articolul *„Dela lirica lui Horaţiu la poezia lui Fr. Jammes"* în *Flamura* II. 10.

———o✻o———

Vagabond

Doarme Bucureştiul, doarme dus
Respirând prin mii de felinare
Ce clipesc uşor ca o chemare
Spre luna răsărită 'n larguri, sus.

Ca nişte braţe calde, viguroase,
Se 'ntind în noapte străzile pustii,
Cu gesturi consacrate de orgii
Spre goliciunea palidelor case.

Inlănţuită'n ţărmurile reci,
Sub panorama zărilor enormă,
Dâmboviţa curge uniformă
Brăzdată de lunatice poteci.

Dâmboviţa îşi poartă plictiseala
Ca cea mai mlădioasă din femei,
Şi nici un val nu creşte 'n urma ei
Din somn să nu deştepte Capitala,

A tresărit, sau poate mi-a părut?
— Trotuarul e la fel ca mai 'nainte,
Sau poate gândul mi-a fugit, fierbinte
Pe urmele femeii ce-a trecut...

O, Doamne, cât mai este până'n zori!...
Pe cheiul trist şi negru ca de sgură
Murdari şi cu genunchii strânşi la gură
Dorm ghemuiţi vreo câţiva salahori

Şi parcă din adânc, nedefinit
Un geamăt chinuit se pierde 'n zare.
Şi geme 'n somn oraşul ca o mare
De patimi într'un om nenorocit.

Doarme Bucureştiul doarme dus,
Zarea-şi cerne pulberea stelară
Şi departe 'n nu ştiu care gară,
Un tren s'a 'ndreptat în spre apus...

Şi'n noaptea ce s'a risipit pe cheu,
De visurile lumii 'nduioşaţi
Trei vagabonzi mai stau, întârziaţi:
Dumnezeu, un câine de pripas şi eu.

DEM. GÂLMAN

Bilanţul

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

Am eşit din Olymp. Jobenul lui Nenea Mare, trecea cu greu de data asta, prin uşa părăginelor lui Ghiţă Brutaru. Cantilii de la procedura penală, îi dăduse *„albă"* şi a doua zi, *„Răsboiul"* lui Bauer, publică cu slove aurii, numele noului licenţiat. O geantă plumburie cu catarămi noi, se înălţă pe coapsa redingotei. Cenescu lui Popa Ganea, nu-şi mai plimba gambeta tutunie pe sub chica plutei, asudând după examene şi proprietarul îşi apleca acum smerit favoriţii de undelemgiu, în drumul servietei chemată într'un post însemnat. Pavel Ţiganu, îmi plângea în salcie plecarea. Murgul cu albeaţă, se uita printre uluci la legături şi Filofteia îşi înălţa spre ochii înroşiţi, şorţul uniformei dela „Gagsthater". Rahagiul îşi cerceta catastifele; Efgheniţa călcătoreasa, trimitea prin perdelele de inişor, cântarea meseriei ei fierbinte. Judecătorii suburbiitor trimiteau din porţi semnale. Lăstunii se răsuceau în sârturile din curte. In guşele lor calde piruiau regretele tovărăşiei şi a dragostei ce le-o înălţasem de atâtea ori pe vâjietoarea zmeului. Porumbeii „comisarului" rămâneau în găuri potrivindu-şi agapele ochilor spre mine. Roşcovul d-nei Veruş se frământa în simfonia fructelor lui solzoase. Gheţu zmeuraru, ghemuit în gura podului, mă striga aprig, trimiţându-mi numele în văile lui Băicoianu. Jean al lui Şelaru, ciupind cu îngâmfare din mijeala unor mustăţi de ţap, deştepta în înfrigurarea despărţirei noastre, toată poezia *„Maidanului Dulapului",* apusă în boccelele gata de drum. Mama Safta spălătoreasa, proorocea, să calc cu *„dreptu"* şi să nu mă mai uit îndărăt, că nu e bine.

Dar n'am putut s'o ascult! Bunătatea mamei Uţa, care mi-a tămăduit lingoarea şi mi-a vârît de atâtea ori în bluza de calmuc, gologani pentru *„rămasul de prânz";* plânsoarea infinită a eleşteului din fundul grădinei, cu oglinzile spre lună; asfinţitul însângerat care-şi culca obrajii de purpură în iarba sfântă a Mitropoliei; prinzătorile în cari se înghesuiau sticleţii încondeiaţi cu toate culorile pământului; şotronul tras adânc în bătătura din curtea bisericei; poarca, ţintarul, ursul şchiop, abiolanul, ţurca şi perghelul şi toată lumea zvăpăelei şi a poznelor sfinţite cu minunile fără de margini ale celei mai îngăduitoare uitări de sine, atât de duios ţintuite în rama fastuoasă a aducerilor-aminte, aşezau, rând pe rând, cu evocarea gloriei lor deşarte, vraja simbolurilor apuse, între bocceaua din mijlocul drumului şi licenţa în drept a lui Nenea-Mare. Ea denega amar, istoricul atâtor frumuseţi vestite, abandonându-mă mirajului lor neasemuit. De ce nu căzuse Nenea-Mare la licenţă? Mai aveam încă de contemplat, până la delir, obrajii galbeni ai *„floarei soarelui"* cari îşi îndreptau zâmbetele lor măreţe prin ferestruia tulbure a iatacului, spre mine, în perna în care se îmbulzeau atâtea chimere, răcorindu-mi insomnia. Imi mai trebuiau încă, pentru vitregia planurilor înfrânte pe rugul servietei care mă alunga acum din „Albastru", privirile îngândurate ale nalbelor înalte, dintre răzoarele lui Ulieru — acele superbe orchidee pufoase cari îmi urmăreau atent visarea, odihnindu-mi închipuirile în sânurile lor calde, cu miros de lemn sfânt, de boabă de mătanie pârguită, de scoarţă de evanghelie veche. Şi mai îmi trebuia încă, mai departe, umbrela verde şi imensă a sălciei, din bătătura Căruţăşoaiei, — aceea cupolă celebră de frunze poleite, care aşternea în înserările fantastice ale toamnelor, pe caldarâmul Căpitanului Costache de la... Domenii, legenda Carpaţilor imenşi. La umbra ei am scris îndurerarea d-nei Ottescu pentru vlăstarele ei oropsite străinătăţii; în plânsoarea lăncilor ei verzi, am adăugat pe aceea a văduviei mamei şi tot de sub acoperişul ei solzos, am trimis Filofteei de la externat, imnul primei dragoste! Şi acum, bila albă a profesorului Cantilli, gonea pe nenea spre mărire, iar pe mine, în prăbuşirea atâtor adoraţiuni mute! A murit şi Trică Ilie, cu ceata lui de haiduci şi Ghindă Chioru cu care mi-am dormit vacanţele în gutui, şi-a înfiripat o...gazdă de hoţi în răspântiile Rădovanului. Mama Uţa s'a stins de înecăciune şi preoteasa care ne dădea la sorcovit băncuţe noui, a căzut în noaptea Moş-ajunului pe ciurul cu bolindeţe. Constanns a spart *„teatrul"* şi actorii au intrat ucenici la *„bonbonaru";* s'a dus şi Papazu, altistul din corul Sloboziei şi Bărăţie, paracliserul nu mai isbeşte de mult în fierul din clopotniţă. Percepţia a scos la mezat cirezile lui Tâmpeanu şi brazii lui imenşi plâng în ferestrele întristate, gloria lor apusă. Prin lumina lor nehotărîtă, intră şi ies vedenii şi fantome. Inochentie al Buzăului s'a coborît cu tron cu tot în groapă şi Lina lui Madam Fane, a băut chibrituri pentru primul amorez din trupa lui *„Găluşcă".* Fazanii calcă precaut răzoarele moşmoanelor, întinzându-şi la soare evantaiele lor aurii. In îngândurarea lor marţială, trăeşte poezia sihăstriei şi nostalgia *„sfântului"* dispărut. Soalbele se înghesue în fundul ciorapului şi salcâmii Ivăncioaiei, în cari îmi dorm cele mai vestite dintre zmeuri, îşi înalţă la cer regretul prăzii. Iancu băcanul îşi plânge clientela şi coana Anica lui Chivu Vasiliu, cafelele sorbite în gura sobei. Dinspre *„Sperie-peşte"* se îndreaptă jucători nedumeriţi. Rămân o vreme în praf, sucindu-şi în spetele prăjite, cozondracii de fitil, pipăind bagajele. Din fundul lor le răspunde un câine. Şi haita trece spre maidan. Tache Nasu, Mălăeru, Costiclici şi Bondaş de la *„Tipografia Cărţilor Bisericeşti"* mă trag de mâini şi de urechi. Madam Cocri a lui *„franceză"* dela uzina de gaz, ocărăşte licenţa care i-a gonit pe coana Ifrosina şi Bohor pălărieru ne vâră în buzunare, reclamele prăvăliei lui sărace. Şi vin din sus, din vale, din Măgurile Mitropoliei şi din văile Trocaderului; din creştetele Filaretului şi din gropile Tabacilor, din capul Podului Beilicului până în viile lui Iohan, crucindu-se, jelindu-ne, şi apoi risipindu-se — chipuri şi oameni, mahalagii şi notabilităţi, vestiţi în porecle şi isprăvi, toţi cu toţii, şi cei ce-au băut la botezuri ca şi la îngropăciuni şi cei ce ne-au blestemat ca şi cei ce ne-au înălţat, — rubedenii din rude, cunoscuţi din prieteni, duşmani din pismuitori, mărind hărmălaia plecărei, umplând pe Nenea-Mare de laude şi mărindu-mi nodul din piept. Şi lumea asta toată, în care am lăsat ceva din mine, iar din ea am luat *totul* pentru a mă îndrăgi în altă parte poezia ei amară, a rămas aci să întocmească mai departe „bilanţul" tragediei înfrângerei atâtor planuri, a promiscuităţii unui neam ucis în nevoi şi a unei văduvii celebre, din care a ieşit o licenţă în drept, un sipet cu boarfe şi un visător încărunţit!

Şi salahorii au înălţat într'un timp pe paturile lor diforme, scălămbăiala calabalâcurilor şi pe spetele lor oţelite, au trecut frânghiile trainice ale sarcinei. Şi porţile lui Ghiţă Brutaru, s'au desfăcut în nisipul agurijoarei şi catafalcul zestrei Vameşului Tache, a eşit în drum.

Şi toaca dela Biserica Bucur, şi-a înfiripat în lemnul ei dogit, cântarea vecerniei de seară şi psalmii înmormântării mele.

SARMANUL KLOPSTOCK

———o✻o———

LITERATURA STRAINA

GABRIEL D'ANNUNZIO

Din Notturno

Imi aduc aminte de o ploaie scurtă, cu găleata, în Martie, la Pisa. Eram în *Piaţa Domului*. Ne refugiarăm sub arhitrava porţii celei mari, scuturând picăturile. Acolo zăbovirăm ca să aşteptăm să stea ploaia.

„Imbres effugio" spunea pe poartă emblema vorbitoare. Ploaia stropia iarba mică, cu un ropot egal ce ne părea intim cu vâjiitul conchiliei apropiată de ureche. Rezemaţi de bronzul canaturilor, începurăm să-l posedăm şi să ne amestecăm cu el.

Umezeala părea că măreşte preţul materiei. Ca nişte copii curioşi, puneam degetele în frunzişul de metal, pipăiam micile capete înlănţuite ce se arătau dintre măsline şi frunze. Deasupra noastră vorbeau simbolurile: *„Fons signatus, Hontus conclusus"*.

Uimiţi, printre frunzele de bronz, descopeream, rând pe rând, şopârlele, melcii, broaştele, păsările, poamele nenumărate. Simţeam în degete plăcerea artistului care modelase formele, înţelepciunea şi capriciul său. Cu cât priveam mai mult mult bronzul, cu atât mai mult patima lui devenea mai bogată, mai puternică, mai adâncă. Se îmbogăţea prin ochii îndrăgostiţi şi ne dădea dragoste, pentru dragoste. Deasupra noastră vorbeau simbolurile: *„Onustior humilior. Tantum modo fulcimentum"* .

Ropotul descreştea. Ne părea că ajunge până la noi şi că în noi se stingea ca armonia pe care o face ecoul din năuntrul *Batisterului*. Pajiştea pustie avea nu ştiu ce farmec de părăsire, în lungul zidurilor bătrânului oraş de partid. *Cimitirul* arhiepiscopului Ubaldo era închis, adunat în jurul celor cincizeci şi trei de stive ale sale de *pământ al Calvarului*.

Atunci coborîrăm de pe pragul cel lustruit. Părăsirăm bronzul şi marmora pentru iarbă. Se lăsa seara. Eram singuri. Şi viaţa ne ducea de mână cu îngăduinţă.

Se spunea că din apeducte şi din canale, de dincolo de cimitir, s'ar fi înălţat pe înserate nişte figuri tăcute şi că ar fi venit să hoinărească peste pajiştea cea pioasă. Dar nu simţirăm decât fiorul primăverii molatece.

Umblam printre zidul cimitirului şi flancul Domului, unde era un spaţiu mistic pentru muzica noastră. *Afrescurile* din năuntru erau întrezărite de fantazia noastră pe afară.

Şi muzica noastră avea faţa acelei femei îmbrăcată care se apleacă cu obrazul peste psaltire.

Eram atent şi vegheam asupra dorinţei mele.

Eram ceeace sunt când firea şi cultura mea, sensualitatea şi inteligenţa mea încetează să lupte şi se îndoesc în mod desăvârşit.

Eram un mister muzical, având în gură gustul lumei. Când mă opream, tovarăşa mea, care pentru mine avea nume *Ghisola*, mă întrebă: „Ce cauţi?"

Se înnopta. Umbra marmorei era albăstrie. Aceea e o marmoră care la apus schimbă albastrul în *„Capislazzuli"*. Albăstrea iarba cu o pensulă de ultra marin.

Tăcerea se deschidea în faţa noastră, se dădea la o parte în dreapta şi în stânga, curgând în lungul şoldurilor noastre, aşa cum râul netezeşte pe înnotător. Simţirea ne era simplă şi cu neputinţă de exprimat. Eram săraci şi uşori, eram bogaţi şi uşori. Eram ca doi cerşetori fără traistă şi ca doi domnitori fără diademă.

„Ce cauţi?" mă întreba Ghisolabella, din când în când, în cadenţă.

Eram un cântător magic de comori sau de izvoare? Aveam în mine toate izvoarele şi toate comorile mele.

Imi cântam dorul. Şi iată că-l găsisem!

Mă oprii închizând pe jumătate ochii ca să cuprind sub pleoape întreaga-mi fericire. Numai eram decât un singur simţ. Intregu-mi creer palpită prin nările iscoditoare.

Mă aplecai în umbra umedă, scotocii îndemânatec cu degetele iarba udă. Şi faţa mea aplecată se simţea colorată de ultramarin; şi mâinile mele deveneau albăstrii.

„Dar ce cauţi? Ce cauţi?"

Dădusem peste o tufă de toporaşi...

BAUDELAIRE

Cugetări şi Paradoxe

Dumnezeu — Satana

1

Chiar dacă Dumnezeu n'ar exista, religia ar fi sfântă şi divină.

2

Ce este căderea în păcat? Dacă este unitate devenită dualitate, Dumnezeu a căzut. Cu alte cuvinte creaţiunea nu este ea căderea lui Dumnezeu!?

3

Dumnezeu este singura fiinţă care, ca să domnească, n'are nevoe să existe.

4

Este în rugăciune o operaţie magică. Rugăciunea e una din marile forţe ale dinamicei intelectuale. Este în ea ca un circuit electric.

5

E mult mai greu să-l iubeşti pe Dumnezeu decât să crezi în el. Dimpotrivă, e mult mai greu pentru oamenii din secolul acesta să creadă în Diavol decât să-l iubească. Toată lumea îl simte şi nimeni nu crede în el. Sublimă subtilitate a Diavolului.

6

In orice om şi în fiecare clipă sunt două avânturi în acelaş timp: unul spre Dumnezeu, altul spre Satana.

7

Misticismul: trăsură de unire între păgânism şi creştinism.

8

Nu trebue să credem că Diavolul ispiteşte numai pe oamenii de geniu.

Fără'ndoială că dispreţueşte pe imbecili, dar nu se lipseşte de ajutorul lor. Dimpotrivă, în ei işi pune toată nădejdea isbânzei.

9

Omul care şi-a spus rugăciunea de seară, e un [illegible] care şi-a pus santinelele. Poate să doarmă.

10

Păgânismul şi creştinismul se complectează unul prin altul.

11

Poate să nu-ţi lipsească spiritul şi totuşi să cauţi în Dumnezeu complicele şi amicul care liseşte totdeauna. Dumnezeu e veşnicul duhovnic în această tragedie în care fiecare este eroul. Se găsesc poate cămătari şi asasini care să se roage lui Dumnezeu: „ Dă, Doamne, să-mi reuşească afacerea viitoare!". Dar rugăciunea acestor mişei nu micşorează omagiul rugăciunei mele.

12

Preotul este grandios, fiindcă te face să crezi într'o mulţime de lucruri minunate. Da că biserica vrea să facă totul şi să fie totul pe pământ e în firea spiritului omenesc. Popoarele adoră autoritatea. Preoţii sunt servitorii şi sectarii imaginaţiei. Tronul şi altarul, maximă revoluţionară.

13

Rugăciunea către Dumnezeu sau spiritualiitate, e dorinţa de-a te înnălţa în grad; rugăciunea către Satan sau animalitate, e bucuria de a coborî. La aceasta din urmă trebue adăogate: iubirea de femei şi convorbirile intime cu animalele: câinii, pisicile.

14

Setea nesăţioasă de-a şti tot ce este dincolo şi care revelează viaţa, este dovada cea mai vie a nemurirei sufletului nostru.

15

Spania pune in religie cruzimea primitivă a iubirei.

16

Umilinţele mele n'au fost decât atenţii din partea lui Dumnezeu.

17

Veşnica Venus — capriciu, isterie, fantezie — este una din formele seducătoare ale Diavolului.

Culese şi truduse de
AL. T. STAMATIAD

PAUL GERALDY

Piano

Iţi închin fără să preget
Un mic cântec pe trei note.
Eu îl cânt numai cu-un deget,
Ce surâzi aşa şireată?
De-ai să crezi că prea netot e
Ai să-mi spui pe urmă: Tată:

Iubesc o fiinţă frumoasă, frumoasă.
— „De ce,—spune dânsa,—gelos eşti, mereu?
Vezi şi tu prea bine cât e de credincioasă
Sunt şi-am să-ţi fiu eu.

Să nu te iubesc ? O, n'ar fi cu putinţă!
Şi când eşti cu alţii ori când eşti absent.
Imi pari totdeauna decât orice fiinţă
Mai inteligent.

Te iubesc, cu toate că iubirii rostul
Nu i-l ştiu. De ce dar spui copilării?
Ce urât din parte-ţi e să faci pe prostul
Si gelos să fii !"

Da, adevărate sunt toate aceste.
Ştiu că împotrivă-i n'am de spus nimic
Sinceră ea este, credincioasă este,
Insă eu îmi zic :

Că 'ntr'altă parte un alt om există
Mai perfect ca mine, că poate 'ntr'o zi
Va veni când fi-va, inima mea tristă
Şi-el voios va fi.

Şi-s gelos atuncea, şi stau mult timp mut
Şi-adesea pierd capul şi sunt plin de frică.
Cântecul acesta eu ţi l'am făcut
Pasărea mea mică.

POST-SCRIPTUM

Cu grabă, din scrisoare-ţi sorbii vorbele toate.
Dar când ţi-or sosi aste cuvinte scrise-aci
Vei fi într'un grup cu alţii, cu ei vei râde poate
Şi-o prietenă-ţi va spune: „Citeşte, poţi citi!"

Tu însă, vânt făcându-ţi cu plicul, fără-a-l rupe
Privind adresa care eu tremurând o scriu
Ii vei răspunde 'ndată, nevrând a te 'ntrerupe;
„O, nu-i nimica, lasă.... Citesc şi mai târziu..."

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

A apărut
LECTURA No. 12
AL. KUPRIN (Rusia)
Răul de Mare
O turburătoare aventură pe un vapor
In româneşte de VICTOR EFTIMIU
Numai 3 lei.—32 pagini mari
La toţi chioşcarii şi librarii
Abonaţi-vă la „LECTURA", dela orice număr.

Wilhelm Tell

de GIOVANNI PAPINI

I.

Din cele patru mere care simbolizează cele patru mari epoci ale istoriei oamenilor — vreau să spun mărul Evei (Epoca Biblică); mărul lui Paris (Epoca Elenică); mărul lui Tell (Epoca Medievală); mărul lui Newton (Epoca Ştiinţifică) — acela a cărui soartă o plâng mai amar (căci, spre deosebire de femeile din Nicea şi merele, fiinţe vegetative, au suflet); acela care m'a lăsat mai perplex şi mai melancolic, a fost mărul pe care elveţianul cu pană de cocoş l'a străpuns pe capul copilului său.

Primul, cel puţin, a fost savurat de primii noştri străbuni şi ne-a dat nouă fericirea de a ne naşte, dat fiind că un Adam nevinovat ar fi încă şi azi în viaţă, singur şi sterp în pustia-i livadă; celălalt a rămas în mâna celui mai frumoase făpturi a mitologiei şi care, trag nădejde, o fi muşcat din el în cinstea chipeşului văcar; cel din urmă, în fine, deşi ţintit în cădere, ne-a procurat legea gravităţii universale şi, în urmă, o minunată perfecţionare a mecanicei cereşti.

Mărul lui Tell ne-a procurat, vai, Elveţia iar ceeace ne-a dat în decursul vremii Elveţia — reţin în taina de fier a peniţei — ca să mă respect.

II.

In Istoria Cretinilor Celebri — care n'ar trebui să lipsească din biblioteca înţelepţilor — un loc de seamă e rezervat acestui bădăran arcaş ce se chiamă Wilhelm Tell, căruia multe i se vor ierta pentru singurul dar binecuvântatul motiv că poate nu-i altceva decât o înscenare a cronicarilor, neîndemânateci chiar şi în fantazia lor. Dar de oare ce mitul este negativul revelator al popoarelor, acest Tell, pe care mi-l închipui — bovin mâncăcios — cu pălăriuţa verde — pe cubul osos al căpăţânei închisă la orice fel de gânduri, îmi face impresia de erou de iarmaroc şi a unui campion la tragerea în ţintă, cu acel arc al său ce nu dă greş ca să doboare gâştele din ţara unde cârnaţii spânzură de copaci — spirit grosolan şi lenevos care nu-i în stare să priceapă adâncimea ironică a Starostelui ce se mulţumea cu un salut la pălărie.

Când un monarh e redus la starea de pălărie în vârful unui par, ce mai poate pretinde şi adăsta libertatea popoarelor? Şi nu era oare o mare cinste ca urmaşul împărătesc al Cesarilor să binevoiască a ocârmui peste acele triburi de moşteni mitocani cari, părăsiţi apoi în voia soartei lor, au isprăvit prin a se supune, prin mijlocirea referendumului, acelui plebiscit al incompetenţei?

Dealtfel, chiar şi în drama celui mai mare glorificator al său, acest Tell, nu iese cu faţă prea curată. Atunci când prietenii săi cei mai cutezători îl îmbie să comploteze cu ei pentru liberarea ţării, nici nu vrea să audă de aşa ceva şi-i plăteşte cu vagi promisiuni; în scena faimoasă a tirului, în loc să străpungă inima Starostelui — şi acolo, lângă el, mai toţi îi erau prieteni — se resemnează să rişte viaţa copilului pe harta bravurei sale, nici nu se duce, cu ceilalţi, la adunarea nocturnă la Rütli, adevărata obârşie şi fondamentul libertăţii elvetice, iar toate vitejiile sale constau în a ucide pe Staroste prin trădare, pe ascuns şi să gonească din casa lui pe ucigaşul Impăratului — duşman al ţării sale. A fost nevoie de toată umflătura democratică de care era în stare ex-chirurgul militar 1) născocitor al brigantului moralist, al marchizului de Posa şi a altor poze, ca să pună pe acel bădăran gros de cap cum e Tell, în centrul unei tragedii.

III.

Nici moleşita poezie a lui Friedierich Schiller, nici viguroasa muzică a lui Gioachino Rossini nu m'au putut cândva îndupleca să admir pe acel prost — conceput dobitoc. Ori de câte ori mi-l văd apărând dinnainte, în grosolanele litografii, prea demne şi acestea de grosolănia lui, nu ştiu cât aşi da să văd apărând alături de el pe un alt purtător de arc, mai străvechiu şi în acelaş timp infinit mai modern — vreau să spun — pe divinul Odisseu — care să-i crape în două dovleacul lemnos ce-i ţine loc de căpăţână.

Şi toate astea fără a-mi trece prin gând să mă arăt lipsit de respect faţă de libera Elveţie care se zice i-lipsit de respect faţă de libera Elveţie care se zice liberă tocmai pentru că şi-a trimes totdeauna fiii ca servitori înnarmaţi la regii cei mai neliberali din Europa, dela Bourbonii din Paris la cei din Napoli. Dar nu se va simţi ofensat nimeni amintind un adevăr istoric şi anume că Elveţia, retrăgându-se, cu mărul lui Tell, din civilizaţia europeană — n'a dat nimic, ori aproape nimic acestei civilizaţii. Nici un mare scriitor, nici un mare artist, nici un mare filozof. Până şi cea mai glorioasă biserică reformată elveţiană, a fost întemeiată de un francez.

Scriitorii săi se numesc Tocppffer ori Keller, oamenii săi de ştiinţă Lavater şi Haller, artiştii săi Boecklin şi Hodler: toţi oameni cari n'au fost în stare să se ridice deasupra unei câmpeneşti mediocrităţi.

Singurul om universal pe care l-a dat această ţară, se numeşte Jean Jacques, iar acesta se ruşină de patria sa — care se ruşină de el şi-i condamnă scrierile.

Rousseau a fost şi el un fel de Wilhelm Tell deşi — în loc de mere a voit să străpungă cu săgeţile-i paradoxiste, tirania. Dar, odată mort, pe ţărâna fragilă a greşitelor sale extravaganţe, crescu efemera şi sângeroasa colonie de ciuperci a tiranilor iacobini şi terorişti.

1) Fr. Schiller.

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:
In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „
In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

TACERE

după ALBERT SAMAIN

Tăcerea se coboară'n noi,
Tu clatini ochii tăi vioi,
Şi inimile bat în noi.

Prin păru-ţi lung şi resfirat
Răsare când te-ai aplecat
Un umăr gol catifelat.

Ţi-e şoapta auriu isvor,
Tăcerea, vis chinuitor
Când inimele gem de dor.

Acestea'n seri cu flori de măr,
Când sufletul într'adevăr
Atârnă doar de-un fir de păr.

Acestea'n clipe de-agonie
Când moartea am dori să vie
Cu îmbrăţisarea ce sfâşie.

Şi lampa fâlfâe ciudată,
Mireasma florilor ne'mbată
Şi vremea curge spumegată.

Oh! toate, toate, cum s'au dus
Cu ziua ce pieri 'n apus
Şi mâinele ce m'au supus.

Şi nimeni nu le isgonì.
Nu bănuiam că totul piere
Şi nici că astfel s'or sfârşi...

Tăcere! cât te vreau, tăcere!...

ZAHARIA STANCU

BIBLIOGRAFII

In editura „Cultura Naţională" au apărut:

H. Sanielevici: *Cercetări critice* ed. II studii de critică literară asupra celor mai de seamă scriitori români de azi, lei 100.

Corneliu Moldovanu: *Poezii,* versuri alese, lei 60.

St. Antim: *Concepţia economică a dreptului*, ed. II, lei 120.

M. Kogălniceanu: *Scrieri alese,* lei 30.

E. Dorian: *De vorbă cu bălanul meu,* versuri din războiu, lei 40.

Popescu-Telega: *Cervantes:* viaţa şi opera sa, cu numeroase ilustraţiuni, lei 40.

Marin Simionescu-Râmniceanu: *Necesitatea frumuseţii,* studii despre Estetica în şcoală, Giotto, Da Vinci, Iser, Arta naţională, Ronetti-Roman, Goga, Galaction, etc., lei 80.

Charles Drouhet: *Influenţa franceză în teatrul lui V. Alecsandri,* studiu critic, lei 100.

Euripide: *Lachantelle,* trad. de St. Bezdechi, lei 30.

Walt Whittmann: *Poeme,* traducere şi studiu introductiv de Al. Busuioceanu, lei 50.

Lord Byron: *Cain,* trad. de P. Grimm, lei 50.

Dr. Leon: *Entomologia medicală,* lei 100.

Karadja: *Lucrul apostolesc,* lei 8.

Capidan: *Meglenoromânii,* lei 100.

Capidan: *Elementul slav,* lei 30.

Dr. Antipa: *Navigabilitatea Dunării,* lei 6.

Dr. Veress: *Campania creştinilor,* lei 25.

St. Ciobanu: *Cantemir în Rusia,* lei 50.

P. Panaitescu: *Influenţa polonă,* lei 60.

V. Mihăilescu: *Aşezările omeneşti,* lei 25.

I. Andrieşescu: *Piscul Crăsan,* lei 40.

Bulletin scientifique A. R. 3—4, lei 20.

Bulletin scientifique A. R. 5—6, lei 25.

* * *

In editura „Fundaţiei Principele Carol" au apărut:

Ion Pillat: *Satul meu.*

Emanoil Bucuţă: *Legătura Roşie.*

* * *

In editura „Cartea Românească" au apărut:

Paul I. Prodan: *Iubire, piesă* în trei acte.

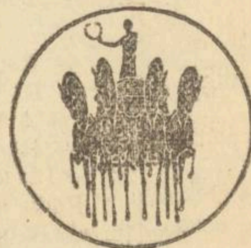
G. T. Niculescu-Varon: *Vraja iubirii* (schiţe).

Zaharia Bârsan: *Poezii.*

Pentru d-nii Avocaţi şi Magistraţi
A apărut No. 5 din
„PANDECTELE SĂPTĂMÂNALE"
REVISTĂ DE JURISPRUDENŢĂ
IN GENUL PUBLICAŢIUNEI „DALLOZ HEBDOMADAIRE"
SUB CONDUCEREA D-LUI
C. HAMANGIU
CONSILIER LA ÎNALTA CURTE DE CASAŢIE
CU CONCURSUL REDACTORILOR PANDECTELOR ROMÂNE
Primi-Redactori: G. ALEXIANU, doctor în drept, avocat şi PETRE POPESCU, Prim-Preşedinte de Tribunal Grefier la Curtea de Casaţie
Apare în fiecare Duminecă, publicând cele mai recente şi mai importante jurisprudenţe, însoţite de scurte note de trimitere la precedentele jurisprudenţiale.
LA TOŢI LIBRARII ŞI CHIOŞCARII. — LEI 20 EXEMPLARUL

CVLTVRA NAȚIONALĂ

SOCIETATE ANONIMĂ DE EDITURĂ
SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI, STRADA PARIS, 1

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000
SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI, STRADA PARIS, 1

TELEFON 57/62 ADRESA TELEGRAFICĂ: „CULTROM" TELEFON 57/62

CATALOGUL COMPLECT

SCRIITORI ROMÂNI

ALEXANDRESCU GR.: Poezii, lei 40
BRĂTESCU-VOINEȘTI AL.: Rătăcire, lei 40
CARAGIALE I. L.: Nuvele, lei 25
DELAVRANCEA B.: Paraziții, lei 28
DELAVRANCEA B.: Sultănica, lei 33
DELAVRANCEA B.: A doua conștiință, lei 44
EMINESCU M.: Poezii, lei 60
GOGA OCTAVIAN: Poezii, lei 150
SLAVICI I.: Cel din urmă Armaș, lei 77
SLAVICI I.: Amintiri, lei 50
ZAMFIRESCU D.: Viața la țară, lei 33
ZAMFIRESCU D.: Tănase Scatiu, lei 35
ZAMFIRESCU D.: O Muză, lei 28

SCRIITORI ROMÂNI DE AZI

AGÂRBICEANU I.: Două iubiri, lei 50
BRĂESCU GH.: Schițe vesele, lei 35
DAVIDESCU N.: Inscripții, lei 28
DORIAN E.: De vorbă cu bălanul meu, lei 40
FOTI ION: Spre necunoscut, lei 40
FURTUNĂ H.: Făt-Frumos, lei 40
GANE C.: Prin viroage și coclauri, lei 33
IRINEU CORA: Scrisori bănățene, lei 30
LASCAROV-MOLDOVANU AL.: Hotare și singurătăți, lei 38
LUCA B.: Teatru, lei 33
MANIU ADRIAN: Lângă pământ, lei 30
MANIU ADRIAN: Lângă pământ, ed. de lux, lei 40
MINULESCU I.: Roșu, galben și albastru, lei 100
MINULESCU I.: Romanțe pentru mai târziu, lei 28
MINULESCU I.: De vorbă cu mine însu-mi, lei 40
MINULESCU I.: De vorbă cu mine însu-mi ed. de lux, lei 80
MOLDOVEANU CORNELIU: Poezii, lei 60
MOSCOVICI V.: Fântânile luminii, lei 28
NENIȚESCU ST.: Trei mistere, lei 28
PAPADAT-BENGESCU H.: Ape adânci, lei 45
PAPADAT-BENGESCU H.: Romanță provincială, lei 50
PETRESCU CAMIL: Versuri, lei 28
PETRESCU CEZAR: Scrisorile unui răzeș, lei 33
PETRESCU CEZAR: Drumul cu plopi, lei 40
PILAT I.: Pe Argeș în sus, lei 33
REBREANU LIVIU: Trei nuvele, lei 50
ROSETTI RADU D.: Dincolo de hotare, lei 38
ROSETTI RADU D.: Spicuiri, lei 33
ROSETTI RADU D.: Prin pravoslavnica Rusie, lei 35
SORBU M.: A doua tinerețe, lei 28
STREITMAN H. ST.: Revizuiri, lei 28
TEODOREANU IONEL: Ulița copilăriei, lei 33
THEODORIAN CATON: Bujoreștii, lei 35
VÂLSAN GEORGE: Povestea unei tinereți, lei 60

LITERATURA UNIVERSALĂ

ANDREIEW L.: Ecaterina Ivanovna, lei 44
LORD BYRON: Cain, lei 50
CHIARELLI LUIGI: Masca și obrazul, lei 33
CONSTANT B.: Adolf, lei 33
DAUDET A.: Scrisori din moara mea, lei 50
FOGAZZARO ANTONIO: Daniel Cortis, lei 44
FRANCE ANATOLE: Birtul la Regina Pedauque, lei 44
FROMENTIN E.: Dominique, lei 55
GHEORGHIU și AVAKIAN: Din lirica armeană, lei 38
GJELLERUP K.: Pelerinul Kamanita, lei 44
GOETHE: Stella, Clavigo, Egmont, lei 80
HAUPTMANN GERHARDT: Suflete stinghere, lei 44
HOFFMANN E. T.: Povestiri, lei 50
HOLBERG L.: Trei comedii, lei 38
LEON RICARDO: Iubirea iubirilor, lei 38
LESAGE: Diavolul șchiop, lei 60
MAETERLINCK M.: Ciclul Morții, lei 38
MARAGALL I.: Laude, lei 33
MOLIÈRE: Școala femeilor, lei 35
PAPINI GIOVANNI: Un om sfârșit, lei 70
POPESCU-TELEGA AL.: Prozatorii spanioli, lei 40
ROLLAND R.: Colas Breugnon, lei 55
SHAKESPEARE W.: Hamlet, lei 45
SHAKESPEARE W.: Macbeth, lei 38
SHAKESPEARE W.: Neguțătorul din Veneția, lei 45
TAGORE R.: Sadhana, lei 33
TAGORE R.: Naționalismul, lei 38
THARAUD J. & J.: Umbra crucii, lei 38
TOLSTOI L.: Cadavrul viu, lei 38
WHITMANN WALT: Poeme, lei 50
WILDE OSCAR: Prințul fericit, lei 44
ZARIFOPOL PAUL: Vedenii, lei 60

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ

BEZDECHI ST.: Aristofan, lei 50
DROUHET CH.: V. Alecsandri și scriitorii francezi, lei 100
ORTIZ R.: Renașterea la Florența, lei 50

BIBLIOTECA FILOZOFICĂ

CONTA VASILE: Teoria fatalismului, lei 65
CROCE B.: Elemente de estetică, lei 24
EMPIRICUS SEXTUS: Scurtă expunere a filozofiei sceptice, lei 38
KANT: Prolegomene, lei 100

BIBLIOTECA POLITICĂ

ARISTOTEL: Politica, lei 100
KAUTSKY K.: Dela democrație la robia de Stat, lei 28
MASARYK: Idealurile umanității, lei 25
MENGER: Statul viitor, lei 90
SPENCER: H.: Individul împotriva Statului, lei 75

BIBLIOTECA SOCIALĂ

DURKHEIM: Metoda în sociologie, lei 80
PETRESCU N.: Fenomenele sociale în Statele-Unite, lei 24
SAINT-SIMON: Catehismul industriașilor, lei 100
TARDE G.: Legile sociale, lei 80
VANDERVELDE E.: Socialismul și agricultura, lei 30

ȚARA NOASTRĂ

OPRESCU G.: Arta țărănească la Români, lei 110
PÂRVAN V.: Începuturile vieții romane la gurile Dunării, lei 90

ORAȘELE NOASTRE

LAZĂR VICTOR: Clujul, lei 30
FIRU N.: Oradea-Mare, lei 35
ȘOTROPA V. și CIPLEA A.: Năsăudul, lei 30

BIBLIOTECA TINERIMII

BASARABESCU I.: Moș Stan, lei 28
CREANGĂ I.: Amintiri din copilărie, lei 30
FLORU IGENA: Basme englezești, lei 32
HŽRSU LIA: Din țara pieilor roșii, lei 35
ISPIRESCU P.: Basmele Românilor, lei 28
MÜNCHHAUSEN: Pățaniile baronului Münchhausen, lei 35
NIEBUHR: Povestiri cu eroi greci, lei 25
POPESCU VIRGINIA: Basme sârbești, lei 40
STEVENS FR.: Prin împărăția furnicilor, lei 24
THOMPSON: Făpturi alese, lei 35

CARTEA CEA BUNĂ

ALECSANDRI V.: Pasteluri, lei 12
ALECSANDRI V.: Sinziana și Pepelea, lei 12
EMINESCU M.: Poezii lirice, lei 15
EMINESCU M.: Poezii filozofice, lei 15
KOGĂLNICEANU M.: Scrieri alese, lei 30
NEGRUZZI C.: Negru pe alb, lei 12
NEGRUZZI C.: Nuvele, lei 12
POENARU P. & RĂDULESCU: Gheorghe Lazăr, lei 15
RUSSO AL.: Cântarea României, lei 15

CLASICII ANTICI

ARISTOFAN: Norii, lei 40
EPICTET: Manualul, lei 40
ESHIL: Prometeu și Perșii, lei 40
EURIPIDE: Bacantele, lei 80
LONGOS: Daphnis și Chloe, lei 30
PETRONIUS: Satyricon, lei 50
PLATON: Dialoguri, lei 40
XENOFON: Apologia lui Socrate, lei 80

MANUALELE ȘTIINȚIFICE

ABASON ERNEST: Exerciții de mecanică, lei 100
DEMETRESCU G.: Distanțele cerești și structura Universului, lei 120
LALESCU TRAIAN: Calculul algebric, lei 80
MARINESCU G. Dr.: Infecțiunea gonococică, lei 100

ACTUALITĂȚI ȘTIINȚIFICE

LONGINESCU G. G.: Cronici științifice lei 28

OAMENI CELEBRI

DAVIDESCU N.: Ernest Renan, lei 16
ONICESCU O.: Galileo Galilei, lei 16
POPESCU-TELEGA A.: Cervantes, lei 40
TEODORESCU-BRANIȘTE T.: Leon Gambetta, lei 30

BIBLIOTECA AGRICOLĂ

ENESCU IOAN: Îngrășămintele și folosirea lor practică în agricultură, lei 33
GEORGESCU M.: Cultura pomilor roditori, lei 45

BIBLIOTECA RURALA

SANDU-ALDEA C.: Despre semănături, lei 15
TEODORESCU-KIRILEANU: Povești basarabene, lei 28
TEODORESCU - KIRILEANU: Proverbe agricole, lei 28

COLECȚIA INDREPTARUL POPORULUI

BANU G. Dr.: Sfaturi către mame, lei 5
LASCAROV-MOLDOVANU A.: Constituția României, lei 5

COLECȚIA DICȚIONARELOR

BANEA G.: Dicționar italian-român, lei 40

BIBLIOTEBA ECONOMICĂ

ANTIM ST.: Concepția economică a dreptului, lei 120
MANOILESCU M.: Politica producției naționale, lei 80
PETCULESCU N.: Problema C. F. R., lei 50
STAICOVICI & ICONOMU P.: Statistica anuală a României, lei 100

BIBLIOTECA JURIDICĂ

BOTEZ CORNELIU: Legiuiri silvice, lei 150
DOCAN GEORGE: Minoritatea, lei 120
PAȘCANU M.: Drept cambial (cartonat) lei 100
PAȘCANU M.: Drept cambial (broșat), lei 80

VOLUME IZOLATE

ANDRIEȘESCU I.: Dela preistorie la evul-mediu, lei 50
BLAGA LUCIAN: Filozofia stilului, lei 35
BURICESCU I. et PAULY R.: Petite anthologie pédagogique, V-e année, lei 26
BURICESCU I. et PAULY R.: Petite anthologie pédagogique, V-e année, lei 33
CIOFLEC V.: Luchian, lei 200
CARAGIALE MATEIU: Remember, lei 120
CHENDI ILARIE: Schițe de critică literară, lei 70
DAVID EMMANUEL: Teoria funcțiunilor, lei 200
DAVIDESCU N.: Aspecte și direcții literare, lei 45
DONICI L.: Revoluția rusă, lei 35
HOMER: Odisea, lei 300
IONESCU-LĂMOTESCU M.: Vechea artă românească, lei 400
IORGA N.: Histoire des Roumains, lei 60
LEON GEORGE M.: Istoria economiei publice la români, lei 40
PÂRVAN V.: Memoriale, lei 100
RĂDULESCU-MOTRU C.: Curs de psihologie, lei 160
SIMIONESCU-RIMNICEANU: Istoria Artelor, lei 100
SIMIONESCU-RIMNICEANU: Necesitatea frumuseții, lei 80
SANIELEVICI H.: Cercetări critice și filozofice, lei 100

COLECȚIA MEMORII

AVERESCU GENERAL: Operațiile dela Flămânda, lei 60

ȚĂRI ȘI CIVILIZAȚII CONTIMPORANE

KUDRNAC și IOACHIMESCU: Republica Cehoslovacă, lei 70

ACTUALITĂȚI

ANTIPA G. DR.: Paralizia economiei naționale, lei 12
ANTONESCU G. G.: Baza pedagogică a reorg. învățăm., lei 10
BLANK ARISTIDE: Contribuțiuni, lei 6
BLANK ARISTIDE: Problema monetară, lei 20
BRATU TRAIAN: Politica față de minorități, lei 12
CORTEANU A.: Schițe politice, lei 28
MADGEARU și MLADENATZ: Reforma cooperației, lei 25
MANOILESCU M.: Cum putem reînvia leul aur, lei 18
PERIETZEANU AL.: La Monnaie, lei 10
RĂDULESCU-MOTRU: Țărănismul, lei 20

PUBLICAȚIILE ACADEMIEI ROMÂNE

ANALELE ACADEMIEI: Tomul XLII, lei 60
ANALELE ACADEMIEI: Tomul XLIII, lei 70
ANALELE ACADEMIEI: Tomul XLIV, lei 70

DISCURSURI DE RECEPȚIUNE

BENGESCU GH.: Activitatea literară a fam. Golescu, lei 12
GOGA OCTAVIAN: Gh. Coșbuc, lei 18
GUSTI D.: Ființa și menirea academiilor, lei 15
LEPĂDATU AL.: Istoriografia română ardeleană, lei 12
RĂDULESCU-MOTRU C.: Andrei Bârseanul și naționalismul, lei 10
RĂDULESCU ANDREI: Cultura juridică, lei 18
SADOVEANU M.: Poezia populară, lei 12

MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE

BRĂTESCU-VOINEȘTI I.: O operă de mare valoare, lei 8
BÂRSEANU ANDREI: Catehismul luteran român, lei 5
BOGDAN-DUICĂ G.: Gh. Lazăr, lei 40
CAPIDAN TH.: Elementul slav în dialectul aromân, lei 30
KARADJA C.: Despre lucrul apostolesc, lei 8
CIOBANU ȘTEFAN: Dimitrie Cantemir în Rusia, lei 50
MARCU AL.: Romanticii italieni și Românii, lei 40
NEGRUZZI I.: Autografe române, lei 6
NEGRUZZI I.: Ioan Bogdan, Al. Vlăhuță, etc., lei 5
ORTIZ R.: Leopardi e la Spagna I—V, lei 12
PROTOPOPESCU Dr.: Unknown Congreve, lei 12
RADU IACOB Dr.: Doi luceferi rătăcitori, lei 40

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

ANDRIEȘESCU I.: Piscul Crăsani, lei 40
DRAGOMIR S.: Originea coloniilor romane, lei 6
FILITTI I.: Despre Negru-Vodă, lei 12
IORGA N.: Note polone, lei 12
IORGA N.: Un cioban dascăl, lei 5
IORGA N.: Comemorația lui Jules Michelet, lei 5
IORGA N.: Ernest Renan, lei 5
IORGA N.: Paul Bataillard, lei 5
MIHĂILESCU V.: Așezările omenești la mijlocul și la sfârșitul sec. XIX, lei 25
MARINESCU C.: Înființarea mitropoliilor, lei 6
NISTOR I.: Pomenirea lui D. Cantemir, lei 8
PÂRVAN V.: Nume de râuri daco-scitice, lei 10
PÂRVAN V.: Histria, lei 40
PĂCLIȘANU Z. Dr.: Din istoria bisericească, lei 12
PĂCLIȘANU Z. Dr.: Luptele politice ale rom. ardeleni, lei 28
PANAITESCU P. P.: Influența polonă la Gr. Ureche și Miron Costin, lei 60
RADU IACOB Dr.: Manuscrisele Bibl. din Oradea-Mare, lei 12
RĂDULESCU ANDREI: Pravilistul Flechtenmacher, lei 16
RĂDULESCU ANDREI: Publicitatea drepturilor imob., lei 15
SAUCIUC-SĂVEANU: Un fragment de vas funerar, lei 6
SAUCIUC-SĂVEANU: Memnon, lei 8
STEFANELLI C. T.: Catastru și cărți tabulare, lei 5
VERESS ANDREI Dr.: Pribegia lui Gligorașcu Vodă, lei 20

MEMORIILE SECȚIUNII ȘTIINȚIFICE

Bulletin de la section historique Tome X, lei 60
Bulletin de la section historique Tome XI, lei 100
ANTIPA GR. Dr.: Navigabilitatea Dunării, lei 6
ANTIPA GR. Dr.: Organizarea muzeelor, lei 12
BABEȘ V. Dr.: Diagnosticul și combaterea cancerului, lei 5
BABEȘ V. Dr.: Louis Pasteur, lei 12
BABEȘ V. Dr.: Cercetări asupra apendicitei, lei 5
BABEȘ V. Dr.: Combaterea meningitei, lei 4
BĂDERĂU E.: Valoarea dublei refracții, lei 3
EDELEANU L. Dr.: Procedeul de rafinare cu bioxid, lei 12
GHEORGHIU GH.: Contribuțiuni la climatologia Iașilor, lei 15
GRĂDINESCU Dr.: Acțiunea fiziologică etc., lei 5
Dr. ISTRATI și MIHĂILESCU: Chihlimbarul de Olănești, lei 3
IONESCU BUJOR Dr.: Studiul petrografic, lei 18
LEON N. Dr.: Fauna cadavrelor în România, lei 5
LEON N. Dr.: Animalele noastre veninoase, lei 10
MANUILĂ S. Dr.: Epidemiile din Transilvania, lei 6
MARINESCU G. Dr.: Hipnotismul terapeutic, lei 15
MARINESCU G. Dr.: Vieața și opera lui S. Cajal, lei 35
METZULESCU A. Dr.: Tratamentul cărbunelui, lei 5
POPOVICI G. Dr.: Asistența copiilor, lei 4
PANAITESCU G-RAL: Știința fortificației în România, lei 6
RICK IULIAN: Clima câmpiei dintre Olt și Argeș, lei 25
SIMIONESCU I.: Fauna devonică în Dobrogea, lei 5
VĂSCĂUȚANU I.: Asupra cretaceului superior, lei 5
Bulletin de la section scientifique No. 1—2, lei 25
Bulletin de la section scientifique No. 3—4, lei 20
Bulletin de la section scientifique No. 5—6, lei 25

VOLUME IZOLATE

BOGDAN-DUICĂ G.: Vieața și ideile lui Bărnuțiu, lei 65
CAPIDAN TH.: Meglenoromânii, lei 100
LEON M. Dr.: Entomologia medicală, lei 100
PĂCLIȘANU Z. Dr.: Corespondența din exil a episcopului Klein, lei 40
PAMFILE TUDOR: Pământul, lei 40

ÉTUDES ET RECHERCHES I.

TZITZEICA G.: Géometrie différentielle, lei 120

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

Arhiva pentru Știința și Reforma socială, anii III, IV, lei 300
23 Prelegeri: Noua Constituție a României, lei 125
19 Prelegeri: Doctrinele partidelor politice, lei 125
SLĂVESCU VICTOR: Istoricul Băncii Naționale, lei 150
ANTIPA GR.: Chestiunea Dunării, lei 15
ANGHELESCU I. N.: Solidarismul social economic, lei 5
DJUVARA M.: Evoluție și revoluție, lei 5
DUCA G. I.: Doctrina liberală, lei 8
GUSTI D.: Partidul politic, lei 8
IONESCU N.: Sindicalismul, lei 5
IORGA N.: Doctrina naționalistă, lei 5
KISS GEZA: Ideologia și tend. minor. maghiare, lei 5
MADGEARU V.: Doctrina țărănistă, lei 6
MANIU IULIU: Problema minorităților, lei 15
MANOILESCU M.: Neoliberalismul, lei 6
MARGHILOMAN AL.: Doctrina conservatoare, lei 3
MOSCOVICI ILIE: Lupta de clasă, lei 8
PETRESCU N.: Anarhismul, lei 5
POPOVICI M.: Solidarismul politic, lei 5
RĂDUCANU I.: Socialismul de Stat, lei 5
RĂDULESCU-MOTRU C.: Concepția conservatoare și progresul, lei 5
ROTH N. OTTO: Ideologia și tend. minor. germane, lei 5
TAȘCĂ G.: Liberalismul economic, lei 5
TEODORESCU ANIBAL: Solidarismul juridic, lei 5
VOINEA ȘERBAN: Socialismul marxist, lei 8
Curtea domnească din Curtea de Argeș (ediție obișnuită), lei 500
Curtea Domnească din Curtea de Argeș (ed. ob. cu supl. francez), lei 600
Curtea Domnească din Curtea de Argeș (ediția de lux), lei 1000
Curtea Domnească din Curtea de Argeș ed. lux cu supl. francez), lei 1100
Natura, anul XII, broșat, lei 120
Natura, anul XIII, broșat, lei 180
Natura, anul XIII, cartonat, lei 220
Natura, anul XII, cartonat, lei 150
Buletinul Cărții anul I, lei 100

CETITORII ZIARELOR ADEVĔRUL LITERAR, ADEVĔRUL ȘI DIMINEAȚA BENEFICIAZĂ

LA	BONURI	5	10	20	ABONAȚII
	RABAT	10%	15%	20%	25%

LA OPERELE LITERARE, ROMANE ORIGINALE, UN SUPRARABAT DE 5%

COMENZILE INSOȚITE DE BONURI SAU DE INDICAȚIA NUMĂRULUI CHITANȚEI DE ABONAMENT, CA ȘI MANDATUL CU CONTRAVALOAREA, MINUS RABATUL CUVENIT, SE TRIMIT DIRECT LA ADRESA:

CVLTVRA NAȚIONALĂ, STR. PARIS 1, BUCUREȘTI

Amurguri triste

de ADRIAN PASCU

I.

Sub bolta de viţă sălbatică, sădită de mâna răposatului Ştefăniţă Hulub, într'o după amiază de Iulie, când soarele dogorea pământul de se prăjia lumea de căldură, iar găinile întinzând pliscurile spre cerul senin sticlă, se tăvăleau prin ţărână, doar doar s'or răcori, câteva cucoane bătrâne, vechi prietene de-ale bunicăi mele se adunaseră să mai şeadă o leacă la taifas, şi să mai treacă din cel timp. In jurul mesei mari, în jilţurile de nuele cu perniţe, lucrate de bunica de pe când era fată, adică acum vre-o cincizeci şi ceva de ani, cuconetul cam de aceiaş vârstă, ba cu o cusătură sau împletind la ciorapi, mai amintindu-şi de prin cele vremuri, îşi petreceau după-amezile la umbra bolţei de viţă. Mai vorbeau de una, ba de alta ca femeile între ele, bunica le trata cu dulceţi şi apă de la sticlă şi timpul trecea pe nesimţite. Aşa a fost de când ţin eu minte. Printre cucoanele cu părul alb, care la fiece vorbă oftau repetând mereu „Pe vremea mea” am omorit plictiseala ciasurilor din vacanţa cea mare.

Şi multe lucruri frumoase, am mai auzit de la ele, că mă minunam eu singur de unde le mai scoteau.

— Tii! Straşnică căldură!...

— Prăpădenie, c'oană Ruxandră. Se usucă tot.

— Am auzit că la Rufeni a eşit popa cu icoanele.

— Păi să crezi... aşa secetă nu s'a mai pomenit. Ne bate cel de sus pentru făr' de legile noastre.

— Doamne! Doamne!...

Şi iar tăceau, numărând ochiurile împletiturei cu glas tare.

I-am promis Nataliţei să-i fac un fes, cum e moda acum.

— Bat-o pustia de modă... Pe vremea mea.

— Pe vremea noastră... E! He!..

— Da' începuseşi să ne spui povestea cu fetele Sorociencei, coană Vasilchiţă...

— Povestea cu fetele? Care poveste?... A! Aşa, da, că uitasem.

Şi coana Vasilchiţa lăsa împletitura pe genunchi, îşi scoase ochelarii de pe nas şi tuşi piţigăiat ca să-şi mai dreagă vocea.

— Acuma le cunoaşteţi?...

— Pe cine? făcu una din cucoane.

— Iaca vorbă... Pe cine? Pe fetele Sorocienciei despre care vă vorbeam. Adică aşa-i, d-ta n'ai de unde să le cunoşti că ai fost tot plecată şi asta s'a întâmplat acum vre-o cinci-spre-zece ani. Da' casa lui c'onul Iorgu, cel care a murit de dambla, casa de lângă biserica Vulpe, cu grădiniţă în faţă plină de ciubăre cu oleandri, o ştii? Vai de mine, soro, dar uitucă mai eşti! Ştii biserica Vulpe? Bun... alături, gard în gard cu biserica, nu-i o casă albă toată, cu ferestrele la stradă, vopsită cu gri şi curată de ţi-e mai mare dragul s'o priveşti? Bine că ţi-ai adus aminte. Ei, acolo a stat unul Iorgu Laşcu, o poamă şi jumătate, căci după ce şi-a bătut toată averea la tălpi, la bătrâneţe când datornicii i-au vândut şi casele ce-i mai rămăsese, pe el l-a apucat damblaua şi a murit.

— Păi asta o ştiu.

— Dacă o ştii ce mă mai faci să-mi bat gura de geaba...

Şi aşa... Casele le-a cumpărat unul cu două fete. Nu ştiu ce-o fi fost, că acuma trăia din venit. Un moşneguţ simpatic. Par'că îl văd şi acum.... Puţintel la trup, vorbăreţ nevoie mare şi veşnic în redingotă. Nevastă-sa ei-că îi murise când i-a născut pe fata cea mică, aşa că şi-a crescut singur copilele, căci cea mai mare pe când am cunoscut-o eu, să fi avut vre-o 17 ani. Da' frumoasă, portret nu altceva. De asta se vede că i-au şi rămas numele de fetele Sorocienciei, fiindcă semănau maică-sa, care pe vremea ei, înebunise târgul. Acuma mata, c'oană Ruxandră ai cunoscut-o şi ştii cum au fost...

Nu s'a omorît ofiţerul cel din roşiori din cauza ei? S'a omorît... Dar fetele erau par'că şi mai şi...

— Nu mai spune!

— Zău aşa!... Când eşeau amândouă la plimbare, îmbrăcate la fel şi frumos le mai îmbrăca bătrânul, una 'naltă, mlădioasă, cu'n păr negru ca pana corbului şi serioasă par'că ar fi fost cine ştie ce bătrână, iar cealaltă mititică, blondă cu nişte ochi daţi dracului şi neastâmpărată ca argintul viu, se ţinea lumea după ele. Da' cuminţi, că tremurau în faţa bătrânului şi harnice şi gospodine nevoie mare. Ţi se umplea ochii când treecea pe lângă casa lor, cu grădiniţa plină de oleandri! Nu le găseai pereche în tot târgul. Asta era patima lui Sorocianu. Chiar a lăsat vorbă cu limbă de moarte că să nu-i puie la căpătâiul său alte flori, decât oleandri. Şi le-au pus bietele fete... Tot mormântul i-a fost numai flori.

— Ce-a murit?

— Doar nu era să trăiască cât lumea. Se înţelege că a murit. Mai ales cum suferea oleacă de piept, într'o primăvară gata au rămas fetele singure....

— Ţţţ! Auzi d-ta!

Celelalte cucoane îşi lăsară de multă vreme lucrul din mână şi ascultau atente povestea c'oanei Vasilchiţa, iar eu numai urechi...

Uitase şi bunica că trebuie să le trateze cu dulceaţă, prinsă de firul întâmplărilor cu fetele Sorocienciei.

Un fluture rătăcit, moţăia pe-o frunză lucioasă de viţă, legănat de o boare călduţă de vânt, ce aducea cu ea parfumul grădiniţei din faţa cerdacului caselor bătrâneşti.

* * *

După moartea bătrânului Sorocianu, moarte venită aşa pe neaşteptate, căci se ţinuse tare de tot şi bolise pe picioare nevrând să-şi sperie copilele, cu toate că Lia, care nu mai era fetiţă înţelesese de multă vreme că bătrânul se duce, dânsele au rămas singure.

Vedea şi Lia cum Sorocianu pe la miezul nopţii se rădica în capul oaselor şi înfundându-şi batista în gură, să nu cumva să-l audă vreo fată, tuşea ceasuri întregi, cu fruntea îmbrobonată de sudoare. Dar ce să facă? Cui să se plângă? Nu mai aveau pe nimeni. Să-i spuie Adrienei? Ea e copilă, ce ştie... Şi rezemată de uşorul uşei, plângea înfundat...

Dar într'o noapte bătrânul îi zări haina albă...

— De ce plângi Lia?

Fata îşi îngropă faţa în mânele-i uscate, fără să-i spună ceva. Par'că mai trebuia să-i spuie de ce plânge?

— Fii cuminte, Lia! Taci!... Să nu-i spui Adrianei nimic. Dar s'o iubeşti întotdeauna aşa cum am iubit-o eu, cum vă iubesc pe amândouă... Tu îi rămâi de acuma mamă.... Lia mea dragă!

Plângea bătrânul şi lacrimile se prelingeau pe obrajii supţi, spărgându-se pe fruntea Liei... Plângea pentru întâia oară în viaţa lui...

— De ce stai tristă Lia?

— Aşa...

— Hai să ne jucăm...

— Nu mă joc astăzi..

Neînţelegând tristeţea surorii sale, sta şi dânsa o clipă pe gânduri, clipind des din ochi şi pe urmă învârtindu-se într'un picior, cu rochiţele înfoiate de vânt, o rupea la fugă în grădina cu oleandri.

In dimineaţa când a dus-o în faţa catafalcului cernit, după ce i-a sărutat mâna rece, a întrebat sfioasă...

— De ce stă aşa tata?

— Doarme...

Nu mai văzuse morţi niciodată.

— De ce mâna-i aşa de rece?

— A răcit...

— Bietul tăicuţul! Să aducem un doctor Lia...

Iarăşi şi-a apropiat buzele de mânele bătrânului şi încetişor a început să sufle să i le încălzească...

Plângeau cucoanele bătrâne venite ca la mort, plângea Lia.

De abia când a văzut că-l scoate din casă, că-l scoboară în groapă şi toarnă ţărână deasupra lui, a înţeles ceva....

— Nu vreau să toarne ţărână peste tăicuţul meu drag.... Nu vreau...

Şi se zbătea disperată în braţele cucoanelor...

Şi vremea a trecut...

Se deprinsese Lia cu singurătatea, ocupată toată ziua cu treburile gospodăriei şi apoi nici Adriana nu mai era copila neştiutoare de odinioară, păşise doar pe-al 16-lea an şi purta rochia lungă, cu toate că rămăsese aceeaş. Când năvălea de la şcoală, după ce se agăţa de gâtul Liei înăbuşind-o cu sărutări şi îşi lua porţia de pâine unsă cu dulceaţă de pomuşoară, cum îi plăcea ei, la joacă... Nu-i ajungea grădina. Ii făcuse soră-sa o pereche de pantaloni băieţeşti bufanţi, cu părul tăiat ştrengăreşte, de când zăcuse de febră tifoidă, aşa că de-abia aştepta să-şi lepede rochiile de pe dânsa şi apoi aţinte la ghiduşii. Nu rămânea copac în care să nu se caţere mai dihai ca un băiat, că se crucea Lia, făcându-i-se inima cât un purice...

— Dă-te jos, Adriano!

— Nu... Prinde-mă dacă poţi....

Şi se legăna pe cea mai subţire cracă, râzând cu toată gura de i se vedeau dinţii sidefaţi şi mici ca de şoarece.

— Vezi cum mă superi tu?!... Iar ai să mă faci să plâng...

Nici n'apuca să termine vorba şi huştiuluc în iarba până la brâu, iar de acolo dintr'o săritură de gâtul Liei... Şi pup-o şi mângâi-o, până ce amândouă pufneau de râs, pornind-o strâns înlănţuite de după gât, spre casă...

Duminecа după amează se găteau frumos şi braţ la braţ o porneau la plimbare... O prăjitură ea, trei patru Adriana şi gata... De cum se înopta se încuia porţile şi se da drumul lui Ursu, adevărat urs, cât toate zilele de mari, să doboare omul cu-o labă. Adriana îşi pregătea lecţiile sau mai cetia vreo carte, aleasă tot de soră-sa, sau se puneau amândouă şi cântau la pian, de se opriau trecătorii să asculte...

— Cântă fetele Sorocienciei...

— Trec la plimbare, fetele Sorocienciei...

Cine nu le cunoştea!... Câte mame oftau gândindu-se la ele! Câţi nu-şi perdeau nopţile bătând trotuarul din faţa căsuţelor albe cu grădiniţa plină cu oleandri!...

II.

Adriano, eu cred că n'ar fi rău dacă am închiria cuiva salonaşul... O cucoană bătrână... Mi-a vorbit Madam Pralia, de o doamnă foarte serioasă care ar vrea să se mute... E profesoară şi-a fost transferată la Iaşi... Tu ce zici?

— Să-l dăm....

Şi d-na Raşcu s'a mutat. Dar ce femee! In două ceasuri s'a împrietenit cu fetele, iar Lia ca mai serioasă, începu să ţie la dânsa par'că ar fi cunoscut-o de cine ştie câtă vreme. Ba se hotărîră s'o ia şi cu masa. Se sfătuiau seara ce să gătească, mai stăteau de vorbă, aveau însfârşit pe cineva mai bătrân care să le dea o îndrumare la trebuinţă.

Intr'o dimineaţă pe când Lia scutura de praf, se opri o trăsură în faţa casei şi un tânăr brun, sări sprinten din dânsa. Lia se dete într'o parte, ridicând un colţ al perdelei... După ce se uită la numărul casei, se ridică în vârful picioarelor, doar o vedea pe cineva în dosul zaplazului înalt şi aruncându-şi ochii spre ferestrele deschise, zări pe Lia care din curiozitate, dase perdeaua prea într'o parte...

— Duduie, duduie!... Vă rog aiceea stă d-na Raşcu?

— Da, dar nu e acasă...

— Nu face nimic... Dă jos birjar!

Lia eşi în cerdac. Tânărul făcându-şi vânt cu pălăria cu borduri mari, zâmbea mereu.

— Doamne, de când vă caut... Nu prea cunosc oraşul... D-stră nu sunteţi d-ra Lia Sorocianu?...

— Da, d-le!... Uimită se uită la tânărul care fără multă vorbă, deschise poarta, oprindu-se cu valiza la scări.

— Nu mă cunoaşteţi, nu-i aşa? Totuşi eu vă cunosc destul de bine... Dar d-ra Adriana ce mai face? E acasă? Tot se mai căţără prin copaci? Vai D-ră, ce bine îmi pare că v'am găsit...

Lia îl asculta, neînţelegând o vorbă.

— Daţi-mi voie să mă prezint... Radu, sau Răduţu cum îmi spune mama, Raşcu...

— Cum, fiul?

— Exact, D-ră... Singurul fiu... Şi-acuma fiindcă ne cunoaştem, îmi veţi permite să stau puţin jos, fiindcă sunt frânt de oboseală....

Până să se întoarcă D-na Raşcu, Radu vizitase casa, ograda, se împrietenise cu Ursu, făcuse cunoştinţă cu „Moţache” curcanul cel bătrân şi discuta foarte familiar cu Lia...

— Sărut mânuşiţele D-ra Adriana.... Ce fel cu rochie? Credeam că o să vă găsesc în hainele băieţeşti. Ştii că eu mă caţăr în copaci mai al dracului decât D-stră. Uite D-ră Lia, ce botişor face sora D-stră.

Şi râsete... Râdea Lia, râdea d-na Raşcu sorbindu-şi băiatul din ochi dar mai tare râdea Adriana bătând din palme şi învârtindu-se într'un picior, de i se ridica rochia dincolo de genunchi.

Au luat masa împreună, Adriana s'a înecat de câteva ori pufnind de râs şi pe urmă joacă. Cine l-ar fi văzut pe Radu legat la ochi cu o batistă, învârtindu-se zăpăcit, bâjbâind cu mânele doar o prinde vreuna din fete, nu ar fi crezut că e doctor în litere, învăţat trei ani la Paris, pentru nimic în lume...

De la o vreme par'că şi Lia începu să se mai schimbe. Lua şi dânsa parte la joc, nu se mai pieptăna cu părul lins pe tâmple ca femeile bătrâne şi sta în faţa oglinzii mai mult ca de obiceiu. D-na Raşcu văzând-o, clipea şiret din ochi făcându-se că nu înţelege nimic.

— Ştiţi ce, D-relor, mă doare gura să vă tot spun D-re... Hai mai bine să ne tutuim... Adriana de cuvânt. Cu Lia însă mai greu... Cu toată îndrăzneala lui, nici Radu n'avea curajul s'o tutuiască şi simţea un fel de sfială ori de câte ori întâlnea privirea ochilor ca tăciunele.

— Nu, D-rei Lia, fiindcă e bună şi ne dă pâine cu dulceaţă de pomuşoară să-i spunem.... stai că am găsit Prinţesa Pomuşoară

— Nu mă ţin... Atunci nici pe mine să nu mă tutueşti.

— Bine... Am să-ţi spun „Duduia Cimpanzeu”.

— Foarte mulţumesc, D-le Moţache...

Şi-a rămas Prinţesa Pomuşoară, Duduia Cimpanzeu şi D-l Moţache.

* * *

— Radule, tu ai ceva...

— Da' de unde mamă... Mă cam doare capul de câteva zile, şi atâta tot...

— Hm! Nu-i semn bun... Trebue să fie vreo epidemie.... Şi pe Lia o tot doare capul... Ştrengarule!...

Radu se înroşi până în vârful urechilor, lăsând privirea în jos. Bătrâna îi prinse capul în mâini strângându-l pătimaşe la pieptul său, mângâindu-i părul şi dânsul începu să plângă, aşa din senin.

— Lia, ce ai? Te frǎ[illegible] ţi mereu fără să poţi închide ochii....

— Mă cam doare capul.

— Să-ţi dau un piramidon...

— Lasă că o să-mi treacă...

Şi-o usturau ochii şi-i tot freca, până ce i-au dat lacrămile....

— Prinţesă Pomuşoară, dă-mi pâne cu pomuşoară.

Când i-a întins pânea ca din greşeală degetele lor s'au atins şi au stat aşa multă vreme, ca şi cum siropul prelins le-ar fi încheiat mânile...

. . . .

— Ce face Prinţesa Pomuşoară?

— Curăţă cartofi.

— Dar lui D-l Moţache îi dă voie să-i ajute. Nemai aşteptând răspunsul, apucă un şorţ şi încingându-se cu el, începu să cureţe.

— Adică crezi că nu mă pricep? Imi pare rău.... Le curăţ ca pe mere...

Dar ochii Liei erau înlăcrămaţi, aşa că veselia-i dispăru ca prin farmec. Rămase tăcut ca prin farmec, cu privirile pierdute departe, departe peste dealurile Ciricului... Tăceau amândoi, frământaţi de gânduri, învăluiţi într'o negură de fum greu, cu miros de ars... Dăduse laptele în foc...

. . . .

— Prinţesă Pomuşoară, trebuie să plec... Dar am să mă întorc....

Ingândurată a rămas Lia, iar Adriana îşi tot freca ochii, poate că îi intrase vreun fir de praf şi când trăsura a cotit colţul străzei, Lia s'a închis în odaie, durând-o capul şi Adriana trântindu-se în iarbă a început să-l mângâie pe Ursu, sărutându-l pe bot şi numindul Moţache...

Fie din pricina vârstei sau cine ştie ce alte împrejurări, dar par'că şi Adriana nu mai era aceeaş... Nu se mai juca, sta tot singură şi ochii mereu roşii. Ba într'o zi lepădă hainele băieţeşti, aruncându-le pentru totdeauna în fundul unei lăzi...

Domnul Moţache nu se întoarse, dar scria regulat şi scrisorile treceau din mână în mână...

— Adriano, ce ai?

— Nimic... Mă cam doare capul.

Şi o durea capul des de tot... Iar de dorul lui Radu, Moţache cel veritabil, ajunse la mare cinste...

Dar într'o seară de iarnă, Adriana nu-şi mai putu stăvili durerea care o înăbuşea de atâta vreme şi îngenunchind, lipindu-şi faţa de picioarele Liei, îi mărturisi totul... Dragostea sa, întâia sa dragoste. Liei i-se înfipse un junghier în inimă. Dacă n'ar fi fost aşa de întuneric în odaia luminată doar de para focului din sobă şi Adriana aşa de emoţionată ar fi putut observa paliditatea de ciară şi tremurul ce-o apuca la fiece cuvânt al ei...

— Mi-e drag.... Il iubesc, Lia, atât cât poate iubi cineva....

— Taci... Taci... Adriano....

— Nu mai pot trăi fără el... Să ştii că am să mor, Lia...

Plângea dânsa, plângea şi Lia căutând s'o mângâie.

In seara aceea s'a prăbuşit ceva în sufletul Liei... Ii venia să urle, muşcând perna, în vreme ce Adriana adormise zâmbind, neştiutoare ca un copil.

Tocmai sora ei să se îndrăgostească de omul... Dar ce-i vinovată ea? O copilă. Şi dânsa, dânsa ce să se facă?...

Multe nopţi s'a frământat cuprinsă de aceleaşi gânduri...

Ce de mai pregătiri pentru sărbătorile Crăciunului... Venia Moţache. D-na Raşcu şi cu Adriana s'au dus să-l aştepte la gară... Lia a rămas singură acasă... In odaie e cald, miroase a cozonaci proaspeţi şi dânsa scrie, cu ochii în lacrămi....

III.

— Prinţesa Pomuşoară e supărată? D-l Moţache i-a greşit cu ceva sau ce are? Fiindcă dacă dânsa e supărată şi eu sunt supărat.

Degeaba se muncia Radu să-şi explice schimbarea neaşteptată a Liei, privirile-i tăioase, răceala, tăcerea-i neînţeleasă.

— Ce-o fi având Prinţesa, duduie Cimpanzeu?...

— Nu ştiu... Uite cum ninge... Hai să ne batem cu zăpadă.

— Iartă-mă duduie, dar mă cam doare capul...

Tăcea Adriana silindu-se să-şi reţie lacrămile.... Tăcea Radu....

Intr'o după amează, Lia îl rugă să-i caute o carte în bibliotecă. Fericit, dădu fuga la etajera din salonaş.

Tot răscolind printre cărţi, căzură câteva scrisori. Le ridică, de pe scaun. Scrisul măruntel al Liei... Tremurând le ascunse în buzunar... Ispita fiind mai puternică decât voinţa sa. Le luă, fără să ştie că din dosul uşei îl pândeau doi ochi ca de tăciune. Tremurând îi duse cartea şi grabnic alergă închizindu-se în odaia sa.

. . . .

Te-am iubit nespus de mult... Ai fost singura mea dragoste adevărată. Ţie ţi-am dăruit toate visurile mele de fată şi tu ţi-ai râs de ele... Astăzi nu mai sunt pentru tine decât o necunoscută.

. . . .

Ţi-aduci aminte de noaptea când ţi-am dăruit, tot ce putea să-ţi dăruiască... De ce mai părăsit? Vino...

. . . .

Mototoli scrisoarea în mâni, prăbuşindu-se pe canapea. In dosul uşei cineva se răzemă de frică să nu cadă, înfingându-şi dinţii în buze, înăbuşind un ţipăt.

N'avea puterea să urască, nici n'ar fi îndrăznit să-i ceară vreo explicaţie, cuprins de-o durere neţărmuită, când gândurile se încâlcesc, iar lacrimilor nu le mai poţi pune stăvilar.

Atâta deziluzie dintr'odată! Fiinţa pentru care şi-ar fi sacrificat viaţa, cea dintâi dragoste adevărată...

Inchisă în odaia sa, Lia se frământa, muşcându-şi buzele, fără să mai poată plânge măcar. Din portretul mare în uleiu, bătrânul surâdea par'că, mulţumindu-i pentru ceeace făcuse...

Văzând-o cât e de senină, cu acelaş zâmbet pe buze, cu aceeaş frumuseţe şi mândrie, — doar nu degeaba o poreclise „Prinţesa Pomuşoara”, — lui Radu îi venia să se repeadă la dânsa şi să-i spuie tot. Privirile lui tulburi nu vedea cearcănele nopţilor de nesomn din jurul ochilor ca de cărbune...

Trecură sărbătorile... Singură d-na Raşcu şi-a condus băiatul la gară. Adriana supărată de schimbarea lui, nici n'a mai voit să-l vadă...

* * *

— De ce nu ne mai scrie Radu?..

— Nu ştiu...

— Poate că ne-a uitat ,poate că iubeşte pe alta..

— Sst! Fii cuminte... Radu nu iubeşte pe nimeni, afară de tine...

Şi Adriana adormea fericită în legănarea visurilor blonde ca şi buclele ei...

Trecu şi iarna şi odată cu venirea zilelor cu soare, Radu se reîntoarse în casa albă cu grădiniţa plină de leandri.

Tinereţea uită repede... Doar o singură tresărire la atingerea degetelor mari, atâta tot...

In schimb Adriana plutea prin al noulea cer. Ce n'au făcut?!..

— Mă iubeşte Radu... Aseară pe când stăteam de vorbă, mi-a prins mâna, mi-a sărutat-o lung şi a fugit...

Ochii îi străluceau de bucurie.

— Stai... Apucă o floare de romaniţă, smulgându-i petalele... Mă iubeşte!.. Nu mă iubeşte... Mă iubeşte...

Şi agăţându-se de gâtul Liei, îşi frecă obrajii de sânul ei ca un copil alintat.

— De ce plângi Lia?.. Fiindcă îs eu fericită, nu-i aşa?.. Cât eşti de bună!..

* * *

D-na Raşcu a plecat la nişte rude să le mai vadă... Singură Lia a rămas să-şi macine tristeţa în casa albă... Ori că i-a mai rămas ceva zăpadă din iarna trecută, ori că a nins-o florile de cais, dar tâmplele par'că i-ar fi pudrate, aşa de albe îs.

Poate pentru a zecea oară citeşte o scrisoare venită de departe...

. . . .

Vai, Lia cât îs de fericită! Şi numai ţie îţi datoresc asta... De ai şti ce lucruri frumoase am văzut noi. Mâine plecăm la Neapole. Radu e aşa de drăguţ!.. Cu toate astea sunt cam supărată pe dânsul. Nu ştiu ce tot are cu tine. Eri, era chiar să mă supăr rău de tot. Zău aşa!.. Par'că nu te mai iubeşte. Pentru asta n'am vrut să-l sărut toată ziua. Să-l fi văzut cum sta de bosumflat, ca şi Moţache când îl necăjeam câte odată... Tu însă să nu te superi... Auzi d-ta, să aibă curajul şi să-mi spuie mie, că Lia mea cea dragă, Prinţesa Pomuşoară, e o prefăcută... o făţarnică... N'am să-l ert niciodată, nici tu să nu-l erţi. Să ferească sfântu, să te mai prind că-i dai pâine cu dulceaţă. In genunchi să-ţi ceară ertare!.. Aşa!..

Şi plângea Lia sărutând scrisoarea.

. . . .

. . . .

Domnul Moţache s'a făcut rău... Tot amână necontenit plecarea şi mie mi-e dor de tine, Lia mea dragă...

. . . .

Nu ştiu când ne vom întoarce. A fost numit aici... E aşa de frumos şi sunt aşa de fericită!.. Să vii şi tu...

. . . .

De ce nu vii? Ricu a început să gângurească...

. . . .

Inbătrânită Lia îşi macină tristeţea singură, în casa albă cu grădiniţa plină de oleandri, tot aşteptând mereu, întoarcerea celor dragi... A murit şi Ursu şi Moţache... Ea singură a rămas în căsuţa albă... Se plimbă toată noaptea prin odăile pustii, strângând la piept câteva scrisori legate cu o pamblică roză... Scrisorile Adrianei, venite din ce în ce mai rar şi cele scrise de dânsa în noaptea când a venit Radu de sărbătorile Crăciunului... Scrisorile care i-au sfărâmat fericirea...

. . . .

— Şi?...

— S'a topit încetul cum se topeşte ceara.

Dacă n'aşi fi observat eu, fiindcă îi eram vecină şi mă obişnuisem s'o văd cum se frământa nopţile, putea să putrezească, fără să ştie nimeni.

Când s'au întors ei, Lia fusese îngropată de multă vreme, iar casele pecetluite. Cine să-i anunţe? D-na Raşcu imediat după plecarea lor în străinătate, eşi la pensie retrăgându-se în oraşul ei... Aşa că nu mai avea pe nimeni... In ultimul timp se şi cam ţicnise... Ei au vândut casele şi-au plecat înapoi... Iaca aşa a fost cu fetele Sorocienciei...

. . . .

Tăceau cucoanele... Departe după dealuri, soarele îşi lua baia obişnuită într'o mare de sânge...

Bunica îşi şterse o lacrimă ivită pe nesimţite la coada ochiului, iar fluturele trezit din picoteală, leneş îşi luă zborul. Poate a fost sufletul Liei, ce şi-a ascultat povestea...

ADRIAN PASCU

CHEMARE

O, vino...
Vino'ncet şi te aşează
In linişte ce doarme pe cerdac,
S'asculţi petalele-i cum se desfac
Şi să priveşti cum sângerează
In agonie florile de mac...

In noaptea'ntinsă'n larg ca şi o mare,
Purtând atâtea bărci de vis,
O stea s'a sfărâmat acum în zare
Şi înscriind un lung semn de mirare,
Se stinge'n pragul unui alt abis...

O taină neîncăpătoare
Tresare parcă'ntr'un lior nespus,
De jos, din floarea roşie, ce moare
Şi pân'la stelele de sus...

O, vino, cât mai sunt departe zorii...
Căci de iubeşti cu-adevărat,
Tu trebue să simţ acum fiorii,
Cari au unit, o clipă, moartea florii
Cu dorul stelei, ce s'a sfărâmat.

EMIL DORIAN

CARȚI ȘI REVISTE

EUG. BOUREANUL: „LUPII"
— PAGINI DE CRONICĂ —
Biblioteca „DIMINEAȚA" No. 25

Printre nuveliștii noștri de seamă, d. Eug. Boureanul ocupă un loc de frunte. Fixat în atenția publicului cu cele patru volume apărute până astăzi: „O istorie din alte vremuri", „Intr'o noapte de vară", „Sufletul ruinelor", și „Sărmanii oameni", — scriitorul se poate considera în plină activitate. Incă alte câteva volume de nuvele, două romane și o dramă istorică își vestesc apariția. Dacă judecat cantitativ scriitorul pare prodigios, să căutăm a stabili — pe marginea acestui nou volum apărut — calitatea scrisului, însușirea care dă temeiu operelor de artă.

„Lupii" este o povestire lungă, am putea-o considera ca un adevărat roman; autorul îi zice însă „pagini de cronică". Și nu greșește. E aproape de roman prin material și compoziție, se îndepărtează însă prin faptul că n'are amploare psihologică sau cadru larg. Este, prin urmare, o povestire, cu stil propriu, care nu este în nici un caz stil de cronică. Subiectele de predilecție ale autorului sunt luate dintr'o lume de demult, dintr'o atmosferă alta de cât aceea a vremilor de față. Conflictele însă pun în relief veșnicul etern omenesc.

In felul acesta *„Lupii"* ne duc spre înțelegerea unor întâmplări petrecute, de mult, foarte de mult, prin ținuturile Tecuciului. Bătrânul boer Toader Albu, fire crâncenă, își petrece restul vieții în sihăstria dintre codrii Răchitoasei, cu țiganca Raluca, roabă și țiitoare. O veste însă turbură tihna bătrânului. Mândița Runcu, vara lui, moare tocmai la Ieși, lăsându-i în grijă pe Tincuța, singura ei odraslă.

Adusă în sihăstria de la Răchitoasa, Tincuța ia parte la noua ei viață cu calm și resemnare. Era frumoasă și prea de timpuriu închisă, departe de lume. Ca să-i îndepărteze vălul ușor de tristețe, Toader Albu poftește pe boerii megieși în vizită, petrecerile se îndesesc, spre buna dispoziție sufletească a Tincuței. Vârsta însă își cere drepturile ei. Intâlnirile amoroase cu tânărul boier Iancu Trotușanu, Tincuța le socotea naturale, de vreme ce inima ei o mâna într'acolo. Pentru bătrânul Albu ele erau ucigătoare. Iși dădu tocmai acum seama că iubește pe nepoată-sa cu dragoste pătimașă și refuză cu energie s'o mărite după Iancu Trotușanu. Tincuța purcede grea și de aici amarul ei începe. Toader Albu o tortureazã neîncetat și când dă naștere copilului, acesta îl aruncă pe fereastră, lupilor cari se grămădiseră, într'o iarnă grozavă. Tincuța înebunește. Ca să scape de ea, bătrânul o duce și o leagă de un copac în mijlocul câmpului, ca s'o jertfească lupilor. Dar chemat de țiganca Raluca, Iancu Trotușanu 'și scapă iubita, pe când Toader Albu își găsește moartea în învălmășeala oamenilor cu lupii. Numai după un an s'a însdrevenit Tincuța, când a născut un nou băiat lui Iancu Trotușanu.

Lucrarea se încheie aci. Darul de bun povestitor al autorului, firescul cu care știe să împreune împrejurările și să aducă conflictul, fac din lucrarea aceasta o bună operă literară. Sunt realizați în deosebi personagiile: Toader Albu și Raluca țiganca. Stilul e colorat și vioiu. Un exemplu:

„In toamna blândă și prelungă fata umbla tăcută și fără nici un tovarăș, pe care să-l întrebe ceva, căruia să-i mărturisească păsurile ce-o frământau, care să-i spună un cuvânt de alinare, să-i dea un îndemn de nădejde... Frunza codrilor se arămise în toate nuanțele, prefăcându-i cuprinsul într'un decor de basm. Tincuța urca până sub poalele lor și sta acolo, cercetând zările tot mai plumburii. Un îndemn tainic o făcea să nădăjduiască ceva, care trebuia să se desprindă — cândva — din adâncurile îndepărtărilor și să-i reverse peste viață mângâierea ceia dorită, pe care o bănuia fără să o fi gustat, o întrezărea fără să-i lămurească rostul de plin...."

„Astfel trecură zilele toamnei, până când — într'o dimineață — bruma acoperi întinderile ca într'un strat subțire de zăpadă. In spre seară, podoaba codrilor se scutură toată, și zarea se încercui în perdeaua crăngilor și trunchiurilor goale, zvârlite spre ceruri ca niște mâni ale unei lumi de uriași, în cerșirea unei îndurări. O tristeță și mai grea o încercă la priveliștea aceia, și fugi de la geam. Se ghemui în fața focului. Inchise ochii, depănându și gândurile puține și desnădăjduite. Auzi un zgomot prin curte, — dar mintea o purtă aiurea și-l uită curând..."

Cartea se citește cu mult interes. Cititorul va rămâne cu impresia că autorul știe să povestească, nu banal și monoton, ci vioiu și colorat, după stările sufletești ale operei.

* * *

SALONUL LITERAR (No. 2, Aprilie) apare la Arad sub direcția poetului *Al. Th. Stamatiad.* N'am văzut primul număr ca să-i cunoaștem programul. Din cuprinsul numărului de față el se desenează însă precis și limpede. lupta pentru promovarea culturei și literaturei românești în Ardeal. Dacă rareori întâlnim omul de inițiativă și acțiune care, cu greutatea cuvântului și personalității sale, să conducă asemenea lupte culturale, entuziasmul scriitorilor este, de cele mai multe ori, salvator. Trăind într'un mediu social, redus — deocamdată — în manifestațiuni artistice și literare, d. Al. Th. Stamatiad și-a strâns o mână de prieteni, cu care nădăjduiește să spargă pojghița de indiferentism și să călăuzească spiritele spre înțelegerea frumosului reflectat în operele de artă. Idealism cuminte și sănătos. Strădania poetului merită, prin urmare toată lauda și recunoștința noastră.

Publică în numărul acesta mici poeme în versuri poetul *A. Cotruș,* din care remarcăm grațiosul și idilicul din „Cad într'una florile de pruni":

Cad florile de pruni...
Se risipesc în preajma mea ca o comoară...
Mă văd copil,
Cu ochi duioși, adânci și buni,
Cum le priveam căzând așa odinioară...

sau din „Primăvară":

Prin geamul larg deschis
Primăvara îmi întinde-un ram de liliac în floare...
Lacăte de liniște la uși atârnă seara
Cu degetele ei de catifea
Și-un liliac atins de-o mână nevăzută
Iși ninge florile în amintirea mea.

Din articolul d-lui *D. Nanu* intitulat „Intre Patrie și Umanitate", în care autorul discută cu d. *Panait Istrati,* scoatem acest fragment caracterizat printr'o liniștită documentare și cumpănire a lucrurilor: „Firește că putregaiul e mare și opera de regenerare la începutul ei. Abia anul acesta, adevărații partizani ai federației patriilor, au însfârșit o ființă legală care ne va pune la adăpost de împiedicările de până azi. Un semn bun e însă, că înșiși adversarii noștri au început să recunoască singuri, că viitorul e de partea noastră. Când vei putea fi odată pus la curent cu tot pulsul sufletesc de aici, — cine știe dacă „Unchiul Anghel" povestea omului care și-a pierdut pe Dumneezu, țară, familie și tot, nu va fi urmat de povestea omului care și-a găsit pe Dumnezeu, — și mai mult decât tot ce pierduse! Cum vezi, ceeace ne deosebește încă este: D-ta voești o revoluție *imediată,* în faptă, dacă se poate: *tot la pământ, azi.* Eu vreau o revoluțiune în *suflete,* care va aduce sigur și armonios pe cea de fapt. — Care conține drumul cel mai scurt?— eu crez că acea din urmă. Nu este una, mai puțin nobilă ca cealaltă, în izvorul ei, în intenții. In efectele ei însă, cea dintâi o cred sigur primejdioasă, — și deci un drum mult mai lung spre scop"....

„Poema primăverei" a d-lui *Al. Th. Stamatiad* aduce sonoritate și imagini interiorizate:

Oh! iarăși primăvara!
Dar unde e credința ce-ți da puteri de-arhanghel
Să'nfrunți destinul crâncen cu zâmbetul pe buze,
Să treci peste dezastre, —
Și-ți preschimba ființa
Intr'o grădină plină de cântece și roze
Sub ceruri nesfârșite și pururea albastre!
Oh! iarăși primăvara!...

Revista publică, mai departe proză de *Theodor Solacolo, Guy de Maupassant, Ferent Herteg* și *Mauriciu Maeterlinck.* Versuri de *Mihail Celarianu* (Chemare în amurg), *Al. Negură* (Zidarii) și traduceri în franțuzește din *Alecsandri, Eminescu* și *Macedonski.* O bună traducere din *Baudelaire* (Capacul) publică d. Al. Th. Stamatiad.

Cronica, foarte bogată.

* * *

CUVÂNTUL LIBER (18 Aprilie) publică un foarte interesant articol al d-lui *Mihai Ralea* asupra poetului *G. Topârceanu:*

„Nici un poet român—cu excepția lui Eminescu—n'a ajuns la atâta perfecțiune a versului prin elaborarea severă a materialului poetic ca d. G. Topârceanu. Citiți bucata de antologie „Balada morții" or „Balada iernii". In această privință, se poate spune că d-sa e primul poet clasic român, dacă clasicismul are înțelesul pe care i l'am dat mai sus. Alecsandri era și el un clasic, dar un clasic prea artistic, am zice un *clasic psihologic, nu un clasic estetic.* La ei, echilibrul eșea din natura sa sufletească, nu din arta lui. Deasemeni la Coșbuc. La Topârceanu, clasicismul reese din elaborarea artistică a poeziei. La urma urmei nu ne interesează. Poetul însă se definește clar prin ceea ce exprimă. Și nu e de ajuns opera ca să-l putem clasifica. Analiza psihologică ne duce pe acelaș drum ca și cea estetică. Nimic mai curios de cât structura sufletească a poetului nostru. Inteligența s'ar putea defini ca neutralizarea bine dozată a tragicului cu comicul. Există în d. Topârceanu un fond sentimental. El se întrezărește abia. Rareori un vers îl trădează. Fiindcă sentimentalismul d-lui Topârceanu e și el critic, inteligent. Versurile cari i se par prea emoționate, le exprimă cu rezervă, oarecum între ghilimele, având aerul că se scuză. Un sentimental umorist e un fond sufletesc din cele mai originale. El ne face să ne gândim la Theodore de Banville și Laforgue. Și pe când majoritatea poeților români uzează aceleaș coarde, ale unei monotone pauperități psihice, contrastul de tonalități sufletești, îi permite d-lui Topârceanu cele mai variate efecte. Umorul său, consecvent aceleiași linii de gust și măsură, nu cade nici în glume, nici în bufonerie, nici în farsă. E atitudinea „pince sans rire", poate cea mai superioară formă a comicului. Inzestrat cu ea, d-l Topârceanu, nu se cruță nici pe el, nici pe alții. Trece în revistă toate peregrinările sale de boem, de artist amorezat, de libertate înainte de orice. Dar faptul divers are la el o semnificație generală; astfel odiseia sa între diferite odăi închiriate, e identificată cu sensul scurgerii vieții între fapte inutile sau inconștiente. Nota boemului sentimental e și ea o construcție inedită, în istoria literaturei române. Am avut până la el poeți declasați, ratați, inadaptabili de tot soiul. Boemi în sensul occidental al cuvântului n'am avut. Adăugați la toate acestea, că d-l Topârceanu e cel mai virtuos dintre făuritorii versului român în momentul de față, că arta poetică la el, a atins perfecțiunea, tocmai prin procesul descris mai sus. Și veți avea o imagine globală a remarcabilului său talent"...

Articolul d-lui Mihai Ralea țintește un scop, pe care-l mărturisește singur: premiarea lui G. Topârceanu cu premiul național de poezie. Nu suntem contra. Dacă, într'adevăr, nu mai avem alt poet, de ce nu l'ar lua d. G. Topârceanu?

* * *

NĂZUINȚA (Martie-Aprilie) împlinește cu No. acesta trei ani de viață. N'a fost, până acum, o revistă cu program definit. Și ca să fim sinceri, nici o revistă nu mai are azi un program. Toate publică literatură obișnuită, adică literatura timpului. Ceeace a dat bun „Năzuința" în decursul acestor trei ani de apariție a fost evidențierea câtorva talente, în proză și versuri, cari, chiar dacă nu vor însemna prea mult pentru literatura viitorului, vor stărui totuși ca talente remarcabile ale epocei.

Nu ne gândim la d-nii *Al. P. Telega,* al cărui talent de esseist și prozator i-l cunoaștem de aiurea, și nici la poezia d-lui *Ștefan Bălcești,* pe care l'am întâlnit încă înainte de războiu prin revistele noastre literare; dar rămânem a arăta cele trei talente deosebite, cu care „Năzuința" se poate mândri totdeauna: *Ion Dongorozi,* în proză, autor al volumelor „Cum s'o despărțit Tanti Veronica", „Filimon Hâncu", „La hotarul dobrogean" și „Surpriză", — *Radu Gyr* poetul din „Liniști de schituri" și *N. Milcu,* poetul grațios și descriptiv, al temelor sentimentale.

Cu aceste gânduri deschidem numărul de astăzi. Dintr'un articol al d-lui Al. Popescu-Telega, intitulat: „Don Quijote, timp de trei veacuri; diferite interpretări" — scoatem sobra caracterizare a lui *Menendez y Pelayo:*

„Desfășurarea fabulei primitive era până la un punct determinată de parodia neîntrecută și directă, a cărților de cavalerie, de care puțin câte puțin Cervantes începe să se lapede, pe măsură ce era și mai pătruns de miezul poetic etern, cuprins de aceste cărți, poezie ce isbutește, în sfârșit, să se adăpostească într'un templu vrednic de ea... Cervantes se arată mare meșter lăsând nedeslușite granițele între judecată și nebunie, și dând cele mai bune lecții de înțelepciune prin gura unui nebun. Prin aceasta nu înțelegea însă să-și bată joc de inteligența omenească, și nici să-și râză de eroismul care în *Quijote* nu apare nici o dată caraghios, ci de felul nepotrivit și nearmonic prin care protagonistul vrea să-și realizeze idealul, bun în sine și binefăcător. Ceeace zăpăcește pe Don Quijote nu apare ca idealism, cât individualismul anarhic... O concepție falsă a activității, îl turbură și-l înebunește, îl pune în luptă îndrăzneață cu lumea și-i face stearpă orice virtute și opintire. In conflictul libertății cu nevoia, Don Quijote se prăbușește din neputința de adaptare la mediu; înfrângerea nu-i însă decât aparentă, năzuința generoasă rămâne întreagă, și se va vedea împlinită într'o lume mai bună, cum o vestește moartea-i înțeleaptă și creștinească. Dacă aceasta este un simbol, și în anume chip nu se poate spune că pentru noi nu este și că în el stă mare parte din intensul omenesc și adânc din *Quijote,* pentru autorul său n'a fost simbolul altceva decât ființa vie, plină de frumusețe spirituală, fecior iubit al închipuirii lui romantice și poetice, care-l desfăta și pe care l'a împodobit cu ale mai de seamă calități omenești. Cervantes n'a compus și nici n'a elaborat pe Don Quijote prin procedarea rece și mecanică a alegoriei, ci l'a *văzut* prin negândita iluminare a geniului, i-a urmărit pașii, atras și vrăjit de el, și ajunse la simbol fără să-l fi căutat, epuizând prea bogatul conținut psihologic aflat în eroul lui Cervantes a contemplat și a iubit frumusețea, iar restul îi fu dăruit pe deasupra..."

Poezia numărului o semnează d-nii *Eugen Constant, Teodor Murășanu, Savin Constant* și *Dem. Bassarabeanu.* Remarcăm finalul plastic din „Pastel provincial" de d. Bassarabeanu:

S'aprind lumini la geamuri, rând pe rând,
Iar porțile încremenesc tăcute —
Și casele se'mbracă 'n umbre mute
Și storurile pică fluturând.

Și cum coboară mistic din Tării
A nopții lină pace monahală,
Tăcerea e acum materială,
De parcă ai putea-o pipăi.

și două strofe din poema de simbol „Floarea soarelui" a d-lui Teodor Murășanu:

...Când își arată 'n zări dumnezeești
Măreţul chip învăpăiat și sfânt,
Natura ca o mare răsculată
Iși smulge toate brațele deodată
Din încleștarea negrului pământ —
Și'n cântece de slavă-l preamărește.

Cu ea 'mpreună mă ridic și eu,
Mă 'ntind spre el cu mâinile-amândouă
Să sorb din harul lui dumnezeesc
Și ca o plantă simt că mă 'nnoesc
Cu fiecare primăvară nouă...

Proza originală o semnează d. *Ion Dongorozi* (Antihârț); traduceri din Contesa de Pardo Bazan și Kobor Tamàs. Lipsește acestui număr ceeace a lipsit mai totdeauna revistei: partea măruntă în care să se oglindească mișcarea noastră literară. Nu fără interes sunt totuși însemnările d-lui Al. P. Telega, asupra noilor fapte din literaturile streine. Numai că „Năzuința" trebue să fie mai întâi de toate o revistă românească.

* * *

GRAFICA ROMÂNĂ (III, 25-26) *V. Moliu,* Expoziția de la Florența. Un bun mijloc de ornamentație tipografică: colontitlul, *Petru Șuțu,* Situația tiparului în Iugoslavia.

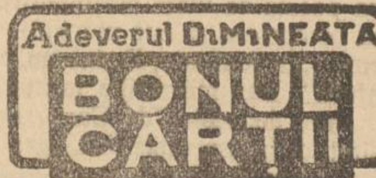
* * *

MIȘCAREA LITERARĂ (25 Aprilie) *I. Brucăr,* Clasificări și anecdotism în literatură. *Ramiro Ortiz,* Carducci Iorga, Sadoveanu, Maniu, Arghezi, Minulescu, Pirandello *Perpessicius,* M. Sadoveanu: Venea o moară pe Siret.

* * *

IDEEA EUROPEANĂ (12 Aprilie) *C. Rădulescu-Motru,* Studenții la sate, *I. Nisipeanu,* Cum să se scrie Psichologia, *Emil Riegler,* Scrisori Venețiene.

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

EUG. BOUREANUL: LUPII

XII.

Se frecă la ochi, ca trezit din somn. Se uită prin casă și ascultă. Nu se aude decât țăuitul pustiului. Răsuflarea îi iese cu aburi ușori. Incepe să tremure. Trage peste el o șubă și-și afundă capul între perne. Abia acum își lămurește bine toate câte au fost. Și cât de vesel era el de câteva zile!...

— Doamne! — cum se înșală omul?... Cum se bucură el de zorii senini și nici nu bănuiește cât potop și ce furtună se poate deslănțui până sub seară!...

Iea de-a fir-a-păr toată întâmplarea: Ii vede, pe Trotușan și pe feciorul său, descălicând înnaintea grajdurilor, apoi îndreptându-se spre curte... I-a primit după cuviință. Bătrânii au vorbit, au râs, au băut bine, și iar și-au adus aminte de valurile tinereții...

Trotușan mereu aducea vorba de dorurile pe care Albu le semănase prin pările locului. Acesta râdea în silă și nu slăbea din ochi frământarea de care părea cuprins Iancu.

Intr'un târziu veni și Tincuța. Bătrânul se ridică, o sărută, și o strânse la piept. Ea se lăsă în brațele lui. Obrajii i se îmbujorară și pleopele-i se plecară peste ochii mari, și veșnic umezi. Fata îi chemă la cină...

— Venim, venim!... Cum nu! — rupse Trotușan... Numai să mai aștepți o leacă, că am ceva de vorbă cu boier Albu!

Tincuța pieri.

— Acum, uite ce-i, măi frate Toadere! — urmă boierul. — Pentru că tocmai ne-a chemat fata la masă și pentrucă aș vrea să fim tot veseli — ca și până acum — laolaltă cu Tincuța, — apoi eu mă închin cu voie bună, și-ți cer fata pentru nătărăul ista al meu, care plânge și suspină după ea, mai amarnic de cum oftam eu după Casandra mea!

Albu pălise. Dinții i se încleștaseră ca ai unui mort. Nu putea scoate o vorbă. I se păru așa ca și cum Trotușan i-ar fi repezit o măciucă drept în creștet...

— Ei, ce zici, frate Toadere.., O să jucăm la nunta flăcăului? — urmă el — Că, uite-l, se usucă de parcă-i o afină, și mi-i teamă să nu-i cânte popa „aleluia" până 'n primăvară?...

„Nu zic, e bună fata — făcu el mai serios, părându-i că Albu nu ar găsi perechea potrivită pentru nepoata lui — dar și flăcăul meu are avere, cât nu-i nimeni mai cuprins în părțile istea... E bun, liniștit, — plugar cu temei și om de cinste....

Albu izbuti însfârșit să vorbească:

— Ce?... Ce?... Ce-mi cânți dumneata, cucoane Iordache?... Ce fată?... Ce măritiș?

— Tincuța, bre omule... Dar ce ai? — Par'că-i fi dormit până acum... Să mi-o dai pe Tincuța pentru Iancu...

— Fata asta nu se mărită... E tânără... Are vreme să mai aștepte! — vorbi el, gâfâind și întrerupându-se să răsufle, ca și cum s'ar fi înnăbușit.

Trotușan aflase dela feciorul său, câte ceva din întâmplările din ajunul plecării, — însă nu le crezuse... „Ia scorniturî și păreri de om îndrăgostit" — își zisese. Totuși, în fața acestei îndărătnicii, îl încercau gânduri protivnice...

— Cum ar veni asta, boier Albu?... Adică ne socoți mai prejos în cinuri, ori averi?... Ori că...

— Nici una, nici alta!... Scurt: fata nu se mărită!

Iancu ascultase tăcut. Acum nu se mai putu ține și întrebă, tremurând de mânie:

— Adică... asta cu nici un preț?...

— Cu nici unul! — curmă Albu, scos din fire. Nu-și mai dădea seama de ce face și nici de ce zice. Se sculă în picioare: Și, mă rog, mie să nu-mi mai vorbiți de asta!... Cine vrea să-mi vină în casă, de-un „bunăziua", bine — de bine,... cine nu... să mă scutească.

Bătrânul Trotușan învineți. Vroi să se scoale. Feciorul îl opri.

— Stai, tată, — că acum n'am isprăvit eu!

Toader Albu îl privi crunt. Iancu vorbi, foarte liniștit:

— Dar dacă, toată împotrivirea asta a d-tale, ar fi zadarnică?...

— Ce vrei să zici?

— Dacă, ar fi prea târziu!

— Ce fel: târziu?

— Ia așa!... Dacă ar trebui să mi-o dai pe Tincuța, de voie de nevoie...

— Cum? — răcni Albu — Mă ameninți în casă la mine?...

— Nu te ameninț de loc, dar cred că... ar fi mai nimerit ca să nască în casă la noi copilul meu, decât în casa asta a dumitale...

Bătrânii se priviră nedumeriți, apoi Albu răcni...

— Minți!... Nu-i adevărat!... Spui minciuni, ticălosule!...

— Vrei mărturii? — zâmbi bărbatul...

— Să-mi dai dovezi,... că — de nu — te gătui!

— Cheamă pe Raluca!...

Toader Albu se năpusti pe ușă. Peste puțin intră, târâind pe roaba, care tremura și gemea înfricoșată.

— Vorbește,... spune, spurcăciune!

— Ce să spun, Măria-Ta?

— Ce-ai văzut, Raluco! — se amestecă Iancu Trotușan....

— N'am văzut nimic, Măria-Ta! — oftă roaba.

— Cum, n'ai văzut? — se încruntă boierul — Cine a șezut până 'n ziuă în odaia Tincuței?... Când am intrat și am ieșit eu de-acolo?... Cine a ascultat — de bunăsamă — la ușă... și pe cine l-am întâlnit în tindă, dimineața, și râdea așa, de parcă spunea „să-ți fie de bine".

— Vorbește, muiere! — urlă Albu.

— Ce-s eu vinovată, Măria-Ta?

— Așaa?... Așaa?... răcnia bătrânul. Biciul are să te mănânce!... Hoților!... Ticăloșilor!... Intrați în casa omului ca să-l necinstiți! Am să te ucid, baragladino!... Am să pun să-ți iea o mie de piei. Chemă pe cineva: S'o luați deaici!... S'o ucideți,... să-i fărâmați și oscioarele 'n ea.

Raluca se sculă și ieși, îmbrâncită de vatav. Ochii îi fulgerau de furie și răzbunare. Un zâmbet crud i se tăiase în colțurile gurei, privind spre Toader Albu.

Se făcu o clipă de tăcere... Trotușan se sculă și vorbi rar și apăsat:

— Boier Toader Albu,... dă-mi fata!

— Nu, câinilor. Plecați, hoților!

— Batjocura în casa de gazdă, e ca sudalma din gura nebunului; nu i se poate răspunde! Noi ne 'nchinăm cu sănătate boier Toadere, — și ne-om întâlni — poate — până mai apoi... Dumnezeu ne-o ține cumpenile. Atunci s'o vedea cu cine stă dreptatea.

Toader Albu sări, strângându-și pumnii și azvârlindu-le priviri sălbatice. Trotușan îl înfruntă batjocoritor, ridicând capul cât putu de sus.

— Hai, Iancule!, și-om vedea și chibzui! Și eșiră.

Curând după aceia, caii lor se depărtau, ca două ghemuri rostogolite, pierzându-se în adâncul îndepărtărilor.

. . . .

Toader Albu stă afundat în perne și geme înnăbușit...

— Ce-am făcut?... Ce să fac eu?... Doamne, luminează-mă! Dar înaintea ochilor i se năzări surâsul tăios, batjocoritor al roabei și-al celor doi boieri... Din întunericul odăii se desprinde chipul îndurerat al Tincuței și bătrânul se zvârcolește, ca sub chinurile unei otrăvi...

„Cum mi-a batjocorit tâlharul toată dragostea mea!... Ce să fac cu inima mea?... Ce să fac cu inima mea?" Și o ură cumplită îl furnică împotriva fetei aceleia, care-i răscolise cenușa zvârlită peste firea lui pătimașă și neastâmpărată.

CUM PLASMUIA EMINESCU

Personalitatea lui Eminescu

de D. CARACOSTEA

La început, a fost firesc să se stabilească un acord, dacă nu cu privire la desvoltarea și înțelesul, cel puțin cu privire la orizontul și bogăția vieții intelectuale a lui M. Eminescu. Dar de aici și până la definirea personalității mai este încă drum; e nevoie să pătrunzi mai adânc resorturile sufletești fundamentale, înțelegând forma pe care o ia viața de sentiment, din care se hrănește cugetarea.

In privința aceasta, părerile sunt departe de a conglăsui. Ceva mai mult: chiar în mărturiile unora din spiritele cele mai viguroase din câte au cunoscut personal pe Eminescu, se strecoară afirmări contradictorii.

Din Olimpul maiorescian, începem cu d. Slavici să ne coborîm pe pământ. Amănuntele pe care d-sa ni le-a dăruit cu privire la viața marelui său maestru și prieten vor alcătui totdeauna, pentru cel ce vrea să-și reconstituiască figura poetului, unul din izvoarele cele mai prețioase, o adevărată mină de informații. (Și fac aici un apel la acest „ultim stejar din dumbrava sfântă a marii generații" să le întregească, împărtășindu-ne tot ce mai știe cu privire la prieteni, discuții, lecturi, dar mai ales cu privire la planurile literare, la izvoarele și cronologia plăsmuirilor).

Dar și mărturiile atât de prețioase ale d-lui Slavici cer să fie interpretate cu ochiu critic. Deși d. Slavici a cunoscut pe Eminescu mai de timpuriu decât Maiorescu, fapt e că n'a putut fi tovarășul și confidentul poetului în faza începuturilor. In Noemvrie—Decemvrie 1869, Eminescu avea în urma lui o experiență umană mai bogată ca a oricărui scriitor din câți se formau atunci; cutele sufletești erau, dacă nu adâncite, în orice caz pregătite. La data aceasta, Eminescu „judeca cu capul lui" și el, cel „copt înainte de vreme" a fost un adevărat îndrumător al prietenului său. Și rolul acesta de îndrumător nu e totdeauna cel mai prielnic unei depline și nestânjenite intimități.

Prin o înțeleaptă confesiune introductivă, d. Slavici ne arată deosebirile native și de temperament dintre el și poet. Suntem astfel pregătiți să înțelegem de ce o parte însemnată a firei lui Eminescu i-a scăpat. Un ochiu deosebit de atent a avut d. Slavici pentru aspectele și năzuințele intelectuale, sociale și mai ales morale. Restul e în penumbră. In ce privește intelectul, faptele amintite de d-sa confirmă caracterizarea dată de Maiorescu. La tot pasul, întâlnești amănunte care pun în o deosebită lumină setea de absolut în domeniul gândirii. Unele formulări ale d-lui Slavici au o atât de vie întipărire a faptului trăit încât îți rămân, ca o trăsătură esențială în icoana reconstituită a poetului. Astfel această mărturie despre felul cum poetul înțelegea să continue, după un interval de câte-va zile, discuțiile întrerupte, amintind punct de punct, calea străbătută și rezultatele câștigate. „Peste vreo opt zile iar se ivea însă Eminescu, și azi, om mai mult bătrân decât tânăr, adeseori mi-*l* aduc aminte, când îmi reincep lecțiile după vacanțele de sărbători prin recapitularea celor învățate în trimestrul trecut. Așa făcea și el: o lua de unde o lăsasem și recapitula întreaga discuție mai înainte de a merge mai departe". Spiritul conversației lui nu era o ușoară asociație de crâmpee ci era stăpânit de aceeași tendință de a urmări gândul până la ultimile lui consecințe, notă dominantă în viața lui intelectuală.

Dar aici se naște o întrebare: puterea aceasta a cugetului să fie ea izolată, ca o oază în care s'ar fi concentrat seva ființei, iar restul să apară ca un ținut decolorat?

Ceeace a hrănit legenda desfacerii desăvârșite de cele lumești la un poet care singur a arătat ca substrat al poeziei lui „doruri vii și patimi multe", a fost, în o mare măsură, această însușire a liricului nostru: adânca interiorizare, care-l făcea să fie izolat chiar între prieteni, adâncindu-se în el ca în un iezer fără fund. „Orișicât de multă lume și orișicât de mare gălăgie ar fi fost împrejurul lui, el nu se abătea dela cele ce se petrec în sufletul său". Lumea externă nu-i vorbia decât în măsura în care era contopită cu această mare internă a propriului suflet.

Dar ce aspecte și ce glasuri ale vieții căpătau o deosebită actualitate în această intensă viață internă?

In ce privește natura, consecvent teoriei maioresciene care înstrăina poezia de viața plăsmuitorului, d. Dragomirescu, fără să controleze și alte mărturii care-i stau la îndemână, afirmă: „în realitate, Eminescu, ca om, nu era un iubitor al naturii". Dar mărturiile infirmă această pripită generalizare. Spre deosebire de Caragiale, Eminescu era deosebit de simțitor la aspectele firii, care-l făceau să-și îndrepte în afară luarea aminte.

„Când am sosit la Iași, cel dintâi gând al lui a fost să mă duc la Copou și apoi la Socola, ca să-mi arate vederile ce se deschideau spre lunca Bahluiului și să mă plimbe prin crângurile de prin pregiurime, ca să mă încânt și eu de frunzișul pișcat de brumă și să iau parte la plăcerea lui de a călca pe frunzele scuturate de vânt, care fâșie la tot pasul". Faptele ne dau deci o altă icoană decât aceea pe care se străduește să o impue amintitul dogmatism. Departe de a fi un indiferent, Eminescu era un mare prieten al naturii. Și el, care în poezie nici odată n'a scos accente de nepăsare față de natură, ca un Alfred de Vigny, el care hrănea dorul ultim de a nu fi plâns de nimeni la mormânt dar de a avea în preajmă-i elementele firii, el a fost un ochiu deschis cu dragoste asupra naturii. Ceva mai mult, chiar aspectele nocturne ale naturii care dau o culoare proprie plăsmuirilor lui, îi vorbeau nu numai în artă, ca unui actor, ci și în viață, așa încât, d. Slavici, izbit de această neobișnuită latură, o subliniază. „Pe noi ne înveselește lumina zilei; pe el îl încântau mai mult umbrele nopții — mai ales când luna își revărsa razele asupra pământului. Mă purta pe la Copou și mai la deal până la grădina lui Pester, pe la Socola printre vii, prin valea Bahluiului. Când ne întorceam de obiceiu târziu după miezul nopții, eu eram frânt de oboseală și cădeam răpus de somn iar el se așeza la masă și începea să scrie ori să-și revadă ori să-și corecteze cele scrise. Cum vedem, și aici acelaș nesațiu, care ne izbea în aspectul intelectual al poetului.

Iar felul idilic și stilizat în care natura apare la Eminescu e o altă formă a acelei tendinți către deplinătate și absolut, pe care o întâlnim în toate aspectele vieții și creațiunii lui.

Mai puternice decât pornirile care ne apropie de natură și mai potrivite spre a caracteriza o personalitate sunt acelea care ne leagă de societate.

Mai e nevoie să amintesc cât de adânc era rădăcinat Eminescu în viața totală a neamului? Dela lupta pentru organizarea serbării dela Putna și până la *Doină* avem„ la fiecare pas, o neîntreruptă serie de dovezi. „N'am cunoscut om stăpânit ca dânsul de gândul unității naționale și de pornirea de a se da întreg pentru ridicarea neamului românesc".

Paralel cu acest instinct, continuu limpezit și înobilat prin cultură, în sufletul celui veșnic adâncit în el trăia, atot-stăpânitoare, o imensă putere de a iubi; și suferința umană deștepta nesecate izvoare de milă și de revoltă.— „Dacă i-ai fi tăiat o rană adâncă și ai fi sgâriat în acelaș timp pe altul, el ar fi alergat sângerând să pună plastru pe sgârietură. Iar flămând, sgriburia de frig, umbla jerpelit și-i lipsea adăpostul, și se văita că atâți și atâți se sbat în luptă cu grele nevoi ". Sfâșierile și nenorocirile altora le simțea cu atât mai mult cu cât le vedea lipsite de suprema lui mângâiere; izbăvirea prin o înțelegere superioară. De aici cuvântul lui atât de caracteristic: „nenorocirea cea mare a vieții e să fii mărginit".

Toate acestea sunt necesare celui care vrea să înțeleagă substratul de amărăciune, de dispreț și de revoltă din opera lui. Nu din mizantropie, ci din o imensă iubire de oameni au purces accențele acelea, care par că învălue cu zărbanic lumea întreagă.

Până aici toate aspectele subliniate n'au nimic contradictoriu cu prisosul de vitalitate, care-l caracteriza.

Ca o fereastră deschisă spre intensitatea vieții lui de sentiment ne apare acum puterea conștiinței de sine a omului acesta. Mărturiile sunt concludente. Conștiința valorii, care străbate în atâtea accente ale operei, cimenta granitul ființei lui. „Pornirea lui covârșitoare era amorul propriu și nimic nu era în el mai presus de simțământul de diguitate", subliniază d. Slavici. Și tot ce știm despre el confirmă partea a doua a formulării. Faptul caracteristic amintit de Maiorescu: împotrivirea energică de a i se da un „benemerenti", venea, după interpretarea criticului, din „naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orice coborîre în lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească". După noi însă, el vine din o firească mândrie vădită în toată atitudinea lui. Iată-l acum în lumina unui observator care nu-l iubea. Anghel Demetriescu. „El era plin de de o trufie care se învecina cu disprețul pentru tot ce nu era el și de o sfială, care în fața unora trecea drept blândețe. Nimeni n'a judecat de așa de sus pe contimporanii lui și nimeni poate n'a luat drept convingere rațională gusturile sau aversiunea sa pentru o persoană sau un lucru. Rare-ori a fost un om mai exclusivist și mai intrasigent decât dânsul. Acest amestec straniu de sfială și de trufie îl făcea susceptibil, iritabil, solitar. Toată atitudinea sa în societate ca și în literatură părea a zice: *„noli me tangere"*. Caracterizarea trebue să fie primită cu rezervă: dacă înlocuiești cuvântul trufie cu cel exact: mândrie și dacă înțelegi că singurătatea și disprețul aveau un alt izvor decât unica mândrie, rămâi în marginile adevărului.

Un suflet înalt și adânc înțelegător, pornit să cuprindă prin iubire lumea întreagă, întărit de conștiința unei rare valori, deschis asupra unei sbuciumate imensități lăuntrice, pornind dela aceasta și căutând veșnic să se libereze prin înțelegere, astfel ne apare până acum M. Eminescu.

* * *

Cu o energie de puterea celei zugrăvite, având sentimentul demnității încordat până la limitele eminesciene, mai putem noi oare vorbi de o viață liniștită de sentiment, ca a unui palid contemplativ? Interpretarea lui Maiorescu și icoana d-lui Slavici ni-l înfățișează nu ca pe cineva făcut să trăiască intens viața, potrivit pornirilor ei fundamentale, ci ca pe un înstrăinat de patimile lumii. Ambii ni-l arată puțin supus pornirilor iubirii. Domnul Slavici chiar și pronunță cuvântul de asceză. Am avea iarăși ceva ca o dublă personalitate: în practică un ascet, în poezie un mare cântăreț al iubirii.

Nimic nu caracterizează mai deplin o fire de om decât felul cum el trăește sentimentele iubirii. Intreaga ființă e străbătută, e influențată statornic de acest instinct. In lumea gândului, în alipirea de natură, în sentimentele vieții sociale, în conștiința de sine, pretutindeni am văzut o rară putere vitală afirmându-se cu o plinătate excesivă; și când toate însușirile se întrepătrund, ar fi în adevăr, de mirare ca cel care punea pe eroul lui să se roage: „și pentru toate, dă-mi în schimb o oară de iubire", acela care, în toate domeniile vădea nesațiul și excesivitatea, acela care de timpuriu fusese smuls din casa prăintească de „orcanul patimilor", acela, în iubire să fi fost — un platonician.

Că Eminescu idealizează ființa iubită e mai presus de îndoială; și numai interpretări diletante, ca bunăoară acea a d-lui Pușcariu, se pot opri la imaginea iubitei — „o păpușe", de fapt un moment de humor. Pentrucă întreg sufletul e părtaș la puterea iubirii, idealistul Eminescu, firește, a idealizat. Dar alături de această înălțare contemplativă, în sufletul lui nu trăia cu putere elementară — patima ?

Am arătat de ce Maiorescu nu putea să aibă în privința aceasta o icoană exactă: sufletul poetului îi rămânea zăvorît. Și avem o dovadă hotărîtoare că nici d. Slavici, cel îndrumat spre latura de înțelepciune și de măsură a vieții, nu era făcut să fie confidentul poetului, atât de discret din fire. E o mărturie întărită prin mai multe pasagii. „In ceeace privește viața sexuală, el era de o sobrietate extraordinară. El nici odată nu vorbea despre femei decât având în vedere partea ideală a ființei lor și disprețuia pe oamenii care aleargă după „fuste" ori vorbesc despre afaceri scandaloase. Slăbiciunile lui erau cu desăvârșire platonice, lucruri despre care se vorbește unmai cu un fel de religiozitate, și numai ademenit și răpus putea el să aibă și legături, care nu sunt curate, cum erau în cele din urmă cele cu Veronica Micle, despre care mi-a vorbit numai în ziua, când a putut să-mi zică „în sfârșit", am scăpat!"

Dar tocmai faptul acesta infirmă valoarea mărturiei. Dacă ani de zile un prieten al tău a fost vădit înamorat și nu ți-a vorbit de patima lui decât atunci când a putut zice: „în sfârșit, am scăpat!" e cea mai evidentă dovadă că, în domeniul acesta, el a avut continuu o rezervă, care nu ți-a îngăduit să-i vezi adâncul sufletului.

Ca o confirmare, observați acum părerile d-lui Slavici cu privire la această simplă întrebare: a fost sau nu Eminescu, în pornirile lui, o fire excesivă? Se contrazic. Deoparte, avem afirmări ca acestea „el ținea să fie disciplinat și în practica vieții lui se ferea de excese". La fel în alte pasaje, de pildă în următorul. „După spusele unora, Eminescu ar fi fost nesățios... Eu nu pot să spun de cât că nu-l știu așa nici din timpul pe care l-am petrecut mpreună la Viena și 'n urmă la Iași, nici mai ales dela București, unde numai rar de tot trecea ziuă fără să ne întâlnim, și mi-e greu să cred că față cu mine a fost mai fățarnic decât față cu alții. Il știu om cu deosebire cumpătat în ceeace privește ori și ce trebuință trupească, câte odată chiar pornit spre aschează și nu odată l-am văzut supărat de obscenitățile altora".

Afirmarea e categorică: Eminescu a fost om deosebit de cumpătat în pornirile trupești. Numai în cele sufletești era excesiv. Am primi bucuros părerea, dacă tot d. Slavici, în alte pasaje n'ar infirma-o. Aflăm că, după acele excesive încordări intelectuale, „mânca odată pentru trei inși". Acelas lucru îl confirmă Maiorescu, vorbind și de băutură. Și cum vegherile intelectuale erau la Eminescu frecvente, de bună seamă nici reversul lor nu apărea așa de rar. Chiar d. Slavici e nevoit să pue punctul pe i, în alte pasaje. Paetul ar fi ajuns cu puterile întregi la adânci bătrânețe, „dacă ar fi fost încă de copil îndrumat să-și stăpânească pornirile spre excese". El era „pornit din naștere spre excese" și singur își atribuia boala lipsei de cumpătare.

Contrazicerea aceasta arată că trebue să renunțăm la legenda unui Eminescu om cumpătat. Intrevedem și pe terenul pornirilor trupești, aceeași sevă bogată, aceeași înclinare spre excesiv, pe care am constatat-o în toate domeniile străbătute. 1)

Privind acum în total mărturiile domnului Slavici, constatăm că acest nespus de însemnat material nu e însuflețit de un punct de vedere unitar. Amintirile domniei sale ne introduc în probleme ale vieții poetului dar nu sunt grupate în o intuiție totală care să ne deesvălue natura intimă a lui Eminescu în ce avea mai caracteristic, felul lui constant de a vibra în atingere cu viața.

Dar firea lui Eminescu s'a mai oglindit într'un alt spirit ales, care nu vorbea nici în numele unei formule estetice, nici nu era stăpânit de preocupări de îndrumare morală, și care, tocmai de aceea, oricât de paradoxal s'ar părea, era mai aproape de observarea științifică. Din fericire, asupra poetului s'a îndreptat de timpuriu ochiul fără pereche de ager și neprevenit al lui Caragiale. Ferit de arătatele deformări, dramaturgul a putut fi mai obiectiv și ne-a schițat câteva trăsături a căror valoare a fost contestată, dar care ne dau dreapta perspectivă de unde faptele ne vor desvălui și preciza treptat firea poetului în complexitatea ei umană și în unitatea ei creatoare.

D. CARACOSTEA

1. Prevăd o obiecțiune. Iată, se va zice, încă o nepotrivire între Eminescu-omul și între poet: unul trăește intens pornirile obișnuite ale vieții, celalt se înalță în lumea senină a ideilor, dovadă hotărîtoare că între poet și om nu există legătură și că trebue să renunțăm la înțelegerea unitară a personalității.
Reținem obiecțiunea. Ea va cântări ca și celelalte.

Chemare de fecioară

Mi-este sufletul, grădină'n floare,
Presărat cu praf de raze moi de soare.

Vino: pentru tine'n lume fui ursită!

Brațele-mi, ca joarde de răchită,
Vreau pe după gât să ți le'ndoi
Ca să fim legați pe viață amândoi.

Buza mi-e petală roșie de trandafir.
Gura mea e mirezmat potir:
Vei sorbi din el ceresc nectar.

Vino! Trupul meu e ușă de altar

Ochii mei: isvoare de lumini în noapte,
— Două prune vinete, de toamnă, coapte
Vor culege chipul tău în ramă de coroană
Și-l vor așeza'n adâncul lor, icoană.

Inima-mi, asemeni unei scoici de mare,
Prinde la imensă depărtare
Undele ființei tale pe pământ
Și ecoul fiecărui cât de slab cuvânt.

Vino! Dorul meu în cântece te chiamă
Visu-mi înflorit te oglindește; ia-mă
Și mă dù pe drumuri fără nume
Să visăm că numai noi trăim pe lume.

GEORGE A. PETRE

Seninătate

O clipă mi-ai trecut prin suflet ca o rază
Și gându-mi luminat de tine, te visează.

A fost o arătare de lumină,
Un flutur rătăcit într'o grădină.
Țesut din raza lunei argintie
In nopțile de vis și poezie.

Te-am rănăscut din suflet și din vreme
Te-am înbătat de roze și de crini
Te-am înălțat în rytmuri de poeme.

A fost un vis mai clar și mai curat
Ca notele de argint în Simphonii
Ca razele luminii ce străbat
Adâncurile zării, vecinicii.

Și-acum, când numai sunt de cât păreri
Din tot ce-a fost, cândva, în arătare,
Răsună'n mine cântecul de ieri
Și-n sufletu-mi se-așterm mărgăritare.

MARIA HINNA

MIMI PINSON

Scrisoare provincială

Ce fac pe-aici?
Ce fac întotdeauna:
tai frunza pe la câini
(pe la prieteni);
în zori de privesc cum moare luna;
apoi mă culc,
mănânc
și stau de vorbă:
mă obosește-a vorbii ciorbă,
precum mă plictisește a ciorbii vorbă.

Și după masă — ce mă mai întrebi?—
când se îndeamnă domnii pe la trebi,
rămân cu sufletul meu singur
— fără rimă, —
cu sufletul meu singur ca o râmă,
de mi-l destram fărâmă cu fărâmă,
ca un anatomist,
curios
și trist.

Ce fac cu sufletul?
Il descompun
cu ochii fixi ca un nebun.
Dar e de-ajuns să mă surprindă o rază
că-l strâng furiș, cu mâini tremurătoare
și-l svârlu bulgăr pe ferești
în soare.

L'arunc spărgând fereastra aburie
și-l fac havuz de pulbere-aurie
sub cerul cald, topit ca o licoare;
iar ramul fin,
ce tremură 'n dafin
cu frunze șoptitoare,
Se bucură și freamătă 'n ovații
și-aplaudă cu mii de mâini
ca la reprezentații.

Să vezi cum se adună în pahar
tot soarele, de-l face chilimbar;
și vinu'l face-ușor și clar,
iar stropii luminoși tresar:
beau soare, numai soare!

Și dintr'o dată, pentru ce mă tulbur?
nu de lumina vinului străbun,
ci de beția caldă a luminii
ce scutură a oaselor cărbuni
de face sufletul mai bun

Și torc, și torc,
înnod la fir și iar întorc.
te chem in vers,
te strig,
te cânt,
doar să rămâi, Mimi Pinson.
când eu voi fi pământ.

Cu zarea de lumină ce-mi ai dată
așa te-ai contopit, luceafăr fix,
că trebue să te prind în cui odată
ca să rămâi în ceruri suspendată
asemeni unui crucifix.

MARCEL ROMANESCU

Toamna

Toamnă, văduvă murdară,
Cu ochi livizi, cu fața suptă,
Dece-așterni pe câmpuri iară
Rochia-ți de doliu, ruptă?

Căror patimi lăsași pradă
Haina de-astă primăvară,
Goală să faci cavalcadă,
Toamnă, văduvă murdară?

Tu, cu pofte de femee
Tânără beată de-alcol,
Iar îți târîi pe alee
Trupul, istovit simbol.

Și nu-i nimeni să-ți trimită
Priviri dragi, ca altă dată,
Când erai și tu iubită
Și cinstită, ca o fată...

D. IOV

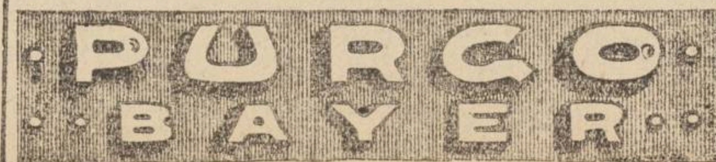
Vioara

In văl catifelat de umbră veche,
vioara — și tace dorul în cutie;
odinioară, îmi plângea 'n ureche,
azi, plânge, râde, — nimenea nu știe...

Polenul vremii a cernut un strat,
păienjeni au țesut rețea de strune.
la gât lavaliera și-a păstrat
și 'n lemn, ecoul vremurilor bune

Azi nu mai cânt, nimic nu mă 'nfioară.
sunt surd în larma surdă 'n care lupt...
și știu că 'n piept îmi plânge o vioară,
dar nu aud când coarda i s'a rupt...

PETRE STRIHAN

PURGO BAYER

ANUL VI. — No. 231

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 10 Mai 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Moartea la chef

de I. VINEA

Vânt din păduri în cari se împrospăta muschiul pe rădăcinile scorburoase şi se înmulţiau isvoarele, ghiocei şi şerpii.

Noaptea primia miresmele, ca o pânză albastră, în drum către singura stea.

Un sat stins lângă biserica neagră de bârne.

Câinii tăcuseră. Doar din paragina lemnoasă, ţipa, în urle poporul de cucuvăi.

— Vine primăvara, suspină cineva.

Acorduri metalice rătăceau ca umbre de aur, din balul dela conac. Nu zăream decât ţigara lui în răstimpuri, roşu punct.

— Da, vântul ăsta te ameţeşte ca zefirul...

— Vântul, sau vinul?

Şi înţelesei că cel ce întrebase, umplea iar şi iar paharele. Acelaş glas urmări, prin beznă, un gând:

— „Suflă peste Prut, în stepele Rusiei. Luăm primăvara cu noi". Era mişcat. Din nou, acordurile, şi 'n sufletele noastre plutiră valsuri şi rochi.

— „Toate astea rămân în urmă".

Simţiam că acelaş fior ne lega inimile. Cele trei ţigări ardeau deodată. Apoi unul:

— Voi mai ştiţi ceva?

— E vorba să ne retragem chiar mâine. Toate măsurile sunt luate. In zori aruncăm în aer podurile...

— Şi pleacă toată lumea?

— Numai armata. Civilii, răniţii şi exantematicii, rămân.

— Bine de ei!

Tăcerea copleşi aceste vorbe, ca pe un vierme al tuturor.

— „Rusia, ştiţi cum îmi închipui Rusia?"

Nesfârşită, albă, cu râuri de ghiaţă, cu oameni mari, galbeni, în cârciumi scunde, cu popi şi călăreţi, cu negustori, cu noroade — care se schimbă din zări în zări, — pe un lung drum de pierzare.

Aveam, cel mai în vârstă din noi, douăzeci de ani. Dar cineva isbucni:

— „Ce înseamnă asta? Ce-o fi să fie! Ura! eu sunt vesel.

Şi goli paharul. Era strident. Nervii întinşi până la ţipăt — gâtlejurile încleştate.

— „Haideţi cu mine! Aţi adormit?"

Ne ridicăm maşinal şi coborâm după el, prispa, în lunecuşul noroios al curţii. Aburi dulci ne năpădiră.

Cu feţele spre cer, ca să primim adierile: uite luna! Albă şi grăbită străbătea nori de funingini şi zăpadă. Afară, lângă gardul smuls şi culcat, o mogâldeaţă — cal scheletic, smulgea iarba măruntă ce se desvelise din iarnă. Ronţăitul lui în linişte.

— Ia uite ce javră, he, he! şi cel care ni s'a impus şef, îmbrânci calul. Scheletul se clătină...

— Dar unde dracu ne duci la ora asta?

— Hai cu mine. Mergem în Rusia —şi-mi aprinse sub nas lanterna — ia uite ce mutră face! Să trezim satul, nu vezi? dorm cu toţii ca vitele. Poate găsim ceva femei.

— Sst!

Ne grămădirăm într'un ungher. O umbră subţire şi înaltă se strecura pe lângă biserică. Priveam încremeniţi, ca la o nălucă.

— Hei tu! cine e acolo?

Umbra dispăru. Prin întuneric ni se întâlniră mâinile.

— N'auzi? vino 'ncoa, sau trag...

Umbra răsări deodată în faţa noastră, împleticindu-se.

— Apropie-te.

Aprinserăm lanterna. Un cap tuns, un obraz cadaveric, cu surâsul palid şi veşnic cu ochii încinşi de văpăi negre. Fără tunică, în cămaşă.

O lumină îi alerga ca sângele, sub piele.

Spaima noastră scrâşni la el:

— Ce cauţi prin cantonament noaptea, ţigane?

— M'a trimis dela infirmerie, să fac surcele, de ceai, că mâine plecăm.

Tremura.

— La trei dimineaţa? Minţi!

Impins parcă de violenţa cuvântului, soldatul se strădui cu braţele în vânt, ca nişte coceni, să nu cadă. Dar se abătu drept, peste pieptul şefului care-l apucă de pumni şi-l sprijini.

— Arde! zise el, ce-i cu tine?

— Dă-i drumu, — mă rugai, — nu vezi că are friguri. Trebuie să fi fugit dela infirmerie.

— E un exantematic.

— E mai slab decât calul acela de lângă gard.

— A! ha! ai fugit dela infirmerie ţigane? şi umbli noaptea după muieri?

Celalt îşi bâigui delirul.

— M'a trimis să fac surcele pentru ceai, că mâine plecăm în Rusia.

— Ce? Şeful se mânie deodată şi-şi recăpătă întreaga autoritate asupră-ne. Marş de-aici! şi cum soldatul se depărta rezimat de gard, anevoie; îi urlă: pas alergător!..

— Nu poţi care va să zică. Stai!

Se opri tocmai lângă calul care ronţăia suflând ca mai înainte. Luna limpezi locul.

— „Vrei să te duc în cârcă? Pune mâna pe cal! Ţine-l bine! Aşa. Suie sus!

— „Iei mârţoaga de gât, vrei s'o pupi!

Haide suiţi-l voi!

Il ridicarăm ca pe o spetează. In câmpul lanternei şi 'n bătaia lunei, soldatul livid pe calul scheletic, poticnindu-se într'un mers nesigur şi legănat, sub umbra bisericei de bârne, păru prin larma câinilor treziţi şi a cucuvelelor, Moartea, pe armăsaru-i apocaliptic, şovăind a popas obosit, prin acel sat.

Sufletele se rupseră de realitate şi ţâşniră în hohot şi chiot pe urma lugubrei fantasmagorii:

— In Rusia, du-te în Rusia, strigă Şeful, galop!

Inconjurăm Moartea, îndemnând calul care se grăbeşte clătinându-şi călăreţul.

— Hi, hi, mişcă-te odată!

Scoatem săbiile pe cari le purtaserăm la balul de adio dela conac, să înfrumuseţăm escorta. Şi calul iea trap, în zigzag, lamentabil, ducându-şi stăpânul ca pe o rufă goală, proptită 'n vânt.

— Hi, hi, bagă-i sabia în crupă!

Suntem depăşiţi. Deodată Moartea se lasă pe coamă şi se prăbuşeşte cu cal cu tot, în noroi.

Ne repezim. Aprindem.

— Scoală, bă!

— A leşinat.

— Scutură-l niţel...

— E mort!

— Da de unde!

— Pune mâna: e rece.

Ne descoperirăm, desmeticiţi. Ce e de făcut? Cel mai practic lucru ar fi, acum când nu se mai poate îndrepta nimic, să-l lăsăm aci până mâine şi să mergem la culcare, fără vorbă multă. Nu ţin minte cine a propus aceasta.

Pe când ne întorceam în tăcere, cineva întrebă:

— Dar calul?

— A murit şi el.

Grăbirăm pasul. La uşa gazdei, un cocoş trezit, viu din aripi şi ne trâmbiţă vesel, bună dimineaţa.

—o*o—

Păstorul

S'apropie de horă Stan, —
N'o mai văzuse de un an!
Şi ce ciudată-i pare!
Ţigani lăuta 'şi ţeselă,
Se 'nvârte lumea veselă
Şi-i prăfărae mare!

Şi ce aprinşi sânt unii 'n joc!
S'asvârlu, se frământă 'n loc.
Şi nu-i de fel cântarea
Pătrunzătoare, cu aripi...
De ce să chiui şi să ţipi
Şi toată smăcinarea?

Ce aprig dor îl năpădea
De case, cârciumă, şosea...
Schimbat nu-i satul poate:
De ori şi unde l-ai zări,
Il fac grădină zarzării,
Pometurile toate!

Schimbat e Stan! De când e 'n munţi
Cu oile, tot leagă punţi
Cu ochii între stele.
Furat de-adâncu-albastrului,
De căile sihastrului,
De taina din vâlcele

Tăcere 'n culme şi pe văi:
Tăcut s'adună 'n clăi,
Plutesc şi se destramă.
Dar norii paşnici când vorbesc.
Singurătăţile vuesc
Ca bolţile de-aramă!

E linişte acolo sus...
Să tot asculţi cu gândul dus
Pădurea şi isvorul.
Şi oameni şi viorile,
Uiţi tot, privighetorile
Când îşi suspină dorul.

Se dă de-o parte Stan, mâhnit.
Cât drum bătu pân'a venit!
Ţiganii 'ncep o doină.
Işi ţine Stan răsufletul,
Dar mai scârbit i-e sufletul
Şi ca o zi de moină.

Işi vede lungul drum în gând;
E însetat şi e flămând
Şi soarele-asfinţeşte...
Dar a pornit-o 'n calea lui, —
Dumbrăvi, ţăpşane, cărărui,
Il chiamă prieteneşte.

Nici n'apucase 'ntâia stea
Să pâlpâe, şi-o doină grea
De doruri şi de jale,
Din fluerul păstorului
Urca spre culmea norului,
Se risipia devale.

V. DEMETRIUS

—o*o—

APRIL

Ţigănci, în ochi cu soare şi'n mâini cu viorele
Venit-au să vestească sosirea Primăverii,
Oraşul vechi răsună de cânt de rândunele;
Au înflorit caişii şi zarzării şi merii.

Lumina se sfărâmă în mii de nestemate,
Scântee pe cupole şi scapără 'n vitrine,
Pe străzile bătrâne un suflu nou străbate,
Prin ceruri, stropi de aur, trec blondele albine...

O viaţă nouă cântă în aer şi pe stradă,
Nestăvilite doruri în inimă palpită;
Femeia trece 'n taină cu farmec de naiadă,
Şi'n fie-ce femee pândeşte o ispită.

E primăvară!.. Forţe sbucnind exuberante
Sparg mugurii din ramuri nutrind dorinţi obscure,
O sevă nouă curge prin arbori şi prin plante
Iar eu mă simt un faun bătrân, într'o pădure!

MIRCEA RĂDULESCU

Familia Lowton

— AMINTIRI —

Soţii Lowton ocupau de mulţi ani etajul al doilea al unei vile pitoreşti din Montmorency. Am stat şi eu un an de zile în catul întâi al aceleiaşi case. Apartamentul lor era încăpător, dar scund, şi mobilat în mod sumar.... Ordine şi curăţenie... Dele ferestrele mici, vederi măreţe, asupra localităţilor învecinate înecate în verdeaţă... In faţa sufrageriei, un arbore uriaş se înălţa falnic, îmbrăţişat de edera care-i mâncase crăcile. Printre tufele de vâsc dela vârf, privighetori şi mierle cântau într'una în timpul verii.

Familia Lowton trăia cu mare economie. Se sgârciau de fiecare gologan. O femeie de menaj, căreia d. Lowton îi vorbea cu respect şi solemnitate, îi servea două ore pe zi. D. Lowton se scula la cinci dimineaţa, şi după ce-şi făcea *tub*-ul, ca orice englez, curăţa soba, aprindea focul, freca parchetul, pregătea ceaiul, pe care-l lua împreună cu d-na, apoi pleca la Paris să-şi facă orele la *Hautes études commerciales*, unde de douăzeci de ani era profesor de limba engleză. La două se întorcea, urcând cam obosit, cu ghiozdanul sub braţ, panta care ducea spre vila noastră. Pe la patru eşia să plimbe câinele *Spott*, iar pe la cinci îşi punea nişte haine vechi, încălţa o pereche de şoşoni eşiţi din uz şi se cobora să-şi cultive legumele (în timpul verii, fireşte), pe cari d-na Lowton le uda apoi pe înserate. Restul timpului citea.

Ceeace te isbea la d. Lowton ca trăsătură caracteristică, era demnitatea solemnă. Totul în d-sa respira gravitatea: corpul lung, uscat şi ţeapăn, cu mâini şi picioare mari; gâtul lung, strâns într'un guler de cauciuc, cu lustru dur, şi într'o cravată-plastron de culoare deschisă; forma de corect triunghiu dreptunghiular a nasului mare, foarte puţin înfundat la rădăcină; faţa lungă, cu culori trandafirii şi cu ochi albaştri-cenuşii, aspri şi reci; bărbia proeminentă, care se luase parcă la întrecere cu un măr al lui Adam tot atât de proeminent; vocea groasă şi solemnă, de predicator; jacheta neagră, vesta fantaisie de culoare închisă, demijobenul negru şi bastonul de abanos cu cap de argint.

In ţara lui, d. Lowton fusese în tinereţe preot, dar ajungând prin studiu şi gândire să piardă credinţa în existenţa lui Dumnezeu, nu mai putuse purta în faţa conştiinţei răspunderea profesiunei de sacerdot şi demisionase pentru a îmbrăţişa cariera de profesor.

Cum ajunsese la Paris, nu ştiu. Ceeace ştiu însă, este că înainte de războiu jucase un rol şi trăise pe un picior mai mare. Mi-a arătat odată o carte groasă, frumos tipărită şi legată, scrisă de dânsul în englezeşte asupra lui Balzac. Altă dată mi-a povestit, că a publicat biografia critică a sculptorului Rodin şi că acesta îl ajutase în tot chipul, procurându-i material: îl lua cu automobilul în plimbări de zile întregi în jurul Parisului şi-i povestea întâmplări din viaţa lui de artist. D. Lowton (citeşte *Lotn* — nu *Lotonne*, cum pronunţa proprietăreasa noastră comună) colabora şi acuma, din când în când, la marea revistă engleză *Secolul al nouăsprezecelea*. Se pare însă că făcea parte din acele oneste mediocrităţi, cari publică mereu şi nu sunt niciodată luate în seamă. Avusese înainte de războiu şi elevi iluştri, prinţi şi duci, doritori să înveţe limba engleză; le fusese recomandat de legaţiunea engleză din Paris. D-na Lowton făcea câteodată discrete aluziuni la viaţa pe care o dusese altădată la Paris, într'un apartament elegant, cu două servitoare... Acuma însă, la vârsta de şaizeci de ani, ajunseseră să trăiască în mod aproape sărăcăcios. Era războiul de vină? Ori spiritul de economie al bătrâneţii? Ori sumele, destul de mari, pe cari — îmi spunea d. Lowton — i le-ar fi irosit unul din fiii săi, cam aventuros, în întreprinderi negustoreşti?..

D. Lowton avea în firea lui multe ciudăţenii.

Intr'o zi s'a întors dela plimbare cu un mic cazan de tinichea, înroşit de rugină, găurit şi stricat. Il găsise pe un maidan şi-l aducea cu gravitate. Il purtase prin tot Montmorency — pitoresc *pendant* la demijobenul lui atât de solemn... Mi-a explicat că i s'au furat până acum două cazane pentru gunoiu şi că nu mai voia să cumpere altul nou.

Intr'o seară, la 10 fără un sfert, un nou locatar, care se instala în parter, bătu un cui în perete pentru a atârna un tablou. Sgomotul răsună în toată casa, deşi nu prea tare. D. Lowton — coleric şi cam într'o ureche, având totdeauna sentimentul că universul gravitează în juru-i — se cobori în fugă şi începu să bată cu pumnii în uşa noului chiriaş, ameninţând că va aduce pe comisar: „de ce se turbură liniştea oamenilor; el trebue să se scoale a doua zi la cinci; etc.".

Iar locatarul repeta flegmatic: „nu-i încă ora zece"; „nu-i încă ora zece" — şi ciocănea intr'adins...

Om rău nu era d. Lowton; din contra, foarte devotat prietenilor — mă asigura proprietăreasa. Şi cu mine a avut un conflict, fiindcă îşi închipuise, fără nici un temei, că băiatul meu a stricat coteţul lui Spott. D. profesor se aprindea numai decât, dar furia lui se cheltuia în manifestări nevinovate...

I-am trimis odată vorbă, să nu se joace cu mine *de-a'nfuriatul*; că noi orientalii, când ne pornim, nu ne mai putem opri... Totuşi, când a aflat că trebue să mă întorc în ţară, înainte de a-mi fi sfârşit opera ştiinţifică la care lucram zi şi noapte, a lăsat supărarea de-oparte şi a venit să-mi strângă mâna cu o afecţie consolatoare, bănuind desperarea pe care o aveam în suflet. Sub coaja lui de orgoliu brutal, avea inimă bună...

D-na Lowton era o femee de vre-o şaizeci de ani, micuţă, sbârcită şi totuşi încă plăcută prin regularitatea trăsăturilor şi naivitatea ochilor ei albaştri. Avea maniere simple şi alese, de castelană deprinsă a face fericirea supuşilor. Dar avea o limbă cumplit de ascuţită, miere cu oţet; cu duhul blândeţii vorbea de rău pe toţi vecinii, şi în genere de francezi spunea că *„ce sont tous de voleurs et des menteurs"*, pe când englezii sunt toţi *„propres de corps et d'esprit!.."*

Imi arăta articolele şi ilustraţiile unei reviste engleze pe care o primiau regulat; şi despre orice întâmplare narată acolo, îmi vorbea cu o gravitate reţinută, ca de o lume superioară, inaccesibilă mentalităţii bieţilor franţuji..

Vara purta rochie albă şi pantofi albi, tropăia cu paşi mici de femee tinerică şi cocheta într'un mod care friza uneori, şi frivolitatea, şi ridicolul.

Proprietăreasa povestea că d-na Lowton are un trusou de o rară eleganţă, cu panglici şi dantele fine, şi că afirma că nu există mijloc mai sigur de a ţine pe bărbat amorezat...

Soţii Lowton aveau trei copii mari, adică doi băeţi şi o fată. Fata, — ea însă-şi doctoriţă şi dentistă, — era măritată cu un dentist evreu, originar din Lituania, stabilit la Paris şi foarte lansat. D. Fleichser, — aşa se numea — avea două automobile şi venia uneori cu nevastă-sa, să-şi vadă socri. Tânăra englezoaică afişa o eleganţă turbată şi păşea mândră ca o prinţesă.

Avea totdeauna cu dânsa, ca prietenă şi guvernantă la copil, pe o contesă elveţiană, colega ei de şcoală, care plecase din castelul părintesc, ca să scape de o mamă vitregă. Când veneau la Montmorency, d. Lowton trebuia să păzească automobilul în stradă şi şedea într'însul grav, ca un chinez de reclamă în vitrină...

Băiatul cel mai mare — acela care pierduse paralele lui tată-său — era directorul unei agenţii de reclame în Belgia. Iar despre cel mai mic, d-na Lowton vorbea cu vocea tremurătoare şi cu ochii umezi, trădând un fond de desperare, sub toate cochetăriile şi răutăţile ei. Jignit că părinţii păreau a ţine la dânsul mai puţin decât la fratele său, băiatul plecase de-acasă cu opt ani în urmă şi nu mai dăduse nici o veste. „Desigur că a murit!" spunea mamă-sa cu ochii în lacrimi, făcându-se de tot mică sub apăsarea durerii...

Opt luni după ce mă stabilisem la Montmorency, puţin înainte de Crăciun, soţii Lowton primiră o telegramă care-i scoase din fire!.. D. Lowton îşi pierdu rezerva şi gravitatea obicinuită şi vorbea tare, povestind cu glas tremurător, miraculoasa întâmplare; iar d-na Lowton părea exaltată, cu minţile aiurea... *Fiul pierdut îi chema la Londra*. D-na Lowton plecă peste câteva zile, într'o călătorie pe care n'o mai făcuse de mulţi ani. Găsi pe fiul ei însurat (cu o franţuzoaică crescută în Anglia) şi tată a doi copii drăgălaşi... După opt ani îi trecuse însfârşit supărarea!.. Peste o săptămână d-na Lowton se întoarse cu fiul şi cu unul din nepoţi — un băiat în vârstă de şase ani. Arbora — se vede de bucurie, şi ca dar dela fiul ei — o bluză de mătase verde aurie, cu reflexe de oţel oxidat, amintind întrucâtva frunzele coroanelor mortuare... N'avea astâmpăr, vorbea cu exaltare, şi parcă aiurită şi puţin îndurerată... O auziam adesea cântând la pian dansuri engleze câmpeneşti, pline de o copilărească frescheţă. Alte ori cântau cu toţii în cor.

Băeţaşul părea un echantillon de englez în miniatură. Avea ceva tăios, repede şi sigur în toate mişcările; ceva de fox-terrier şi de *Dobermann pintscher*. Răspundea scurt şi laconic, cu o mină de bărbat format. Membrele le mişca dela încheietură, cu o uşurinţă, repeziciune şi amplitudine de *Vasilache*. Când repezia piciorul în mingea de *foot-ball*, îl ridica până la orizontală, parcă l-ar fi învârtit la încheietură în jurul unui cui... Iar la box era neîntrecut. N'avea într'însul nimic de copil şi de răsfăţările bunicei se apăra încruntat, ca de nişte maimuţării ridicole şi demne de dispreţ.

D-ra Dumenil, proprietăreasa noastră, îmi spunea adesea: „poporul englez e demn de cel mai profund respect; fiecare englez în parte e civilizat, cultivat, adesea bun la inimă; dar rar unul, care să nu fie o leacă într'o ureche *(„toqué")*.

Asta era şi impresia mea.

PRIVITOR.

—o*o—

Creatorul de comori

Cu palma mea bătătorită
Am frământat acest pământ, aşa cum se frământă-o pită.
In sânge şi sudoare.

Când de pe dealuri mândrul soare
Zâmbind deschide ochii lui bălai
Şi scutură din păru-i o pulbere de aur şi mălai.

Pornesc la drum pe urma de copită,
Spre-a săvârşi antica mea ursită.

Duc brazda înainte,
De unde o 'ntrerupse moartea apusului părinte.
Ce o apucase din strămoşii legendari.
Umplându-mi pumnii mari
Cu vii grăunţe lucitoare,
Cu gestul biblic samăn în ogoare
Comoara viitoare.

Eu umplu câmpu de topaze,
Ce joacă 'n mii de raze,
Când primăvara grâul se revarsă ca o apă,
Când din pământ ridic vânjoasa sapă,
Pe luciu-i tresare
Broboane negre de mărgăritare.
Pe dealuri risipesc safire.

In lanuri de porumb mătasea — o torc în fire.
Pe mirişti seara, — arunc naframa
In care aurul se 'mbină cu arama.
Iar toamna, când a 'ngălbenit pădurea
Pe ceru-albastru, obosit asvârl securea
In cuiul unei stele solitare
Ce până'n vară o ţine în păstrare.

Sunt creatorul de comori, care de veacuri strigă
Cerşind la cer zadarnic bucata lui de mămăligă!

D. KARNABATT

—o*o—

Desénuri tragice

- SCHIŢĂ ÎN TUŞ –

Cameră de închiriat...

de HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

I

...Cu toate astea, lângă fereastră era mai cald decât în tot restul odăii. De câte ori pleca dela geam, simţea răcoare, o înfiora şi mirosea a zid... Unde era Tanti Lia să o audă!... Işi aduse aminte: „Cameră mobilată convenabil... — anunţul de închiriere. — Când îl făcuse nu ştia că o va locui chiar ea.

Se uită afară. Nimic nou! Descărcau pachete din dos la „Minerva". Ceva mai târziu începea mişcarea, dar oricând, la orice oră se putea întâmpla ceva. De aceea întoarse numai puţin capul spre interiorul odăiei: „Mobilată convenabil!" Masa şi fotoliul — ce creton urât avea fotoliul — erau spre sobă. Pe peretele mare dulapul, meschin şi divanul cu acelaş creton, dar pe care aşternuse cuvertura nouă. Mai era lavuarul, cuierul şi la mijloc o mesuţă cu picioare poleite înconjurată cu scaune de paie. Ea dormea pe divan cum era moda... Spre uşă mai era şi un scrin vechiu cu sertare multe.

Se aplecă repede lipind fruntea de geam: tot descărcau!... Cutii de lemn pătrate!... Ce o fi fost în ele? Un automobil trecuse, închis, tot nu ar fi putut vedea... Căruţele astea ar fi trebuit să nu fie lăsate pe străzi principale. Astupau toată circulaţia!...

Ca să aşeze puţin prin cameră, strânse cache-nez-ul pe lângă umeri. Soba era spre uşă şi uşa da pe coridorul adăpostit de celelalte odăi încălzite. Cu toate astea era mult mai cald lângă geam. Cine ştie cum! Ea sta la geam toată ziua. Se scula cu speranţa, cu ocupaţia asta în vedere şi de aceea se îmbrăca totdeauna foarte repede. Vesta de lână şi-o încheia chiar lângă fereastră.

Era ceasul când venea căruţa cu pâine la colţ, la bodega... şi peste drum scotea aşternutul la balcon... Dela mansarda casei gris cădea regulat covoraşul, atârnat la aer. — Un covoraş ros! Dece l'o fi expus mereu!... Il ridica băeţelul dela croitorie care vântura afară maşina de călcat ca s'o încingă. Striga cât îl lua gura: Ei, madam!... Ei, madam!...

Uneori chiar aşa de vreme, erau trecători străini, birji — şi atunci întârzia mult să-şi prepare ceaiul. Il fierbea pe scrin pe o tavă unde era maşina de spirt şi mereu făcea drumul dela fereastră la apa care se încălzea anevoie fiindcă ibricul era gros. Când era gata, lua paharul în mână şi sorbea privind, dar nu putea să se aplece şi de aceea o dureau puţin şalele. Poza ei obicinuită fiind în partea dreaptă a ferestrei şi aplecată puţin înainte ca să vadă bulevardul care tăia uliţa şi unde treceau mereu tramvaiele încărcate, când sta drept de tot, simţea o jenă în coasta care o obosea.

...Pe urmă, trebuia să iasă după provizii. Işi punea jacheta, bereta, lua sacul mare de mână, în care încăpeau coletele mai mici şi pândea să nu fie nimeni pe coridor. Avea o spaimă mare să nu se întâlnească cu vreun chiriaş. Ce putea ea să le facă! Totul era după inventar şi contract.

...Noroc că era aşa de bine situată casa; avea tot la îndemână. Pentru dejun cumpăra dela băcănia mare, alături în bodegă erau mâncările. Aveau mai des chiftele; şniţelul era cam tare şi se răcea. Nu-i plăcea să încălzească mult ca să nu miroase a mâncare. Uneori era şi creer; mai scump dar lua totdeauna... şi ficat de viţel... Dar ei îi plăceau mai ales lăpturile. Lăptăria era la trei prăvălii mai departe. O cunoştea bulgarul; îi învelea iaurtul în hârtie albă nu în jurnal şi îi da lapte din cel dublu dela beciu — în sticla ei — ouăle garantate.

Pâinişoarele tot dela bodegă, proaspete de tot.

Pe când târguia se uita prin uşa prăvăliilor afară, dar tot mai bine se vedea de sus dela ea! Când era pe stradă trebuia să aibă grijă la traversat, grijă de pachete. Nu profita mai nimic de lume, şi sgomotul o ameţea, îi împuţina şi vederea puţină.

In schimb, dela 11 jum. încolo, putea privi de sus în voie. Era un ceas animat şi se petreceau o mulţime de lucruri. Nu pleca decât târziu la 1 jum. când înceta circulaţia şi numai intra nici ieşea nimeni dela Bodegă. Celelalte prăvălii erau închise.

...Putea însă chiar în timpul acela să treacă cine ştie cine. Nu dejuna niciodată fără de grija asta. Când nu bagi de seamă, atunci se întâmplă lucruri mari!...

Uneori aşeza dejunul pe masă lângă sobă; altădată îi venea mai aproape pe scrin unde erau proviziile, atunci mânca chiar în picioare... Apoi sta puţin să se odihnească pe divan acoperindu-se cu cuvertura.

Până la 3—4, nu era nimeni pe stradă. Atunci de obiceiu se gândea. — Ce noroc că nu vroise nimeni camera asta şi îi rămăsese ei... din cauza ferestrei... Altfel odaia nu îi plăcea. Prea mare, prea goală... Dela canapea la fereastră era un drum... şi dela masă la scrin... dela sobă la oglindă... — oglinda de Veneţia pusă în perete deoparte, singura mobilă bună. Tot povestea Tanti Lia că a fost la Veneţia cu bărbatul ei pe vremuri!

Ii era frig şi frică în ea — afară numai lângă fereastră. Totdeauna fusese fricoasă, de mică. La „Pensionnat Francais" urmase trei ani, apoi o luase acasă; era prea slăbănoagă. Tot aşa îi era mereu frică; i se părea că plânge cineva. Distra dela lecţie fetele care o bruftuiau; dar „Madmazelle" avea răbdare. Intreba regulat pe nas fiindcă o strângeau ochelarii: — Qui pleure?" — Personne... Sofia asta.... — Ma fille c'est une âme qui pleure! — un âne — bonbăneau fetele şi Matilda de lângă ea o ciupea. Atunci începea ea, să plângă încet şi bocea până când „Madmazelle" liniştit, o da afară.

...Işi aducea foarte bine aminte... dar franţuzeşte uitase ce ştiuse şi româneşte nu-i plăcea să citească...

...Când te gândeşti ce înseamnă „mobilier convenabil"... şi pardoseala o plictisea, aplecată, cu scândurile neregulate... Unde era Tanti Lia să audă!... Tanti Gena nu ar fi zis nimic, săraca!

Dela 4 în sus până seara numai lipsea dela fereastră. Rar când era prea ger, mai făcea un ceaiu pe fugă... şi aşa în toate zilele, în toate sezoanele, cu mici schimbări.

II

Avea un an decând sta aci. Apucase dela fereastră şi primăvară şi toamnă şi iarnă şi vară. Admirabilă poziţie! Casa era cam veche, dar ea, nu o vedea. Era puţin ruinată, când se uita cineva de jos, depe cellalt trotuar, mult de tot la casă. — Nezugrăvită, urâtă. — Ce o fi zis! Se trăgea atunci înapoi până traversa şi îi părea rău de tot că nu e casa mai frumoasă... nu pentru ea, dar ca să o admire trecătorii... Să fi fost un „Imobil", o clădire nouă, luxoasă!... Cum ar fi putut avea Tanti Lia, care era aşa de onestă, un „Imobil"! Bine că avusese şi casa asta!

Se întâmpla adesea câte un domn să se uite mult, mult. Bărbaţii se interesează mai mult de lucrurile astea; femeiele aruncau numai o privire distrată.

Nu era în toate zilele. Nu avea nici o altă ocupaţie. Nu era funcţionară sau dactilografă, profesoară, croitoreasă, nimic. Avea casele pe care i le lăsase Tanti Lia, care murise de doi ani, paralizată încă demult. Tanti Gena care o îngrijise, murise abia de un an subită.

Tot ea mai de treabă!

Casele mici unde stau înainte acolo departe, pe o stradă — nici nu era stradă — trebuise să se întoarcă la un nepot despre bărbat al Tantei Gena.

Era advocat şi o pusese şi pe ea în posesia moştenirei dela Tanti Lia. O sfătuise să dea odăi mobilate fiindcă se căutau mai mult şi avea şi ea unde sta, în afară de venit. Jos erau prăvălii — dar era şi ipotecă.

Intâi se închiriase biroul, pe acela îl voise secretarul dela seminar. Salonul nu-l vrea nimeni şi rămânea gol. Ea îşi oprise întâi odaia cu bucătăria şi cămara alături... dar le ceruse familia Pop — agent comercial — d-na, d. şi doi copii, plus neamuri în gazdă când căutai. Trebuise până la urmă să stea ea în salon. Ce noroc! Cu vederea aceea frumoasă. Din ziua întâi se dusese drept spre fereastră şi acolo rămăsese.

Primăvara era mai plăcut pela 4 şi toamna, când se aprindeau deodată toate becurile la 5 şi jumătate. Uneori era aşa de frumos jos, încât simţea nevoia să se coboare, să ia parte la viaţa uliţei şi de undeva dela etaj să o privească şi pe ea cineva.

Dar când se scobora, încă după scară, i se micşora pofta, zelul, umbla stângaciu cu tocurile ei oase de comandă, cu ochelarii albaştri fără de care nu putea ieşi.

Oamenii erau aşa de nebăgători de seamă, o loveau, ceeace o ofensa şi nu puteai vedea decât pe cei care treceau pe lângă tine. Tocmai atunci părea că nu se întâmplă lucru mare, şi ei, nu i se întâmpla mai nimic: uneori îi vorbea vreunul din spate şi când se întorcea, trecea înainte grăbit... Dacă i-ar fi vorbit încă, l'ar fi respins cu vorbe aspre, demne.

Alteori se ţinea parcă după ea... începea să-i fie frică... apoi cellalt trecea strada... Dacă s'ar fi apropiat, dacă ar fi atins-o, s'ar fi smucit, ar fi fugit... Odată, erau nămeţi, băltoace, nu ştiai ce să te faci. Un glas bărbătesc chema: pe aci, pe aici !...

Pornise într'acolo, dar nu pe ea o îmbiase... mai des se isbea ea de lume. Câte unii o apucau în braţe: — Ce nu vezi dragă! — Se svâcnea, îşi scutura mânicile jachetei... Ea nu vedea ce-i drept... şi ei din glumă numai făceau aşa... De sus era altfel şi când se întorcea, îi părea rău de timpul pierdut.

...Vara era frumos până târziu după 8. Strada avea un svon cald ca o livadă cu petunii şi fluturi. Vara i se întâmplase chiar să o oprească cineva dealbinelea, să-i taie drumul.

Ii căzuse ochelarii şi se spărsese un geam. Ea fugise cu răsuflarea tăiată, ajunsese sus gâfâind. Intorsese cheia la odaie să închidă — nu cumva vine după ea — apoi iar deschisese să nu fie cineva ascuns cumva... Câteva minute palpitase, pe urmă ieşise în pragul geamului. Era o fereastră-uşă, cu balconaş mic de fier şi se aplecase peste balustradă afară... Dar nu se vedea nimeni... Să nu intre odată un nebun... Doamne fereşte! Adesea se gândea că ar putea intra la ea un nebun, un nebun adevărat... Ce ar fi făcut! Ar fi deschis fereastra şi ar fi chemat! Din stradă nu se putea să nu o audă!... Dar cu un nebun!... Ar fi putut fi prea târziu până să vie... Ce ar fi făcut? S'ar fi aruncat pe fereastră.

...Nu spunea farmacista ce a păţit deunăzi! Sta liniştită la comptuar, pe la 3 când nu vine nimeni şi făcea pilule... Intră un domn tânăr, îmbrăcat ca oamenii şi cere vaselină şi tinctură de iod. Pregăteşte şi când se întoarce spre el!... Ce să vadă! Groază!... A fugit în laboratoriu şi de acolo striga: — Ieşi! Ieşi!... Acela râdea. I-a aruncat doctoriile şi a început să răcnească. Atunci a plecat. Cine a mai pomenit!

— Nici nebunii numai sunt acuma cum se cade... ca nebunii!

Iarna pusese o pătură în partea de jos a ferestrei. Nu trăgea... dar aşa ca siguranţă. De lipit nu-l lipea. Uneori chiar iarna când se întâmpla ceva important, un accident de tramvai, o bătaie, un „delict" deschidea şi se apleca să vadă. Curios! Ce boală de ochi va fi fost a ei. Vedea admirabil de acolo de sus: Orice amănunt, culoarea unei cravate bărbăteşti, nuanţa unei bluze în sânul unui palton de femee... se şi auzea perfect: Huiduielile căruţaşilor, glasul vardistului, băeţii de prăvălie ascuţindu-se cu clientul sau patronul şi adesea în zarva tutulor frânturi de vorbe între doi: ...„ieri nu s'a putut... dece ?... atunci mâine... dar nu uita să... mâine... şi se culca cu grija ciudată a acelui mâine şi citea jurnalul sau avea gânduri de proprietăreasă... Dacă odaia ar fi fost îmbrăcată cu tapetul pe care l'a văzut expus jos la tapiţer — acela bleu cu aur... cu fluturi de aur... Şi o mobilă de lac, lămpi cu abajure ca la cofetăria Modernă, care a deschis pe Bulevard. Numai oglinda de Veneţia putea să rămână... Cu covor roşu gros pe jos, nu s'ar mai fi cunoscut că pardoseala e şoldie: „Cameră luxoasă de închiriat!" Ar fi venit muşterii eleganţi, domni, doamne.. Şi ea unde ar mai fi stat!

III

In August odaia era foarte călduroasă din cauza soarelui din plin. Ea ştia bine toate lunile anului, căci nu lipsea nici odată nicăeri... Foarte cald! Nu putea adormi până la 12 şi strada era tot vioaie cu ţiuit de muzici peste tot şi aci mai aproape după colţ, în grădină la Café-Restaurant, lăutarii... Ţinea geamul deschis; sta chiar pe un scaun mic la balconaş şi târziu se desbrăca tot aşa cu uşile de geam de perete; uneori venea chiar lângă fereastră să lase storul pentru soarele care bătea de dimineaţă, — numai în cămaşă, cu picioarele goale. Pe la etaje era întuneric, lipseau... nu credea să fi fost nimeni în întuneric care să o vadă... Când stase o lună de August la advocatul, nepotul Tantei Gena în Zorilor, până când o instalase de Octombrie trecut în casa ei de moştenire, odaia de acolo avea balconul cu vedere peste două curţi tot pe un balcon, la o casă nouă, drăguţă. Seara târziu, totdeauna o femee frumuşică se desbrăca acolo. Sta mult la o oglindă mare şi treptat îşi scotea pălăria, rochia, juponul... sta şi în cămaşă numai, şi încerca pălării multe aşa... Ii sta frumos!... femeea era la ea acasă, singură... balconul nu da pe stradă, dar uneori câte un trecător — ce puţină lume trecea pe Zorilor — se oprea şi se uita peste garduri cu plăcere.

Ea, nu se privea nici odată în oglindă. Nu-i plăcea... O! şi dacă ar fi ştiut că o poate zări cineva, ar fi murit de ruşine... De altfel cămaşa ei era lungă, cu mâneci largi...

— Femeea din Zorilor o avea mică de tot, decoltată, subţire... cum poartă cine poate avea rufe aşa de frumoase, numai gata se găsesc. Ei, i le cususe la maşină Tanti Lia... şi când femeia îşi slobozia de pe umeri panglicuţa, ea lăsa storul şi se culca... aşa că nu văzuse nici odată femeea de peste drum... goală... Poate vre-un trecător întârziat o văzuse!... Tot acolo era şi o flaşnetă dimineaţa şi seara la 6 o privighetoare. Flaşneta era sigură că e în curtea bisericei, cu papagal — şi privighetoarea credea că în square. Un square de-o palmă, cu o bancă... dar vecina cea cu oglinda mare, nu ştia de loc în ce case va fi stat.

De câteori ieşea, se uita, căuta să se orienteze, să asemulască balconul. Intrebase şi pe nevasta advocatului, dar nu ştia, nu văzuse nici o doamnă aşa... se mira ce o interesează, şi trebuise să numai cerceteze. — Poate o fi văduva aia, metresa comisarului!

— Nu! Nu era! Era sigură că nu e. Odaia era aşa de drăguţă şi balconul cu glicine şi femeea!... Nu era!...

Dar tot mai bine îi plăcea aici, mult mai bine! Nici ceasul n'avea nevoie să-l ştie — al ei era mereu la reparat. In totdeauna strada i-l arăta exact. La 8 căruţa cu pâine, la 9 jurnalele, la 10 Autotractorul alături, la 11 garda trecea prin partea de jos, la 3½ soneria la cinematograf, la 5½ luminile, iar la 7½ înainte de a pleca ea dela fereastră, traversa un domn tânăr cu pălărie mare moale, care îi plăcea. Il cunoştea după mers, îi distingea chiar puţin profilul... Intra la florărie unde sta 3 minute şi ieşea cu o hârtie cu flori, apoi cotea la dreapta... Ea îl aştepta cu o jumătate de ceas înainte şi se gândea dacă o să vie, venea fix în fiecare seară... De ce cumpăra flori în fiecare seară la aceeaşi oră şi unde se ducea ?... Poate avea o mireasă!...

Ii era foarte simpatic... Şi ea... Căci se ducea la o femee mică. Nu ar fi vrut să fie altfel... Ea! Işi închipuia că trebue să fie drăguţă... Ii era dragă şi ea. Unde o fi stat ea? Aproape? Departe?... După colţ la dreapta, nu mai ştia nimic. Acolo i se sfârşea orizontul.

Funcţionarul de bancă care cotea la stânga pe după casă era sigură că are biroul chiar acolo cum întorci colţul... Dece?... Dar domnul dela 7½ i se părea că se duce în larg, acolo în haosul necunoscut al oraşului.

Intr'o zi îşi pusese rămăşag: Ce îi plăcea ei mai bine din lucrurile uliţei: un accident de tramvai, o nuntă la fotograf... ieşirea dela cinema... sau domnul care trecea totdeauna ?... El!!

Singurul lucru care o plictisea erau ici şi colo câte o locatară care sta mereu fixată la geam. Ce fiinţe!

Se gândea cum le stă odaia înapoi, pustie, posacă! Nu era oare nimeni la ele în odaie?... N'aveau nici un rost? Vai de copiii lor! Tot cu ochii pe geam fără noimă!... Lumea aceea pe stradă, venea, se ducea, avea treabă, avea viaţă!... Ele, priveau aşa ceasuri întregi femei, zadare!... Ea era altceva!

Cum o fi fost mai cald lângă geam? Vre-un mister al razelor căldurei dela sobă: „După cum radiază" — ziceau meşterii sobari. Acum era 6½. Ieşise asistentul dela farmacie pentru schimb. I se păru sgomot. Jos în stradă era linişte. Poate la chiriaşi. Nici odată nu o interesa ce se petrecea la chiriaşi.

IV

Auzi bătăi tari, în uşă... în uşa ei.. Era deschisă, închisă ?... Cine bătea?... din răsputeri... şi glasuri!... Rău deprinsă să asculte într'acolo, aplecă urechea. — Cine e? — zise slab, nu putea s'o audă.

— Da deschideţi odată la dracu! — şi o bufnitură cu piciorul... Simţi un frig prin şale, ca atunci când o durea uneori ficatul.

— Ce căutaţi! — răcni. O înjurătură şi uşa se deschise brusc în lături. O mână groasă ţinea clanţa. Erau doi... trei... Un hamal îmbrăcat în aba, cu căciulă şi un tânăr cu caschetă, un lucrător... şi cellalt... un corp întins. Cel cu caschetă îl ţinea de picioare şi moşu, numai de un umăr, ca să poată deschide, aşa că braţul drept atârna moale de scânduri.

Moşu lăsă clanţa şi îl apucă iar de amândoi umerii. Era leşinat, cu capul plecat, palid şi cu gura întredeschisă... Parcă nici nu sufla, ca un mort. Aşteptau.

— Nu e aici!... Ce vreţi? — se răsti, fără să se mişte dela fereastră, dar cu faţa spre uşa plină de trupuri.

— Cum nu-i aici! Aici e!... N'o să stăm un an!... Atârnă!... Era un bărbat tânăr, frumos, cu părul castaniu închis, cam ondulat.

— Când i-a venit ameţeală s'a rezemat de mine şi a spus: Sus la No. 6, etajul al 2-lea, la dreapta... parcă — zise băiatul cu caschetă politicos. — O fi la stânga?... Nu-l ştiţi, poate e vreun vecin?

— Nu-l cunosc!... Nu e aici!

Moşul care se înghesuia să intre, lăsă trupul în os aproape de podele. Capul se răsturnă pe spate. Cu pleoape moi închise şi gene subţiri... Il vedea perfect... Ce gât alb avea, îi desfăcuseră gulerul... Ce gât alb!

Moşu îl săltă iar şi dete un picior în uşă care se isbi odată şi încă odată şi rămase tot deschisă... Atunci se auzi un ţipăt! Voci amestecate... scâncete de copii. Văzu pe doamna Pop din camera cu bucătărie, plângând. Il duseră înăuntru... apoi cei doi care îl purtaseră plecară... O uşă se trânti alături la birou: — E Pop, are se vede boală — zise cineva... Aşa dar era Pop, chiriaşul ei, funcţionarul comercial? Nu-l recunoscuse. Când făcuse cu el contractul, era uricios, nervos. Nu semăna de loc cu cel deadineaorea.

— Curios! Cu toate astea era Pop... Ce-o fi fost pe nevastă, pe copii! Nu se mai auzea nimic. Desigur îl culcaseră în patul de bronz, — patul ei — şi îl frecau, îi dau să bea, ca să se deştepte... Pe unde purta gulerul, era o dungă, parcă ar fi avut capul retezat şi gâtul aşa de alb...

Rămăsese cu faţa spre uşă şi i se părea o văgăună mare, spartă, acum că nu o mai umpleau trupurile oamenilor... Plecă încet să o închidă. Venea frig mult pe acolo... o luase cu tremur. Ce oameni netrebnici! Să nu ştie unde să intre! Să răcească odăile şi să sperie lumea!...

Se duse să se razime iar de fereastră, dar cu spatele la drum şi se uita spre divan. I se părea că din toate unghiurile odăiei porneau raze multe de lumină spre divan şi din ea tot aşa.

...Cât p'aci să-l culce acolo... şi să plece... Ea ce ar fi făcut... ar fi trebuit să se apropie, să-l frece pe mâini, pe gât. Ce piele albă au bărbaţii! (numai fiindcă au faţa mai pârlită... chiar altfel)... mai albă ca a femeilor... Nu ar fi ştiut de loc ce să facă ca să-l trezească, ea avea mâini mici şi roşii care nu erau bune de nimic... Când te gândeşti că era chiar Pop chiriaşul odăiei cu bucătărie!

Făcu câţiva paşi, dar nu ajunse până la divan, se aşeză pe marginea unui scaun de paie lângă măsuţa care era şubredă de picioare. Sta acolo în mijlocul odăiei, ca o mosafiră stângace. Ei! Se mutase acum uliţa la ea în odaie! Ce întâmplare... Un „accident"!... Dar asta era odată în an şi atunci o greşală...

...Pe când strada, avea mereu întâmplări multe, de tot felul... Şi însufleţită se duse iar spre fereastră.

Trebuie să fi fost 7½, te pomeneşti că iar nu era să vie domnul cel cu pălărie mare moale! De zece zile în şir nu mai trecea! Conştiinţa ei îl judecă aspru..., şi ea, femeea... Se gândi şi la ea tot cu severitate... Apoi se îngrijă să nu li se fi întâmplat ceva rău!.. Ii iubea pe amândoi laolaltă, dela fereastră.

———o✻o———

MIMI PINSON

Şoaptele ei

Cât te-am iubit de cald şi de bogat
abia acu'mi dau seamă,
când ştiu că pleci printre străini
cu gând înlăcrimat,
şi tot ce-a încolţit mai bun în mine
îl smulge azi din rădăcini
nesocotita mână a 'ntâmplării.

Prea te-ai înfipt adânc în al meu suflet,
prea mi-ai arat cu degetele 'n păr,
prea răscolişi
şi lutul meu sărac,
şi focul meu lăuntric ce aburea spre tine,
şi râsul,
şi surâsul,
ce face străvezie coaja
pământului opac.

Şi vezi
cum nu mă dumiresc
c'o să-mi rămână ţarina pustie,
că inima de-argint ce-a fost a mea
ai s'o risipi în puf de nădădie,
m'am sbuciumat
şi întrebat
cum s'ar putea
să iei ceva din lutul meu cu tine.

Şi iat'am rupt o foaie din caiet, —
în care-atât de simplu şi de 'ncet
ai aşternut un suflet ce ştie să lumine, —
mărunt am sfâşiat-o ca inima din piept
şi, imitându-te pe tine,
am scris pe bucăţele
măruntele
tot ce-mi venea pe buze,
tot ce-mi pica din ochi,
şi 'n rufele spălate de mâna-mi tremurândă
ţi-am presărat, ici, colo,
din dragostea plăpândă
un fir de suflet pe hârtie

O, nu te mânia:
când ţi-am călcat
batistele,
mi-am apăsat
pe ele sufletul;
şi s'a luat
puţin din roşul de pe buze.
Atunci, în biletel ţi-am strecurat:
„Sărută cum am sărutat
cu sufletul curat!"

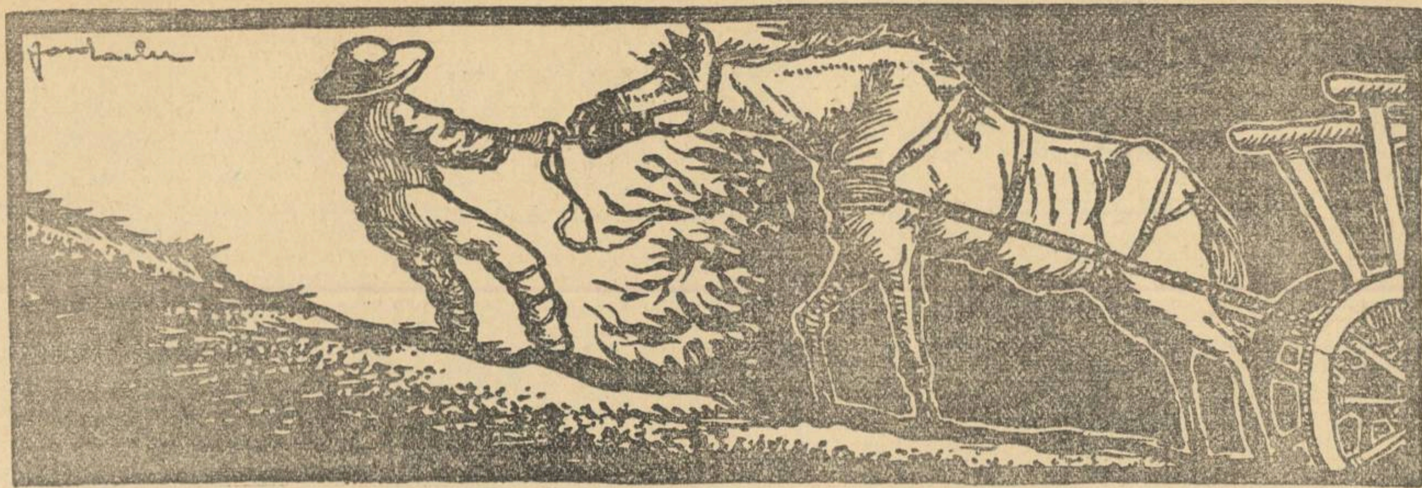
Iar în fularul alb ca neaua,
ce-ţi flutură de obicei la gât,
am pus atât:
„Să te 'nfăşoare
cu căldura
acestor braţe iubitoare".

Când ţi-am cusut ciorapii de mătasă
cu care mâine ai să ieşi prin baluri,
mi te-am simţit pierdut în lume-aleasă..
Ci binecuvântându-te mereu
—eu, care te-oi iubi până la moarte, —
am renunţat la tot ce-a fost al meu
şi, cu iubire evlavioasă,
ţi-am urat:
„Petrecere frumoasă!"

Şi-acum
îţi rânduiesc cuminte 'n cufăr
ca o măicuţă bună;
(iar tu te sbuciumi prin oraş).
Cum îmi mai bate sânul pătimaş!
(şi nici nu bănueşti cum sufăr).
Şi, uite,-aşez batistele curate,
şi gulerele,
teancul de cravate,
şi rufele de mica ta spălate.

Ca spuma sunt cămăşile de noapte.
(O, prima care ai s'o 'mbraci fără de mine
când vei sosi acolo, viaţa mea!)
Ci iartă-mă, dar tremur toată...
Culege-mi ultimele şoapte!
Am scris aci cu sufletul strivit:
„Nu plânge!
In cămaşa ta de noapte
doar sunt şi eu
măicuţa ta!"

MARCEL ROMANESCU

Sfârșit

de ALICE GABRIELESCU

Când trăsura, eșind din pădurice, lăsă șoseaua și coti la dreapta pe drumul mai îngust care tăia satul Ulmenilor, Steluța atinse ușor brațul soțului ei:

— Să poarte caii la pas. Vreau să nu perd nimic. Uite ce frumos e!

Alexandru dădu un ordin și privi și el împrejur. Dar bucuria care umezea ochii femeii și-o îndrepta cu un țipăt ușor, cu un deget întins spre minunea unui tăpșan înverzit mai de timpuriu printre țarinele negre, sau înspre o căsuță răsărind mai veselă cu varul proaspăt pe ea și cu chenarele sinilii, ude, încă, el n'o putea simți.

Un sat ca și celelalte! Și un capriciu mai mult al soției sale pe care dânsul i-l îngăduia surâzând cum i-le îngăduia pe toate de doi ani de zile, mai ales de doi ani de zile de când o boală neînțeleasă rodea și sleia puterile tinerei femei, lăsând-o pe fiece zi mai palidă, mai îngândurată și mai puțintică alături de el.

Totuș, ultima fantezie — cum numea el dorul neașteptat de locurile unde Steluța copilărise și venirea aceasta la moșie acum, când luna Martie își amesteca încă zilele de lapoviță printre cele de soare cald, Alexandru n'a încuviințat-o de la început.

— Să mai așteptăm, zisese. Drumul lung e periculos acum. Peste o lună, peste...

Dar nu-i curmau totdeauna lacrimile Steluței și cea mai cuminte împotrivire?

— Bine, se întunecase ea. Am să știu atunci că sunt bolnavă rău, rău de tot dacă mi-se dă voe să plec. Una spune doctorul aici în fața mea și alta tăinuește cu tine dincolo...

— Nu-i așa Steluțo! Să te mințim? Dar tu singură te simți acum mai bine...

— Tocmai. Mă simt chiar foarte bine. De ce să nu plecăm atunci?

La urmă, și doctorul consimți. Poate, schimbarea de aer și diversiunea călătoriei să provoace o reacție fericită.

Drumul, cinci ceasuri cu trenul și două cu trăsura; bolnava l'a suportat, într'adevăr, bine. Stătea liniștită în colțul ei de vagon, nu mai tușea și nici nu i-se mai urcase în obraji rumenelile acelea rotunde care desesperau pe soțul ei. Și în trăsură a fost liniștită la început. Numai după vreun ceas de mers, pe măsură ce drumul lăsat în urmă o apropia de Ulmeni, un neastâmpăr o cuprinsese, o agitație năpădise într'ânsa, o răsucea în loc, săltând-o pe pernele trăsurii.

Amintiri o împresurau din toate părțile. Ochii îi fugeau să le caute peste livezi și peste câmpii iar când îi aducea înapoi, măriți și luminoși, îi înfigea pe o margine și pe alta a drumului, dibuind parcă urma pașilor ei de odinioară.

In trei ani satul n'avusese vreme să se schimbe mult. Și Steluța recunoscu de la început, arătându-le cu duioșie, și cocioaba puțin mai șoldită a bunului Moș Antohi și prispa lată a crâșmei dinaintea ogrăzii mai bătăturită acum, și poteca strâmtă și umbroasă care ducea la râu, râul care-i murmurase cele dintâi doruri ale ei, cele dintâi visări de fată...

— E o apă foarte iute, explica ea grăbit, ca să împrăștie parcă alte gânduri. Șopotul ei cântă pe pietre, iar când te scalzi, trebue să te înțepenești cu toată puterea. Altfel, dacă nu știi să înoți, te ia apa, în cântecul ei și te tot duce, te afundă printre sălcii...

In ograda largă, când au ajuns la conac, Steluța sglobie ca un mânz era aproape să sărute pe baba Floarea și pe unchiașul ei, paznicii casei, care o întâmpinau, întineriți de bucurie, și tot în aceeaș îmbrățișare să cuprindă și ograda veselă unde iarba începuse a năpădi, hrană aleasă pentru poporul de păsări: rățuști în cârduri, cocoșei obraznici, puici cochete care se frământau cu sgomot încoace și încolo.

Dintr'o ochire, Steluța văzuse că toate erau la locul lor, ca în ziua plecărei ei. Vru apoi, ca despre un lucru foarte important, să se încredințeze de la moșnegi că tot popa cel bătrân slujea la bisericuța din deal care se vedea sus, încinsă de soare, cu tinicheaua acoperișului prefăcută în aur, că tot învățătorul cel vechi mustra pe copiii de școală și tot aceeaș babă Dochie descânta metehnele și aleanul oamenilor din sat.

Alexandru îi asculta, blajin, ciripitul ei vesel și nu știa dacă vioiciunea bolnavei trebuia să-i bucure sau mai degrabă să-i curme șirul.

Când soarele își mută globul și sulițele de foc de cealaltă parte a dealului, abia atunci Steluța se trezi cu un fior:

— Se lasă rece. Să intrăm.

Și până în casă, un tremur prelung îi sgudui umerii. Inăuntru era cald, dar pesemne, cu tot focul bun din sobă, intrase în pereți, adânc, răceala atâtor erni nelocuite.

— Mi-e frig, zise ea din nou. Aș vrea să mă culc.

Alexandru îi ajută să se desbrace și o înveli în cuverturi ca pe un copil. Mătușa aduse degrabă un pahar de lapte cald, dar Steluța nu putu să bea mai mult de jumătate.

Din umbra odăii, Alexandru îi privea cu inima strânsă obrajii dintr'odată subțiați, ochii neguroși în orbite și sticlitori, buzele atât de palide că nu le mai deosebea în albeața obrazului.

Veni lângă patul ei și-i trecu mâna ușor pe frunte și pe obraji.

— Ai puțină febră, zise el cu linișie. Am putea chema pe doctorul Boteanu acum. Tot o să vie când va afla că ești aci.

— Nu mi-e așa rău. Oboseala poate...

Și în acelaș timp, își încleșta mâinile pe marginea patului ca să nu-l sgâlțâe tremurul corpului ei.

Doctorul, ocupat la spital, trimese vorbă că va veni peste două ceasuri.

— Aș vrea să dorm până atunci, zise Steluța.

Sorbi o lingură din doctoria ei obișnuită, lăsă capul pe pernă și pleoapele îi căzură îndată pe ochi, ca două căpăcele străvezii de porțelan...

. . . .

E tăcere acum în odae. Dar pentru Alexandru, de-acum începe chinul, când bolnava nu-i mai cere miile de îngrijiri și nici chipul prefăcut zâmbitor care s'o liniștească.

Ghemuit pe divan, își ia o carte în mâini. Rând cu rând, foae cu foae, urmărește cu ochii literile, fără ca o singură frază să-i trezească înțelegerea. Aruncă atunci cartea și rămâne neocupat, cu ochii țintiți în tavan, silindu-se ca și în alte dăți să nu gândească nimic, să nu plănuiască nimic, să se simtă mai bine abrutizat, împetrit, decât să-l scurme iarăș miile de ghiare ale îndoelii și ale umilinței de a trăi înainte, sănătos, neputincios, când piere lângă tine tot ce ți-e drag în lume...

Cu toată forța lui de stăpânire, două lacrimi și-au făcut drum printre gene și-i ard obrajii dealungul, în întunericul care se lasă...

* * *

Somnul Steluței fu scurt, abia o jumătate de ceas, dar când s'a trezit parcă era alta. O îmbujorare ușoară îi colora obrajii și-i făcea să pară plini, rotunzi ca mai demult. Zâmbea vesel și avea poftă de vorbă. Dar Alexandru văzu îndată, după cifra termometrului, că schimbarea era înșelătoare. Febra creștea.

Insă acum, în loc s'o doboare fără putere în patul fierbinte, îi strecura dimpotrivă, o vioiciune, îi purta în sânge o flacără vie, ca o beție ușoară.

— Aș vrea să mă scol, Alexandre. Mă simt bine de tot.

— E prea târziu de-acum, o stăpâni el. Să mănânci ceva și poate adormi iar. Abia ai ațipit adineoară.

Când se întoarse el, peste câteva minute, cu ceașca de lapte cald, Steluța zâmbea ferestrelor prin care se vedeau încă ramurile negre ale cireșului din fața casei, zbătându-se pe cerul vânăt.

Lampa aprinsă goni cerul din geamuri și Steluța își întoarse zâmbetul spre Alexandru.

— Mi-ai adus să beau! Dă-mi! Am o foame strașnică.

Sorbea cu lăcomie din ceașcă. Laptele, gros, mustea pe buze și o șerpuire roșie îi ștergeau drăgălaș din când în când.

— Ce bine-mi face! Ai să vezi ce repede am să mă îndrept aici. Mă înăbușeam în București, între zidurile voastre. Eu sunt crescută în aer, în soare, în vânt... Mâine o să ne plimbăm, Alexandre, să ne plimbăm în tot satul, departe... Ascultă ce-am să-ți spun, vino lângă mine... Ascultă...

— Drăguța mea, îi zise el mângâind-o pe braț, stai liniștită și nu vorbi. Te obosești. Dormi mai bine.

Steluța își țugue gurița ca un copil îmbufnat și tăcu. Dar după un moment se porni iarăș cu mai multă aprindere și Alexandru n'o mai opri căci ea îi vorbea acum si-l privea fără să-l vadă, cu luminiți ciudate în ochi, cu un glas care venea de foarte departe. Delirul începuse.

— Mâine, Alexandre, să ne sculăm disdedimineață. Da, în zori! Eșim binișor pe portiță și mergem pe drum înainte, tot înainte, până ce întâlnim soarele care răsare atunci din capătul celalt al satului, de după dealul Măgurei, roșu și înflăcărat că te ustură ochii privindu-l. Mai răsare undeva soarele așa de focos și de rotund ca aici? Dar tu ce știi! La oraș veghiați toată noaptea la spectacole și dormiți când începe cel mai frumos...

„Iar pe urmă, toată ziua să alergăm pe câmp, sub razele soarelui, ca să culegem de sub zăpada topită ghioceii albi, brândușele care se sfarmă dulci între dinți... Mai târziu vom culege albăstrele, toporași și margarete multe, în buchete mari, ca să punem în glastre prin toată casa, flori de câmp... Flori de câmp...

Vorbind, exaltarea îi creștea și ca s'o stăvilească, Alexandru n'avea putere. Asculta, înfiorat.

— Am să te duc să vezi și pădurea care-i foarte departe de aici. Mergi câteva ceasuri și când pătrunzi în ea parcă te afli într'o lume de basm, sau parcă intri într'o biserică cu mii de lumânări uriașe înfipte în podele, fiindcă-i o pădure de mesteceni, de mesteceni tineri cu coaja albă și luminoasă...

„Iar seara să mergem... da! seara să mergem în vale, la iaz... Nu știi unde-i iazul? Străbați grădina din spatele casei, printre șirurile de meri domnești, printre gardurile vii de coacăze și liliac, iar în fund, sari peste o băncuță de lemn și-ți dai drumul dincolo. Acolo e iazul, cu tufișuri dese împrejur, cu iarbă mare și grasă care crește și pe fundul apei și-și scoate numai vârfurile verzi deasupra... Acolo, ziua se întâlnesc cârduri de gâște gălăgioase, dar noaptea e liniște și tăcere ca'n mormânt...

Tăcu puțin, apoi repetă greoi, ca și cum își rupea din inimă fără voe vorbele:

— Ca 'n mormânt! Acolo... m'așteaptă... Mihai!

„Ce ochi faci tu! Nu știi cine-i Mihai? Nu ți-am vorbit de el niciodată? Imi pare că atâția ani numai de el ți-am vorbit; de când te cunosc și te-apropii de mine numai pe el îl văd dinainte....

„Ce te uiți așa? Iți spun că Mihai m'a așteapt(acolo. De când m'așteaptă! Și eu nu voiam să viu, îmi era teamă. Ții minte cum mă rugai mereu să venim vara aici și eu nu voiam, nu voiam... De ce mi-era teamă oare?... El m'așteaptă și m'a ertat fiindcă tot mă iubește, sunt sigură. Mâine o să-l vezi și pe urmă mă voi duce la el mereu, să-l întâlnesc în fiecare seară, în fiecare seară, lumina mea... durerea mea... iubitul meu!

Se opri, cu o mică spaimă în încordarea-i fericită, căci cineva în odae, lângă dânsa, îi strigase ca o poruncă: „Taci!" Nu strigăt, cât mai degrabă o suflare grea scoasă dintr'un adânc și cufundată repede înapoi.

Alexandru, cu ochii mereu țintă la ea, ținea acum buzele strânse. Capul i se afundase între umeri, greu, și l'ar fi voit și mai greu ca să nu poată încăpea în el rostul vorbelor Steluței care în delirul ei, plină de amintirea unui trecut neștiut de dânsul, îi vorbea ca unui străin, mai rău, ca unui prieten bun căruia poți să-i spui totul.

Atâta timp tăcuse și acum aiurarea izvora dintrânsa toate tainele, dădea drum tuturor suferințelor înăbușite, și lungilor tăceri triste pe care în trei ani dragostea lui nici să le înțeleagă, nici să le nimicească nu putuse.

Trecu un timp. Apoi se auzi soneria de la intrare. Era doctorul. Alexandru eși să-i deschidă și în câteva cuvinte îl lămuri starea soției sale.

— Medicii mi-au dat puține speranțe, sfârși el. Toate experiențele medicale le-am încercat fără rezultat. Și călătoria asta a istovit-o. Dar, urmă el cu o înfrigurare crescândă, eu tot sper și ca s'o scap, m'aș agăța și de cel mai slab fir. Domnule doctor! credința mea este că, chiar fără nădejde, orice încercare fie ea absurdă trebue făcută, orice jertfă cât de dureroasă nu-i de prisos când poți prelungi o viață scumpă încă câteva zile, o zi chiar, un ceas, o clipă...

— Vă ascult, zise celalt impresionat de tonul cu care i se vorbea.

Un moment Alexandru tăcu. Parcă lupta în contra cuiva. Apoi se hotărî, învins, târându-și greu vorbele:

— Nevasta-mea, zise el, o pomenit adineauri un nume, Mihai. E, după cât înțeleg, un prieten de copilărie, de prin părțile acestea. Să-l chemăm. Revederea poate i-ar face bine. Mihai, atât spune. Il cunoașteți, domnule doctor?

— Mihai... Mihai Cornescu, desigur, fiul moșierului vecin. Știu, erau într'adevăr prieteni de copilărie. Cred că a fost vorba și de o căsătorie între ei.

— Să-l chemăm, repetă îndârjit celalt.

Doctorul clătină din cap cu tristețe: Mihai nu mai era...

— Da, întări el cam încurcat de expresia uluită a lui Alexandru. E mort, mort în războI...

Mult timp în urmă, avea să se mustre Alexandru pentru răsufletul de ușurare care-i eșise din piept la vorbele doctorului. Oricum, prea dureroasă i-ar fi fost jertfa...

— Să intrăm, doctore, zise el apoi deschizând ușa.

Bolnava nici nu-i simți intrând. Aiura înainte, cufundată în beția ei.

— Mă chemi? striga ea. Mă chemi la tine? Viu, viu... Dar nu acum. E târziu și sunt foarte obosită. Mâine Mihai, mâine...

In noaptea aceea chiar, sub privirile îngrozite ale lui Alexandru care nu mai îndrăznea să s'apropie de pat, Steluța muri, cu ochii deschiși spre ferestre, cu brațele întinse într'acolo ca două aripi gata de zbor și... cu numele celuilalt pe buze...

Au îngropat-o a treia zi în cimitirul bisericuței din deal. După dric, lângă doctorul Boteanu țeapăn în redingota lui, mergea Alexandru cu capul plecat, cu umerii căzuți, și-i părea, fiindcă de trei zile nu putuse să scoată nici o lacrimă și nici un suspin, că ducea la groapă în ziua aceea, doi morți, nu unul.

ALICE GABRIELESCU

In curând vom începe publicarea unuia din cele mai minunate episoade ale revoluției dela 1848

Catarina Doamna Noastră

monumentală lucrare istorică a scriitorului ungur Erdélyi Victor. (Victor Aradi).

Traducerea după originalul maghiar apărut la Budapesta în 1913, va apărea în mai multe numere consecutive, cuprinzând următoarele capitole:

Pribegie prin munții apuseni. — Dacia Felix. — Cine pregătește revoluția. — Horia, Cloșca, Crișan. — După revoluție. — Doamna noastră. — Subprefectul și Catarina Varga. — Contra „Doamnei Noastre" — Către o nouă revoluție. — Preoți cu crucea în frunte. — Avram Iancu. — Sfârșitul.

Pe drum de primăvară

Sate răsfirate-albesc în zarea largă,
Drumul ca un șarpe uriaș aleargă:
Peste câmpuri, peste dealuri, undevă,
Am plecat să cat copilăria mea.

Fată de țăran, cu pulpele pietroase
Și cu brațe pline, de haiduc, vânjoase!
Unde este iarba pentru oi mai grasă?
Ciobănașul de pe vremi se'ntoarce-acasă.

In zăvoiu și'n codru, i-auzi; cântă cucii,
Cam pe vremea asta se porneau haiducii,
Fată cu priviri ce'n inimă se'nplântă,
Vino'n „Dealul Crucii" să ne luăm la trântă.

Ne păzesc dulăii, oile, pe vale, —
Primăvara lupii nu mai dau târcoale;
Eu voi fi haiducul și tu haiducița,
Să nu plângi pe urmă că ți-am rupt rochița...

...Drumul ca un șarpe uriaș aleargă,
Turle de biserici râd în zarea largă,
— Cam pe vremea asta se porneau haiducii —
Și ce lungă'i calea pân'la „Dealul Crucii"!

GEORGE A. PETRE

Din săptămână'n săptămână

Zile de Mai

...Neliniștea primăverei cade pe nervi, tristețea renașterei moleșește sufletul, și 'n vine, sângele curge alene, rostogolindu-și oboseala. Căci primăvara e neliniște, oboseală, melancolie...

E soare mult și praf și vânt, de-alungul bulevardelor...

* * *

Ai vrea să pleci undeva, departe, într'un sat liniștit, — și ți-e frică de sărăcia de-acolo, de odăile cu miros de var, de pădurile umede. Unde ar găsi liniște sufletul sbuciumat? Visez cetăți de piatră, cu asfaltul răcorit, cu parcuri stilizate, în cari să viseze statuile la umbra liliacului înflorit....

Câteva note dintr'un cântec răsună în mine... Și sufletul mi se umple de nostalgie și par'că ceva mi s'a rupt în inimă. O durere adâncă, o tristețe fără margini, un dor nespus, amestecat cu regrete și melancolii îmi răscolesc sufletul, odată cu cele câteva note. Incerc să-mi dau seamă, — și nu știu de ce mă întristează într'atâta crâmpeiul de cântec.

L'am auzit de mult, și acum, când îl simt rătăcind prin creeri, un potop de senzații mă copleșește. Să fie regretul vremei care trece, ducând cu ea atâtea doruri neîmplinite, atâtea vise împărțite fără rost? Nu știu... Dacă l-ar fi cântat o iubită pierdută pentru totdeauna, într'o seară melancolică de toamnă, cântecul ce moare 'n mine mi-ar aminti poate clipe de odinioară și ași fi îndreptățit să mă înduioșez, să plâng de dorul ei. Dar femeia de la care l-am auzit nu m'a iubit niciodată și niciodată nu m'a făcut să plâng de dorul ei. De ce mă întristează cântecul ei favorit? Cine știe... Poate mi-amintesc vremuri pline de poezie, de neliniște, când sufletul mi-era în toate florile de liliac din drum și nici un fluture nu venea să mi le culeagă — îmi amintesc seri de primăvară și ceruri înstelate...

..Or poate că e armonia unei tinereți pierdute în griji, în visări deșarte, în ceasuri de trudă și deznădejde?...

...O, tinerețe a noastră, cum treci tu de încet și cât de amar!...

Ani de visuri, ani de copilărie și de adolescență, ani de dragoste și de alergări nebune pe câmpii — cum vă fură pe voi grija zilelor de mai târziu!

Atâtea primăveri voioase au trecut pe lângă noi fără să le simțim, fără să ne mângâie fruntea veșnic încrețită! Cu tâmplele în palme, cu ochii pierduți pe furnicile negre ale cărților și cu inima tremurând de griji — ne trecem primăvara vieții. Invățătura ne ia din mijlocul florilor și al păsărilor, ca să ne țintuiască de mici, pe băncile școalei. Profesorii îmbătrâniți ne țin ceasuri întregi în șir, vorbindu-ne lucruri prea grele pentru mintea noastră.

Diminețile de primăvară, amurgurile de toamnă, și feeriile serei de iarnă ne scapă nouă.

Vacanțele sunt prilej de suferință: în curând, comoara de bucurie a naturei se va închide pentru noi. Și când ne trezim apoi bărbați scăpați pentru totdeauna de cărți și de profesorii încruntați, nu mai avem nici un dor de viață. A venit vârsta deziluziilor, — când vezi zădărnicia vieții. Suntem îmbătrâniți. Sufletul nu ne mai tresaltă, când trece vântul sărutând livezile. Obosiți, cu mintea grea, cu trupul ușor, cu capul mare, cu brațele subțiri, cu spinarea îndoită, caricaturi ale naturei, pitici caraghioși cu trupuri slabe de femeie și cu inimi de bătrâni — așa ne aruncă școala, după zeci de ani de chinuri.

Voi cari ați cunoscut suferințele dragostei, care ați îndurat chinurile sărăciei, flămânzind și sărăcind în nopți de iarnă, voi cari ați fost lipsiți de cămin în nopți de Ianuarie, — spuneți voi, cunoașteți ani mai nefericiți ca cei petrecuți pe băncile liceului?

In oraș, oamenii se înghesuie unii într'alții, zidurile se îmbrățișează, vuetul tramwaielor și-al trăsurilor îți face bine, căci înăbușă glasul celui mai mare dușman al tău celui ce te prinde în singurătatea firii și-ți frământă sufletul și te chinuește: gândul.

Și 'n orașul plin de praf, de soare și melancolie, gândurile se duc și vin vorbele, și 'n vorbele tale gândesc alții și nu mai poți deosebi ce este al tău și ce este al lor, în sufletul tău devastat...

VICTOR EFTIMIU

HUMORUL MEU

Statuetele

Șed albe statuete pe mese și birouri
Cu mândra 'nfățișare ce marmora le-o dete.
Ah, fetele frumoase ades primesc cadouri
Dela părinți ori rude, frumoase statuete.

Napoleon ori Ibsen, Shakespeare, Carol cel Mare,
Pe socluri stau alături cu brațe 'ncrucișate,
Și nici o tresărire pe fața lor n'apare
Când ochi frumoși și gingași spre ei încep să cate.

De-am fost gelos ve-odată de glorie în viață
Am fost, voi spune-o sincer, de gloria aceea
De-a te privi și după ce trupul îți îngheață
Și-a-ți mai surâde tainic copila ori femeea.

Divigații futuriste

Tramwai electric aerian
Pe șine de stele paralele..
Văzduhul cântă pe clape — pian —
Iar eu la ghete n'am pingele.

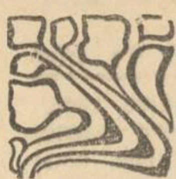
Poet modernist, ce trist că exist
Când nici eu nu știu de scriu bine...
Văzduhul cântă sonate de Liszt
Si merge tramwayul pe șine.

„Trădare, trădare, de trei ori trădare!"
A zis eroul lui Caragiale.
Ah, spațiul e mic, lăuntrul e mare,
Și stelele rumene, figurile pale.

A albit calea laptelui, părul cerului.
Aș mânca luna, bomboană fondantă
Ea, mai galbenă decât culoarea misterului,
Ea, care vede-amanții, dar nu va fi amantă.

Dar de ce s'o mănânc, căci pe urmă
„Sătulul nu crede celui flămând".
Mai bine e foamea când nu ți se curmă
Căci crezi proverbul mai curând.

IOAN CIORĂNESCU

LITERATURA STRAINA

Perina

de SALVATOR GOTTA

Melchiorri, cele două călăuze şi cu mine ajunserăm la colibă pe înserat şi am găsit pe prietenul nostru Lanza singur, stând pe prag, aiurit.

— Povesteşte, vorbeşte! Cum s'a întâmplat? Şi este adevărat? Ne-au chemat în ajutor doi păstori cari tocmai coborau din refugiul „Torino". Dar cum a făcut? Un om aşa de obişnuit cu muntele cum era el!

Dar nevasta lui unde e? Tu nu te-ai mişcat de aici? Vorbeşte!

Dădu din cap zâmbind amar, apoi începu să vorbească cu întreruperi, ca în vis:

— Am ajuns sus aici azi dimineaţă pe la unsprezece. Plecasem din Cousmayeur în zori; cu Pierre Roan şi soţia sa mai făcusem încă atâtea excursii. Il cunoaşteţi pe Pierre, nu-i aşa? Tânăr, robust...

— Desigur, desigur — continuă...

— E mort! Zdrobit, colo jos. Ca la vre-o două sute de metri de aici, rostogolit în prăpastie. E ceva de necrezut! Să cadă de pe drumul de catâri, el care urca stâncile!

— Şi l'aţi lăsat acolo?

— Cum să-l scoatem? L'am căutat, l'am strigat atâta cu soţia lui. Ceasuri întregi. In cele din urmă l'a descoperit ea. Vrea să se arunce jos. Am trecut prin clipe de groază. N'aveam nici frânghii îndeajuns de lungi ca să coborâm. Apoi s'a lăsat ceaţa. Până mâine dimineaţă n'o să putem face nimic aşa că va trebui să dormiţi şi voi aici. Incă o noapte întreagă de petrecut în locul acesta!...

Melchiorri şi cele două călăuze tăceau nemişcaţi, cu feţele împietrite de durere. Intrarăm apoi în colibă. Focul ardea. Intr'un colţ un culcuş făcut din pae şi pături aspre: culcuşul pregătit de Roan, înainte de nenorocire — pentru prietenul său Lanza. Frânghii, saci şi târnăcoape aruncate pe jos.

Eu începui din nou să întreb.

— Dar de ce s'a despărţit de voi? De ce a mai coborât?

— Pentru o prostie. Un ceas după ce ajunsesem aici — răspunse Lanza cu sfârşeală — eu am băgat de seamă că nu mai aveam binoclul, un binoclu Zeiss, nou. Imi amintii că-l uitasem la Refugiul „Torino". „Dacă trece cineva pe acolo şi pune mâna pe el", spun eu. Şi atunci bietul băiat care-i aşa de îndatoritor, se oferi dintr'odată: „Mă cobor eu. Mă duc să-l iau şi-l aduc aici. Intr'o oră sunt înapoi, ai să vezi. Lasă-mă să mă duc". Stărui. Dispăru jos pe drumul pentru catâri, în salturi de par'că era o maimuţă. Şi nu s'a mai întors.

— Desigur că i-a alunecat piciorul. Trebue să fi căzut în timp ce cobora.

— Era ceaţă?

— In ceasul acela, nu.

— A ţipat?

— N'am auzit nimic.

— Tu ai rămas aici... cu soţia?

Lanza se întoarse dintr'odată ca şi cum întrebarea aceasta l'ar fi izbit mai mult ca toate celelalte.

— Ce vrei să spui?

— Nimic... aşa... Acum dânsa unde e?

— Nu ştiu. Nu m'am mai ocupat de ea... în urmă — păream doi nebuni. Poate că se învârteşte pe aici prin prejur sau şade la marginea prăpăstiei.

— Trebue să o căutăm.

— Desigur — întări şi Melchiorri.

— De ce n'ai spus dela început?

— Tăceţi din gură!

Se auzi scârţâitul unui pas în afară de colibă. Apoi se deschise uşa şi femeia apăru. Lumina roşie a lămpilor noastre de mână îi luminau chipul ei scurt şi robust. Se opri să ne privească cu faţa plină de uimire, fără să clipească. Apoi merse de se ghemui lângă foc şi rămase acolo nemişcată, cu ochii pierduţi la flacără într'o tăcere neliniştitoare. Fişiul îi căzuse de pe cap pe umeri, aşa că părul ei blond, răsucit în coade mărunte de tot şi cârlionţi fini pe tâmple şi pe frunte, străluci la răsfrângerea luminoasă a flacărei. Deşi era atât de robustă în şolduri şi piept, cărnoasă mai curând decât grasă, înzdrăvenită de munca grea a muntelui, era tânără de tot, poate n'avea nici douăzeci de ani, judecând după frăgezimea pielei, arsă puţin de soare pe obraji, dar albă ca laptele după urechi, sub bărbie, pe gât. Ochii ei copilăroşi, albaştri, de un albastru de oală smălţuită, contrastau în mod ciudat cu roşeaţa gurei mari şi cărnoasă, ca o piersică prea coaptă, despicată de vânt, în pom.

Desigur Melchiorri şi cu mine avurăm în aceeaş clipă, acelaş gând, căci după ce am privit-o îndelung, ne uitarăm la Lanza — care de când intrase femeia — şedea ghemuit pe sacul lui, cu ochii ţintiţi în pământ, cu capul între genunchi, nemişcat.

Noaptea se lăsase cufundând stâncile colţuroase şi gheţarii, nivelând căscăturile prăpăstiilor într'un vârtej de întuneric şi vânt. Se auzea vântul urlând în depărtare, apropiindu-se cu scârţâit şi vuet de torent umflat de ploi, zguduind uşa colibei ca şi cum cineva îngrozit ar fi vrut să intre.

Cele două călăuze, ghemuite dealungul unui perete dormeau de mult şi se auzea răsuflarea lor greoaie şi regulată. Melchiorri spuse femeii cu blândeţe:

— Incercaţi să dormiţi puţin. Ea nu se mişcă. Nu răspunse ca şi cum nu auzise nimic. Incercaţi să dormiţi. Acolo pe patul de campanie...

La vorbele astea femeia ridică fruntea bâlbâind:

— Acolo... nu, nu. Mai bine să mor...

Melchiorri tăcu. Femeia începu să plângă, un plâns nervos întrerupt de sughiţuri scurte. Apoi se duse şi luă sacul lui Pierre, îl deschise încet, scoase cele ce îi aparţineau lui, mortului scump, le atinse, le cântări din mână cu grijă, cu mişcări încete, mângâioase; puse din nou totul în sac, îl închise şi ţinu o mână deasupra, ca şi cum ar fi vrut să-l ocrotească. Lângă sac trase frânghia şi târnăcopul lui Pierre, adună totul cu o grijă drăgăstoasă, maternă de blândeţe şi copilărească tot de odată. Suspina şi tremura puţin.

— Incercaţi să dormiţi puţin — stărui din nou Melchiorri, mişcat. Intindeţi-vă pe pătură.

— Nu, nu — izbucni femeia aproape cu mânie.

— Atunci — spusei eu lui Lanza — culcă-te tu pe pat. Şi tu ai nevoe de odihnă.

Femeia ridică faţa ca să privească pe Lanza, posomorâtă, cu sprincenele încruntate. El răspunse după puţin, fără să o privească:

— Nu pot să dorm. Şed bine aici. Mulţumesc.

— Cel puţin ia perina şi reazămă-ţi capul...

Spunând acestea ridică de pe culcuş o perinuţă de gumă, plină de aer şi voi să o întindă prietenului nostru, când femeia sări în picioare scoţând un urlet şi începu să se zbată ca o nebună.

Călăuzele se treziră deodată. O înconjurarăm cu toţii, fără să înţelegem nimica la început, fiind îngrijaţi ca să o liniştim.

— Perina! — strigă ea — Daţi-mi-o! A umflat-o El înainte de a coborî. E răsuflarea lui înnăuntru. Daţi-mi-o!

Ţinând perina cu amândouă mâinile căzu în genunchi. iar noi rămăserăm împietriţi, privind femeia, fixând sacul acela de gumă cenuşie, umflat, înfricoşătoare rămăşiţă a unui mort, vie de răsuflarea unui mort, plină de nimic, grea de taină...

Dar vorbele rugătoare ale femeii chinuite ne desvăluiră o realitate şi mai tragică:

— Ce am făcut, ce am făcut Pierre? Nenorocirea s'a abătut dintr'odată! E grozav! Sunt blestemată! Pierre! Mă auzi? Eu nu voiam, Pierre! Auzi-mă! Iartă-mă!

Pe perina aceia, umflată de răsuflarea lui Pierre, femeia sa ţinuse capul suspinând de voluptate şi înşelăciune în timp ce Pierre murea.

———o*o———

DANTE ALIGHIERI

SONETE

I

Atât de blândă şi cinstită pare
Iubita mea, când pe-altul îl salută
Că, tremurând, vorbirea pare mută
Şi-un zâmbet în privire nu tresare.

Ea trece 'n calea ei cu gânduri bune.
De umilinţă pururi urmărită,
Solie pe pământ din cer ivită
S'arate lumii 'n treacăt o minune.

E sfântă pentru cel ce'n ochi-i cată,
Căci varsă 'n inimi caldă mângâiere, —
Iar pentru cei ce n'o înţeleg, străină.

Un zâmbet sfânt de dragoste curată
Comori din ceruri gura-i veşnic cere,
Iar inimii şopteşte blând: suspină!

II

Iubire poartă 'n ochi iubita mea.
Ce vede se preschimbă 'n frumuseţe,
Se 'ntorc din cale toţi privind spre ea.
Şi pare 'nfrânt de dor cui dă bineţe.

Plecându-şi faţa, orişice ocară
Se spulberă, pierind din calea ei,
Mânia chiar din ochii-i e fugară.
Să-mi ajutaţi s'o cânt de-acum, femei!

Un farmec viu şi-o mută umilinţă
Răsar în gând la blândele-i cuvinte.
De cel ce-o vede 'ntâi e preamărită

Puţin e-un zâmbet pentru-a ei fiinţă,
Deşi-i nespus din grai când nu-l ţii minte:
Minune-i nouă, neasemuită.

III

O, pelerini îngânduraţi, ce taină
De-apururi stinsă astăzi vă mai poartă
Din lume prin cetatea noastră moartă,
Precum vedeţi, ascunsă 'n neagră haină?

Şi totuşi, văd că nu vă 'neacă plânsul
Când treceţi rar pe străzile pustii,
Şi nu 'ntâlniţi trecute bucurii,
Ca toţi acei ce n'au trăit într'însul.

De-aţi fi putut să-i auziţi cuvântul,
Vai, inima-mi şopteşte în suspine
Că n'aţi porni plângând pe căi străine.

Dar cerul Beatricei e mormântul
Şi de s'ar spune-o vorbă despre ea,
Nu altul doar să plângă-ar mai putea.

IV

De-odată s'a oprit în mintea mea
Femeia pentru care-am plâns amar,
Şi gânduri negre 'n sufletu-mi tresar
Când mi-amintesc tot ce-am pierdut prin ea.

Căci dragostea o stăpânea întreagă.
Ea s'a trezit în sufletu-i mâhnit
Şi, suspinând, în treacăt a gonit
Tot ce părea de dânsa că se leagă.

Tot astfel au pierit din pieptul meu
Comori pe cari un glas necunoscut
Le-a urmărit c'un plâns tăcut şi greu.

Dar cele cari adânc m'au străbătut,
Şopteau: „Un an trecu de când te-ai dus
In cer, senin şi nobil gând răpus!"

Trad. din italieneşte de AL. IACOBESCU

RABINDRANATH TAGORE

Din sufletul peisagelor

I.

Dacă aşi fi trăit în Ujain, oraş regesc, pe vremea când Kalidassa era poet al regelui, atunci aşi fi cunoscut vreo fiică de-a Malvei şi gândul meu ar fi tresărit la sunetul armonios al numelui ei.

Prin umbra piezişe a genelor ea m'ar fi privit stăruitor şi ca să poată întârzia o clipă lângă mine ar fi născocit că i s'a prins voalul de crengile unei iasomii.

Astfel de lucruri s'au întâmplat în depărtatele zile, a căror urmă a dispărut sub frunzele moarte, iar învăţaţii de astăzi se ceartă asupra datelor care se'ncurcă şi se ascund.

Eu nu voi plânge aceste vremuri dispărute; dar vai! şi vai! fiicele Malvei s'au dus şi ele pe urma lor... In ce sfere divine şi-au purtat ele coşurile încărcate de roze?

Şi atât de trist mă simt în dimineaţa asta, că m'am născut prea târziu ca să pot întâlni pe acelea pe care ar trebui să le cunosc, cu toate că April poartă aceleaşi flori cu care ele se împodobeau.

Aceeaşi adiere dela sud, care le flutura voalurile, leagănă astăzi trandafirii şi nici o bucurie nu lipseşte acestei primăveri pe care Kalidassa nu o mai poate cânta.

Dar eu ştiu că dacă el mă vede din Paradisul poeţilor are dreptate să fie gelos.

II.

Inima mea e un flaut din care a cântat iubitul meu. Dacă vreodată va trebui să cadă în mâini străine, să fie aruncat departe!

Flautul e scump iubitului meu. Dacă vreodată altă suflare ar voi să scoată sunete din altă lume, să se acopere pământul cu sfărâmăturile lui!

III.

Când soarta ne este avară şi lumile dragostei pier; când mângâierile, când surâsurile ne sunt numărate; când prietenii de eri ne părăsesc şi datornicii ne ocolesc, atunci e timpul pentru tine, Poet, ca închizând cu lacăte poarta, să împreuni cuvintele cu cuvinte şi cadenţele cu cadenţe.

Când soarta schimbătoare ne aduce noui mulţumiri, când fluviul plăcerilor, secat altădată, ne inundă deodată viaţa; când prietenii bat la poarta noastră şi duşmanii cer pace; când ochi dulci ne privesc şi surâsurile ne trimet solia lor, atunci e timpul pentru tine, Poet, să laşi cadenţele în voia vântului, să-ţi uneşti inima cu altă inimă şi buzele cu alte buze.

Tu mi-te dai ca o floare ce nu înfloreşte decât la apropierea serei şi se anunţă prin mirezmele pe care le răspândeşte în umbră. Astfel vine cu paşi tainici primăvara când mugurii umflă coaja ramurilor.

Tu te impui sufletului mea ca valurile înalte ale fluxului ce se ridică şi inima mea e copleşită de cântece vijelioase.

Eu presimţeam venirea ta, cum presimte noaptea venirea aurorei.

Prin norii de purpură un cer nou mi-s'a arătat.

IV.

O Sakhi, (1) durerea mea e fără de margini. August vine împovărat de nori grei şi locuinţa mea e pustie.

Furtuna ameninţă, pământul înmuiat se destramă; iubitul meu întârzie departe...

Sufletul mi-se sfârşeşte plin de nelinişte.

Aud strigătul păunilor şi concertul monoton al broaştelor. In această clipă umbra mă învălue din toate părţile.

Vidyapati (2) întreabă:

„Tânără femee, cum ai să petreci tu zilele şi nopţile fără al tău Stăpân?"

V.

Te voi ţine ascuns în ochii mei, iubitul meu; ca pe-o nestimată îţi voi prinde chipul ca să-l port la pieptul meu.

Tu ai fost în mine din copilărie, prin tinereţea mea, prin viaţa mea toată, prin visurile mele!

Şi astfel te regăsesc când mă deştept şi când adorm.

Am cugetat şi am tot cugetat, şi ştiu că dragostea ta e singura mea comoară.

Chandidadas (3) spune: „Fii duios cu aceea care te iubeşte în viaţă şi în moarte".

VI.

Mă simt una cu ţărâna pe care calcă iubitul meu, una cu apa lacurilor în care se scaldă el.

O Sakhi! dragostea mea trece dincolo de moarte ca să-l întâmpine pe el!

Sunt una cu oglinda care răsfrânge chipul lui, una cu adierea ce'l atinge când îşi mişcă evantaiul.

Govindadas (4) zice: „Tu esti inelul de aur, tânără femee, el este smaraldul".

VII.

Fericită mi-a fost deşteptarea, în dimineaţa asta, căci mi-am văzut iubitul.

Infinitul nu este decât o bucurie şi tinereţea mea cunoaşte bogăţia lui.

Indoelile şi spaimele mele se risipesc; astăzi locuinţa mea e cu adevărat locuinţa mea, trupul meu devine cu adevărat trupul meu.

Păsări cântaţi cântecele voastre cele mai curate! Soare, străluceşte de cea mai dulce lumină! Fă să-ţi sboare săgeţile, o zeu al Dragostei!

Aştept ora când voi tremura toată sub mângâierile lui...

Vidyapati spune: „Fericirea ta e mare, femee, binecuvântată fie dragostea ta".

VIII.

In dragoste ţinta nu e durerea, nici bucuria, ci dragostea!

Dragostea liberă uneşte; ea se aprinde prin dragoste ca flacăra prin flacără.

Dar de unde vine cea dintâi flacără?

Când flacăra ascunsă apare, ea face cu cea dinăuntru şi cu cea din afară un singur foc şi orice stavilă cade mistuită.

Poetul zice: „Cine stăpâneşte dragostea fără să-i fi dat preţul?

Când tu îi refuzi darul tău, tot universul îţi devine avar".

IX.

Din copilăria lumei, Himalaya, eşind din sânul sfâşiat al pământului, ţi-ai înălţat din creastă în creastă sfidarea ta către soare. Apoi a venit timpul când ţi-ai zis: „Destul!" Şi dorinţa ta aprinsă după norii fugari îşi găsi sfârşitul şi se opri ca să salute nemărginirea.

Şi atunci frumuseţea, liberă în jocurile ei, te împodobi cu flori şi cu păsări.

Tu rămâi în singurătatea ta ca un învăţat pe ai cărui genunchi stă deschisă o carte străveche cu nenumărate pagini de piatră. Nu ştiu ce poveste a fost scrisă acolo. Este eterna poveste a unirei lui Shiva, divinul ascet, cu Bhavani, divinul amor? Este drama Puterei unită cu Frăgezimea?

X.

Ochii mei primesc liniştea cea adâncă a cerului şi iată că simt cum trece prin mine ceeace simte un arbore ale cărui frunze, întredeschise ca nişte cupe, se revarsă de lumină.

Un gând îmi stăpâneşte sufletul ca aceşti aburi cari ating câmpiile; el se amestecă cu murmurele apei, cu suspinele obosite ale zefirilor.

Imi închipui că am trăit deja în nemărginirea lucrurilor acestei lumi şi că acestei nemărginiri i-am dat durerile şi dragostea mea!

XI.

De câte ori, Pământ întins, am dorit să mă unesc cu tine şi să împărtăşesc şi eu bucuria fiecăreia din tulpinele tale înălţate spre cer.

Cred că am mai fost al tău în depărtatele vremuri, cu mult înainte de naşterea mea. Şi de aceea, când luminile toamnei alunecă pe câmpiile de orez, mi-aduc aminte de unirea noastră întru aceeaşi credinţă? Şi de aceea aud eu mereu ecoul vocilor prieteneşti cari îmi răspund din pragul unui trecut misterios?

In orele de seara, când turmele se reîntorc la staul prin potecile ierboase, sub luna, mai sus ca fumurile din sat, eu visez la această mare despărţire care s'a făcut în cea dintâi dimineaţă a existenţei mele.

Trad. de GEORGE ULIERU.

1) Prietenă.
2) Numele poetului.
3) Numele poetului.
4) Numele poetului.

———o*o———

Din cugetările lui Nietzsche

După mamă. Fiecare poartă în sine o imagină a femeei făurită după mama sa: printr'aceasta e determinat să respecte pe femei în general, să le dispreţuiască, sau să fie cu totul indiferent în privinţa lor.

* * *

Măşti. Sunt femei care, oricât am căuta, n'au interior, ci sunt numai măşti. E de plâns bărbatul care se îndrăgosteşte de aceste fiinţe aproape fantomatice, în chip necesar incapabile să satisfacă; dar tocmai ele sunt în stare să deştepte mai puternic dorinţa bărbaţilor: el caută sufletul lor şi continuă mereu să-l caute.

* * *

Despre spiritul femeilor. Forţa intelectuală a unei femei se arată când, din dragoste pentru un bărbat şi pentru spiritul lui, îşi sacrifică propriu-i spirit, şi când, într'acest domeniu nou, străin naturii sale, unde o împinge tendinţa de spirit a bărbatului său, i se naşte imediat un al doilea spirit.

* * *

Bărbatul a creat pe femeie — cu ce oare? Cu o coastă a zeului său, — a „Idealului" său.

* * *

Când femeea are virtuţi masculine, nu poţi să-i fii statornic; când n'are virtuţi masculine, este ea care nu-i statornică, ea care fuge.

* * *

Ceea ce facem din dragoste, facem totdeauna dincolo de bine şi de rău.

* * *

Urmările obişnuite ale căsătoriei. Orice relaţie care nu ridică scoboară şi invers; pentru aceasta de obicei bărbatul se scoboară puţin când se însoară, pe când femeea se ridică.

* * *

Femeea perfectă. Femeea perfectă e un tip mai ridicat al omenirei decât omul perfect: şi este şi un lucru mai rar.

* * *

Fără succes. N'au niciodată succes acele biete femei care, în prezenţa celui pe care-l iubesc, devin neliniştite şi nesigure şi vorbesc prea mult; căci bărbaţii se lasă mai uşor seduşi de o oarecare tandreţă discretă şi flegmatică.

* * *

Un popor este ocolul naturii spre a ajunge la şase — şapte oameni mari. — Da: şi apoi, ca să-i lase în marginea drumului.

* * *

La şcoala luptei pentru viaţă: — Ceea ce nu mă face să mor, mă face mai puternic.

* * *

Semne de nobleţă: Să nu te gândeşti niciodată să înjoseşti datoriile tale să fie datorii pentru toată lumea; să nu vrei să renunţi la propria-ţi responsabilitate; să nu vrei s'o imparţi; să numeri privilegiile tale şi exercitarea lor în numărul datoriilor tale.

(Trad. de A. M.)

CLASICISMUL LATIN FAŢA DE VREMEA NOUA

Giosuè Carducci

de N. I. HERESCU

(Linia clasică în literatura italiană modernă)

Dispreţuind exotismul scheunător şi având o neînvinsă aversiune pentru tot ce este slăbiciune — fie fizică, fie morală — este natural ca Giosuè Carducci să aibă accentuată în poezia sa notă amintită de patriotism, unit cu un adevărat cult pentru trecutul Romei. Carducci nu este, deci, cetăţean al universului. Dimpotrivă, se simte foarte fericit să se poată făli:

Son cittadino per te d'Italia
perte poeta, madre dei popoli...

(Odi barbare. Nell'annuale della fondazione di Roma

Made dei popoli, aţi înţeles, este Roma, pentru care răseşte pretutindeni accente grandilocvente.

Salve, dea Roma,
patria, diva, santa genitrice.

Iar în *Canto di primavera* (din volumul *Juvenilia)*, Roma este chiar mai mult decât „mama popoarelor": este *Signora in tutii i liti* — stăpână pe toate tărâmurile:

Di Vesta ella dal tempio
Traea la sacerdate:
Onde il gran padre Romolo
E Cesare nipote,
Onde i Rammi e i Quiriti
E tu, o Roma, signora in tutti i liti.

De cultul pentru Roma se leagă, fireşte, sentimentul pios de respect şi admiraţie pentru vechii romani şi pentru vechia viaţă romană. Ca şi altă dată Horaţiu care, în vremea lui, îşi întorcea privirile către aceiaş viaţă antică, austeră, probă şi aproape rigidă în inflexibilitatea moravurilor ei, viaţa Romei din vremea lui Cato sau chiar cea legendară a lui Romulus:

Non ita Romuli
Praescriptum et intonsi Catonis
Auspiciis veterumque norma,

Carducci se întreabă şi el, în vol. *Giambi ed Epodi:*

O, republica antica ov'è il tuoton?

Iar când, în *Agl'Italiani* (vol. *Juvenilia)* vrea să ridice un nivel moral care începea să se clatine, gândul i se întoarce tot către „părinţii cei vechi":

O, padri antichi, a' vostri petti degno
Culto patria e liberta.

Dar această întoarcere către trecut, unită cu un cald naţionalism, nu este la Carducci o veşnică nemulţumire faţă de prezent, nu este atitudinea celui care, pururi desgustat de vremea lui, îşi găseşte refugiuul în versurile apuse: optimismul ireductibil şi cu suflet vânjos care este Carducci n'ar putea cunoaşte această ipostază. Patriotismul lui, înnălţat pe postamentul admiraţiei şi respectului pentru trecut, este numai un sentiment de tradiţie, o strânsă legătură, şi sub acest aspect, cu lanţul desfăşurării vieţii romane pe pământul Italiei.

* * *

Cât priveşte poezia, şi sub acest raport Carducci se socoate puternic legat cu înaintaşii. Părinţii săi spirituali sunt poeţii clasici latini şi în special Horaţiu şi Virgiliu.

De Horaţiu îi povesteşte totul: dela *„una rama d'alloro"*, care, pe colinele albăstrii ale satului, sub adierea zefirului, şopteşte versurile lui luminoase.

Guardara i colli ceruli del Lazio,
E a l'aura che da Tivoli traca
Inchinandomi e fulgidi d'orazio
Carmidicea.

(„Una rama d'alloro" în *Revue Nouve)* şi până la albul Socrate — nive candidum — din oda către Taliarchus (1, 9) care pentru el a devenit

...testimone in eterno.

De altfel şi versul este horaţian: piezia e în strofă sofică ce, împreună cu strofa alcaică şi cu hexametrii, se găsesc foarte des la Carducci. Sunt acestea:

...i liricimetri che apprese
Ame la duplice mura di Flacco

Citaţiile se pot înmulţi. In *Invocazione* (vol. *Juvenilia)* Carducci îşi arată preferinţa:

A me sorride il puro
Genio di Flacco.

Sau în *Brindisi*, aceeaş mărturisire:

A noi progenie italica
Ridon gli dei del Lazio,
La madre de gli Eneadi
E l'armonia d'orazio.

Şi dispreţul său se îndreaptă către cei cărora li se potriveşte versul:

Ah, per te orazio predica al vento!

De altfel, Carducci închină versuri calde şi simţite mai tuturor poeţilor latini şi italieni, dintre cari, se înţelege, cel cântat este *Dante.* Acesta, fireşte, nu poate fi despărţit de al său „duca, signore e maestro", de Virgiliu:

Pago se alcun dira — —tra 'l vulgo errante
Che il bel nome latino ha volto in basso
Fede ci teneva al buon Virgilio e a Dante.

A. B. C. *Juvenilia*

In altă parte, Virgiliu e astfel caracterizat:

Ridono in tanto i monti e il man lontano
Tra igrandi albor la fresca aura saspira;
Tale il tuo verso a me, divin poeta.

Pe *Catulus* îl evocă cu prilejul Sirmionului, unde

Valerio Catullo, legato giu a' nitidi sassi
li faselo bitinico,

Sedeasi i lunghi giorni, e gli ouhi di Lesbia ne l'onda
fosforescente e tremula
Vedea...

Sirmione, *Odi barbare.*

Homer este de asemenea, deseori cântat, căci fiinţa spirituală a lui Carducci era pătrunsă de clasicism în integralitatea lui, deci şi de cultură elină:

sentomi
...l'allenica vita
tranquilla ne le vene fluire

Ideale, *Odi barbare*

Şi apoi,tot lanţul de poeţi italieni, îşi au fiecare oda lor: Giuseppe Parini, Pietro Metastasio, Carlo Goldoni, Vittorio Alfieri, Vincenzo Monti, Giovanni Battista Niccolini, etc...

In atriul său sufletesc, Carducci a reusit anticele imagines ale tuturor celor ce fac parte din familia spirituală din care el descinde şi deasupra cărora veghiază, maestoasă, statua bunului şi bătrânului Horaţiu.

N. I. HERESCU

ERRATĂ. In articolul trecut, printre alte greşeli, s'a strecurat una care, schimbând înţelesul, atrag atenţia cititorilor spre a o îndrepta.

La rândul 70 (coloana II-a) în loc de

Când voi mai locui grădinile părinteşti...

se va citi:

Când încă mai locuiam grădinile părinteşti...

N. I. H.

Miniaturi de primăvară

I

Rândunele multe
S'au întors la noi
Aducând cu ele
Soare mult şi ploi...

Toată ziua zboară,
Ciripesc, colindă,
Cu lut negru 'n ciocuri
Cuiburi fac sub grindă.

Uneori s'adună
Câte pe-o fântână
Şi-atunci larma 'neacă
Valea şi le 'ngână.

Şi de 'ncarc adesea
Ciutura şi-o 'nfundă,
Cumpăna le scoate
Şi iar le cufundă.

Ca 'ntr'un scrânciob ele
Sue şi coboară;
Râde 'n plete sure
Nucul dela moară.

De s'ar face-odată
Roi de rândunele
Gândurile noastre,
S'ar juca cu ele...

II

Am scos şi noi afară-o floare
S'o bată vânt de primăvară;
Vin fluturii mereu şi-o 'ntreabă:
— De ce ţi-e faţa ca de ceară? —

Şi ea zâmbeşte şi s'apleacă,
De prea mult soare-i obosită;
Dar fluturii o fac să uite
Că iarna ei a fost cumplită...

Curând din nou va fi albastră.
Sărmana floare-a amintirii,
Se va 'mpleti cu 'n fir de soare
Şi va dormi visând zefirii...

CONST. ASIMINEI

In numerile viitoare:

Priveghiul Nataliţei

un act de LUDOVIC DAUŞ

Fluturii

Comedie într'un act în versuri

de CORNELIU MOLDOVANU

RADEŞ

de D. N. TEODORESCU

I.

N'am murit...

Şi nimeni nu va şti că astă noapte după ce am închis capacul din burlan, am umplut soba cu cărbuni, cărora le-am dat foc.

Dar n'am murit...

Afară ţârâe ploaea, aşa cum a ţârâit toată noaptea, aşa cum a ţârâit şi aseară.

Eri a plouat April...

Nu frigul m'a făcut să aprind cărbunii. Cum ar putea să fie atât de frig când astăzi a venit Mai?

M'am trântit pe pat şi înainte de a stinge lumina am privit între ferestre portretul Ninei. Panglica din păr, panglica aceea roşie, mi s'a părut mai puţin roşie decât o ştiam, capul mi s'a părut mai ascuţit, figura mai palidă, iar ochii ei albaştri mi s'au părut mai mari, rotunzi, îngroziţi parcă.

M'am ridicat, am luat lampa de pe masă şi m'am apropiat de portretul Ninei.

Toate umbrele din cameră şi-au schimbat locul. Prea mult foşnet mi s'a părut. Desigur, la foşnetul făcut, de mişcarea mea s'a adăugat şi foşnetul mişcării umbrelor.

Ţineam lampa într'o mână, iar cu cealaltă mângâiam obrajii de ulei sgrunţuros ai Ninei. Era tot aşa cum o ştiam, tot aşa cum o pictasem. Şi sărutând atunci uleiul acela sgrunţuros, am sărutat pe Nina...

Pe păretele opus, umbra mea se ridicase până în tavan şi de acolo stătea plecată spre mine, apăsătoare, gata parcă să mă strivească.

Apoi am lăsat lampa pe masă, şi umbra mea s'a coborât din tavan, şi celelalte umbre din cameră şi-au reluat locul de mai înainte. Iar mi s'a părut mai mult foşnet... Era şi foşnetul umbrelor, desigur.

Mi-am cercuit privirea prin cameră. Pe păreţi tablouri multe neîncadrate, într'un colţ tabloul care rămânea neterminat şi lângă el paleta încărcată de colori proaspete.

Nu aveam nici o părere de rău...

M'am trântit iar pe pat, şi după ce am stins lumina, am privit spre uşa deschisă a sobii. Cărbunii ardeau.

M'am întors cu faţa la perete, strângându-mi pleoapele, căutând să-mi gonesc toate gândurile. Şi curând, rămas aşa întors, nu mai ştiam că în sobă ardeau cărbunii...

Când m'am trezit astăzi dimineaţă, am privit în jurul meu, gândindu-mă dacă şi morţii văd... Pentru că vedeam şi soba în colţ şi portretul Ninei între ferestre.

Am închis şi am deschis pleoapele, mi-am muşcat buzele, mi-am pipăit faţa...

Nu... N'am murit...

Şi m'am ridicat de pe pat.

Ah, cum mă doare capul!..

Dacă îmi va trece, voiu încerca pe paletă un amestec de colori. Voiu pune cobalt,... şi voiu pune... Dar nu... Nu... Coloarea flacărei cărbunilor aprinşi, aşa cum am văzut-o astă noapte, nu pot s'o găsesc pe paletă.

Ah, cum mă doare capul!..

Dacă îmi va trece, voiu eşi spre seară în oraş cu toate că afară ţârâe ploaea nesfârşit. Şi nimeni nu va şti că astă noapte după ce am închis capacul din burlan am umplut soba cu cărbuni, — şi nimeni nu va şti pentru ce le-am dat foc.

II.

Sunt trei luni de când locuesc în casa asta veche de pe strada Toamnei.

Astăzi am fost la Domnul Tudor, unde am sorbit o cafea destul de amară dintr'o ceaşcă mare, turcească.

Domnul Tudor Malca este un bătrân cu barba împărţită în două, cu ochii mici şi buni. Este un pătimaş: — cârciuma şi biserica. Este bunicul D-rei Lulu. Mai este şi proprietarul casei unde locuesc.

D-l Tudor este văduv, — d-şoara Lulu este orfană. Şi bunicul îşi creşte nepoata, — o nepoată cu privirea stranie şi şaptesprezece ani împliniţi.

De încăperile d-lui Tudor mă desparte o sală îngustă, luminată cu sgârcenie de un luminator. In cele două încăperi ce locueşte, are divanuri joase şi largi, are jeţuri de piele cafenie, iar pe un părete are icoane multe.

După cafea m'am retras pentru a termina tabloul început înainte de noaptea în care am aşteptat să mor.

D-l Tudor a plecat în oraş, — la cârciumă, desigur, pentru că nu era oră de biserică.

Apoi d-şoara Lulu a venit la mine şi mi s'a aşezat la spate să privească cum pictez. Am lăsat paleta pe genunchi pentru că nu pot picta atunci când ştiu că-mi stă cineva la spate:

— Iţi place pictura?

— Mă înveţi şi pe mine?

— Acum?

— Nu... Când ai timp...

— Altădată...

— Şi ai să-mi porţi mâna pe pânză, cum se poartă pe hârtie mâna copilului când scrie pentru întâia dată?

— Aşa vrei să începem?

— Se începe altfel?

— Vei vedea atunci d-şoară Lulu.

Şi a mai stat aproape o oră, aşa că nici astăzi nu am terminat tabloul.

III.

M'am întors dela Radu. Stă în cartierul Gărei de Nord, în etajul al treilea al unei case cu patru etaje. Dacă ar fi mai aproape casele ce locuim, m'aş duce mai des pela el.

Mi-a fost cel mai bun prieten în internat, la Iaşi. In timpul liber, stăteam împreună în acelaş colţ al patratului de piatră, între ziduri severe, privind spre patratul de sus, care era albastru când îl traversa primul cocor, şi care era cenuşiu când îl traversa cocorul cel din urmă. Timpul liber ni-l treceam şi pe coridoarele lungi, în linii frânte, atunci când patratul de piatră era alb şi ciori traversau patratul de sus. In dormitor aveam paturile alături şi priviam prin aceeaş fereastră, peste Păcurari, neastâmpărul trenurilor în gară, priviam zidurile Galatei şi ale Cetăţuei cocoţate pe dealuri, departe. In meditaţie stăteam în aceeaşi bancă. Acolo, în foşnetul filelor întoarse şi în scârţâitul peniţelor, schiţa tot ceeace-mi trecea prin minte. Aveam o cutie cu acuarele şi câteva pasteluri. Numai Radu îmi vedea schiţele.

Mă gândeam atunci să scap de internat, să fug la Bucureşti, să pictez mult, mult, să deschid expoziţii, despre mine să se scrie, să vorbească lumea despre mine. Şi gândurile mele de atunci le spuneam numai lui Radu.

Iar el îmi spunea gândurile lui. După ce era să scape de internat trebuia să înveţe mai departe, să vină la Bucureşti, să fim mereu aproape. De multe ori îmi spunea seara, în anul din urmă dela internat:

— Când ai o soţie frumoasă, un copil inteligent şi un prieten bun, desigur eşti fericit.

Elvira este frumoasă, Puiul este inteligent, eu îi sunt acelaş prieten de acum cincisprezece ani, dar Radu este fericit în adevăr?

Când am intrat astăzi la el, stătea cu capul proptit în palme, cu coatele pe masă.

— La ce te gândeşti?

— La ce nu se gândeşte un bărbat când este soţ şi tată!..

— Eşti singur?

— Da. Elvira s'a dus în oraş.

— Dar Puiu?

— Doarme.

— Eşti fericit Radule?

— Pentru ce mă întrebi?

— Iţi aminteşti serile din urmă dela internat când îmi spuneai că o soţie frumoasă, un copil inteligent şi un prieten bun, înseamnă fericirea?

— Ei... Da... Acum n'am să-ţi vorbesc nimic despre asta... Altădată...

Când coboram scările, Elvira le ridica:

— Hai înapoi.

— Nu mă mai întorc.

— Vino mai des.

— Da.

Şi i-am sărutat amândouă mâinile.

Dar ea pentru ce mi-a strâns degetele cu toată puterea unei femei?

IV.

Nina...

S'a apropiat de mine şi s'a lăsat pe marginea patului. Şi-a înfipt privirea în ochii mei, prinzându-mi capul în palmele ei mici şi reci:

— Frate, de douăzeci şi cinci de ani nu te-am mai văzut... Cum ţi s'au dus ochii în fundul capului şi figura cum ţi s'a ascuţit!.. Vai, cum îţi arde fruntea!..

Şi îşi purta pe faţa mea palmele ei mici şi reci.

Din ce mi-a spus, atât îmi mai aduc aminte. Apoi mi-a sărutat gura, apăsat, aşa cum mă săruta altădată, în cei întâi ani ai mei, — şi s'a ridicat îndreptându-se spre uşă.

— Nina... Unde pleci Nina?..

— De-acum mă duc, pentru că vor cânta cocoşii.

— Mai stai!..

— Nu pot... Când cântă cucoşii trebue să fiu plecată...

— Şi când mai revii?

— Peste douăzeci şi cinci de ani.

— Atunci mai rămâi Nina!.. Mai rămâi!..

Şi m'am trezit, cu mâinile întinse spre uşă, sbătându-mă să mă ridic de pe pat.

Era întuneric...

Nimeni...

Nimic...

Şi deodată am auzit în vecini un cocoş care vestea miezul nopţii. Am auzit cântecul de cocoş, îmi dau bine seama. Dar Nina a fost oare în adevăr?

Până la ziuă n'am mai putut închide ochii.

Am aprins lampa şi m'am plimbat prin cameră. Se plimba şi umbra mea cu mine. Atunci am stins lampa şi m'am plimbat prin întuneric, singur.

Mai târziu a cântat iar cocoşul în vecini.

Nina era departe... Plecase la cântecul întâi.

Când am obosit, m'am lăsat pe un scaun.

Pe urmă a venit dimineaţa.

Şi acum mă simt trudit, — atât de trudit!..

Parcă m'am întors de pe un drum lung,... parcă m'am svârcolit toată noaptea lângă o femee pătimaşă,... parcă am călătorit ca un somnambul, pe streşini, în lumina lunii...

V.

Eri noapte, am visat pe Nina după douăzeci şi cinci de ani.

Imi aduc aminte de atunci...

Intr'o dimineaţă, mama a venit plângând la patul meu şi m'a luat în braţe, ducându-mă să văd pe Nina, pe care o ştiam bolnavă de câteva zile.

In camera dela stradă ardeau lumânări, iar pe masă într'un sicriu mic, aşa cum sunt sicriile pentru copiii de cinci ani, Nina dormea între flori albe de toamnă.

Mama m'a strâns la ea sărutându-mă:

— A murit Nina!..

Pentru că mama plângea, am plâns şi eu, cu toate că Nina era îmbrăcată frumos şi avea flori multe.

Toată ziua aceea am stat în camera dela stradă. Afară ploua. Imi aduc aminte umbrelele deschise, negre şi ude, trecând pe la ferestre.

Lângă sobă stătea rezemată păpuşa Ninei, o păpuşă mare, care închidea ochii când era culcată.

Trecuse numai câteva zile de când împreună cu Nina cântasem pentru cea din urmă dată să adormim păpuşa. Nedormită de atunci, privind cum dormia Nina între flori albe, păpuşa parcă avea pe frunte un semn de întrebare: — Cine oare a cântat Ninei de doarme aşa frumos?

Treceau pe la ferestre umbrele negre şi ude, şi mă gândeam că Nina dacă ar deschide ochii m'ar vedea, ar sări la mine să mă îmbrăţişeze, aşa cum mă îmbrăţişa de obicei, să-mi sărute gura, să stingem apoi lumânările şi să ne jucăm împreună cu florile albe şi cu păpuşa.

Aşa mă gândeam, şi când am rămas singur, am apropiat un scaun lângă masă, m'am suit în picioare pe el, mi-am întins mâinile spre Nina şi i-am deschis ochii.

Dar pleoapele îi erau atât de reci, că m'am cutremurat, am scos un ţipăt şi am sărit de pe scaun.

Nina stătea nemişcată, cu ochii deschişi, mari, albaştri, — ca păpuşa cu ochii de sticlă de lângă sobă.

— Va urma —

TOTO

— PARODIE —

de SANDA MOVILA

Cu umeri mici, înnaltă şi vaporoasă, când se pleacă, buza de sus, sărută vârful pantofiorilor de mătase argintie. Are glas subţire şi moale, degete lungi, gura foarte mică, ochii foarte mari, cu lumini candide în globuri rotunde şi umede, de copil mirat.

Părul de un blond mort, e întors în inele prelungi, de-asupra urechilor mici, sidefate. Genele se răsfrâng speriate în arcuri de aur întoarse până în dreptul sprincenelor subţiri.

Merge cu capul plecat, puţin adusă, par'că prea subţire şi prea fină, cu picioarele prea fragile, spre a se putea ţine drept. Pare de nouăsprezece ani, deşi are douăzeci şi şase, dar vârsta n'a stricat nimic din perfecta armonie a liniilor trupului ei de copil înnalt.

Această plantă rară şi elegantă, construită dupe cele mai noui expresii ale artei moderne, are un mic suflet demodat de castelană medievală, ce brodează la gherghef în cadrul ferestrelor ovale, în timp ce cavalerul inimii sale cântă din cornu-i de os, în pădurile negre.

Poartă haine peste cari au trecut sute de ani şi în iatacul ei tapetat în buchete de uriaşe crisantheme liliachii, are tablouri vechi în cari, cavaleri în mantii negre sărută mâinile de ceară ale castelanelor blonde, sub evantalii lungi de ramuri, pe terasele de piatră albă.

Un singur punct de otravă tulbură pacea de mătase a acestui cuib: E statueta de marmoră neagră a unui Mefisto, ce surâde prelung şi ironic peste dinţii de argint, pe etagera mică de fildeş.

In astă seară, Toto, acest nume mic şi graţios e oarecum tristă şi îşi simte gândurile risipite şi trupul prelungindu-şi linia dela umăr la picior ca o chemare de voluptate vagă, necunoscută dar bănuită şi dorită, căci Toto nu are nici o vină şi nu a păcătuit decât poate cu gândul aşteptând cu fiinţa-i lilială idealul viselor ei naive, idealul cu ochi negrii şi faţă de bronz, sărind în iatacul ei pe scară de mătase argintie, în cântecul luminii de lună.

Nu îndrăzneşte să se gândească prea mult la alceva, căci gândurile îi pun pe obrajii transparenţi, două săruturi roşii de ruşine.

Se ridică, îşi trece palmele mici peste ploape spre a arunca un gând, se îndoeşte brusc până la pământ spre a'şi îmbrăca pantofiorii de argint, se ridică cu iuţeala şi elasticitatea unui arc, îşi desface părul şi răsfoind notele, alege şi începe să cânte la pian „La prière d'une vierge". Lumina lunii o înneacă în ape albăstrii de sticlă, se scurge în vine viorii pe albul pereţilor devenit de marmoră, dă parfum şi şoaptă crisanthemelor liliachii ce foşnesc şi ţese din raze moarte o aureolă cerească în jurul capului ascuţit de marmoră neagră al lui Mefisto. Lumina ireală îşi pre de marmoră neagră al lui Mefisto. Lumina ireală îşi prelungeşte mătăsurile şi franges-urile blonde pe trupul înclinat peste muzica domoală a clapelor, ce se topeşte în săruturi serafice peste pleoapele viorii, peste gura plecată. Luna e atât de neclintită şi de străvezie încât sunetele o rănesc şi când Toto cu fruntea sărutată de muzică se ridică şi trece prin ea, în urma ei rămân goluri perfect desenate, siluete fine şi gesturi mici, desăvârşit de încadrate şi de umbrite.

Toto se desbracă încet, cu gândurile duse. Un moment a rămas goală, înnaltă, sculptată în lumina ireală, ca un vis de argint. Simţind sărutul luminii îşi trage repede haina de noapte peste trup, cu ochii închişi, din pudicitate. Se strecoară în patul alb, ca într'un cuib de mătase suspendat şi cu ochii mari, rostogolindu-se miraţi şi nelinişitiţi, zăreşte notele deschise pe pian. Titlul „La prière d'une vierge" dansează în litere uriaşe. Oftează adânc — ca dupe o decepţie — şi rămâne neclintită. Trebue să fie târziu — căci uşa de abanos a pendulei din perete se deschide şi o sarabandă de princese şi cavaleri în linii de miniatură şi lumini de sidef se învârtesc în cântecul mic şi trist al unui pian îndepărtat. De douăsprezece ori trec, de douăsprezece ori fac reverenţa luminoasă... Uşa se deschide brusc pe când încă se mai aude cântecul îndepărtat.

Toto a rămas într'o beatitudine desăvârşită, cu ochii neclintiţi, cu gândurile încremenite. Uşa dela iatac s'a deschis binişor, cineva a intrat şi s'a apropiat de ea cu paşi uşori. Toto nu poate nici să se mişte, nici să ţipe. Un cavaler foarte palid, în mantie de mătase neagră, cu reveruri roşii, s'a plecat peste linia trupului ei şi i-a şoptit pasionat:

Toto, am venit. Bunăseara! Dar de ce îţi sunt privirile speriate? Cum nu mă cunoşti?

TOTO, clipind des, şopteşte pierdută... „Nu... nu te cunosc, nu ştiu...

EL. Toto, dece mă chinueşti... Dece nu vrei să'ţi aduci aminte de mine?

TOTO. Dar îţi mărturisesc, mi-e imposibil, nu'mi amintesc să te fi cunoscut niciodată!

EL. De unde aş şti că te chiamă Toto?

TOTO. Intr'adevăr...

EL. De unde ştiu că la nouă ani ai citit „romanul căsătoriei" — ce ironie! — iar la şaisprezece „Povestiri" de fraţii Grimm.

TOTO. Exact... dar nu văd...

EL. Lasă-mă, Toto, n'am isprăvit. Intâiul cântec la pian pe care l'ai cântat cu plăcere a fost „La Madone", ai trecut la „le lac de côme" şi nu mai departe decât astă seară ai cântat sentimentală ca un parfum de trandafir „La prière d'une vierge". E într'adevăr delicios ca la douăzeci şi şase de ani să ai gusturi liliale de treisprezece ani, dar, Toto, gândeşte-te că ar trebui să evoluezi. Ar trebui să pui oarecare armonie între sufletul şi făptura ta. Iţi recomand muzica de Wagner şi de Beethoven. M'am gândit serios la asta (caută în pliurile mantiei şi scoate un sul de note). Se apropie de pian, strânge cu degete foarte lungi „La prière d'une vierge" şi pune în loc „A passionata" de Beethoven.

TOTO. Iţi mulţumesc... dar nu sunt încă lămurită.

EL. Ai răbdare... Mai am încă o surpriză pentru tine... Ştiu că ai rămas tot la Hugo. Pentru complectarea educaţiei tale, ţi-am adus câteva volume, pe cari trebue să le citeşti. (Tot din pliurile mantiei scoate mai multe volume şi le pune pe măsuţă) „L'immoraliste" de Gide, „Jesus Christ" de Papini, „Purgatoriul" de Corneliu Moldovanu, opere complete cea din urmă. Se petrece în 1950. Vreau să te văd vizionară, de Proust şi R. U. R. de Céapeh). Iţi recomand mai ales pe trăind în viitor şi pentru viitor. Nu-ţi mai hrăni sufletul cu substanţele roase de moliile trecutului, Toto!

TOTO. Iţi mulţumesc, îţi mulţumesc, dar încă nu înţeleg...

EL (plecându-se din ce în ce mai mult spre ea, pasionat). De ce să înţelegi? Ce trebue să înţelegi, copil naiv? Lasă-mă să'mi pun capul pe inima ta de rândunică speriată — lasă-mă să'ţi spun că te iubesc şi să te iubesc (şi-a pus capul pe inima ei şi o priveşte cu ochii mari, adânci, cu globuri negre, umede. Colţurile gurii tremură sensual — Mantia neagră a alunecat şi s'a făcut mototol la picioarele patului. — A rămas în constum de mătase roşie, care se prelungeşte în atmosferă în unghiuri de flacări. Umbra lui, plecată peste trupul ei, se proectează uriaşe pe oglinda lunii ce s'a oprit rotundă în dreptul geamurilor deschise).

TOTO (tulburată, cu glas nesigur). Nu ştiu... Mi-e teamă...

EL (întunecat, întrerupând-o). Nu trebue să ştii nimic... Nu vreau să ştiu nimic...

TOTO. E ceva ciudat... Nu mi-s'a întâmplat niciodată... Nu te-am mai văzut... dar te cunosc... Te-am visat în fiecare an, în noaptea anului nou — Dar nu mi-ai vorbit niciodată — Apăreai numai... şi m'am gândit mereu la tine...

EL (cald) Vezi că mă cunoşti, Toto!

TOTO (neauzind) Niciodată nu te-ai plecat asupra mea — Mâinile tale nu m'au mângâiat niciodată şi parfumul şoaptele tale nu m'au auzit. (Din ce în ce mai palidă Toto se pierde şi cu mâini nesigure începe să-i mângâie fruntea foarte înnaltă... Dar contrariată, o trage repede, la degetul arătător cu puncte de sânge. — Deşteptată brusc). M'am înţepat... Şi o proeminenţă foarte ascuţită... De unde?

EL (zâmbind straniu). Jucărie mică, am căzut când am venit la tine, sărind porţile).

TOTO (asigurată). Ah, dragul de el! (şi începe din nou să-i mângâie fruntea, ocolind cu grije proeminenţa fatală, dar deodată ţipă din nou, băgându-şi degetul însângerat şi speriată şopteşte) şi ăst-ai lovit?

EL (încurcat) Da, Toto, îţi închipui, tot atunci când am sărit porţile. Am uitat să'ţi spun că de două ori...

TOTO (pe gânduri, nemai îndrăsnind să se mişte, şopteşte ca pentru ea). Totuş loviturile sunt neobişnuite. Ascuţite şi tăioase ca nişte vârfuri de ace...

EL (îngrijat). Toto, lasă-mă să sărut vârful degetelor tale mici (îi prinde degetele şi i-le sărută pe rând —. După fiecare sărutare, în jurul fiecărui deget, înfloreşte un trandafir roşu).

TOTO (mirată). Sărutările tale înfloresc!

EL (pasionat). Toto, lasă-mă să sărut colţul gurii tale mici, pe care nu l'a sărutat nimeni; îşi pleacă gura, către gura ei; ea tulburată închide pleoapele; linia trupului se îndoaie şi vibrează prelung şi în clipa când o sărută, iatacul ireal de sticlă vaporizată se aprinde în lumină roşie, crisantemele liliachii devin garoafe uriaşe de sânge, tablourile vechi dispar şi în locul lor se ivesc ochiuri de oglinzi prelungi, înghirlandate cu trandafici, mâini nevăzute mişcă oasele degetelor albe de fildeş şi fluturii negrii ai pianului şi „Apassionata" muzica sensuală şi caldă se încrustează în imagini tulburătoare în ochiurile ovale ale oglinzilor, cari clipesc straniu, peste viziunile crude.

TOTO (sensuală îşi înalţă gura şi şopteşte stăruitor). Incă... Incă...

EL (brusc). E târziu... De-acum va trebui să mă duc...

TOTO. Te iubesc... Nu mai pot trăi fără tine... Rămâi ...Tu eşti aşa cum te-am visat... Cum te doresc de când te-am văzut în noaptea anului Nou. (pasionată). De-acum nimic nu mă va mai despărţi de tine... Făgădueşte'mi că ai să rămâi aci...

EL (calm acum). Toto, îmi ceri ceace nu se poate... Nu te întrista jucărie rară. Voi veni în fiecare noapte... (dureros). Voi veni Toto, atâtea nopţi, până când vei învăţa să cânţi singură „Apassionata" lui Beethowen — voi veni până în noaptea când voi găsi în cuibul de mătase albă şi în ochii tăi albaştrii locul meu ocupat de cine ştie ce nobil plin de viteurile degenerării secolului său — Uite, par'că încep să regret că am venit să 'ţi fac educaţia. Să te fi păstrat mai bine aşa cum erai, pentru mine (confidenţial) şi eu am fost şi am rămas un romantic, Toto — De ai şti ce orgoliu, ce visuri m'au făcut să alunec din împărăţia serafică a îngerilor (întunecat). Dar în lumea mea de flacări am rămas tot cu suflet de înger albastru, Toto.

TOTO (înduioşată). Ia-mă cu tine...

EL (gânditor). Să vedem, Toto... Asta depinde de tine şi de alţii. — Cum te vor clasa în viaţă. — Dacă vei purta insigna neagră, vei veni pentru totdeauna la mine. — Par'că niciodată nu am iubit o femee cum te iubesc pe tine — Ce lucru ciudat! Venisem pentru o glumă — Adeseori mi-am uitat vina mea eternă, lângă un cap de copil blond. Căutam cerul pe pământ — Dar a fost de scurt timp. De un ceas, de o clipă. — Pe tine însă te iubesc!

TOTO (candidă). Atunci mă vei lua în căsătorie?

EL (iritat). Suflet demodat, ce eşti! Ştii că nu mai este la modă căsătoria. — Chiar cei căsătoriţi divorţează.

TOTO (pudică, acoperindu-şi ochii) Oh!

EL (tandru) Dragă mică, plec!

TOTO (disperată, agăţându-se disperată de gâtul lui). Nu vreau, nu vreau!

EL (Făgădueşte-mi că vei fi a mea, fără căsătorie şi atunci voi veni în fiecare noapte...

TOTO. Făgăduesc, făgăduesc...

EL (strângând-o în braţe). Scumpa mea!

TOTO. Da, da, a ta ş inumai a ta...

EL. Acum plec, începe să se lumineze (întradevăr că în iatac se împrăştie o lumină fumurie, tristă)...

TOTO (sărutându-i mâinile) Pe mâine noapte, dragul meu...

EL (Sărutându-i gura). Pe mâine noapte, draga mea — (Se ridică, îşi acoperă umerii cu mantia şi întnde mâna să ia cărţile.

TOTO. Ce faci? Iţi iei darurile?

EL (Zâmbind). Când Toto a ajuns să abdice într'o oră dela căsătorie, nu mai are nevoe să citească nimic. Gestul ei este mai preţios decât orce lectură. Este cel din urmă cuvânt al civilizaţiei moderne. — Iţi las totuş „Apassionata". Va trebui să-ţi exersezi sufletul pe gama pasiunilor variate. — (Pleacă, se opreşte în dreptul uşii, se întoarce. şi se uită, lung la Toto, îi vine să râdă, dar de-odată se întunecă şi trist, cu capul plecat, şopteşte). Te-am iubit atât de mult, încât şi pe tine, ca şi pe altele, te-am pierdut (ese).

TOTO (tresare prelung şi deschide ochii. Soarele se rostogoleşte pe covor în surâsuri de aur. — E ameţită —) Am visat? (şi sare în mijlocul odăii... Are capul greu, greu, de tot... Tot trupul se îndoaie sub greutatea lui. — Rămâne câtva timp întinsă pe covor... pradă unei agitaţii neobişnuite — Simte din nou, stăruitor sensaţia sâmţului prelung şi se scutură ca de un „cauchemar". Intinde mâna pe măsuţă şi ia oglinda ovală cu mâner de fildeş şi o apropie de faţă — tresare şi îngălbeneşte. — In colţul gurii e o rană mică asemenea unei boabe de rubin. — Se ridică speriată, cu inima bătând desordonat. Dar încremeneşte cu pleoapele suspendate în aer, zărind pe pian „Apassionata" lui Beethoven, cu foile deschise. — Are un ţipăt scurt, disperat. — In clipa aceea, intră Raoul, bărbat de treizeci de ani cu ochi negrii şi fruntea înnaltă. — Toto se repede la el, îl ia de gât şi tremurând, pasionată, îl strânge cu braţe calde şi îi şopteşte ca un cântec mic şi ameţitor). Raoul, sărută-mă (Pe statueta de marmoră neagră a lui Mefisto cade un unghi de soare şi îi luminează surâsul lui diabolic, care pare a spune: „Atât de repede, Toto?").

Conţinut şi formă

de LUCIAN BLAGA

Am arătat altădată cu exemple. ce se pot înmulţi după plac, cum romanticilor le plăcea să dea proporţii subiectelor tratate în artă: pictorul, sculptorul, poetul nu se sfiau să se folosească chiar în măsură neobişnuită şi de anecdotă, numai să mişte sufletul ascultătorului sau al privitorului: mai ales de anecdota care creştea însemnătatea existenţei omeneşti ridicând-o peste orizontul celor curat terestre. Clasicii şi romanticii pornind dintr'o concepţie amplă, dar puţin diferenţiată despre artă, nu înţelegeau să-şi piardă vremea cu subiecte fără „importanţă". O întâmplare trebuia să însemne ceva pentru ca să merite chinurile creaţiei artistice, trebuia să aibă o semnificaţie mult-puţin tipică, subînţelesuri de legendă eroică sau chiar de mit cu luminişuri cereşti. Evenimentul care atrăgea pe artist trebuia să reprezinte nenumărate altele, într'un fel concentrat, şi trebuia să resume o experienţă de veacuri. Omul prins într'o tragedie sau fixat pe o pânză era omul-idee: cuvântul lui era o înţelepciune ce nu se mai uită sau o ticăloşie ce rămâne de pomină, iar gestul lui — o aluzie la extremul bine sau extremul rău între cari pendulează pământenii. Subiectele romanticilor şi ale clasicilor trebuiau să fie omeneşte **importante,** de mare format. Poeţii şi artiştii se străduiau să sguduie şi prin conţinutul operei lor nu numai prin felul cum ştiau să-l întruchipeze artistic. Se poate ca unii din ei (Goethe, Schiller) să-şi fi dat prea bine seama că arta există în primul rând prin întruchipare şi nu prin mărimea plină de înţelesuri a conţinutului. Această „maturitate" estetică totuşi nu i-a sfătuit să-şi cheltuiască energiile abordând subiecte lipsite de orice însemnătate omenească. Prin operele lor, omul care se complăcea într'o supraexistenţă, nu se simţea numai mişcat ci şi crescut peste propriile contururi. Treceţi în revistă principalele opere clasice-romantice şi veţi simţi şi numai din titlurile lor acest accent pus pe evadarea din obişnuit şi pe esenţialul ce întrece linia „omenească-prea omenească" cum ar zice Nietzsche.

* * *

Cu ivirea naturalismului problema conţinutului se pune cu totul altfel. Conţinutul devine din ce în ce mai irelevant. Nu mai interesează nici mitul nici legenda, ci tocmai acel „omenesc, prea omenesc" de care se feriau cu superstiţioasă grije romanticii şi clasicii. Pentru naturalişti nu mai există un esenţial dincolo de accidental. Pentru pictorul naturalist un câmp cu o oaste răsfirată de copaci e tot aşa de **important** ca şi eterna cădere în păcat a lui Adam, şi o legătură de ridichi tot aşa de vrednică de a fi învesnicită în oloiu ca şi Maica Precistă. Faptele, evenimentele, realităţile naturale, fără deosebire, devin din punct de vedere artistic **echivalente.** Şi pentru a arăta cât mai demonstrativ această echivalenţă, naturaliştii ocolesc intenţionat subiectul mare, anecdota cu rezonanţe în sferele cerului. şi se mărginesc la fragmentarea cotidianului. Eroul se provincializează, legenda şi mitul se dizolvă în fapt divers; gestul patetic, ce continua la romantici un elan sufletesc, se transformă în gest-reflex de-o firească utilitate în echilibristica naturii. Cu cât ne depărtăm de romantici şi de clasici conţinutul devine în opera de artă tot mai indiferent din punct de vedere estetic; Dela naturalişti au moştenit această indiferenţă impresioniştii şi toate celelalte curente post-impresioniste. Un Delacroix şi Ingres pictau încă legendare coborîri în infern şi apoteose mitologice. Courbet şi Manot pictează cioplitori de piatră şi fete simple sănăoase ca buruienile, impresionistul Monet prinde un joc de lumini în tufe de flori, precursorul expresionismului Van Gogh aprinde chiparoşi, cubistul Picasso discompune în zeci de chipuri o vioară. contractivistul Kandiski creiază din nimic esoterice armonii de linii şi culori. „Subiectul" devine tot mai mult un simplu prilej de punere în mişcare a aparatului interior prin care se naşte o operă de artă, şi tot mai puţin un factor integrant în estetica însăşi a acestei opere. Esteţi de legea veche vor considera această eliminare a conţinutului important-omenesc din opera de artă ca o sărăcire a procesului estetic; şi de sigur nu fără de-o oarecare dreptate întrucât e vorba de naturalism şi de impresionism.

* * *

Romanticii nu se voiau numai *mişcaţi* ci şi *crescuţi*, îmbogăţiţi, întrecuţi prin opera de artă, de aceea luau în ajutor tot ce le sta la îndemână întru sporirea sugestiei; înainte de toate izvorul de cuget inerent marelui subiect, conţinutului omenesc important. Dar naturaliştii, pasivi şi receptivi cum erau prin însuşi stilul lor de viaţă, nu se voiau decât oameni. Toată concepţia despre artă a naturaliştilor sau a impresioniştilor era o consecinţă la care ducea stilul de viaţă al lor: ei căutau firescul şi nu importantul ce planează dincolo de spaţiu şi timp. In artă ei se voiau mişcaţi, şi atât: încă odată mişcaţi ca în faţa naturii. Expresionismul reia problema romanticilor de a creia o artă prin care să nu te simţi numai *mişcat* ci şi *crescut*, cu *conştiinţa mărită.* Acelaş expresionism a adoptat însă şi principiul naturalist al indiferenţei estetice a subiectului în artă! Un romantic adus într'o astfel de dilemă ar fi sucombat sub greutatea problemei. Dar istoria e mai invenţioasă decât putem prevedea: expresionismul îndrăsneşte ceeace unui romantic i s'ar fi părut o imposibilitate, expresionismul încearcă să dea prin mijloace *formale* ceeace altădată romanticului îi reuşise numai *conţinut.* Expresionismul obţine creşterea conştiinţei, ridicarea fiinţei umane pe un plan de esenţe, prin intensificarea mijloacelor formale. Astfel — simplu — numai prin dinamica interioară a liniilor unui tablou reprezentând nişte obişnuite coline şi lanuri. Van Gogh îţi sporeşte viziunea despre lume mai mult decât ar putea zeci de tablouri clasice-romantice despre „creaţiunea lumei" — presărate cu toate speciile lui Lineu şi cu Adam şi Eva în mijloc.

* * *

Problema raportului dintre conţinut şi formă în artă, nu e o problemă ce s'ar putea rezolvi definitiv pentru totdeauna: ea reînvie veşnic din propria cenuşă. Rezolvirea ei nu atârnă de cine ştie ce abstracte consideraţii estetice. De fapt orice nou stil de viaţă reia această problemă iarăşi şi iarăşi, şi o rezolvă fiecare în felul său în concordanţă cu strădaniile multiple ce-l alcătuiesc. Accentul ce se pune pe formă sau pe conţinut atârnă de felul liniei pe care un nou stil doreşte s'o dea vieţii. Iată pentru ce nici neglijarea contimporană a conţinutului nu poate să fie o înţelepciune definitivă. Istoria nu cunoaşte cuceriri definitive.

— Hai omule...

Hai omule, nu-i grabă...
Precumpăneşte-ţi gândul şi pasul tot mai mic...
Cununa de-altă dată se clatină pe frunte
Ca pe un car, coroana, în mersul după dric...

Nu plânge... Potriveşte-o mai bine să nu cadă,
Până'cea din urmă floare ţi s'o usca în păr...
— Rânjeşte-ori râzi... E seară, e lună, primăvară...

Copiii joc ţintarul cu florile de măr...

Ci tu le ştii pe toate... Auzi un cânt departe,
Şi cum sfarmi sub pleoape un strop de lună, cum
Nu ştii ce dor te leagă şi care te desparte
De-o seară de-altă dată şi seara cea de-acum,

In capul vechei uliţi ce-ţi recunoaşte pasul
Te-opreşti.
Tăcere..
Nimeni...
— Hai omule 'napoi
Să nu mai vii vre-odată...

Şi plângi de-acum în hohot
Că-i trist să fii tu singur
Pe-un drum pe care alt 'dată
L-ai fi făcut
In doi...

N. MILCU

A apărut
LECTURA No. 13
ANATOLE FRANCE
(PREMIUL NOBEL)
In Anul 2270
O genială viziune a societăţii viitoare
Traducere de ELENA FARAGO
Numai 3 lei.—32 pagini mari
La toţi chioşcarii şi librarii
Abonaţi-vă la „LECTURA", dela orice număr.

CARŢI ŞI REVISTE

CORNELIU MOLDOVANU: „POEZII"
Editura „Cultura Naţională"
BUCUREŞTI, 1925

Adunându-şi poeziile publicate în volumaşe separate încă din 1907—1908, d. Corneliu Moldovanu a trebuit să recunoască faptul, de altfel rar întâmplat altora, că apartine nu numai generaţiei de acum aproape douăzeci de ani, ci însăşi generaţiei de astăzi, care pune preţ deosebit pe imagine şi efecte stilistice. Spunem aceasta tocmai ca să ridicăm poezia d-lui Corneliu Moldovanu deasupra producţiei contimporane şi să arătăm că adevărata poezie cere pe lângă realizarea artistică a unei idei sau a unei simple stări de suflet, — o plastică cu imagini proprii, o armonizare puternică a fondului cu forma şi un ritm adecvat avântului interior al poemei.

Corneliu Moldovanu

Sunt, în volumul d-lui Corneliu Moldovanu, o serie de imagini — şi vorbesc de imaginile unitare şi perfect închiegate cu poezia — care vor părea surprinzător de noui pentru cititorii de literatură poetică post-belică:

Un nour de ploaie târzie
Işi scutură limpedea rouă,
De fiece picur o rază
De-ţi pare că soarele plouă.

sau:

...Şi-atâta de tainic e cerul de vară
De par'că vezi stele că stau să răsară;
Şi-o clipă albastrul l-aştepţi să innunde —
Atât par de-aproape cereştile unde...

Exemplele, numai două, sunt destul de lămuritoare. Imaginea este însă numai un element — ca întreaga „poezie nouă" — şi prin urmare nu în aceasta se cade a căuta valoarea poetică a operei.

* * *

Poezia d-lui Corneliu Moldovanu reuşeşte mai întâi să dea, într'o formă definitivă, câteva pasteluri arhaice de o desăvârşită frumuseţe plastică. E o întoarcere sufletească spre vremurile de fierbere şi de izbândă:

Adesea singur paşii mi-i îndrum,
Gonind din suflet umbrele durerii
Şi toată sila vremilor de-acum.

. . . .

Şi potolind al sufletului sbucium
Incep în minte-un vis de biruinţă:
Atunci, în zări, văd munţi de fum şi flacări,
Cetăţi şi turnuri, gata să se darme —
Şi-mi pare că aud din depărtare
Cai tropotind şi zăngăniri de arme...

Citată fragmentar poezia („Sub ocrotirea nopţii") arată întreaga temă a ciclului. „Zile de restrişte", „Boerul", „Jupâniţa", „Pustietate", „Pitar Domnesc sau „Cronicarul" — împrospătează freamătul din trecut al neamului, când în zile de linişte:

Albit de vremi, stă 'n pălimar boierul
Şi soarbe tacticos din filigeană...

sau, când, în zile de restrişte:

Pe sus trec ciori îndepărtându-şi sborul
Spre miazănoapte 'n pâlcuri neguroase:
Iar un plăieş pe prispa unei case
Ingândurat, şi-ascute 'ncet toporul.

Dela această evocare poetică a trecutului, strâns în cadru idilic, inspiraţia poetului găseşte accente remarcabile în poezia exotică, pentru a se desăvârşi în poemele de inspiraţie biblică şi filozofică. „Cetatea soarelui", cu cele şase subîmpărţiri: Seceta, Procesiunea, Mânia cerească, Durerea, Credinţă, Minunea, aduc preţioase pasagii de descriere. Din „Mânia cerească":

Dorm vinete lanuri, dorm văile — dorm
Ca pete de moarte pe hoitul enorm —
Şi roua cea fiartă de lacrima rară
Nesuptă, pe buzele brazdei pogoară.
Din zări ruginite, din cruguri de slavă,
Ţâşneşte într'una puhoiul de lavă; —
Un codru de foc desfrunzindu-şi cununa.
O rană imensă ce sângeră 'ntr'una.

O aceeaş realistă descriere în „Seceta":

Pe 'ntinse făgaşuri svântate din funduri
Sclipeşte oştirea măruntelor prunduri;
Sub bolta de-aramă topită, tresare
Ţărâna crăpată, spuzită de soare,
Şi razele ard ca împungeri de ţinte —
Pământul te frige şi umbra-i fierbinte.

Poezia filozofică numără o bucată de antologie „Imn morţii" — în care ideea ţine mai mult de dragostea de viaţă. O seninătate clasică, o energie a expresiei, caracterizează întreaga poemă:

Ci eu nu te chem, nici nu tremur; supus hotărîrilor tale,
Cu fruntea senină, zâmbi-voiu în ceasul chimării fatale...

„Spre culme", „Felix culpa", „Sacra fames", „Vulturul" şi celelalte poezii mărunte, ce se ridică printr'un sentimentalism învăluit de o oarecare discreţie, sfârşesc inspiraţia originală a poetului nostru, liric prin excelenţă, al cărui loc în istoria literaturii româneşti este între *Dimitrie Nanu* şi *P. Cerna*.

Traduceri: admirabilul „Cântec breton" după Jean Richepin, „Somnul lui Booz" după V. Hugo, şi minunata „Cântarea cântărilor".

* * *

GÂNDUL NOSTRU (Aprilie). Este, orişice-ar zice unii şi alţii, tot o revistă de bună literatură. In No. acesta, d. *G. M. Vlădescu* discută, în articolul intitulat: „Stat cultural sau civilizat", cartea „Dela misticism la raţionalism" a d-lui *M. Dragomirescu;* d. *Emil Bărbulescu*, al cărui scris s'a iluminat şi netezit spre inspiraţia sănătoasă publică o „Litanie postumă" cu strofe de toată frumuseţea:

Ţese mama alb linţoliu iar,
Inima îi arde de pojar —
Ţese greu linţoliu alb, de nea,
Soro Toamnă, surioara mea!..

....Moartea rece ochii ţi-a închis
Mort e câmpul, tot ce-a fost e 'n vis,
Vântul face noaptea 'ntreagă denii —
Trist priveghiu la căpătâiul iernii...

Gându 'n van te caută prin nea, —
Soro Toamnă, surioara mea!..

Acelaş lucru pentru poezia („Scrisoare") a d-lui *Eugen Constant*. Sunt versuri care îndreptăţesc o nădejde serioasă:

Acum, pe ceruri, luna colindă 'n pas uşor
Şi luciul ei surâde pe scamele de nor.

sau:

Ori faci potecă vremii prin nalţi nămeţi de scrum
Blând aburind c'un geamăt o filă din album.

Versuri mai publică: *Al. Văjdianu:* „Preludiu" şi *Al. T. Stamatiad:* „Frumuseţea" (după Baudelaire). Proză: *Sandu Teleajen:* „Cojanii" şi *Al. Alexandrescu:* „Ambiţiosul", o schiţă minunată, de care ne pare rău că n'o putem reproduce întreagă. Cronica teatrală o semnează d. Ion Doru.

* * *

ROMA (Aprilie). Intr'un început de studiu, care se intitulează: „Poetae minores", d. profesor *Ramiro Ortiz* vorbeşte despre poeţii italieni („crepuscularii") a căror inspiraţie ţine de lucrurile umile, de toată ziua, — un fel de cântec în la minor. Remarcabil printr'un deosebit simţ de analiză scrisul d-lui Ramiro Ortiz descoperă apropieri interesante:

„Despre această dumnezeiască curgere a vieţei de toată ziua toţi poeţii s'au interesat de când e lumea lume, şi nu este nevoie de a postula nici o înrâurire şi nici o imitaţie, nici chiar atunci când această imitaţie s'ar putea să apară vădită; căci e limpede că un poet nu-şi aduce aminte de ele ci pentru că se găseşte într'o stare sufletească analoagă iar ceeace exprimă este sufletul său, nu sufletul aceluia care cu atâţia ani în urmă s'a bucurat şi a suferit omeneşte, aşa cum în acea clipă se bucură ori sufere el. Iar deoarece două suflete omeneşti nu sunt nici odată identice şi în artă totul stă în *nuanţă*, când noi, din tr'o nevoie violentă a sufletului nostru ne aşezăm la pian şi cântăm o anumită sonată a lui Beethoven de care simţim nevoie, muzica ce se descătuşează din instrument poate să pară unui om indiferent, a lui Beethoven; dar în realitate este muzica lui Beethoven trecută prin sufletul nostru individual, colorată de personalitatea noastră, e deci a *noastră*, în chip dumnezeesc a *noastră*.

Tot aşa virgilianul:

seràque revertens
nocte domum, dapibus mensam onerabat inemptis,

devine *petrarchesc*, profund *petrarchesc*, în poezia: *In vremea care apleacă repede cerul:*

De îndată ce văzduhul învârte văpăiatele roţi
spre a face loc nopţii, din care coboară
umbră mai multă din munţii cei înalţi;
zgârcitul plugar îşi adună lopata şi sapa,
şi cu vorbe, cu cântec de munte
alungă din pieptu-i orice povară;
şi-apoi masa'şi încarcă
de sărmane merinde
la fel cu acele ghinde
pe care toată lumea le cinsteşte fugind de ele:

şi *devine leopardian*, profund *leopardian* în *Seara zilei de sărbătoare:*

Vai pe drum
aud în departe cântecul răzleţ
al meşteşugului ce se 'ntoarce noaptea târziu
după petrecerea la sărmana lui casă

sau şi mai bine, în *Sâmbăta în sat:*

Şi 'ntr'acestea se întoarce la cina-i calică
fluerând, săpătorul,
şi se gândeşte la ziua odihnei sale.

Zadarnic comentatorii, eruditii, cu sufletul lor antipoetic, înăsprit şi îmbătrânit (dacă a fost vreodată plăpând şi tânăr) între hrisoavele şi praful bibliotecilor şi arhivelor, urmează a cita versurile vergiliane în notele lor la Petrarca şi la Leopardi. In versurile celor doi mari poeţi italieni n'a rămas nimic din tonul potolit, calm, solemn aş spune chiar *cosmic* din acel

eràque revertens
nocte domum, dapibus mensam onerabant inemptis..."

In rest: traduceri din *Ada Negri* (Al. Marcu) şi *Renato Fucini* (Elena Eftimiu).

* * *

MACHINA (Aprilie-Mai) revista de polemică şi cultură generală dela Râmnicul-Sărat, care apare sub conducerea inteligentă a d-lui *Octavian Moşescu*. Un articol al d-lui *Ion Gane* fixează originalitatea poetului râmnicean *Alexandru Sihleanu:*

„Opera lui Sihleanu poartă, în întregime, un caracter romantic. Temele întrebuinţate mai mult, sunt: *natura, patriotismul* şi *dragostea*. Deşi influenţele din scriitorii străini (Lord Byron, Lamartine) şi chiar din cei români (Alecsandri, Bolintineanu) se resimt de multe ori, totuşi Sihleanu îşi evidenţiază, în câteva poezii originalitatea sa. Aceste *câteva* bucăţi trebuiesc puse în evidenţă, iar *nu celelalte* în număr mai mare. Căci, în materie de poezie, ceeace ne interesează nu e cantitatea, ci *calitatea*. *Arvers* trăieşte printr'un sonet!

„Cea mai bună poezie a lui Sihleanu este *„Sonetul II"*, care se impune prin claritatea şi unitatea fondului, firescul comparaţiilor şi armonia specifică poetului nostru:

Peste tărmuri depărtate
Vezi tu râul călător
Cum în valuri turburate
Se asvârlă din isvor?

Pe-a lui maluri singurate
Vezi cum vântul mugitor
Mişcă trestia şi-o bate
Şuerând încetişor?

Râu-i viaţa-mi sbuciumată
Şi-acea trestie mişcată
E-al meu suflet dureros.

Viitorul ce m'aşteaptă
E pustia cea deşartă
După malul nisipos.

„Insuşi criticul *Titu Maiorescu* — a cărui obiectivitate şi cumpătare în aprecieri e cunoscută, — a putut cita ca bun sonetul de mai sus..."

Dintre ineditele poetului mort de curând *I. Pavelescu*, revista publică, în No. acesta, două sonete remarcabile prin conciziunea expresiei şi siguranţa versului. Reproducem „Poetul":

Precum, în urma sumbrelor dezastre,
Scafandrierul îndrăznet adună
Epavele zdrobite de furtună,
Ce putrezesc sub undele albastre,

La fel, în pacea nopţilor sihastre,
Când frământarea vieţii se înbună,
Poetul pal, călăuzit de lună,
Coboară 'n fundul sufletelor noastre;

Acolo 'n calmul apei noroioase,
Reptile, ancore, catarge, oase,
Răsar hidos din umbra funerară...

Căci a văzut lucind o perlă rară...
Dar el, senin, îşi pleacă mâna fină
Şi fericit o scoate la lumină.

Pe lingă articolele de însemnătate locală, sunt altele care atrag imediat atenţia prin problemele ce le desbat („Freud" de Ion Măgârdiceanu, "România Jună" de Victor Dimitriu, „Constantin Nottara" de Octavian Moşescu) sau contribuţia literară din care trebuie să menţionăm schiţa „Pisicile regimentului" de Const. Anastasiu şi poema în versuri „Gaud" de Vladimir Ciudra.

* * *

SAPTAMANA LITERARA (29 Martie) publică pe lângă proza şi versurile d-lor G. Chivăran-Răsvan, St. V. Ionescu, Ion Ciorănescu şi V. Petrescu-Vrancea, o poezie de d. *Dem. Bassarabeanu*, din care remarcăm două strofe definitive:

Dorm grave somptuoasele palate
Dorm albe'n negrul nopţii monoton,
Cu turnuri şi balcoane crenelate,
Cu porţi de fier înfipte în beton

Târziul nopţii cadenţează stranlu
Bătăi de orologiu sunător,
Ce-mi sfredeleşte somnul greu din craniu
Şi îmi topeşte plumbul din picior.

* * *

CUVÂNTUL LIBER (2 Maiu) *Mihai D. Ralea*, Reflecţii pesimiste asupra mentalităţii post-belice, *Camil Petrescu*, Improprietărirea... mânăstirilor, *A. Maniu*, „Neo-românesc".

* * *

MIŞCAREA LITERARĂ (2 Maiu) *Perpessicius*, Poezia laureată, *Pompiliu Constantinescu*, Calistrat Hogaş, *Ramiro Ortiz*, Cum m'a scăpat dela moarte marea ducesă Olga a Rusiei, *Sanda Movilă*, Ioana.

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

JUPANIŢA

Se 'nneacă 'n umbra curtea boerească
S'aud la porţi zăvoarele căzând:
Prin săli se sting luminele pe rând,
Şi slugile încep să aţipească.

Din ceruri mila păcii se răsfrânge,
Şi-adoarme firea 'n visuri de lumină;
Ci numai la fereastra din grădină
Cu capu 'n mâni, o jupâniţă plânge..

Puternică e patima iubirii —
Cumplită ne'ndurarea părintească;
Prin lacrimi, par'că vede o calească
Urcând încet pe drumul mânăstirii.

CRONICARUL

Mereu însetoşat de învăţătură,
Bătrânul cronicar, la ceas de noapte,
Făcând din cărţi citanie în şoapte,
Lung chibzueşte-a faptelor măsură.

Căci dragostea de neam şi de moşie
L-a îndemnat să tâlcuiască 'n slove
Letopiseţul falnicei Moldove —
De la a doua lui Aron domnie.

Si-a prins a zice-atunci moldoveneşte
Povestea vremurilor amare,
Cu trudă multă—căci pentru scrisoare
„Gând slobod, fără valuri trebuieşte..."

PER AMICA SILENŢIA LUNAE

O noapte albastră divină...

Fărâme de aur se scaldă 'n lumină
Pe albia boltei secată de ape.
Nisipul albastru e-o pulbere fină
Vestind o comoară pe-aproape.
Nici viaţă, nici moarte pe 'ntinderea firii;
Eu singur sui culmile viului dor,
Pe strada pustie eu singur cobor
Ducându-mi povara iubirii.

La casa cea albă, cu albul cerdac
Culori şi miresme se 'mbrăţişă 'n glastră,
Cu ochii mei dornici desmierd o fereastră,
Cu dorul privirii pătrund în iatac,
Pe fruntea ei albă aşez o cunună
De visuri şi raze de lună.

— Somnul ei fie
Lumină rară,
Lumină lină, —
Cobori-coboară
Din veşnicie
Pace senină!

VULTURUL

I

E rege în văzduhuri şi rege pe pământ,
Palatul lui sunt norii şi tronul său o stâncă,
In zări nemărginite domneşte-al său avânt,
In suflet poartă veşnic prăpastie adâncă!
Căci s'a născut în ceasul mâhnirilor cereşti
Când zeii hotărâră, într'un măreţ sobor,
Pe-alt zeu să pedepsească cu chipuri omeneşti; —
Un tunet!... şi el fost-a ales răsbunător.

Şi-atunci după porunca măririi lor ştirbite
Porni spre mântuirea poporului ceresc,
Din Prometeu gonitul în stânci nelocuite
Cu sete sfâşie tot ce-i dumnezeesc...

El şi-a făcut o pradă din cel înlănţuit;
Din inima-i divină muşca flămând mereu, —
Mai bine ca atuncea în veci nu s'a hrănit,
Căci nu e partea multor o inimă de zeu..

Dar omenirea, pururi setoasă de lumină
Nemulţumită numai cu focul căpătat,
Ruga pe zei într'una, ca mila lor deplină
Să se pogoare-asupra pământului uitat.

Şi-atunci se furişară alţi Prometei *din cer,*
Comori de 'nţelepciune în lume revărsând,
Surpând robia ţărnei cu legile-i de fier, —
Dar el a stat de pândă şi l-a strivit pe rând!

Căci din clipita 'n care muşcă din Prometeu
In sufletu-i s'aprinse un dor de răsvrătire,
Stârpind un zeu, vrea altul, şi altul vrea mereu —
In veci să se pătrundă de-a lor dumnezeire...

Şi, Dumnezeu el însuş, măreţ îşi ia avânt
Spre strălucirea boltii în veci necercetată
Să birue pe Zeul *crezut etern şi sfânt,*
— Azi unu-abia rămas-a din câţi erau odată..

Şi, inima smulgându-i cu ghiara lui de fier,
Atotputernicia i-o hărăzi pierzării, —
Furându-i nemurirea îl izgoni din cer
Destăinuind mulţimii misterele creării!..

II

In larga măreţie de înstelare plină
A boltilor albastre ce tremură sclipind
Cu nimb de strălucire, în scaun de lumină,
Nemuritor şi singur stă noul Zeu *veghind*

Biruitor, puternic şi ştiutor a toate,
Işi mângâia privirea plimbând-o 'n nesfârşit,
Dar văzul lui zadarnic neantul îl străbate —,
N'a mai rămas în lume nimic de cucerit..

Lumină pretutindeni şi pururi strălucire —
Nici o putere nouă de 'nvins — nici un mister:
E-atâta pace 'n haos şi-atâta adormire
Că-l înspăimântă gândul de-a 'mbătrâni în cer..

Zadarnic chibzuieşte lumi noui, cu noui hotară,
Nimic din ce există altfel nu poate fi,
Chiar de-ar zidi pământul şi ceru-a doua oară
Altminteri să le facă în veci n'ar izbuti.

Şi, aţintind urechia s'audă mersul lumii,
Simţi că 'n nemurire nici o scăpare nu-i,
Că-i fără de izbândă zădărnicia humii
Şi fără de chemare dumnezeirea lui...

Şi-atunci, mâhnit în suflet adânc, nebiruitul,
Ne mai putând să îndure povara de-a fi zeu
Se birui pe dânsul şi hotărî sfârşitul,—
...Iar lumile în haos se prăbuşiră greu...

PORTRET

Un foşnet, o cadenţă, o lumină.
Nu merge, nu pluteşte, ci dansează —
Nu-i bucuria care înseninâ,
Ci frumuseţea care întristează.

Sărman neguţător de fericire,
Eu un mai pot nici cumpăra, nici vinde:
Dar totuş nu cutez împotrivire:
Un suflet nou potirul mi-l întinde

Iar trupul ei ce ritmic se 'mlădie
In şerpuirea-i caldă, parfumată,
E-asemeni viţei sprintene de vie:
Se sprijină, se-agaţă şi îmbată.

Corneliu Moldovanu

Mişcarea culturală

„Câţiva povestitori: — Anton Bacalbaşa, Lespezi şi moloz din templul lui Epidaur", de B. Lăzăreanu

D. Barbu Lăzăreanu este un harnic cercetător al trecutului nostru. Nu e chestiune cât de aridă care să nu-l pasioneze şi nu e lucru cât de vechiu care să nu-i aţâţe dorinţa de a-l scoate la lumină. E neîntrecut în răsfoitul revistelor şi infoliilor, peste cari uitarea a depus pulberea vremilor apuse.

Cei cari îl cunosc de aproape afirmă că acest modest muncitor posedă la el acasă un arsenal întreg de fişe interesante asupra mai tuturor intelectualilor din ţara noastră, de articole şi de aprecieri referitoare la activitatea lor. Ar avea material în deajuns ca să scrie volume întregi asupra fiecăruia, dacă vitregia vremii de azi faţă de intelectuali, scumpetea hârtiei şi a tiparului, lupta pentru trai, nu l'ar împedica s'o facă.

Deocamdată d-sa se mulţumeşte să ne dea, din când în când, câte o broşură mai modestă, ca cele de mai sus, bunăoară, despre cari îmi propun a scrie astăzi.

* * *

In prima broşură — *Câţi-va povestitori* — autorul ne prezintă trei scriitori populari a căror aflare laolaltă ne surprinde cu drept cuvânt: Ion Creangă, N. D. Popescu şi Noel Wolf. E într'adevăr atâta depărtare, ca factură literară, între cel dintâi şi cei doi din urmă; încât apro-

Barbu Lăzăreanu

pierea lor pare cu neputinţă. Probabil că d-lui Lăzăreanu îi plac contrastele ca şi lui Victor Hugo.

Cu privire la *Ion Creangă*, aflăm că alcătuirea poveştilor sale minunate, el n'a recurs, ca alţii la luminile unor oameni din popor, moşnegi sau babe, ci le ştia din copilărie, când le-a auzit împrejurul lui, în casa părintească. Şi numai sub îndemnul Cercului „Convorbirilor literare", s'a hotărît să le aştearnă pe hârtie. Dar n'a făcut-o cu scopul de a îmbogăţi folklorul român — deşi era o mină nesecată de locuţiuni şi aforisme — ci dintr'o nevoie imperioasă a sufletului său.

Eroii din poveştile lui au „fizionomie". In crearea lor Creangă a avut în vedere personaje vii, cari pot fi uşor regăsite în *Amintirile* rămase dela dânsul. D. Lăzăreanu stabileşte legătura firească între câţi-va din aceşti eroi ai poveştilor şi unele figuri cunoscute de Creangă, *„ale căror acţiuni sunt fantastice, dar al căror graiu şi umblet, ale căror gesturi şi toane sunt profund omeneşti şi reale"*.

In afară de bogatul material folkloristic ce-i oferă poveştile şi Amintirile sale, mai găsim într'însele *„un belşug de material istoric şi pedagogic"*; mulţumită căruia Creangă *„poate fi pus în rândul marilor memoralişti români"*.

Un alt merit al acestui povestitor este „cinstea". Intr'o caracerizare definitivă a lui, s'ar putea spune despre dânsul: *„A fost un mare poet meşteşugar al prozei româneşti, unul din cei mai conştiinciosi şi mai cinstiţi"*.

Cât priveşte pe N. D. Popescu, d. Lăzăreanu ne spune că *„primii săi ani de licean străveziu şi bolnav au fost sombru fermecaţi de episoadele istorice"* ale acestui povestitor. Dar că timpurile de azi nu-i sunt prielnice, căci *a fost dat unei totale disgraţii"*. Totuş, Nedea Popescu este un poet, după d. Lăzăreanu. Inzestrat *„cu o imaginaţie somptuoasă, ar fi putut oferi pagini vrednice de a fi totdeauna şi de către oricine citite, dacă ar fi avut căldură..... şi măsură"*. D. Lăzăreanu adaogă: *„Propun — fără ironie — alcătuirea unui volum de pagini alese din acest detestabil compunător, emfatic, plin de anahronisme şi tontologii — dar poet adevărat"*.

In sfârşit, despre cel din urmă povestitor d. Lăzăreanu ne spune că a adoptat nişte basme după fraţii Grimm „cu multă pricepere".

* * *

In a doua broşură, *Anton Bacalbaşa*, d. Lăzăreanu ni-l prezintă pe acest umorist ca poet liric, epic, ca *„unul din cei mai mari poeţi epici ai prozei gazetăreşti române*, şi ne dă câte-va modele de versuri de ale sale.

Dar Tony mai are şi meritul că mânueşte cuvintele ca un tactician de frunte. Aşa, între altele, zice d. Lăzăreanu: *„el desghioacă un cuvânt din sensu-i figurat, ţi-l întoarce spre înţelesu-i primitiv, ţi-l tăvăleşte prin zemurile cari îi convin şi-ţi serveşte un aforism de toată nostimada"*. Pe de altă parte, *„vocabularele(!) melodramatice el le ridică la rangul de simboluri, atunci bunăoară când descrie ceeace numeşte dânsul sistemul carodist"*. In sfârşit *„e stăpân când vrea pe terminologia cea mai aşternătoare de coşmaruri"*.

In penultimul articol — A. Bacalbasa şi didoctica românească — d. Lăzăreanu îşi dă osteneala a ne dovedi că Tony *„poseda toate calităţile cari se cer unui autor ca să poată figura într'o Chrestomaţie"*. Iată şi figurile retorice pe cari d-sa le găseşte în abondenţă la acest scriitor: antiteza, iperbola combinată cu prozopopeea, camparaţiuunea, metafora, alegoria, perifraza, antonomaza, epitete ornante, litota, toate categoriile de sinecdoche, cu un cuvânt toate cele enumărate în *Stil şi Compoziţiuni* de răposatul Manliu.

Iar în ultimul articol, Anton Bacalbaşa ne este prezentat ca tribun şi ca gazetar conservator.

* * *

Lespezi şi moloz din templul lui Epidaur este titulu ultimei broşuri a d-lui Lăzăreanu. Sub acest titlu pompos şi cam neexact (ar fi trebuit *din* Epidaur, căci Epidaur e nume de oraş), autorul ne dezmormântează trei medici din trecut, o pravilă şi un articol de medicină umoristică.

Cel dintâi doctor, *A. Tavernier*, ne-a lăsat o lucrare asupra holerei, în franţuzeşte şi în româneşte, *„una din lucrările cele mai seioase de a stabili o teminologie populară medicală"*. Cel de-al doilea, *Cuciurian*, a fost însărcinat cu alcătuirea unei povăţuiri împotriva aceleaşi boli. Iar dela cel din urmă, doctorul *Russel*, ne-a rămas *„un studiu de psyhiatrie urmat de câte-va comentarii asupra ideilor sănătoase"*.

Mai găsim în această broşură şi un articol tratând despre *medicofobia* lui Haşdeu şi despre *medicina umoristică a d-rului Ferester*, că răzbunare împotriva medicului care, zicea Haşdeu, i-a ucis fata.

Broşura se termină cu *Evstratie biv-logofătul şi medicina legală în Pravilele împărăteşti*. Acest Evstratie, care a trăit în veacul al XVII-lea în Moldova, a scris „o carte de învăţătură şi de Pravile împărăteşti", în care aflăm, între altele, cum trebue reglementată bătaia. In ce priveşte femeea, iată ce ni se spune: *„De-şi va bate neştine muiarea cu pumnul sau cu palma, nu se chiamă că iaste cu vrăşmăşie asupra ei, de o ar bate cât de mult şi cât de des"*.....

* * *

Acestea sunt punctele principale desvoltate de d. Lăzăreanu în cele trei broşuri, atât de diferite ca coprins. D-sa a izbutit să ne schiţeze câte-va figuri dispărute cu pricepere şi cu multă dragoste. Ele nu pot decât interesa fiind citite.

In ce priveşte stilul d-lui Lăzăreanu, cu multă părere de rău, îmi permit a face oarecari rezerve. Nu mă pot obişnui cu acele împerechieri de cuvinte bizare, cu acei termeni greoi sau aspri artificiali construiţi, acele arhaisme supărătoare, cu acel etalaj nesfârşit de nume proprii sau de epitete bolovănoase cu acea familiaritate excesivă în expansiune, în sfârşit cu acea ironie descurajatoare, cari sunt apanajele stilului d-sale. Iată câteva exemple, ca să nu mi se impute că acuz pe nedrept: a) *strădanii înlăturătoare de îmbâcsiri, oţtăreţul nostru clasicè eruditie chiduşoară*; b) *stereotipicizanţi, reportagii foburiano-lugubro-pasionante, caricaturizante, renegatism, consuetidinari, dihuitor, definitoare, zigzăguesc*; c) *trebăluiri. Lahovary s'a fost rostit, le-am fost dobândit dela dânşii*; d) A se vedea pag. 6 şi 7 din „Câţi-va povestitori şi mai ales nota dela pagina 9 din Lespezi"...., unde bolovăneala atinge proporţii uimitoare, etc. Cât priveşte celelalte reproşuri, unele citate din cursul acesui articol sunt o dovadă.

Prin aceasta nu ţin de loc să micşoreze meritul de muncitor cinstit şi harnic al d-lui B. Lăzăreanu. Literatura noastră îi datoreşte până acum unele cercetări interesante şi desgropări folositoare. Dela talentul lui iscoditor şi dibaciu ne aşteptăm la noui surprize în viitor.

CONST. ŞAINEANU

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

No. 1. — *M. Sadoveanu*. **Războiul Balcanic**
No. 2. — *I. Agârbiceanu*. **Diavolul**
No. 3. — *P. I. Jouve*. **Spitalul** (traducere de Victor Ion Popa)
No. 4. — *Gérard de Nerval*. **Mâna vrăjită** (traducere de Eug. Boureanul)
No. 5. — *Oscar Wilde*. **Crima Lordului Arthur Savile** (traducere de Victor Ion Popa)
No. 6. — *A. de Herz*. **Şeful Gării**
No. 7. — *Gleb Uspenski*. **Lăcustele** (traducere de M. Sevastos)
No. 8. — *Gala Galaction*. **Toamne de odinioară**
No. 9. — *Edgar Poe*. **Fantezii humoristice**
No. 10. — *Rémy de Gourmont*. **Secretul lui Don Juan**
No. 11. — *Gh. Brăescu*. **Nuvele**
No. 12. — *Gala Galation*. **Viaţa lui Eminescu**
No. 13. — *H. de Balzac*. **Adio** (traducere de Alice Gabrielescu)
No. 14. — *Albert Samain*. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (traducere de M. Carp)
No. 15. — *H. Sanielevici*. **La Montmorency**
No. 16. — *Blasco Ibanez*. **Imprumutul răposatei**
No. 17. — *Anatole France*. **Domnişoara Roxana** (traducere de N. Davidescu)
No. 18. — *Anton Bacalbaşa*. **Viaţa în armată**
No. 19. — *Ştefan Petică*. **Poeme**
No. 20. — *Bojena Niemjova* **Zina apelor**
No. 21. — *Ion Dongorozi*. **Surpriză**,
No. 22. *Sandu Telejen* **Poveştile lui Hinu Ion**
No. 23. — *Jack London* **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 24. — *I. Ciocrlan*. **Flămânzii.**
No. 25. — *Eug. Boureanul*. **Lupii.**
No. 26. — *J.—H. Rosny*. **O Sărutare** (Trad. de *M. Carp.*
No. 27. — *Al. Ciura*. **Homunculus**
No. 28. — *Leon Tolstoi*. **Viaţa Mea,** povestirea unei ţărănci din Rusia — In româneşte de *Victor Ion Popa.*
No. 29. — *N. Batzaria*. **Prima Turcoaică**
No. 30. — *Jean Jaurès*. **Patru Cuvântări** (Trad. de *D. I. Suchianu*).

Un volum de cel puţin 64 pagini Lei 8.

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

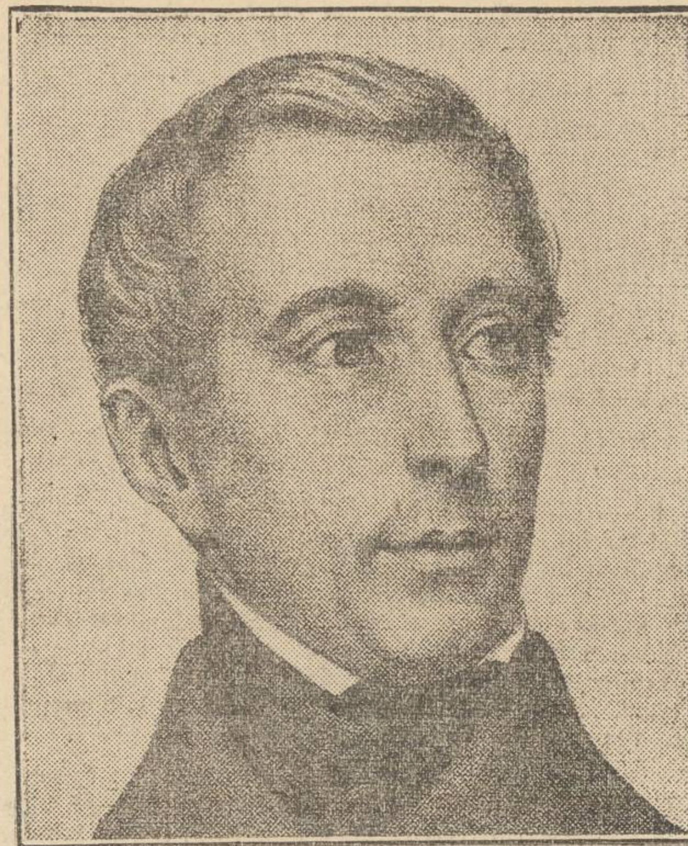
Ziarul DIMINEAŢA
PUBLICA IN FIECARE MIERCURI
Pagina Teatrului

INSEMNĂRI

Infăţişarea lui Lamartine

O scriitoare engleză, lady Blessington, are într'un volum apărut în 1841, o serie de amintiri dintr'o călătorie în Italia. Făcuse cunoştinţa lui Lamartine, la Florenţa, în 1826. Poetul era pe vremea aceea secretarul legaţiei franceze.

„...impunător, cu o înfăţişare distinsă şi se îmbracă atât de bine, încât n'ai bănui niciodată că e poet. N'are nici guler întors, nici plete care ating haina şi nici pretenţii la vreo îngâmfare oarecare. Are o prezenţă de spirit puţin obişnuită la poeţi, precum şi o desăvârşită înstreinare de tot ce poate fi afectare.

Lamartine

Adevărul e, că deşi înzestrat cu o înflăcărată imaginaţie şi multă înţelepciune, a fost chemat să joace un rol considerabil în scenele vieţii materiale şi active. Aceasta l-a silit să-şi exercite facultăţile minţii precum şi geniul care l-a făcut să pună în joc pe acelea ale imaginaţii. De aci reese şi faptul că prezintă o neobişnuită uniune între omul de afaceri abil, gentleman şi poet. E bine sub câte şi trele aspecte..."

Spiritul lui Balzac

„Les Nouvelles Littéraires" publică o serie de întâmplări din viaţa lui Balzac, când autorul „Comediei Umane" a ştiut să plaseze un cuvânt de spirit, sau să înlăture un neajuns printr'o prezenţă de spirit.

Se vorbea în faţa lui de nobleţea familiei Balzac. Cineva făcu greşala să afirme că cei din neamul Balzac d'Entraignes nu-l consideră rudă.

— Atât mai rău pentru ei, a răspuns romancierul.

Câteva persoane se apucară într'o zi să-i laude operile.

— Ce fericit eşti dumneata, zise Balzac, că nu eşti autorul lor.

— De ce?

— Pentru că poţi vorbi cu elogii de ele, în vreme ce eu nu îndrăsnesc.

Balzac

Balzac trăia atât de adânc în viaţa personagiilor romanelor sale, încât uita cu desăvârşire ce se petrece în jurul lui.

In 1833, în ajunul apariţiei romanului *Eugénie Grandet*, îl întâlneşte Jules Sandeau care vrea să-i dea ştiri despre o soră bolnavă.

— Imi pare foarte rău, de tot ce-mi spui despre soră-mea, întrerupse Balzac, dar acum să revenim la realitate şi să vorbim despre Eugénie Grandet.

Balzac recomanda confraţilor săi castitatea, ca mijloc de lucru.

I-a spus într'o zi lui Dumas fils:

— Am cântărit câtă gândire cheltuim într'o noapte de dragoste. O jumătate de volum. Nu există femee care să valoreze două volume pe an.

Lui Gautier, i-a spus altă dată:

— Nu-ţi îngădui decât dragostea de literatură, pentru că îţi ajută la stil.

Prietenia, a spus Balzac, este secretul căsniciei.

Tot el a spus că cel mai evident semn al sterilităţii spirituale este îngrămădirea faptelor. Comedia lui Molière, *Mizantropul* arată că arta consistă în a clădi un palat pe vârful unui ac.

Căsătoria este o afacere comercială pusă la cale pentru a suporta viaţa.

MARUNTE

— Maestrul *George Enescu* şi-a reînceput, de curând, seria concertelor sale în sala Filarmonicei din Paris.

— D. *Valjean* a demisionat din directoratul general al teatrelor.

— In ultima şedinţă a Academiei Române d. *N. Iorga* a vorbit despre originea „Luceafărului" lui Eminescu, punându-l în legătură cu basmele populare culese în cartea lui Kunisch: „Bukarest und Stambul" — Skizzen ans Ungarien, Rumänien und der Türkei".

— S'a sărbătorit la Paris centenarul scriitorului Charles Monselet.

— Premierul Italiei, Mussolini, a dovedit că poate fi şi autor dramatic. O dramă a sa, intitulată „Domnilor, se începe", se va juca la toamnă în America.

— Vineri, 15 Maiu, are loc la Teatrul Popular, serata Humorului, organizată de Ion Pribeagu, cu concursul scriitorilor: A. de Herz, Ion Minulescu, Victor Eftimiu, G. Galaction, B. Luca, A. Dominic şi Ion Manolescu.

— A apărut de Constant Tavernier: Visătorul, Prietenii — schiţe dramatice.

— S'a pus în vânzare volumul: „Iubire" piesă în trei acte de d. Paul I. Prodan.

— In şedinţa comitetului central al „Asociaţiunii" (Astra) din Sibiu — din 2 Aprilie 1925 — s'a hotărît publicarea unui concurs pentru cea mai bună biografie a vrednicului bărbat al neamului nostru, care a fost *Vasile Lucaciu*, mort în anul 1922.

Manuscrisul este a se înainta „Asociaţiunii" („Astra") Sibiu, str. Şaguna No. 6, până în ziua de 31 Decembrie 1925.

— A apărut No. 3—4 din revista *„Flamura"* cu următorul interesant şi variat sumar:

ION PILLAT: Biserică veche. — RADU GYR: Pe-un meleag de humă... — M. DRAGOMIRESCU: Tradiţie şi tradiţionalism. — T. ULMU: Din iernile de altă dată... — NICHIFOR CRAINIC: Rusia şi Italia în poezia lui Rilke. — N. I. HERESCU: Amurg, la margine de sat... — C. ZANCU: Nămiază. — GIB. I. MIHAESCU: Am ucis păcatul. — HORIA FURTUNĂ: Din „Simfonia Pastorală". — N. PLOPŞOR: Meşteşugu lupului. — RADU BARDEŞ: După Canne (din Hérèdia). — T. ULMU: Oltenească.

Colaboratorul nostru d. Victor Eftimiu, tipăreşte, în editura „Ancora", a doua parte din monumentala d-sale lucrare epică „Omul-fără-nume", „Principesa Moruzof" o carte de 350 pagini cu o splendidă copertă în culori, de M. Teişanu.

Primul volum din „Omul-fără-nume" a apărut anul trecut subt titlul „Tragedia unui comedian" iar a treia şi ultima parte se va tipări la toamnă (Lora Mirandy) amurgul şi moartea lui Strszky).

Cronicarul nostru literar, se va ocupa la timp de ultima lucrare a d-lui Victor Eftimiu, romanul „Principesa Moruzof".

— No. 4 (Aprilie din *„Cele trei Crişuri"* aduce colaborarea d-lor: G. Murnu, Emil Isac, George Bota, Maria Staiculescu, G. Tulbure, G. Sofronie, Ion Ciorănescu, George A. Petre, A. Mavrodin, Traian Birăescu şi Teofil Codreanu.

— A apărut în Editura literară a Casei Şcoalelor, volumul de nuvele „Sărmanii oameni", datorit colaboratorului nostru d. *Eugen Boureanul*.

— In editura „Universala" Alcalay şi Co., a apărut volumul „Studii literare" de d. *Petre V. Haneş*.

— Toamna viitoare e vorba să apară lu Cluj o nouă revistă de studii şi cercetări: „Ideea Română".

— A apărut la Paris (libraire Gallimard), cel dintâiu volum din colecţia de capo-d'opere a romanului de foileton: „La farouche aventure" de Gaston Leroux, cu o amuzantă copertă în culori de Bécan.

— S'a descoperit cea dintâiu operă, rămasă inedită, a lui Albert Glatigny, un act în versuri: „Erreur ne fait pas compte".

— Pe lângă colecţia *Judaïsme* condusă de Edmond Fleg, s'au început o serie de traduceri în limba franceză, printre care semnalăm o lungă nuvelă şi un roman de Scholem Alechem (Le Couseil, Mosché-le-Voleur) şi „Charogue" din Peretz-Hircheim.

— A apărut „Cântarea Cântărilor" (traducerea celebrului poem biblic) de *Marcel Romanescu*.

Tot ce priveşte redacţia „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondenţă, cărţi şi reviste) se trimite pe adresa d-lui A. deHERZ.

Operile lui PANAIT ISTRATI
vor apare în editura
„RENAŞTEREA"
Str. Pictor Grigorescu, 3 (prin Calea Victoriei)
Primul volum, scris direct în româneşte va fi „TRECUT ŞI VIITOR"
care s'a şi pus sub tipar.

PURÇO BAYER

ANUL VI. — No. 232

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 17 Mai 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Priveghiul Nataliţei

Grotescă în trei acte

de **LUDOVIC DAUŞ**

NATALIŢA MICŞUNESCU, moartă Manechin
AGLAIA TURTURE
MARGHIOALA MOGU
SMĂRĂNDIŢA POTÂRCĂ
PIPIŢA CIORNEA
PREOTUL ADORMIT Manechin
DASCĂLUL ADORMIT Manechin

DECORUL

Un salon mortuar, noaptea.

In mijloc sicriul acoperit cu flori de printre cari apare chipul gras, spoit, cu buzele făcute şi cârlionţi frizaţi ai aceleia care a fost Nataliţa Micşunescu, matroana oraşului de provincie. Sfeşnice mortuare împrejur, cu lumânări groase şi înalte de ceară. Sunt aprinse şi la lumina lor, chipul Nat liţei străluceşte cu ochii închişi.

Spre cuşca sufleorului, la picioarele moartei, o mesuţă cu o carte de rugăciuni rămasă deschisă. Două lumânărele roşii, de ceară, îşi pâlpâe flacările chioare.

In fund şi spre stânga uşele au rămas deschise. Prin una din ele se vede colţul unei sufragerii. In plină lumină, trântit pe un colţ de canapea, un preot cu barba încâlcită, cu potcapul pe cap, doarme într'o poziţie strâmbă. Pe un scaun, la st;nga lui, doarme şi dascălul, şi din când în când capul îi lunecă din sprijinul braţului şi se izbeşte de mesuţa de sub cotul său. Pe ea două pahare, resturi de mâncare şi două sticle goale.

Prin întunericul odăei babele se plimbă ca nişte fantome, aruncă cuvinte şi sfaturi ori se opresc privind la moartă

AGLAIA. — Toată lumea a venit s'o vadă:
PIPIŢA. — Of! sărăcuţa de ea!
SMĂRĂNDIŢA. — Că bună era.
PIPIŢA. — S'o pui pe rană, nu altceva.
MARGHIOALA. — Of!... maică, of!...
PIPIŢA. — Of!
MARGHIOALA. — Aşa ni'i partea, să pierdem tocmai pe cea mai bună dintre noi.
AGLAIA. — De ce n'am murit eu în locul ei! *(plânge cu hohote).*
PIPIŢA. — Nataliţo, soro, cui ne laşi? *(plânge şi scâncetele ei plutesc în game prin liniştea încăperei).*
MARGHIOALA. — Of, Of, Of... *(o pauză în care timp nu se aude decât scâncetul lor mai potolit).*
SMĂRĂNDIŢA. — *(Şoptind).* Au să-i publice poza.
AGLAIA. — Da, căci i-a luat gazetarul fotografia.
PIPIŢA. — Şi a luat şi note ca să-i scrie necrologul.
MARGHIOALA. — A zis că are să scoată jurnalul în doliu.
AGLAIA. — I se cuvine!
PIPIŢA. — Săraca!
MARGHIOALA. — Putea să trăiască mult încă.
SMĂRĂNDIŢA. — Sufleţelul maicăi.
AGLAIA. — A strâns-o, aşa, Dumnezeu, cu nepusă masă.
PIPIŢA. — Of!
AGLAIA. — Şi a murit!
SMĂRĂNDIŢA. — Murit! O-of!
(O nouă pauză întreruptă de sughiţuri, plâns şi nasuri suflate)
AGLAIA. — Şi ce femee era...
PIPIŢA. — Gospodină.
SMĂRĂNDIŢA. — Veselă.
MARGHIOALA. — Miloasă.
AGLAIA. — O sfântă.
PIPIŢA. — Ce n'a făcut!
AGLAIA. — Societăţi...
MARGHIOALA. — De ajutor.
SMĂRĂNDIŢA. Pentru săraci...
PIPŢA. — Pentru lehuze...
AGLAIA. — Pentru copiii părăsiţi...
SMĂRĂNDIŢA. — Şi neadormită.
PIPIŢA. — Ca spirtul, de colo, până colo...
MARGHIOALA. — De dimineaţa şi până târziu noaptea.
AGLAIA. — Unde nu mergea! Ea cu ajutoarele, ea cu împărţitul hainelor, ea la ospătărie...
MARGHIOALA. — Din mânuşiţele ei numai pomeni cşeau.
SMĂRĂNDIŢA. — He... he... he...!
PIPIŢA. — Numai ce-o auzeai: Na... na şi ţie... na şi ţie....
AGLAIA. — Şi săracii oraşului îi sărutau mâinele...
MARGIHOLO. — Şi poala rochiei...
SMĂRĂNDIŢA. — Şi-o blagosloveau...
PIPIŢA *(imitând pe săraci).* — Să-i întoarcă Dumnezeu... Bogda broste...
AGLAIA. — Ţi-aduci aminte... cum într'o zi a pornit-o pe jos, prin noroi, pe străzi desfundate...
MARGHIOALA. — Când şi-a pierdut galoşii...
SMĂRĂNDIŢA. — Da, da!
PIPIŢA. — Şi a mers în fundul mahalalei, prin toate cocioabele şi a ajutat cu mânuşiţele ei o mulţime de oameni...
MARGHIOALA. — Şi s'a dus...
AGLAIA. — Şi ne-a lăsat.
PIPIŢA. — Şi de acum s'a isprăvit.
SMĂRĂNDIŢA. — N'o să-i mai auzim glasul...
AGLAIA. — N'o s'o mai vedem...
MARGHIOALA. — Moartă!
PIPIŢA. — Moartă pentru totdeauna.
(Işi suflă iar nasurile în batiste, bocete înăbuşite...)
SMĂRĂNDIŢA. — *(Cu un sughiţ).* Nataliţ-o, soro, cui ne laşi?...
PIPIŢA. — O-of... o-of!...
MARGHIOALA. — Cui ne laşi?...
(Plâng pe tăcute, pauză)
AGLAIA. — Mi se face rău.....
SMĂRĂNDIŢA. —De abia respir.....
MARGHIOALA. — Ah! Doamne!
PIPIŢA. — Şi mie, mi sa pus un nod în gât....
AGLAIA. — Unde-i colonia?....
SMĂRĂNDIŢA. — Da, unde?......
(Caută toate bojbăind prin întuneric).
AGLAIA. — Iat-o
(Işi trec pe rând sticluţa.... Varsă în palmă şi-şi una care fruntea, care tâmpla),
SMĂRĂNDIŢA — M'am mai uşurat!
AGLAIA. — *(Răspirând tare).* Uf.....
MARGHIOALA. — Incepuse să mă doară capul.
(Işi trec din nou sticluţa şi miroase respirând tare. Pipiţa trece într'un colţ pe un scaun, desface sacoşa ei mare, scoate o tabachere de tablă şi începe să-şi răsucească o ţigară. Celelalte trei, fac grup pe o canapea şi vorbesc pe şoptite).
SMĂRĂNDIŢA. — Doctorul zicea că are inima slabă.
AGLAIA, MARGHIOALA, PIPIŢA.—...Eh! Ih!!... E!..
AGLAIA. — Ce zi, Maică precistă!.... De dimineaţă a curs lumea s'o vadă.
SMĂRĂNDŢA — Şi câte cununi?
MARGHIOALA. — Câte?... Dela prefect, dela primar, dela toate societăţile oraşului, dela... da dela cine n'a venit câte-o cunună, ori cel puţin o jerbă?.....
AGLAIA. — Are să trebuiască şi un al doilea car pentru coroane.
SMĂRĂNDIŢA. — Frosa zicea că s'a dat ordin să pue negru la felinare.
MARGHIOALA. — Musai.
AGLAIA. — Şi au să fie două muzici, şi doi vlădici, cu toţi preoţii dela biserici.
SMĂRĂNDIŢA. — I se şi cuvine..... *(Inorcându-se spre Marghioliţa).*
Şi iaca aşa o s'a îngropăm, Marghioliţo, dragă.
MARGHIOALA. — O s'o îngropăm.
PIPIŢA *(care în timpul acesta a scos şi o cutie de ca-brituri din scaoşă şi şi-a aprins ţigara, se scoală şi porneşte prin odaie, clătinind plictisită capul).* Hm!.... hm!.... *(Priveşte la moartă, trage din ţigară, pufăe, scoţând fum mult, şi se învârteşte de colo până colo).*
(Cele trei vorbesc înainte).
SMĂRĂNDIŢA *(arătând spre Preotul şi Dascălul din cealaltă odaie).* — A adormit. Celalt moţăe... Cică a slujit la un botez.....
MARGHIOALA. — Să-l trezim.
AGLAIA.— Sst!.... la ce?.... Veghem noi; Preotul s'a rugat destul.....
MARGHIOALA. — Aşa-i.

L. Dauş

SMĂRĂNDIŢA. — Dar anunţul mortuar, soro?...
PIPIŢA *(apart).* — Is moartă de somn!..... Hm!.. uf!.. *.(Fumează şi iar se învârteşte pe lângă cosciug).*
MARGHIOALA. — Aşa-i.
SMĂRĂNDIŢA. — Trebue unul din partea familiei, altul din partea societăţii noastre prezidentei.....
MARGHIOALA. — ....Altul
AGLAIA *(care a privit spre popă).* — Las că s'a regulat.... Numai cine o să vorbească aici, când au s'o ridice, apoi la biserică,.... apoi la mormânt?.....
MARGHIOALA *(clătinând capul).* — Ţî!.... ţî!....
SMĂRĂNDIŢA *(Acelaşi joc).* — Ţi......, ţî!.....
PIPIŢA *(a scos ceaslovul Preotului de pe mesuţa de la picioarele moartei, a tras un scaun şi se aşează. Deschide din nou sacoşa şi scoate o pereche de cărţi, şi, fumând înainte, începe să facă o pasiansă).*
AGLAIA. — Primarul sigur c'o să vorbească.
MARGHIOALA.— Şi Vice-prezidenta noastră....
SMĂRĂNDIŢA. — Şi Ionescu, directorul Curierului, numai să i se plătească.....
AGLAIA. — Că şi este de unde, vezi bine.
MARGHIOALA. — A, ha! că doar ce de mai avere lasă!
SMĂRĂNDIŢA. — Cui, soro, că rude de aproape nu are?......
MARGHIOALA. — Afară de un netrebnic de nepot de soră.... Dar răposata, nici nu suferea să-l vază.
AGLAIA. — Hm! hm!
MARGHIOALA. —Numai de şi-o fi făcut testamentul.
PIPIŢA *(aparte).* — Să pun oare valetul sub damă?...
AGLAIA. — Că bună era!....
SMĂRĂNDIŢA.— Nu ne zicea oare...... Las' că vă port eu de grijă şi n'am să vă uit" şi aşa şi pe dincolo, că numai pe noi ne avea. Nu-i aşa Pipiţo?
PIPIŢA. — Ce?.....
SMĂRĂNDIŢA. — Că ne iubea Nataliţa. Dumnezeu s'o ierte......
PIPIŢA. — Um — hî!
SMĂRĂNDIŢA. — Şi că ne da a înţelege că după moartea ei.....
PIPIŢA. — A-ha!..... de sigur că ne da a înţelege.... Cui o spui!
MARGHIOALA *(reîncepând văicăreala).* — Um-um!
AGLAIA. — Of...o-o-of!.... *(iar îşi suflă nasurile. apoi Smărăndiţa se scoală şi merge spre cosciug).*
SMĂRĂNDIŢA *(privind moarta).* — Ce frumoasă e aşa gătită! *(Işi şterge o lacrimă).*
MARGHIOALA. — Parc'ar vorbi.
AGLAIA. — N'an s'o uit nici odată.... nici odată.
MARGHIOALA. — Să crezi că-i vie şi că are să se scoale.
SMĂRĂNDIŢA *(prinsă de spaimă fără să vrea).* — Doamne păzeşte!
(Toate trei instinctiv, fac repede cruce superstiţioase).
AGLAIA *(Marghioalei).* — Ce-ai zis Soro.... mi-a sărit inima din loc!
SMĂRĂNDIŢA. — E rece..... definitiv rece.
MARGHIOALA. — Ţeapănă!
AGLAIA. — Da, ţeapănă! *(trec pe la spatele cosciugului şi vin în faţă în partea opusă, fără a mai vedea pe Pipiţa).*
MARGHIOALA. — N'aşi crede să nu-şi fi scris testamentul.
AGLAIA. — Prea era rânduită în toate cele, ca să nu fi luat toate măsurile.
MARGHIOALA. — Nu 'ncape îndoială.
SMĂRĂNDIŢA. — Mult aşi da să ştiu ce, şi cui a lăsat? Nu spun asta pentru mine. Doamene păzeşte!.... nu, nu! Eu nu doresc nimic, de şi drept vorbind, ni se cade şi nouă, prietenele ei cele mai intime, ceva, cât de puţin, ca să vedem şi noi un semn de dragoste din parte-i.
AGLAIA. — Asta-i aşa!
MARGHIOALA. — Numai să nu se fi gândit iar la săracii ei şi la societăţile ei de binefacere.
SMĂRĂNDIŢA. — Nu se poate soro... O viaţă întreagă ne-a fost doară....
AGLAIA. — ....Cea mai bună prietenă.... Era în toate minţile şi-ar fi de neînchipuit.....
MARGHIOALA. — Ca să-şi uite legăturile ei sfinte cu noi!
AGLAIA. — Aşa-i.
SMĂRĂNDIŢA. — Numai mă uit la ea şi mă podidesc lacrimil.e....
MARGHIOALA. — Noi doream să trăiască, nu să ne lase ceva.
AGLAIA. — La dreapta lui s'o ţie Dumnezeu, cum i se şi cuvine.....
SMĂRĂNDIŢA. — Ah! Doamne....
MARGHIOALA. — Of!..... of!...
(Plâng şi-şi suflă iar nasurile).
PIPIŢA. — Nu iese, Dracu s'o ia!... *(urmăreşte cu degetul foarte atentă cărţile. (Marghioala şi cu Smărăndiţa stau o clipă jos, şi gesticulează grăind încet. Aglaia rămasă în picioare, e intrigată de ce face Pipiţa şi se apropie de ea).*
AGLAIA. — Ei! Ai scos cărţile?!
PIPIŢA. — Mai omor urâtul!
AGLAIA *(tuşeşete).* — Hm!
SMĂRĂNDIŢA *(sculându-se).* — Nu s'a găsit.
MARGHIOALA. — Poate şi-a depus testamentul la tribunal.
SMĂRĂNDIŢA. — S'ar fi ştiut.... Poate e la avocatul ei, poate a uitat să-l facă! *(au ajuns şi ele lângă Pipiţa şi privesc la pasiansa acesteia).*
AGLAIA *(pasionându-se de pasiansa Pipiţei).* — Ce faci?.... Uite ai un loc liber colo!
SMĂRĂNDIŢA *(prinsă şi ea de pasiunea jocului).* — Pune valetul de roşu sub dama de pică.
MARGHIOALA. — Iracande-mine! Nu aşa Pipiţo!
SMĂRĂNDIŢA. — Eu cred că are să iasă!
AGLAIA *(dregându-şi glasul)* Hm!... hm!... hm!...
MARGHIOALA. — Na, că ai greşit.
PIPIŢA. — Ba nu!
MARGHIOALA. — Nu vezi colo?
PIPIŢA. — Ba văd, dar....
MARGHIOALA. — Ai poate un plan?
PIPIŢA. — Uite, descopăr asul de caro şi trec sub el Riga de treflă......
MARGHIOALA. — A ha!
SMĂRĂNDIŢA. A ha!
AGLAIA. — Bre!
PIPIŢA *(triumfătoare).* — Iaca a eşit!
SMĂRĂNDIŢA *(Işi freacă mâinile).* — Minunat.
PIPIŢA *(care a strâns cărţile de pe mescioară, începe să le amestece).* — Ia să mai încerc odată.
AGLAIA *(cu glas sfios)*—Ce ar fi dacă am face un măusişor?.....
MARGHOALA *(fără convingere, cu jumătate de gură)..* De! Poate nu se prea cade.....
SMĂRĂNDIŢA *(cam ţepoasă).* — Adică, de ce să nu se cadă?
AGLAIA *(emoţionată tuşeşte).* — Hm..... hm!
PIPIŢA *(îşi aprinde o ţigară).*
SMĂRĂNDIŢA..... Nataliţa!..... Ea şi mausul, mausul şi ea..... una făceau! He hei! Cum mai râdea când ne punea platcă şi ce furie pe ea când o puneam în cofă!
PIPIŢA *(scoţând fum pe nas).* — Par'că o văd!
AGLAIA. — Ce-ar mai petrece să ne vază jucând.
MARGHIOALA. — Sigur că i-ar face plăcere.... Dar moartă cum e.....
AGLAIA. — Ce moartă!? Când sufleţelul ei pluteşte poate prin casă, în mijlocul nostru!
SMĂRĂNDIŢA *(cu hotărâre).* — Să nu mai facem fasoane şi să începem *(uitându-se împrejur):* Masa de cărţi.
AGLAIA
PIPIŢA
(Se reped spre uşa din stânga şi vin imediat cu o masă de cărţi)
MARGHIOALA *(a mers lângă moartă şi aşezând puţin florile).* — Drăguţa de ea, cu adevărat prietenă.
SMĂRĂNDIŢA *(înşfacă mescioara pe care a făcut Pipiţa pasiansa, şi o duce într'un colţ. Pe ea ard încă lumânările subţiri şi roşii lipite de preot pentru rugăciunea lui.*
PIPIŢA. — Aci,,,, aci, ca să putem vedea *(indică locul unde a fost mescioara, în faţa cosciugului, între cele două sfesnice cu lumânările aprinse dela picioarele moartei).*
AGLAIA *(desfăcând masa de cărţi.* — Aşa!
PIPIŢA *(lirică).* — Să-i facem încă odată pe chef răposatei, Dumnezeu s'o ierte!
SMĂRĂNDIŢA *(repetându-se.* — Ea şi mausul, mausul şi ea, una făceau!
MARGHIOALA *(în fund lângă cosciug, făcând o cruce pe pieptul moartei).* — Şi iaca, te-ai dus şi tu, puişorule!
AGLAIA. — Sufleţelul ei va sta cu noi la masa de cărţi.
PIPIŢA *(aducând două scaune, privind spre catafalc).* — Biata Nataliţa! *(apoi cu glas sigur(* Hai Marghioliţă.....
AGLAIA *(lirică).* — O aud pe moartă cum îmi vorbeşte.
PIPIŢA. — Nu mai spune soro!
AGLAIA *(duioasă de tot şi ştergând o lacrimă).* — Juca-ţi ne zice!
PIPIŢA. — A, da! sigur că ne zice să jucăm.... Ei Marghioliţo, ce faci?.... *(merge spre ea şi o ia de mână).* Hai!....să nu mai pierdem vremea......
MARGHIOLIŢA *(resistând de formă).* — Ei.... nu....
PIPIŢA. — Ba da, ba da....
SMĂRĂNDIŢA *(prezentând patru cărţi).* — Trageţi câte o carte ca să vedem cum ne aşezăm?
(Trag fiecare câte o carte).
PIPIŢA *(privind cartea).* — Popa!
MARGHIOALA. — Valetul.
AGLAIA. — Dama!
SMĂRĂNDIŢA. — Asul! *(bucuroasă).* Eu aleg locul. *(Se aşează lateral având la dreapta ei cosciugul).*
AGLAIA *(aşezându-se în faţa Smărindiţei).* — Eu am dama, deci vis-a-vis!
SMĂRĂNDIŢA *(arătând locul din stânga ei).* — Valetul, aci.....
MARGHIOALA *(Se aşează în stânga Smărănditei).*
SMĂRĂNDIŢA. — Ei, Pipiţo, ce stai?... Ţi-a căzut Popa.... Aci.... *(arată locul din dreapta ei).*
PIPIŢA. — Hm!.... Nu mi-e tocmai îndemână să joc cu răposata în spate.
SMĂRĂNDIŢA *(curagioas).* — Atunci învârtiţi-vă spre stânga cu un scaun... *(trece pe scaunul gol din dreapta ei, între cele două lumânări dela picioarele moartei, căreia îi întoarce spatele. Scaunul ei e mai înalt ca celelalte.*
PIPIŢA *(se aşează la dreapta Smărănditei pe scaunul părăsit de Aglaia care acum e cu faţa spre moartă, în locul Marghioalei Moga ,trecută pe scaunul din stânga Smărănditei).*
AGLAIA. — Cine face cărţile?
SMĂRĂNDIŢA *(imperios Marghioalei Moga).* — Cine întreabă! N'ai scos valetul?
MARGHIOALA *(mestecă de două ori cărţile şi punând pachetul pe masă zice Pipiţei)...* — T--'
PIPIŢA *(tăind).* — Iaca!
MARGHIOALA *(începe să împartă repede cărţile câte două, dela dreapta spre stânga).*
SMĂRĂNDIŢA. — Pe ce miză?....
PIPIŢA. — Da....
MARGHIOALA. — Nu scump: ca să nu ne desbrăcăm!
SMĂRĂNDIŢA. — Ţi-e ţi-i totdeauna frică să nu te desbrace cineva.
MARGHIOALA. — Ei!.....
AGLAIA. — Pe un leu!
SMĂRĂNDIŢA *(Marghioalei).* — Stai, nu întoarce atuul!..... Cum să împarţi un leu la patru jocuri?... Pe patru hai?...
AGLAIA. — Un leu, zău!
MARGHIOALA. — Patru!
PIPIŢA. — Patru!
MARGHIOALA. — Iată am şi pus miza!! *(aruncă banii pe masă).*
SMĂRĂNDIŢA. — Patru! *(uitându-se în cărţi)* Pas.
PIPIŢA. — Bat.
AGLAIA. — Pas.
SMĂRĂNDIŢA. — Ajut.
MARGHIOALA. — Ajut.
PIPIŢA *(Marghioalei care dă cărţile).* — Dă-mi două cărţi.
MARGHIOALA. — Eu schimb una.
SMĂRĂNDŢIŢA. — Eu trei!
(joacă
MARGHIOALA *(necăjită).* — Poftim!
SMĂRĂNDIŢA *(râzând).* — Ai intrat platcă! *(împarte repede cărţile după ce a dat Marghioalei să taie, şi*

Continuarea în pagina II-a

întorcând atuul). Iau asul de jos.
PIPIŢA. — Ajut.
AGLAIA.
MARGHIOALA
(lasă cărţile jos).
SMĂRĂNDITŢA. — Câte cărţi vrei?
PIPITA. —Una *(dând cărţile pe faţă)*. Am patru atale, cu as, popă.
SMĂRĂNDIŢA. — Ei, Doamne!
PIPIŢA *(veselă)*. — Gata eşti! *(la banii de jos)*.
SMĂRĂNDIŢA. — Cât am să pun?....
AGLAIA *(pe un ton plângător)*.—Şaisprezece leuşori...
PIPIŢA *(care face cărţile*. — Şi cu patru„ miza mea, — douăzeci la casă!
AGLAIA. — Douăzeci!.... Imi bate inima! Şi ce chioară lumină..... nu văd.
SMĂRĂNDIŢA. — Ia-ţi o lumânare.
AGLAIA *(se uită împrejur, se scoală, merge spre capul moartei şi pune mâna pe unul din cele două feşnice)*. Mă ierţi? Natalito, soro?.... *(vine cu sfeşnicul mare în mână)*.
MARGHIOALA *(Aglaiei)*. — Ce faci?...
AGLAIA *(se aşeză la locul ei, după ce a pus între ea şi Marghioala sfeşnicul mortuar)*. — Aşa are să vază şi Nataliţa mai bine...... *(se aşează şi privind)*. Ce-i atu?..... *(Se pleacă spre stânga)*. Coeur!.... Nu bat.
MARGHIOALA *(bătând cu pumnul în masă)*. — Eu
SMĂRĂNDIŢA. — Ajut.
(încep să joace enervate).
MARGHIOALA. — Iar ai intrat platcă!
SMĂRĂNDIŢA *(aruncând cărţile)*. — Cu dama valet, poftim! şi cu doi aşi străini.
PIPIŢA. — Se 'ntâmplă!.... de!
AGLAIA *(a strâns cărţile de pe masă şi le amestecă) apoi (împărţind cărţile îi tremură mâinile)*. — Douăzeci şi patru lei jos..... Mi se face inima cât un purice.... *(o pauză pentru a împărţi restul cărţilor, şi când să dea pe faţă atuul:* Dacă întorc asul?...
PIPIŢA *(râzând pătimaşă de câştig)*. — Poate dă Dumnezeu şi intri patruzeci şi opt!
AGLAIA *(întorcând atuul)*. — Asul!
SMĂRĂNDIŢA. — Il ei, aşa-i regula!
MARGHIOALA. — Ajut.
SMĂRĂNDIŢA. — Şi eu!
PIPIŢA *(necăjită că n'are nimic, aruncă cărţile)*.
AGLAIA *(păstrând numai asul şi schimbând trei cărţi)*. O-of!
SMĂRĂNDIŢA. — Care va să zică asul gol!... Ia seama.
MARGHIOALA. — Două!!
AGLAIA *(îi dă două cărţi)*.
SMĂRĂNDIŢA. — Una!.... Să văd pe unde ai să scoţi cămaşa?!
AGLAIA. — Pe unde ai s'o secoţi tu?....
(joacă toate trei).
PIPIŢA. — Nu văd!... *(se scoală, ia al doilea sfeşnic dela capul moartei şi-l pune între ea şi Aglaia)*.
AGLAIA *(veselă)*. — Iaca am scăpat!
SMĂRĂNDIŢA *(cu necaz)*. A-hă!
PIPIŢA *(în picioare)*. — Nu-i aşa, Aglăiţo, că răposata săraca! se uită la noi.
AGLAIA *(cu convingere)*. Ei!
PIPIŢA. — ca să vadă mai bine, i-am adus şi al patrulea sfeşnic.
MARGHIOALA. — Trec mâna! *(Dă pachetul cu cărţi Smărăndiţei şi pune miza ei pe masă)*.
SMĂRĂNDIŢA. — Dumnezeu s'o erte! Trec mâna.
PIPIŢA. *(Trecând pachetul cu cărţi Aglaei)*. — Şi eu!
AGLAIA. — Ei! *(Imbufnată pune pe masă miza ei!*.
MARGHIOALA *(Aglaei)*. — Să văz ce faci, dacă iar scoţi asul?
AGLAIA. — Iată, trec şi eu mâna ca să'l scoţi tu!
MARGHIOALA *(scrâşnind)*. — Aşa... hm!... Bine.... *(face cărţile)*.
PIPIŢA. — Iar s'a îngroşat miza!
AGLAIA *(răspicat)*. — Douăzeci şi patru!
SMĂRĂNDIŢA. — Douăzeci şi patru!
PIPIŢA *(Smărăndiţei)*. — Dacă intri: patruzeci şi opt!
SMĂRĂNDIŢA *(loveşte cu pumnul în masă în semn că bate)*.
PIPIŢA *(bate şi ea, arătând că ajută)*.
AGLAIA
MARGHIOLA
(aruncă cărţile).
PIPIŢA. — Da cu ce-ai bătut?
SMĂRĂNDIŢA. — Valetu în trei!
MARGHIOALA *(uitându-se în cărţile Smărăndiţei)*.— As, Rigă şi Damă.
TOLTIA. — Ei vezi!
SMĂRĂNDIŢA. — Ce să văd! Văz că aveţi un noroc porcesc.
MARGHIOALA *(arătând spre cosciug)*. — Pst! soro... nu te gândeşti?
SMĂRĂNDIŢA. — Vouă vi-i uşor să vorbiţi, că n'aţi intrat patru zeci şi opt ca mine!... *aruncă banii pe masă şi face cărţile)*. Ce să mă gândesc? Doar nu-s ca răposata să câştig totdeauna de par'car fi avut cărţi măsluite. *(a împărţit nervoasă cărţile, întoarce atuul şi strigă:)* bat!
AGLAIA. — Vai de mine ce faci!
SMĂRĂNDIŢA *(strigând)*. — Bat.
AGLAIA. — Cu popa de jos?
SMĂRĂNDIŢA. — Cu popa! *(la două cărţi, apoi Marghioalei care îi arată patru degete)*. Patru cărţi?... da, nu se ajută cu patru cărţi.
MARGHIOALA. — E riscul meu!
SMĂĂNDIŢA. — Profiţi că sunt în „deveină" şi mă iei ca din oală. *(joacă)*.
AGLAIA *(îmbufnată)*. — Păstrează-ţi sănătoasă oala!
SMĂRĂNDIŢA *(aruncând furioasă ultimele două cărţi din mână)*. — Na! iar am intrat!
MARGHIOALA *(desfăcând silabele)*. — O su-tă paatru! o su-tă pa-a-tru!
PIPIŢA. — Tae.
SMĂRĂNDIŢA *(la pachetul cu cărţi împinge cu arătătorul cărţile din mijloc le trage afară şi le pune deasupra)*.
AGLAIA *(încet Marghioalei)*. — Ce-ar mai râde Micşuneasca Dumnezeu s'o ierte.
SMĂRĂNDIŢA *(furioasă)*. — Micşuneasca.... Micşuneasca... Şi m'aţi pus să joc cu Micşuneasca în spate.
PIPIŢA. — Singură te-ai pus.
SMĂRĂNDIŢA. — Ce pus?... Ce pus?... Era locul tau, şi l'am luat pentru că te temeai...
MARGHIOLA. — Cine te-a pus să iei Popa de jos?...
SMĂRĂNDIŢA. — Aşa am vrut eu, ce te priveşte?
MARGHIOALA *(necăjită)*. De-o să joci tot aşa, ai să perzi şi pantalonii.
SMĂRĂNDIŢA. — Ce pantaloni?... Cari pantaloni?
PIPIŢA. — Sufleeţlule, nu te supăra...
SMĂRĂNDIŢA. — Cari pantaloni?...
PIPIŢA. — Te rog... în amintirea bietei răposate! *Ii strâge mâna. Şi iar joacă furioasă)*.
SMĂRĂNDIŢA *(furioasă)*. — Da ce am eu răposata?
PIPIŢA. — Pst!...
SMĂRĂNDIŢA *(furioasă)*. — O ştie tot târgul ce poamă a fost! doar n'o să ne ascundem după deget...
MARGHIOALA *(luându-i mâna)*. — Lasă, te rog...
PIPIŢA *(dându-i pachetul de cărţi*. — Tae!
SMĂRĂNDIŢA *tăindu-le, din nou împinge cărţile de la mijloc cu degetul)*. — Ia să văd, poate o să-mi tai ghinionul.
PIPIŢA *(împarte repede cărţile)*.
MARGHIOALA *(uitându-se la catafalc, oftează din greu)*. — O-of! *Işi face o cruce*.
SMĂRĂNDIŢA *(se întoarce, se uită la cosciug)*. — Nataliţa asta! Şi moartă măsluește cărţile...
PIPIŢA *(întorcând atuul)*. — Care!
AGLAIA
MARGHIOALA
(fac cu mâna că n'au cărţi).
SMĂRĂNDIŢA. — Bat.
PIPIŢA *(aruncă cărţile)*.
AGLAIA. — Ajut.
MARGHIOALA. — Ajut.
(Schimbă repede două, una şi trei cărţi)
SMĂRĂNDIŢA. — Popa damă şi as popă de pică. *(Pune cărţile pe masă)*. — Dacă n'aveţi trei atale, v'am pus!
AGLAIA. — N'ai nici un joc că'i caro atu.
SMĂRĂNDIŢA *(uluită)*. — Caro?... Dar eu credeam că'i coeur.
AGLAIA. — De ce nu iei seama?... Iar eşti platcă.
SMĂRĂNDIŢA *(ieşită din fire şi ştergându-şi fruntea)*. — Platcă!
MARGHIOALA *(priveşte din nou la moartă, oftează)*. O-of!... *(şi iar face o cruce)*.
AGLAIA *face cărţile)*.
SMĂRĂNDIŢA *(are un joc cumplit de fizionomie uitându-se la Marghioala, se 'ntoarce, priveşte din nou cosciugul şi iar se întoarce)*. — Aşa îmi trebue, dacă mi s'a pus chibiţ în spate!
AGLAIA *(protestând*. — Chibiţ! Răposata! Chibiţ? Iracandemine!
SMĂRĂNDIŢA. — Da, chibiţ! dracu s'o ia!
AGLAIA. — Ai putea să pui platca pe jumătate.
SMĂRĂNDIŢA. — Pun tot.
AGLAIA *(împărţind cărţile)*. — Vezi că...
SMĂRĂNDIŢA. — Pun tot, asta-i!
AGLAIA. — Dar?
SMĂRĂNDIŢA. — Bat!
PIPIŢA
AGLAIA
(Bat pe rând cu pumnul în masă în semn că ajută) (joacă furioase, pocnind cu mâna masa).
MADGHIOALA *(iar priveşte la moartă, cu un aer de răstignită)*. — Of!...
SMĂRĂNDIŢA *(sărind de pe scaun)*. — poftim bat-o pacostea s'o bată. *(aruncă cărţile.*
PIPIŢA *(Aglaei)*. — Şi tu ai intrat!
AGLAIA. — Dacă m'ai luat în furculiţă!
SMĂRĂNDIŢA *(Pipiţei)*. — Dă-mi înapoi locul... M'am săturat.
PIPIŢA. — Tu l'ai ales... Cum am început, aşa jucăm!
SMĂRĂNDIŢA *(înghite noduri furioasă, aruncă priviri ciudoase Pipiţei şi se aşează)*.
PIPIŢA *(socotind)*... — Patru zeci şi patru Aglăiţa.... opt zeci şi opt Smărăndiţa... Puneţi pe rând şi împărţiţi.
SMĂRĂNDIŢA *(furioasă)*. — Pun tot... tot... tot! De sufletul chibiţului! *(Aglaei)*. Şi tu să pui tot!... Cât s'a făcut?... O sută trei zeci şi doi!... Şi cu miza, o su-ută trei zeci şi şase! *(furioasă în vreme ce se fac cărţile şi se împart, arată spre Nataliţa)*. A umplut lumea cu mendrele ei... câte n'a mai învârtit la Societăţile de bine facere...
MARGHIOALA *(dojenitoare)*. — Ei, şi tu!
AGLAIA *(arătând spre Smărăndiţa)*. — Cam aşa...
SMĂRĂNDIŢA. — Fura şi oul de sub găină... i se lipeau banii săracilor de degete, de par'că le-ar fi avut unse cu clei....
AGLAIA. — Nu tocmai, tocmai, soro; da eu ştiu că odată, a încurcat aşa socotelile, că...
SMĂRĂNDIŢA... a pus toţi banii în buzunar... Iacă pe cine venerează oraşul!....
(A împărţit cărţile şi întoarce atuul).
MARGHIOLA *(privind către moartă*. — Popa de treflă.
SMĂRĂNDIŢA. — Il iau!
AGLAIA. — Vai de mine ce faci?
SMĂRĂNDIŢA. — E treaba ta? Il iau!
AGLAIA *(bate în masă în semn că ajută)*.
PIPIŢA. — O sută patruzeci jos... Maică Precistă!...
MARGHIOALA şi PIPIŢA. — *(Privesc consternate la jocul dintre Smărăndiţa şi Aglaia)*.
SMĂRĂNDIŢA *(cu un strigăt*. — U-u-f! *(sărind de pe scaun)*. Asta-mi trebuia... *(înebunită)*. Cine m'a pus să joc cu moarta asta în spate?
MARGHIOALA. — Da, ce-i de vină Micşuneasca, Dumnezeu s-o ierte!
PIPIŢA *umplându-i-se gura de bucurie)*. — Do-uă-sute optzeci...
AGLAIA. — Pune măcar acu pe jumătate.
SMĂRĂNDIŢA *(ţipând)*. — Put tot... tot!... *se aşează înbufnată pe scaun)*.
PIPIŢA *a împărţit cărţile)*.
AGLAIA. — Bat... *(priveşte împrejur)*. Cine ajută?... *(toate trei tac. Ea atunci aruncă cărţile şi trage la ea banii de jos*.
SMĂRĂNDIŢA. — *(Se uită cu jind la banii ei cari se duc şi priveşte din nou furioasă spre catafalc şi face un gest pe deasupra umărului, spre moartă)*. Mi-aşi pune mâna în foc că ne-a tras pe sfoară.
AGLAIA. — Ei, ei!
SMĂRĂNDIŢA. — Ce ei, ei?...! o ştim noi!
PIPIŢA *loveşte cu degetul în masă în semn că bate)*.
AGLAIA. — (Ajută).
SMĂRĂNDIŢA *(cu coatele pe masă şi cu bărbia sprijinită în pumni)*. — O ştie Dumnezeu! că avea plină gura de minciuni.
AGLAIA *(Pipiţei)*. — Eşti platcăă!
PIPIŢA. — Uf!... *face un gest desperat deasupra mesei, azvârlind cărţile şi ciudoasă priveşte la rândul ei spre catafalc)*.
SMĂRĂNDIŢA. — Toată viaţa şi-a frecat umerii goi sub nasul bărbaţilor... S'a tăvălit şi cu un ministru ca să fie prefectoriţă.
PIPIŢA. — A, ha!
SMĂRĂNDIŢA. — Şi cum mai ciupea parale. Turtureanu pentru bijuterii, Smântânescu pentru lingerie, Şmilerzon pentru dantelării şi blănuri, — numai Ciupercescu bietul, amant de coeur pe gratis!... *(uitânpdu-se în cărţi)*. Pas!....
AGLAIA. — Iaca bat!...
(joacă cu Marghioala)
PIPIŢA. — Par'că o văd cu rochia ei cea verde, făcută la Bucureşti; „Nu m'a costat mai nimica, am făcut-o în casă!" Amanţii să trăiască!...
AGLAIA *(răspunzând Smărănditei şi trăgând banii la ea)*. — Ce are aface?... că doar nu ne naştem uşi de biserică!
PIPIŢA. — Lasă n'o mai apăra.
SMĂRĂNDIŢA. — La pai-sprezece ani a fugit c'un terchea-bechea... Părinţii, cu dare de mână, înăbuşiră scandalul, şi iat-o din nou fată mare!
PIPIŢA. — Absolut adevărat!
SMĂRĂNDIŢA *(dând cu cărţile Marghioalei)*.— Tae!
MARGHIOALA *(Pipiţei)*.—Zău, să vorbim de altceva.
PIPIŢA. — Ba nu.. ba nu! că adevărurile se spun ca să se ştie!
SMĂRĂNDIŢA *(întorcând atuul)*. — Bat!
AGLAIA. — Cu dama?
MARGHIOALA *(dând cărţile pe faţă)*. — Eu am as popă-valet şi as străin... Eşti platcă!
SMĂRĂNDIŢA *(aruncă cărţile, priveşte spre catafalc, furioasă)*.
PIPIŢA. — *(Ia cărţile şi începe să le facă)*.
SMĂRĂNDIŢA *(plătindu-şi platca pe masă*. — Şi-au năvălit-o nătărăii, pentru zestrea ei mare... Fecioara cârpită şi-a ales unul moţat, şi, n'a trecut nici două luni, şi 'ntr'o noapte, în lipsa bărbatului, plesni un iubit al ei, la ea în iatac, de dambla,—aşa că l-au scos slugile din casă şi l-a găsit lumea, a doua zi, sub un gard.
AGLAIA. — Nu, zău! e păcat să vorbim de aiestea.....
SMĂRĂNDIŢA. — O aperi pentru că eşti şi tu o... o...
AGLAIA *(sărind)*. — Ce? Ce, o?...
SMĂRĂNDIŢA. — O căţea, adică ai fost, — că acum nu se mai uită nimeni la tine!
MARGHIOALA. — Spurci priveghiul, Smărăndiţo.
SMĂRĂNDIŢA. — Ce priveghi? Ha! îl ţii partea pentru că şi tu te-ai tăvălit în toate hotelurile....
AGLAIA *(urlând)*. — Poftim! are curajul!
MARGHIOALA. — Papugioaico!
SMĂRĂNDIŢA *(Marghioalei*. — Cocotă ieşită la pensie!...
PIPIŢA *(intervenind*. — Da liniştiţi-vă...
MARGHIOALA. — Ptiu! să-ţi fie ruşine!
AGLAIA *(Smărăndiţei)*. — Am să te învăţ eu.
SMĂRĂNDIŢA. — Pe mine?
MARGHIOALA, AGLAIA, SMĂRĂNDIŢA, *(strigând toate trei deodată)*. — Am să-ţi scot ochii... căţea.... O să te sçarmăn! *(strigă înainte, aşa că nu se mai aude nimic, şi se trage de coc)*. Parşiv-o! Ptiu! Na! na!
PIPIŢA. — Iracande mine!
(Bătându-se răstoarnă masa iar cărţile şi banii cad pe jos, odată cu sfeşnicele. Trase de sfoară, manechinele Preotului şi Dascălului se scoală în picioare).
Moarta se ridică şi ea în cosciug.

CORTINA

Ni's mâinile ca două albe flori

Ni 's mâinile ca două albe flori
Ce 'ntredeschid corolele în zori;

Şi cer,
Beteala razelor stinghere dela cer,
Să ţeasă visul blond din stropi de rouă
Şi picurii de-argint să ni-i reverse nouă.

Şi cum se-ating cu 'nfiorări de dor,
Ispita lor ne prinde ca 'n inele,
De pietre preţioase şi de aur grele,
Şi ne cuprind simţirile într'un fior....

Când tu mă vrei aproape lângă tine,
Pe gingaşele lor petale,
Pentru cine-s zâmbetele-acestea, pentru cine,
Se scutură polenul dragostei tale?

De ce obrajii tăi au o neaşteptată paloare,
Când îmi dărui parfumul mângâierilor repezi, de dor;
De ce nădejdea lor e-atât de vagă şi bizară
Ca un subtil parfum de floare rară?

Indoelnic era tainicul gând palidul vis;
Dar ne-am răcorit în apa fântânilor,
Şi îmbătaţi de murmur de izvor,
Am prins în cupa mâinilor fior.

Eternii stropi de apă vie şi de dor.
Când fruntea ta ca marmura îţi reazimu,
Pe sânu-mi, cu aroma caldă a unei azimi,
Ni's mâinile ca două albe flori,
Care-şi închid corolele.... să le deschidă 'n zori.

Cântecul de demult

Imi deapăn gândul trist. De-aceea îţi scriu;
Deşi ştiu, că n'ai să-mi faci un semn să viu,—
Cum mă chemai
In serile de Mai,
Şi 'n nopţile târzii, cu dor de vară,
In care visele de-argint ne 'ntraripară.

Te-aştept de mult. Viaţa curge amară;
Şi dacă 'ţi mai trimet un gând de seară,
E, că pe-aripa lui se frâng
Nădejdiile care le strâng
Dintr'un trecut ce nu mai are crez în mine,
Decât iubirea luminoasă pentru tine.

O! de-ai şti tu, cum se destramă viaţa mea,
Ai pune-o luminiţă aprinsă 'n ea,
Să-mi risipească visul rău;
Să simt asupră-mi ochiul tău,
Oprindu-şi dulcea lui văpaie intr o rază,
Ce lin pe inimă-mi se-aşează.

Să simt că lumea se preschimbă pentru noi
Intr'un decor de basm în care suntem amândoi; —
Copii, sub cerul de minuni, —
Lipsiţi de patimi, drepţi şi buni.
Dar, poate resturile sorţii 's ne 'ntrecute.
Zadarnic, leg prezentul trist, de clipele trecute.

Rămân cu gândul dus. Un vis.... Un gând....
Tu n'ai să ştii de ce-mi-e sufletul flămând,
De ce-mi tresare inima,
De ce scânteie lacrima
Pe genele de plânset ude, când ascult
In ritmul inimii sunând, un cântec de demult.

MARIA HINNA

Muzică de primăvară

de ROMULUS DIANU

Lin, lin, pluteau în camera curată
Miresme de tăcere şi răcoare.
Petalele în linişte înceată
Pluteau în val de albă aiurare...

Ferestrele deschise luminos,
Au absorbit din aer Primăvara,
Intinsă pe covorul moale, jos,
Cântă suav, mai palidă ca ceara:

— „Hai să ne spânzurăm de pomul înflorit
Şi îngheţaţi ca piatra într'o noapte,
Vom aiuri pe funii, visând că am trăit,
Şi liniştea, ca puful piersicei necoapte,
Noi tot mai grea o vom simţi încet,
Pe buze 'nvineţite cum apasă
Ca pilitura fierului pe un magnet...

S'or face negre buzele de vânt,
Şi vom simţi cum ne pătrunde 'n carne
Mirosul ascuţit şi proaspăt de pământ..

Vom aştepta a ploilor venire,
Şi-om putrezi în grea dumnezeire,

In seva rece, anul viitor,
Voiu germina perpetuând acelaş EU
Mă voiu scălda în cerul fără nor
Să simt fluidul rece-al sufletului meu.

Iar tu, de visul legănării aiurit,
Crezând că încă suntem amândoi,
Te vei apropia cu vremea de Sfârşit
Şi 'n toamna cenuşie de mocnite ploi,
Vei putrezi cu frunzele 'n noroi.....

Şi-atunci, un altul se va spânzura
De pomul cel nutrit din seva mea.

Când gr... tatea noastră va 'ntinde funia pe ram,
De-afară, melancolici, vom privi prin geam
Cum pe covor petalele s'or aşeza,
Şi-or căpuşi încet, încet odată
Cu linişte, ca să înbălsămeze
Infrăgezită, sănătatea ta......

Pustiu

de T. ULMU

Sta lângă sobă. Singur. Lampa stinsă. In colțuri tăcerea curgea de undeva, din necunoscut. Suvițe de lumină țâșneau din jar și se topeau ușor, nevăzut, în umbră. Câte un suspin de lemn ud se înălța sfios. Părea apoi că se întinde pe suvița de lumină, se pierde în gol, și deodată — o simfonie, plutea pentru o clipă în odae. Suspinul se împletea cu tăcerea — și atunci Petre nu mai știa dacă sufletul lui aude tăcerea sau plânsul lemnelor.

Ochii îi alunecară în spre unghere. Ce se petrecea acolo? Dădu din cap. Iși cuprinse obrajii cu palmele. Brusc, i se păru că în fața lui stă un pitic urât.

Zâmbi. Gândul lui propriu, îl întreba de ce l'a părăsit...

Da! Ce se petrecea acolo, în colțuri?... Se sculă.

Atinse butonul electric. Incremeni; oare ?...

Strânse sălbatec din fălci. Vointa îi năvăli în puhoiae; întoarse butonul. Lumina se revărsă din belșug. In colțuri — nimeni. Petre învârti nervos, butonul îndărăt. Lumina suptă — întunerecul fu iarăși stăpân.

De câtva timp Petre numai putea să doarmă. Noaptea auzea cum cădeau tinichele după acoperișuri. Tortura îl încleștase.

Un prieten, doi, pe care-i avea, nu erau aici. In orășelul în care se năpăstuise pentru liniște, n'avea pe nimeni și nimic cu ce să sfărâme clipele. Cărți nu putea să citească. Și de ce tocmai în timpul acesta — nu știa. Nici nu încerca să afle. Bătuse unu.

Afară o noapte de catran. Așa de groaznic se prăvăleau norii pântecoși și așa de fulgerător, că dacă ai fi ascultat atent, ai fi auzit un șuer lugubru.

Petre își mușcă un deget.

— Ce am? Ce vreau?

I se păru că undeva, în adâncul ființei lui, o urmă creștea uriașă din zi în zi. Și pe marginea urnei aceleia, o putere titanică îl apleca mereu, mereu...

...să audă cum auie golul vânzolindu-se, scobind...

Se cutremură. Un val mic de încrețire îi sbârci pentru un moment, pielea. Inchise ochii. Incelștă dinții. Așteptă.

Focul murea. Jărăgaiul strălucea blând. Și clipă după clipă — picurau monoton, uniform.

Vântul oftă. Și iarăși liniște. Doar țârâitul ploii. Dar atât se obișnuise cu el, încât Petre îl semuia cu liniștea.

Și deodată urechea lui prinse un sunet nedeslușit, ceva care nu mai semăna a liniște și care, se ridica încet de jos, din adânc.

Deschise ochii. Rămas ațintit. Un scârțiit mătăsos, fin, se înfiripa mai clar în odaie, în apropierea lui.

Se prăbuși pe pardosea. Lipi urechea; înăbușit, stins, cariul rodea lemnul...

Lui Petre i se păru că minusculul sunet se toarce, într'un fir ascuțit de oțel, care se înalță din adâncul podelii și îi străpunge inima. Cu o sforțare dureroasă, putu să se scoale. Când fu în picioare, simți în piept o împunsătură.

— Nu mai pot!

Ascultă. O cadră trosni înfiorător....

Petre țipă scurt, își înfundă pălăria pe cap, își târși paltonul după el și se precipită în întunerecul de afară.

II

Vânt furios. Sârmele se sgâlțîiau bizar; felinarele aci se aprindeau, aci se stingeau. Șerpi de foc păreau că joacă pe fondul de păcură al nopții prăpăstioase.

Ploua mărunt și des. Ulițele pline de noroi și apă. Câte o tinichea desprinsă într'o parte, se isbea de acoperiș sunând a pustiu. Și pustiul răsuna pe străzi, ca prin niște ganguri....

Petre călca orbește. Pălăria îl apăsa pe cap. Era grea de apă. Dar îi făcea bine. Ii răcorea fruntea și gândurile.

La un colț un mănunchiu de săgeți îi svâcniră în față; vântul se juca.

Rămase țintuit sub un castan la câțiva pași de felinar. Locul mai ferit, ascultă. Vântul urla. Din depărtări, tinicheaua își trimitea refrenul....

Umezeala îl pătrunse. Simțea cum mușcă din el, cum își începe măcinatul ei adânc, nevăzut asemenea cu al caselor și al lucrurilor din jurul lui.

A stat așa mult. Cât?—nu-și dădea seama. Timpul se topise în abisul nopții aceleia negre. Cadențat a început să meargă. Pașii isbeau sec trotuarul. Pustiul tremură, și se rostogoli iarăși ca o cascadă, în urna din adâncul lui....

Se gândi mult, mult—mergând nepăsător pe străzi. Șuera romanțe învechite și părea că urmărește ceva. Se oprea câte odată cu fața spre vânt. In jurul lui vijelia se frământa sălbatecă, felinare mureau, acoperișuri se prăbușeau, biciul ploii îl plesnea peste ochi, copaci goi vâjiau înfiorător, pale de vânt se'nvorburau hohotind....

Intr'o seară prietenii negăsindu-l pe Petre nicăeri, l'au căutat acasă. Când să urce pragul, o muzică stranie, sfâșietor de tristă le năpădi auzul. Au împins ușa.

In mijlocul odăiței locul liber; de margini manechine cu chipul de ceară în doliu. Lumânări risipite aruncau dungi palide, care făceau fețele mai cadaverice. Și un miros de aer îmbâcsit, închis, de cameră în care s'a sfârșit un tuberculos....

In fund de tot Petre cu ochii în văgăuni, vânăt, cu obrajii supți și buzele ca de vișină, cânta la vioară. Zâmbea dulce, chinuitor.

Cânta o arie cu totul nouă, plăsmuită de el, dureros de subtilă, care te pătrundea ca o apă.

Când își văzu prietenii, nu se clinti. Arătă doar spre manechine și arcușul lui se plimbă înainte pe coarde, voluptos și intens.

III

Prietene,

Mai mult ca oricând, vin să repet în fața ta atât de banalul refren: ce ciudată e adesea viața!

Ți-aduci aminte? Sunt peste două decenii de când amândoi am fost martori la o stranie întâmplare. Aproape că am uitat-o. Arar câte o adiere de tristețe venea să ne înmoae ghiața pe care vremea are grijă să o aștearnă peste tainița sfletului; arar când rămâneam singuri în după amiazi însorite, savurând amintirile sub prunii tăi cu poama brumată și parfumată—câte un gând mai sbura și spre nefericitul nostru prieten... Bietul Petre! Știi seara în care l-am găsit cântând la vioară; și părerea doctorilor; și urmarea! Cum a fost internat și mai ales boala lui; un semn de întrebare pentru cei mai buni specialiști. Blândețea și liniștea, nici o urmă de boală fizică—toate păreau semne de repede îndreptare. Și de odată muțenia plină de taină și ultimile lui cuvinte: ce-au oamenii cu mine? Dece nu mă lăsați în pace?—Apoi neașteptata evadare.

Cât am alergat amândoi? Câte cercetări din partea familiei? Degeaba! Am plecat capul sub plumbul destinului și a rămas să ducem povara amintirii celui mai dulce prieten pe care l-am avut vreodată, și a unei valori în care zăcea aur, aur masiv și fără zgură....

Prietene,

Viața ne-a împins pe fiecare în matca în care trebuia să săpăm, să ne scrijelăm, să găsim tristețea ca și bucuria—potirul de crin alb, ca și vipera vânătă de venin.

Și ani după ani s'au scurs—și icoana lui se adâncea în umbră.... Când iată, îmi fu dat ca acum de curând, o împrejurare să facă nenorocirea lui iarăși vie.

Pe toamnă, știi, plănuisem să petrecem câteva săptămâni la Tudor, la vie. Anul acesta era rândul culesului de struguri la Segarcea, la el. Tu n'ai putut să iei parte din cauza îmbolnăvirei fetiței.

Am plecat neastâmpărat ca un copil. Da, ca un copil; căci am rămas și azi ca și eri —acelaș—în fața anumitor plăsmuiri.

Să-ți mai spun drumul, primirea și bucuria noastră gâlcevitoare? Nu! Destul că pe zi ce trece mă dumiresc tot mai mult.

Prietene; vrei să guști toată poezia toamnei? Apoi vino pe plaiurile oltenești!

Stam în gura bordeiului, pe lutul bun și cald încă și priveam așa hăt! departe.... până'n fundul zărilor.

Noaptea aburea neagră peste depărtări. Și atunci începeau să hăue par'că toate acele întinderi nesfârșite; sunete neînțelese pluteau în văzduh și tot pustiul nopților de toamnă bogată, fremăta pe șesurile acelea pe care doar cu mintea le vedeai înecându-se în năslabii Dunării..

Au șesurile acestea oltenești pe care am crescut, un farmec care te covârșește! Unde întorci ochii, numai vii și porumbi uriași prin care s'au petrecut și se petrec încă, întâmplări năprasnice. Spunea mama cum ieșeau din porumbiștile acestea mătăhale de olteni dârji—care goneau până la Dunăre pe cai mărunți treceau apa noaptea pe burdufe și vârau în sperieți pe tâlharii dela Dii; iar când luceafărul se topea în albul vioriu al zorilor—tainițile adâncurilor le oploșea vlaga istovită și bogățiile îmbelșugate....

Ca după obiceiu, într'una din nopți, făcusem focul și ne tolănisem în capul viei. Cucoanele dormeau înăuntru. Femei!....

Era măi Radule o lună dumnezeiască! Am potolit flacăra în grabă, oprind numai jărăgaiul pentru încălzit și copt porumb.

Golurile din jurul nostru încremeniseră. Toată întinderea părea o baie de aur. Vedeai și paiul pe potecă, iar bobițele strugurilor înrourate, sticleau ca niște purcoi de sidef—grei și pofticioși. Ți se părea că acu, acu tipsia lunii cade spărgându-se în țăndări de aur, așa de clar, deviu, și de aproape ardea.....

Și atunci un zdrăngănit de strune mă izbi. Incet, apoi mai deslușit, o scripcă se auzi pe undeva.... Nu voi uita clipa aceia până la moarte! Valsul, valsul pe care l'a cântat Petre în noaptea aceea nenorocită, plutea, se înfiripa se tânguia lângă mine. Numai știam decât atâta: că înebunisem și că visurile mele le vedeam, le trăiam aevea. Și aș fi rămas așa pietrificată dacă la un zgomot de foșnete Tudor nu m'ar fi tras de mânecă șoptindu-mi ceva și arătându-mi o umbră care se contura tot mai sigur. Atunci am plâns Radule, încet, încet, dar adânc.... Nu, nu era nici un vis! Umbra era vierul tainic și trecut de țicnit care toată ziua nu se arăta și care foarte harnic și credincios trăia tăcut și singuratic.... Și a pășit pe lângă noi și a mers mai departe, în susul viei, cântând mereu și cu ochii în lună....

Negreșit am căutat dea doua zi să am lămuriri.

Acum vre-o trei ani a venit la Tudor un biet prăpădit cu o scripcă într'un sac—și s'a rugat să'l ia păzitor la vie. Era în așa hal, că prietenul nostru l'a primit de milă. Vierul e tare de credință. Numai că destul de ciudat. Nici când cere mâncare sau bani, nu vorbește. Face semne și s'a învățat cu el.

Noaptea însă umblă prin vie și cântă din scripcă o arie, una singură. Câte odată, mai ales când plouă,— e neliniștit și trage cu o sâneață veche de tot, așa, în vînt. In urmă intră în bordei, potolit.

Am căutat să vorbesc cu el. M'am uitat adânc și mult în ochii lui, i-am spus numele meu, al tău; l-am luat vioara, i-am recunnoscut-o. Radule vierul e Petre!! El însă n'a făcut alt-ceva, decât a lăsat fruntea pe umărul meu și a stat așa mult timp. Târziu, a scos două trei vorbe, oftând:

— Hei! Cântecul pustiului.....

Și pe urmă s'a dus sub covercă și n'a mai fost chip să-l fac să vorbească. Privea în jos întunecat.

Cum se schimbase! Și ce barbă păduratecă îi străjuia fața! Numai ochii, ochii lui frumoși și blânzi erau aproape aceiași; aproape, căci sferința îi încărcase cu luciri stranii.

Am așteptat iarăș să vie noaptea. Stam tot în capul viei. Și din nou aria aceia chiudată se înănlță în jurul meu. Dar avea în noaptea aeeasta o cascadă de note, o înfiorare de tristețe când cobora, că fără voe n'au pătruns presimțiri. Cântarea tremura tot mai sfâșietoare, când mi s'a părut că aud un suspin. Dar el n'a mai trecut pe lângă noi....

Și'n dimineața următoare, nu l'am mai găsit; golurile adânci din jurul nostru îl înghițiseră....

Unde o fi? Ce taină care îngrozește, fâlfâie din aripi nevăzute lângă el?

Toamna e pe ducă și iarna iarăși va veni, cu pocnete de obioane și șuerări înfiorătoare în spuza sobei...

Prietene, sunt tristeți adânci care zac în noi năruite de mult și neștiute. Acum înțeleg mai bine, glasul pasărilor — toamna.....

Al tău
Toma.

1932, Craiova.

Grădina surâde...

Grădina surâde sub farmec de soare
Și viața palpită din nou în grădină,
O cupă de aur e fiece floare
Și fiece flutur un fulg de lumină.

E cântec și larmă sub vastă cupolă,
Bondarii înalță în aer motoare,
Albina își face hamac din corolă
Iar mierea răstoarnă potirul de floare...

Pe morgini de-alee stau rozele pale
Și fiece tufă e-o albă cascadă:
La vânt avalanșa de blonde petale
Pornește și cade în fulgi de zăpadă.

O! Splendide roze... Ce tainică daltă
Ce mână măiastră v'a dat zămislire?...
In albe buchete vă strâng laolaltă
Și 'n brațe, ofrandă, vă port spre iubire...

Și iat-o cum vine... E-așa de ușoară
Că parcă plutește când merge agale
Un nimb de lumină divin o 'nconjoară
In ochi poartă raze și 'n plete petale!

Sub pasul ei ritmic nisipu 'nflorește
Când ea se ivește zâmbind ca din basme,
Din fiece creangă un tril isbucnește,
Din fiece floare un val de miresme...

Dar unde-i cascada și-albastra ogivă
Și vasta cupolă cu nori de dantele?
Nu-i roză 'n grădină să-ți stea împotrivă
Stăpâna gândirei și-a viselor mele!

MIRCEA RĂDULESCU

Originea lui V. Alecsandri

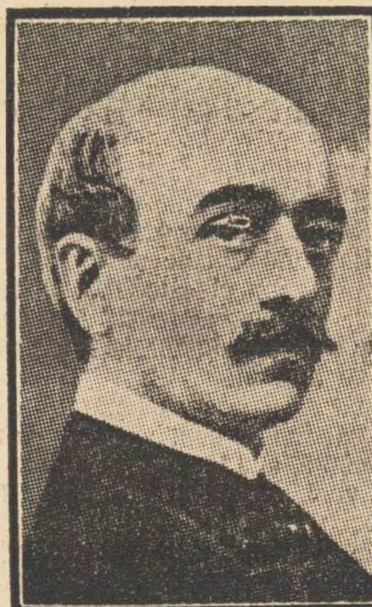
Cu privire la articolul d-lui Sanielevici, apărut în unul din numerile trecute, primim această scrisoare din partea d-lui I. Sân-Giorgiu, autor dramatic, directorul Teatrului Popular și conferențiar la facultatea de litere din București:

Domnule Director,

D. H. Sanielevici a publicat în „Adevărul Literar" un articol despre originea lui Vasile Alecsandri, în care își propune să lămurească controversa privitoare la această origine. D-sa discutând mai multe documente din trecut pune și o seamă de chestiuni, la care așteaptă răspuns dela rudele poetului sau dela cercetătorii literari.

La una din întrebările d-lui Sanielevici, prin care caută să sprijine originea evreiască a lui Alecsandri, aș putea da oareșicare lămuriri.

D. Sanielevici se întreabă cu cine și-a măritat surorile Vasile Mihail Alecsandri, tatăl poetului, căutând să arate că Vasile Mihai fiind evreu ar fi ascuns poetului soarta surorilor sale.

V. Alecsandri

Toată lumea în Moldova știe că Alecsandri era înrudit cu familia boerească Brănișteanu. Bunica mea, doamna Maria Stroici, azi în vârstă de 90 de ani, ea însăși o descendentă din Brănișteni, și deci rudă prin alianță cu Alecsandri, mi-a povestit zilele acestea că l'a cunoscut pe poetul Vasile Alecsandri chiar în casa mătușei sale, Catinca Brănișteanu, care era în acelaș timp și mătușa poetului. După povestirea bunicei mele, Catinca sora lui Vasile Mihail Alecsandri s'a căsătorit cu Iordache Brănișteanu având ca fiu pe Iancu Brănișteanu, care a lăsat moștenirea de care pomenește d. Sanielevici în articolul său. O soră a lui Iordache Brănișteanu — care s'a căsătorit cu Catinca Alecsandri —, Marioara Brănișteanu, este bunica bunicei mele. Marioara Brănișteanu s'a căsătorit cu Constantin Pisosky. Fiica acestuia, Catinca Pisoscky, s'a căsătorit cu Codrescu, iar fiica acestora este bunica mea, Maria Stroici.

Din această filiațiune se vede că Vasile Mihail Alecsandri și-a măritat sora cu un mare boer moldovean și că dacă ea ar fi fost evreică, și încă fată de făinar din Botoșani sau Iași, cu toate accidentele posibile de această natură, căsătoria s'ar fi făcut cu greu. Căci este cunoscut tradiționalismul și conservatorismul boerilor botoșeneni pentru cari o mesalianță de acest soiu nu poate trece chiar fără a produs cel puțin oarecare vâlvă în familie.

Bunica mea mi-a povestit că asertiunea privitoare la originea evreiască a lui Alecsandri, a fost considerată pe atunci ca o intrigă de prost gust.

Rugându-vă să dați publicității aceste rânduri, vă rog să primiți salutările mele cordiale.

ION SÂN-GIORGIU

29 Aprilie 1925.

Ada-Kaleh

România nu are insule locuite. Insula Șerpilor, pe care o stăpânim dela 1878, nu a ajuns încă să-și mărească populația mai mult de 7 sau 8 locuitori. Vreo trei turci cari întrețin farul Comisiei Europene a Dunărei și alți trei, patru soldați de marină, care înalță și coboară zilnic steagul tricolor ca să arate navigatorilor că blocul acela de piatră din mijlocul mărei e pământ românesc.. Niciunul din guvernele cari s'au perindat în curs de vreo 47 de ani nu a găsit un chip de utilizare a acestei singure insule pe care o stăpânim în Marea Neagră.

S'a vorbit de multe ori despre un sanatoriu maritim, despre o închisoare, despre un post de pescărie și cultură a stridiilor și midiilor, despre o stație de știinte naturale, dar până acum nu s'a făcut nimic. Marina numai trimite acolo câțiva soldați dintre cei debili sau pungași. După câteva luni de cură de ozon și singurătate unii se întorc sănătoși și ceilalți pocăiți.

Afară de marile insule dintre brațele Dunărei care formează delta, toate celelalte numeroase ostroave ale Dunării sunt pustii, nu au așezări omenești; veșnic supuse inundațiilor, acoperite cu nesfârșite păduri de sălcii, nu au decât colibe de pescari și păzitori de vite. Numai Ada-Kaleh **(Insula fortăreței)**, în stăpânirea cărei am intrat după războiul mondial, are așezări temeinice și foarte vechi, de populație otomană.

De pe puntea vaporului, care urcă fluviul luptând cu năprasnicul curent din canalul Porților de fer, se zărește spre malul românesc pete albe și roșii în decorul verde al unei bogate vegetații. Casele mici, albe, apar printre zidurile cetății ruinate. Pe deasupra insulei se vede, prin deschizătura văei Cernei, măreața alee de plopi piramidali până la poalele muntelui Alion. Acolo e Capela Coroanei. Locul unde a fost îngropată Coroana Sf. Ștefan, în timpul revoluției dela 1848 de către capii revoluționari unguri cari au trecut în Serbia.

Turcii, cari în războaele duse împotriva austriacilor, ajunsese până la Viena, își transformase insula Ada-Kaleh într'o cetate, deasupra Porților de fier **(Demir Kapu)** — santinelă înaintată a imperiului otoman. După retragerea trupelor din Serbia insula aceasta turcească rămâne complect izolată, ca o oază musulmană între cele trei țări creștine: România, Serbia și Ungaria.

Câteva secole în șir a fost disputat acest peticuț de pământ de către Turci și Nemți. Primele fortificații făcute în insulă se atribue geniului militar a lui Ioan Corvin de Hunyade — românul cu care se laudă Ungurii deși era, după cum spune Heliade, fiul lui Voicu Botea, boer din vechea familie a Dăneștilor. Fortăreața după regulele artei fu ridicată în insulă de Austriaci sub împăratul Leopold al IV-lea.

După căderea Belgradului cade și insula în mâinile Turcilor, cari adăugară bisericei creștine — ce fusese o capelă a franciscanilor — un minaret trnsformând-o în moschee 1). Pe la 1716, ca să apere insula împotriva Austriacilor, garnizoana turcă a fost întărită cu o trupă de 3000 Munteni sub comanda lui Ienachi Rosseti 2).

După moartea vizirului Ali, Turcii se retrag la Cladova și Muntenii la Severin, iar insula este ocupată de Austriaci.

Turcii asediază cetatea dar nu o pot lua din mâinile Austriacilor multă vreme. Garnizoana rămasă fără provizii nu mai poate rezista și se hotărăște într'un târziu să se predea. Vizirul, beat de bucurie, dete ordin a îmbrăca pe generalul austriac cu caftan zicându-i: „Aferim! slugă bună și credincioasă, măcar de s'ar afla un om drept și harnic ca tine și în împărăția noastră; cu atât de puțină oaste ai stat și te-ai bătut atâta vreme cu atâta putere". 3).

Prin 1815, garnizoana turcă, sub pretext că nu i se dă și ei proviziuni ca celei din Vidin, ieși și ocupă județele Severin și Gorj, schimbând autortățile, adunând provizii și cărându-le în insulă. Aveau intenția să meargă și să jcfuiască Craiova. Ioan Caragea se plânse pașilor din Vidin și Rahova. Mai în toți anii Oltenia, ca și creștinii de pe ambele maluri ale Dunării, aveau a suferi din partea acestei nedisciplinate garnizoane, pe care nici Turcia nu o putea înfrâna 4).

Pe timpul revoluției dela 1848, insula servi ca închisoare pentru câteva zile, la cei 17 Români, elita patrioților ce făcuseră revoluția în Muntenia. Guvernul turc punând mâna pe ei în lagărul dela Cotroceni, îi trimise prin Giurgiu pe Dunăre, cu un vas de război cu pânze, spre a fi internați la Semlin. Dar ei reușiră să se refugieze pe teritoriul austriac 5).

Prin tratatul dela San-Stefano, insula trebuia să fie evacuată de Turcia și cetatea rasă. Austriacii însă o ocupară la 1878 sub pretextul de a nu fi ocupată de trupele rusești 6).

O mică garnizoană se instalase aci lăsând pașnicei populații otomane anumite privilegii. Sultanul Abdul Hamid își mai aducea uneori aminte de acești supuși îndepărtați, cari formau cel mai înaintat post al semilunei spre Occident. In geamie se vede și azi un superb covor de Persia de o mărime rară, trimis ca dar din partea Sultanului.

Zidurile cetăței se mențin în parte și merită a fi vizitate cu mult interes instructiv. Casele mici dar curate se înșiră dealungul câtorva ulițe strâmte dând înfățișarea unui adevărat colț de orășel oriental, cu obișnuitele cafenele în care găsești din belșug tutun, cafea și rahat-lucum. O vegetație bogată, flori și fructe peste tot, îți încântă ochii unele colțuri de peisagiu fermecător de pitoresc.

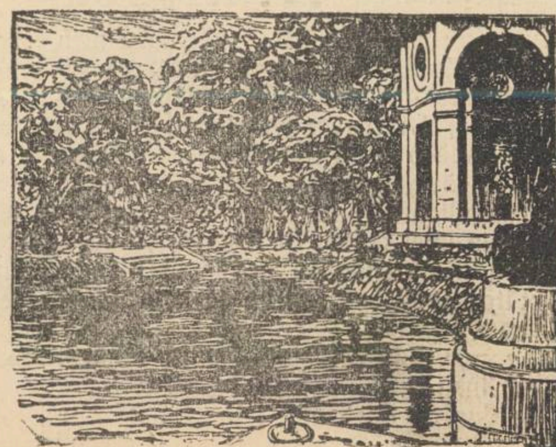
Populația turcă, simpatică și calmă, primește cu mare mulțumire vizitele musafirilor de câteva ore. Bieții locuitori necăjiți de sărăcie se plâng cerând necontenit să li se dea un mijloc de trai prin muncă; să facă regia tutunurilor o sucursală, ori să se instaleze un atelier de țesătorie. Populația dela 700 de locuitori s'a redus la 250, mulți emigrează în orașele industriale din Banat.

In zadar s'au plâns, au cerut și au bătut la toate ușile, până azi nu s'a făcut nimic. Deși în insulă au continuu vizite mari, și musafiri puternici au băut multe cafele, au fumat multe țigări și au mâncat o mare cantitate de rahat-lucum, cu care i-au cinstit bieții locuitori turci primind în schimb numeroase și sigure promisiuni.

Dar... adesea marii musafiri uită... și... întotdeauna bietul turc plătește.

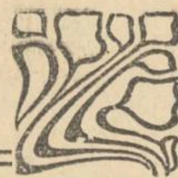
JEAN BART.

1) Bolintineanu.
2) Șincai. Istoria Bălăcenească.
3) Ion Neculcea. Letop. Mold.
4) Dionisie Eclisiarhul.
5) Bolintineanu.
6) Colonel Drăghicescu. Dunărea și Coastele Mărei

LITERATURA STRAINA

Paula

de MATILDE SERAO

Jean prinse mâinile Paulei, care i le întinse cu un surâs, şi privind-o în adâncul ochilor, îi zise:

— „Te iubesc...

— „Nu trebuie să mă iubeşti, murmură ea fără să se turbure, însă tot surâzând.

— „De ce?

— „Pentrucă sunt măritată, răspunse ea cu căldură.

— „Ei şi?!"

Ochii lui Jean — de-un albastru umbrit, — avură o privire de patimă. Tânăra femeie sta în picioare în faţa lui, fără să arate nici cea mai mică emoţie, zâmbind într'una, împurpurată, cu braţele ei albe, ce păreau mai albe sub dantela mânecelor. Pe dantela neagră, pe pielea strălucitoare, lunecau brăţările de aur, cari cădeau pe mână: ea le ridica înspre cot, atentă, jucându-se cu lănţişoarele şi cu cercurile bătute în pietre scumpe. Enervat, Jean ciocăni cu linguriţa farfurioara de dulceaţă:

Du-te, zise el de-odată, stăpânindu-şi furia. Du-te, eşti o femee odioasă... şi te urăsc!"

Paula plecă încetişor capul ca în faţa unui bolnav fără leac, şi se depărtă!

Toată lumea se adunase lângă pian unde un pianist palid cu o şuviţă neagră aruncată pe frunte, acompania o fată tânără, slăbuţă, îmbrăcată în alb, care cânta cu o voce caldă şi sigură o bucată de Bizet. Romanţa avea un caracter oriental: o melodie străină, plină, în acelaş timp, cu strigăte de bucurie şi cu suspine dureroase. Două sau trei doamne, atrase de tânguirile tinerei arabe, căzură în reverie, lăsând îngheţata să se topească; bărbatul Paulei se legăna într'un jilţ, fumând liniştit, şi privind c'un ochiu distrat silueta fină, strălucitoare, a femeii lui, îmbrăcată taotă în negru. Un vânt uşor de mare intra prin cele patru ferestre ale salonului; Jean, rezemat de o fereastră, privia îngândurat marea. In timpul acesta, Paula împărţia ţigări tinerilor şi femeilor cari obişnuiau să fumeze; mâna care întindea cutia, era aşa de albă, de o formă atât de minunată, încât Jean se simţi de-odată copleşit:

— „Iartă-mă, zise el, ridicându-şi spre ea ochii lui rugători.

— „Prietene, n'am ce-ţi ierta...

— „Sunt rău, şi d-ta eşti atât de bună.

— „Nu — nu, zise ea, făcându-se că pleacă.

— „Nu stai niciodată, cât de puţin, lângă mine, adăugă el cu voce plângătoare.

— „Nu pot, prietene; domnii vor să fumeze, şi bărbatul meu nu mai are ţigări.

Ea plecă încetişor, şi se apropie de bărbatul ei, veselă. Acesta o privi liniştit, cu aerul unui om mulţumit, căruia fericirea îi era asigurată; îşi alese ţigările fără a se grăbi, jucându-se cu degetele subţiri ale nevestii lui. Se părea că-şi zic vorbe de dragoste; amândoi erau aşa de frumoşi, aşa de tineri, aşa de potriviţi încât, după privirile lor, ai fi crezut că sunt doi îndrăgostiţi.

Singur, sprijinit de balustrada balconului, Jean urmărea cu privirea scena aceasta, — îngălbenind; făcu doi trei paşi înainte dar, Paula se apropie din nou:

— Ţi s'a stins ţigara: nu vrei un chibrit?

— „Nu vrei să crezi că-ţi voiu omorî bărbatul? întrebă el cu dinţii strânşi dar c'un uşor surâs pe buze:

— „Ţi s'a stins ţigara...

— „Vei vedea, doamnă, că'l voiu omorî... Fără să-l mai asculte, însă puţin turburată, Paula se depărtă cu părerea de rău ce ţi-o lasă o vorbă dureroasă.

In timpul acesta toţi invitaţii felicitau pe domnişoara Sofia care cântase atât de bine „Les Adieux de l'Hotesse arabe" — şi tânăra fată visătoare, surâdea cu modestie.

— „Vă place Bizet? întrebă Sofia pe Jean care se apropia de pian.

— „Bizet? zise el uimit.

— „Da, aş vrea să ştiu dacă muzica lui Bizet vă place?

— „Foarte mult, murmură el, distrat.

Tânăra fată îl privi tristă şi fredonă cu jumătate de voce primele note ale romanţei franceze:

— **„Pentrucă nimic nu te opreşte!"...**

Dar el nu auzia nimic, furat de gânduri.

— „Adio, frumosule străin"... cântă Sofia încet.

In jurul pianului lumea râdea. Tânărul muzicant palid, cu şuviţa lui neagră fluturând pe frunte — de-abia reîntors din Londra, — povestia prietenilor încăpăţânarea **miss**-elor de a învăţa pateticele melodii italiene: şi imita, strâmbăturile şi sforţările lor, cu vioiciunea Napolitanului care se răzbună pe un întreg sezon petrecut în ceaţă. Toţi râdeau, mai ales bărbatul Paulei; ea îşi făcea vânt c'un evantai de mătase neagră pe care era pictată o privelişte de noapte. Şi Jean, neputându-i vorbi, o privia fixând-o atât de pătimaş, încât pleoapele Paulei clipiră de două-trei ori, ca şi cum ar fi fost plictisită. Dar el nu se mişca fiind stăpânit, hipnotizat, vrăjit de farmecul acestor ochi ce nu vroiau să-l privească. Şi ea, liniştită, ridică puţin evantaiul de mătase, acsunzându-şi faţa. Jean nu mai vedea decât rochia împodobită toată cu fluturi negri, şi mâna fină care ţinea aripele evantaiului: prin voalul de mătase de-abia se zăria faţa. Toţi se distrau privind strâmbăturile muzicantului.. Jean avea ochii plini de lacrimi şi Sofia îl privia c'un zâmbet trist.

* * *

Câteva acorduri de chitară pătrunse prin ferestrele dinspre mare. Muzica se apropia şi lumea se îngrămădi pe terasă. Marea era neagră; în noaptea adâncă stelele tremurau pe cerul întunecat. O barcă trecu prin umbră, purtând la cârmă o torţă roşie care se reflecta în apă aprinzând o flacără în adânc. In mijlocul bărcii cineva cânta la mandolină fără să poată fi văzut; ceva alb flutura, ca rochia unei femei. Şi flacăra îşi luneca dungi de foc peste valuri; mandolina nevăzută plângea, iar umbra albă stătea nemişcată; şi barca luneca, — vesela societate tăcuse.

— „O romanţă în acţiune — spuse tânărul muzicant, întrerupând liniştea.

— „Un duo de dragoste, îndreptă un altul.

— Să nu'i turburăm, zise cu gingăşie Paula.

— „O! ho! barcă! strigă bărbatul ei, ca şi cum ar fi vrut s'o contrazică. Bună seara, bună seara, cum vă distraţi?

După câteva minute, torţa roşietică se cufundă în mare şi se stinse; mandolina rămase mută şi barca plutea în întuneric.

— „Ce mândri îndrăgostiţi! strigă bărbatul Paulei.

— „Ferciţii! îndrăzni Jean.

— „De ce îi invidiezi? întrebă muzicantul, Neapolul are coastele lui pline de bărci şi casele lui împodobite cu rochii albe.

— „Se găsesc deasemeni şi mandoline, adaugă bărbatul Paulei.

— „Ce-mi pasă de bărci, de mandoline, de rochii albe! Ii invidiez pentrucă se iubesc!...

— „A! ai devenit sentimental!? zise un prieten al casei.

— „Amorul! o, ce frumos e! zise Jean cu un accent de convingere.

— „Nostimă descoperire ai făcut! râse bărbatul Paulei.

— „Ar trebui să te însori, întrerupse muzicantul.

Jean privi pe stăpâna casei şi pe bărbat:

— „Iată perechea ideală!... Asta nu-ţi dă dorinţa de-a face la fel?

— „Trebuie să se însoare, zise încet Paula.

— „Trebuie să mor, murmură Jean.

Toată lumea revenise în salon, proiectând pentru seara de a doua zi o plimbare pe mare, cu două bărci şi cântăreţi din mandolină.

N'ar fi mai bine s'aştepte luna? Dar nu, plimbările cu lună sunt comune, nu ţi-e frică de nimic, se vede totul prea clar; mai bine să meargă în întunericul nopţii, e mai impresionant. Femeile nu erau de aceiaş părere, pe când domnii propuneau să aducă şi un supeu.

De departe Paula întrebă pe Jean:

— „Mergi şi dumneata?

— „Nu... nu..., ascultă, zise el c'o voce înnecată.

Dar ea nu'l ascultă. O doamnă aduse vorba de plecare, şi pentru a mai reţine puţin invitaţii, Sofia începu să cânte „Valsul umbrei". Invitaţii o ascultau în picioare: vocea de un timbru cald, a tinerei fete nu mai putea să execute trilurile grele şi notele puternice; părea că o înneacă plânsul.

— „Dă-mi evantaiul, zise Paula lui Jean care sta singur pe terasă.

— „Nu — dacă nu-mi promiţi să m'asculţi, răspunse el, apropiindu-şi de buze evantaiul.

— „Dă-mi evantaiul, repetă ea cu căldură, dar hotărâtă.

— „Ascultă-mă, ascultă-mă, te rog, trebuie să-ţi spun ceva...

Paula ridică cu nepăsare umerii şi intră în salon: un servitor trecu cu o tavă încărcată de pahare cu Malaga, în cari pluteau bucăţi de ghiaţă; şi tânăra femeie zâmbitoare şi graţioasă împărţi tuturora pe rând. Când toată lumea fu servită, ea se îndreptă spre acela ce sta în umbra terasei, între cerul întunecat şi marea nesfârşită.

— „Dă-mi evantaiul, prietene...

— „Ascultă-mă! zise înc'odată Jean...

In salon, sub influenţa vinului, invitaţii cântau un cor napolitan. Paula asculta...

— „Trebuie să-ţi vorbesc, — îţi voi spune multe. Lasă-mă, te conjur. Am atâtea să-ţi spun. Nu te speria — nu va fi prea mult. Acuma nu pot: acolo e lume, — o lume fericită; eu, eu sunt disperat, dacă nu m'asculţi! Ai puţină răbdare. Sufăr mult; tu, — tu nu suferi, o ştiu, — dar ştiu că eşti bună. Aşa dar trebuie să ne vedem singuri. Ascultă... Eu voiu rămâne pe terasă. Inchide uşa... Vor crede cu toţii că am plecat... Te rog, te rog, fă aşa. Bărbatul d-tale se va duce să se culce şi eu îţi voiu putea vorbi liniştit. Te voiu aştepta, aci, cât vei vroi, până în zori... Când va adormi, vino!

— „Nu voiu veni, spuse ea hotărâtă.

— Ascultă-mă, Paula, sunt aproape de moarte; alături se râde, se cântă, aici lângă d-ta un om — moare.

— „Nu voi veni, repetă ea fără să se turbure.

— „Mai ascultă-mă. Te rog, în numele conştiinţei d-tale de femeie, în numele sufletului d-tale, din mila d-tale, din inima d-tale, — nu-mi întoarce privirea la cea din urmă rugăminte."

Ea îl privi în ochii...

— „Dacă nu vii, mă voi omorî, Paula; eşti atât de bună... vei lăsa oare să moară un om?...

— „Voi veni, zise ea.

* * *

Şi ea veni. Era aşa de întuneric peste golful fermecat; stelele luciau departe pe'ntinsul cerului negru: pe drumul singuratic al Pansilippului, care domina terasa vilei, o rază de lumină ajungea până la Neapole. Linişte deplină. Draperia uşei care dădea pe terasă, lunecă uşurel la o parte, şi o umbră albă şi subţire veni spre Jean, care aştepta de trei ceasuri.

— „Iţi mulţumesc, zise el, căutând să pătrundă întunericul şi s'o privească.

— „Ştii că suntem în primejdie, zise ea cu căldură.

— „Ştiu!"

Şi el plecă ochii fără să mai spuie un cuvânt. Când primise dela Paula promisiunea că va veni, ajunsese la un fel de exaltare. In timpul primei ore de aşteptare, el n'a făcut decât să-şi repete, cu oarecare teamă, ceiace ar fi vrut să-i spună, şoptind fel de fel de fraze, fel de fel de vorbe. Dar ea întârzia. Auzia servitorii cari umblau prin casă, cari aranjau în salon, sau închideau ferestrele, auzia vocea liniştită a Paulei şi a bărbatului ei, vorbind; nu le putea însă distinge vorbele. Pe urmă, luminile se stinseră şi casa rămase liniştită.

Incepu să tremure de nerăbdare, neîndrăznind să se mişte din loc, ascunzându-se în vre-un colţ, îşi repeta pierdut, întretăiat, — ceiace voia să spună Paulei, — ca un copil disperat care caută în zadar să-şi aducă aminte de-o lecţie învăţată pe de rost. Şi Paula nu mai venia. Incepu să numere felinarele de pe drumul Pansilippei; se zăriau vre-o treizeci şi trei — restul se pierdea într'o dungă de lumină. Ca să treacă timpul, încercă să numere şi stelele dar, se'ncurcă. Câte ceasuri au trecut? Şi noaptea asta nesfârşită? Un gând înspăimântător îi chinuia mintea: dacă Paula nu vine? — atunci nu-i rămâne altceva de făcut, decât să se arunce în mare, căci odată cu viaţa n'ar fi rămas pe terasă în timpul zilei. Gândul acesta şi rezoluţia îl liniştiră.

O ameţeală îl cuprinse, uitând timpul şi locul unde era. Deaceia apariţia Paulei îl făcu să tresară.

Acum, nu mai ştia ce să-i spună.

Se sfârşise tot, putea dar să se arunce în valuri.

— „Vrei să-mi vorbeşti, prietene?

— „Te iubesc!...

— „Ştiu. Nu mai ai nimic de spus?

Şi ea făcu un pas ca pentru a pleca.

— „Te iubesc, te iubesc.

— „Prietene, bărbatul meu e în camera lui, doarme; dacă cel mai uşor zgomot ajunge la urechia lui, dacă o singură mobilă scârţie, sau dacă glasul d-tale e mai puternic, se va trezi, va veni şi ne va omorî.

— „Doresc asta! zise el c'un accent de disperare.

— „Aş muri fericită pentru d-ta, dacă te-aş iubi; dar eu nu te iubesc.

— „Atunci de ce te expui unui astfel de pericol?

— „Din milă.

— „Nu simţi altceva pentru mine?

— „Prietenie şi milă!...

— „O! Toate femeile sunteţi la fel!

— „Bietul meu prieten! — făcu ea cu nesfârşită dragoste.

— „Nu vreau să mă plângi. Trebuie să mă iubeşti, înţelegi? Asta am venit să-ţi cer.

— „Nu pot să te iubesc.

— „Vei putea. Am dreptul să fiu iubit, eu! O! D-ta crezi că zilele unui om nu'nseamnă nimic? Crezi că se poate trece fără pedeapsă lângă el, şi a-i lua toată viaţa? Crezi că o femeie are dreptul să privească cu căldură, să zâmbiască cu gingăşie şi să priviască blând, cum priveşti, cum zâmbeşti şi cum vorbeşti d-ta?.. O milă blestemată!"

Deşi era aproape de Paula, el nu văzu lacrămile cari curgeau din ochii ei.

— „De ce? — am fost fericit; m'am bucurat de tinereţea mea, de frumuseţea ţării mele, de veselia prietenilor mei. Eram o fire nepăsătoare: e cea mai mare fericire aci pe pământ. Eram egoist dar, liniştit. Mă lăsam iubit cu o seninătate olimpiană.

— „Dumnezeu îţi va reda liniştea...

— „Dumnezeu?!... nu-l rog niciodată!

— „Şi eu, îl rog totdeauna să-ţi dea liniştea." —

— „O! femeie, nu-ţi râde de Dumnezeu cum îţi râzi de mine. Ascultă: mă vei iubi cu sila. Te iubesc prea mult ca să nu fiu iubit. Va fi o mare nedreptate; în realitate lumea e cumpănită dar totuş se clatină. Focul din sufletul meu e prea mare, ca să nu te cuprindă şi pe d-ta. Va trebui să mă iubeşti... Va trebui să-ţi părăseşti bărbatul, mama, casa toată, servitorii, şi tot ce ţi-a fost mai scump până acum, tot ce-ai iubit, — şi să mergi cu mine. Vom pleca departe. Vom fi fericiţi, vei vedea. Vom avea necazuri, ştiu; dar ce ne pasă, aşa e viaţa! Dragostea e mai puternică ca noi. O! cum te iubesc, Paula! Să plecăm, să plecăm...

— „Eşti nebun!" zise ea — aplecându-se peste balustradă şi privind marea.

— „Da, ai dreptate, sunt nebun! Dar ce vrei? Ştiu că nu pot trăi fără d-ta. Ştiu că am nevoie de d-ta; nimic nu stă contra voinţii: ea topeşte diamantul şi sfarmă fierul. Eşti femeie — ştii să iubeşti, să urăşti, să simţi şi vei sfârşi prin a urma glasul sufletului celui ce te doreşte, — care te vrea — auzi? Bărbatul d-tale te are, dar nu te vrea; o brută. Mi-e scârbă de el. Vreau să-l omor! în seara asta, — dacă nu vrei să pleci cu mine — îl voi omorî! Mâine! Dar tu mă înţelegi! N'ai venit aci pe terasă după cum te-am rugat? Să fugim"...

Şi el îi apucă mâna, pentru a pleca.

— „Nu! zise ea.

— „Vino!"

— „Nu!"

— „Dece? dece?!

— „Pentrucă nu te iubesc.

— „Paula, Paula, nu mai vorbi aşa, gemu el.

— „Ce vrei să-ţi spun?

— „Mai bine taci. Sunetul vocii tale dulci şi neînduplecate, mă înebuneşte! Taci, te conjur."

Ea tăcu. Jean îşi înăbuşi suspinele, şi ea rămase nemişcată, cu capul plecat. O trăsură trecu, tulburând liniştea, pe drumul Parsilipului — şi un zgomot de veselie ajunse până la ei. Paula tresări:

— „Nu plânge, Jean.

— Nu plâng, strigă el disperat.

— Fii tare!

— Sunt prea tare!

— Ascultă ceiace-ţi spune o prietenă: vei lupta uşor.

— „Niciodată.

— Vei lupta. Eşti cinstit, nu-i aşa?

— Da! Dece?

— Atunci, vei lupta — căci patima e un lucru necinstit. Sunt măritată; acesta îţi va părea un răspuns vulgar, dar e un răspuns drept. Când noi femeile suntem tinere, mamele noastre ne spun: „trebuie să vă iubiţi bărbatul care vă va lua; dacă nu-l puteţi iubi, cel puţin respectaţi-l; să-i fiţi credincioase şi ascultătoare; păstraţi-i curat trupul şi sufletul vostru, până la moarte."

Şi mama nu ne repeta numai aceste vorbe dar, ea ne da zilnic exemple. Această lege de cinste, această tradiţie de credinţă, această virtute moştenită ne este transmisă în sânge dela mamă la copil. Nu e nimic sublim în aceasta, o vezi, dar e o lecţie şi trebuie s'o îndeplinim!...

— Să mor Paula?

— „Nu se moare. Pasiunea oarbă insultă pe bărbat, — şi bunul bărbat ce doarme acolo, liniştit, credincios, fără nici o bănuială!... Asta ar fi cea mai mare nedreptate. Căci, în sfârşit, omul care ia o femeie, chiar dacă se căsătoreşte din interes sau din ambiţie, face totdeauna un mare sacrificiu. El ne dă numele şi sufletul lui, ne dă credinţa şi libertatea lui; el rămâne al nostru printr'o legătură puternică; el munceşte pentru noi şi pentru copiii noştri, pentru cinstea noastră şi pentru fericirea noastră... Suntem mângâierea şi mândria lui, pentru el, noi suntem cea mai dulce şi cea mai frumoasă bucurie; zilele lui trec senine, cu dorul de a ne vedea, de a ne regăsi; cele mai bune clipe ale lui sunt cele petrecute lângă noi, acasă. Negrăit de multe— mici şi mari sacrificii ascunde dragostea unui bărbat ! Nu trebue să te îndoeşti. Despre rest, pasiunea nu cunoaşte nimic, ea nu se cunoaşte nici pe ea.

— Bărbaţii îşi înşeală soţiile ! murmură el zăpăcit.

— „Le înşeală, dar le iubesc. Nimic nu poate distruge această legătură adâncă, apropiată, hrănită din zâmbete şi lacrimi, din sărutări şi suspine, această legătură care a pătruns în carnea noastră, în inima noastră, în simţurile noastre. Dar pasiunea vrea s'o sfarme din dorinţa de a distruge ! Cine eşti ! Un om, o fiinţă oarecare care aparţine umanităţii, un individ care mi-e străin, pe care de-abia îl cunosc... Treci pe drumul meu, şi eu, poate, voi trece pe al d-tale. Şi în curând, te înamorezi de mine? Ce ai făcut pentru mine? Nimic. Ce poţi face! Nimic; adică mult: am un nume, vrei să mi-l iei; onoarea pe care o am vrei să mi-o arunci, ca şi cum ai arunca o cârpă; am stima prietenilor mei, trebuie s'o dispreţuiesc; am încrederea bărbatului meu, trebuie s'o trădez; am liniştea conştiinţei, s'o pierd pentru totdeauna. De ce? Pentru că mă iubeşti? Dar, acela ce doarme liniştit alături de noi, mă iubeşte şi el...

— „Nu-i adevărat....

— „De unde ştii? Numai noi femeile putem şti cine ne iubeşte sau nu. Vorbeşti de drepturi, d-ta ? O, dar bietul om care se odihneşte în pace—adoră o femeie, o ia, îi dă cea mai frumoasă parte a vieţii lui, îşi pune în ea speranţele, îi e tată, frate, bărbat, amant, prieten, sfătuitor, păzitor. Suferă pentru ea cu corpul şi cu sufletul lui; şi toate astea, până într'o zi, un străin, un egoist ars de un capriciu trecător, vine să-i deie acestei femei o viaţă dezordonată şi vrea s-o ia cu forţa—cu violenţă ! Şi vorbeşti de nedreptate d-ta ? Ce cauţi aici ? Pentru ce-mi ceri lucruri pe cari le dispreţuiesc? Să mă apăr, să-ţi dau explicaţiuni-... Nu ştiu cine eşti, nu te cunosc: pleacă din drumul meu ! Pleacă !

— „Tu nu mă iubeşti Paula, iată totul.

— „Adevărat ! Nu te iubesc.

O licărire de lumină, venită din odaia bărbatului ei, îi înmărmuri pe amândoi. Fu ca o scânteiere, pe urmă întuneric din nou. Paula şi Jean se priviră şi înţeleseră. Liniştită, ca şi cum şi-ar fi aşteptat moartea, tânăra femeie **murmură** :

— „Sfântă Maria, ai milă de sufletul meu!"

Şi ea începu să se roage încet. Jean tăcea, ascultînd. Dar, nici un zgomot nu se mai auzi; nici o lumină nu turbură întunericul — nici o fiinţă nu se zăria. Lumina de adineauri n'a fost decât o părere.

Stătură tăcuţi câteva minute. Jean nu îndrăznea să rupă tăcerea, nu îndrăznea să pronunţe ultimul cuvânt. Totul în jurul lui se nimicise, în noapte; i se părea că merge printre ruini....

In timpul acesta, ridicând capul, el simţi în privirile Paulei o întrebare :

— Ce trebuie să fac? spuse el înfrigurat.

— Să pleci, răspunse ea cu hotărâre.

— Şi unde să plec ?

— Unde vrei; dar părăseşte ţara asta!

— Departe !

— Departe, departe....

— Voi putea să mai revin ?

— Nu !...

— Nici peste câiţva ani ?

— Nici odată....

— Şi d-ta, ce vei face aici ?

— „Timpul trece... Pe urmă voi muri.

— „Nu te voi mai vedea Paula ?

— Nici odată....

— „Dar pentru mine e moartea !...

Ea deschise braţele, ca şi cum nu mai avea ce spune.

— „Adio—dar...

— „Adio....

Nu-şi strânseră mâinile. Jean intră în salonul întunecat, mergând ca un somnambul. Ea asculta paşii lui ce străbăteau casa, şi rămase nemişcată, albă. Pe urmă, de pe terasă, îl văzu urmându-şi drumul spre Pansilipe dispărând în umbra nopţii, ca un mort. Atunci Paula, se reîntoarse, o voce în dosul ei, îi şopti:

— Paula, tu iubeşti pe Jean ?

Era bărbatul ei.

— „Da ! răspunse ea.

Şi amândoi se priviră îndureraţi...

In româneşte de:

JULIETTA BLAZIAN

DIN LITERATURA SANSCRITA

Păsările şi maimuţele

(Hitopadeşa III, 2)

Pe malul râului Narmada, la poalele unui munte, este un arbore de salmali uriaş: pasările care şi-au făcut cuibul pe el, stau acolo foarte bine, chiar în timp de ploaie. Odată, când cerul era învăluit de nouri ca de nişte haine negre, începu să curgă ploaia în torente repezi. Intr'un răstimp păsările, văzând nişte maimuţe îngheţate de frig şi de umezeală, care şedeau tremurând sub copac, ziseră:

— Ascultaţi maimuţelor:

Noi ducem paie 'n cioc numai
Şi tot ne-am făcut cuiburi, toate;
Dar voi, care-aveţi mâini şi labe,
Ce staţi şi tremuraţi în ploaie?

Auzind vorbele păsărilor, maimuţele, turbate de mânie, îşi ziseră:

— Ha, păsările astea stau în cuib, la căldură şi-şi bat joc de noi! Aşteptaţi numai să treacă ploaia!

Şi de îndată ce stătu ploaia, maimuţele se urcară în copac şi stricară toate cuiburile şi ouăle păsărilor căzură jos. De aceea zic:

Să nu-i înveţi decât pe cei cuminţi
Iar pe nebuni să-i laşi în pace,
Căci păsările cuibul şi-au pierdut
Vrând să dea sfat la dobitoace.

Trad. de AL. GRAUR

RADEŞ

de D. N. TEODORESCU

VI.

Am revăzut Iaşul după doi ani.

Când am ajuns, mi-a eşit înainte Râpa Galbenă, coborându-se spre gară pe trepte de piatră, pentru ca pe trepte de piatră să se urce până în mijlocul oraşului.

Acasă, mama stătea la fereastră privind în lungul stăzii. Mă aştepta... M'a îmbrăţişat în uşă, tremurând toată. Era mult mai slabă decât o ştiam şi îmbătrânită cu mult.

Cu ochii împăienjeniţi de lacrimi, privia fix în ochii mei, parcă să-mi afle gândurile, să-mi pătrundă în suflet:

— Pentru ce nu vii la Iaşi, să stăm împreună?.. Mai mult ca ori şi când vreau să-mi fii aproape... La Bucureşti nu te îngrijeşte nimeni...

Apoi tăcu, pentru că tăceam şi eu.

Poate fi oare tăcere mai dureroasă ca aceea închisă într'o cameră mare a unei case vechi, părinteşti, în care ai alături o mamă îmbătrânită, cu ochii umezi, — şi în care toate lucrurile îţi vorbesc despre acei care ţi-au fost dragi, despre acei care au fost ai tăi, şi care nu-ţi vor mai fi niciodată?..

După un răstimp de tăcere m'am îndreptat spre uşa care nu dădea în salã.

Acolo, în camera Ninei, erau toate aşa cum le ştiam, aşa cum le lăsase ea acum douăzeci şi cinci de ani. In pat mama îi culcase păpuşa, care stătea cu ochii închişi. M'am apropiat de pat şi am luat păpuşa în braţe. Păpuşa a deschis ochii, ochii ei albaştri, de sticlă. Şi m'am cutremurat... Semănau cu ochii Ninei pe care i-am deschis când ea era culcată între flori albe de toamnă şi lumânări aprinse.

* * *

După aceea am pornit încet, la deal, spre Copou.

Când am intrat în grădină, ziua pleca de acolo.

Inserarea cădea peste cei patru lei de piatră întinşi pe labe în mijlocul grădinei.

Pe o bancă mi-am amintit anii de copil, când alergam cu Nina pe alei, mi-am amintit şi sărbătorile anilor de mai târziu când plecat cu Radu din internat, dădeam o raită prin grădină înainte de a ne duce acasă.

Intunericul intra în grădină când eu eşiam.

Coboram dela Copou mai încet decât urcasem. Eram greu de amintiri...

Mirosul liliacului înflorit năvălia peste garduri...

Noaptea trecea pe străzile Iaşului...

VII.

Când Domnul Tudor a eşit în oraş, deschideam fereastra care dă în stradă.

Apoi m'am aşezat pe un scaun lângă fereastră, să răsfoesc un volum cu reproduceri după Manet.

Deodată am auzit o căzătură în sală, m'am repezit şi am deschis uşa. Domnişoara Lulu stătea jos, pe covor, cu ochii deschişi, cu privirea stranie, mai stranie ca totdeauna, buzele i se mişcau spasmotic, ţinea mâinile întinse, iar cu degetele sgârcite răcâia covorul.

Am strigat-o şi nu m'a auzit, m'am uitat în ochii ei şi nu m'a văzut, m'am apropiat de ea şi nu m'a simţit, am smucit-o de mâini şi nu s'a mişcat.

Dar peste câteva minute a clipit repede şi s'a ridicat într'un cot. Apoi şi-a tras sub rochie un picior care în cădere se descoperise mai sus de genunchi:

— Vai, domnule!... Vai!...

— Ce-i domnişoară Lulu?

— Mi-e ruşine...

Am dus-o în camera ei:

— Dar ce s'a întâmplat?

Ea s'a lăsat pe marginea patului:

— Nu-i întâia dată...

Şi a început să plângă.

— Mai vrei ceva?

— Vreau să rămân singură.

Am plecat.

* * *

Spre seară m'am apropiat de fereastra care era deschisă. Domnul Tudor stătea la marginea trotuarului, cu picioarele răşchirate, clătina din cap şi vorbia singur, — necăjit parcă.

— Ce ţi s'a întâmplat?

— Dumnezeu, care vede...

— Lasă-l pe Dumnezeu... Intră în casă. Domnişoarei Lulu i-a fost rău... A căzut...

Bătrânul tresări, şi îşi făcu cruce:

— Dumnezeu...

VIII.

Aseară am fost la Terasă.

Stăteam la o masă, în fund, privind spre intrare, când am auzit lângă mine:

— Luaţi un evantai?

Am întors capul. Era un vânzător ambulant.

— Nu.

— Numai treizeci de lei.

— Nu... Nu...

— Douăzecişicinci.

— Nu... Nu iau...

— Douăzeci.

— Nu-mi trebuie.

— Cincisprezece.

Şi am luat evantaiul. Nu pentrucă mi-l lăsase cu cincisprezece lei, dar cine ştie, poate ajungea să nu-mi mai ceară nimic, pentrucă prea vedeam că avea plăcere să mă ştie cu un evantai.

Am deschis evantaiul şi l-am închis, lăsându-l pe masă.

Sgomot...

Mişcare...

Orhestră...

— Singur?

— Da.

— Aştepţi pe cineva?

— Pe tine.

A râs rămânând la masa mea:

— Cum pe mine, când nu'ţi spusesem că voiu veni?

— Tocmai pentru asta te aşteptam. De câte ori mi-ai spus că vii n'ai venit niciodată.

Ea a râs iar:

— Cu cine ai stat până acum?

— Cu mine.

— Dar evantaiul?

— Pentru tine l-am cumpărat.

Şi iar a râs, şi l-a luat făcându-şi vânt:

— Tot aici, în fund, poate chiar la masa asta, te-am cunoscut anul trecut. Te văzusem tot aşa ca acum, singur la masă şi am venit să-ţi alung singurătatea. Iţi aminteşti?

— Da... Când mi-ai spus că te cheamă Nina ţi-am sărutat mâinile.

— Şi apoi noaptea aceea....

— Imi amintesc.

Ea m'a privit în ochi râzând:

— De când nu ne-am mai văzut am fost la Constanţa... Marea... Marea...

— Imi spuneai cândva că nu poţi trăi două zile departe de Capitală, departe de sgomot!

— Am îndrăgit marea... Sbuciumul... Nestatornicia... Marea... Ah, marea...

O florărească a întins spre Nina un buchet de garoafe roşii. M'am uitat în coşul colorat. Avea şi flori albe:

— Crini!... Dă crinii!.... Dă crinii toţi!...

Şi florăreasa a mutat crinii din coş în braţele Ninei.

Nina stătea cu ochii închişi, sorbind parfumul îmbătător din cupele albe ridicate la gură.

— Deschide ochii Nina.

— Vrei să vezi marea în ochii mei?

— Sora mea, acum douăzecişicinci de ani, avea numai flori albe.

Şi Nina a lăsat crinii să cadă pe masă.

Când am plecat a luat numai evantaiul.

IX.

Nina, te-am iubit pentrucă porţi numele surorii mele, care a murit de mult. Te-am iubit Nina, ca pe o soră. Am dorit să ne jucăm nevinovat, copilăreşte, aşa cum mă jucam cu sora mea, dar tu ai râs şi mi-ai spus că nu ştii să te joci pentrucă nu ai avut frate.

Din seara în care ne-am cunoscut, te-am dorit mai aproape de mine, să fim împreună, cât mai împreună, nedespărţiţi.

Ţi-am dorit îmbrăţişările, aşa cum sora mea mă îmbrăţişa, şi altfel m'ai îmbrăţişat Nina... Gura ţi-am dorit-o, aşa cum îmi dădea gura sora mea, şi tu Nina altfel mi-ai gat gura...

Atât...

Te-am iubit ca pe o soră Nina...

Dar tu,... tu mai mult ai dorit...

Prea pătimaş m'ai îmbrăţişat într'o seară, şi în noaptea aceea lângă mine te-a svârcolit dragostea....

De atunci sufletul meu nu are linişte.... Sufletul meu este tot atât de sbuciumat ca şi marea care îţi este dragă. Iubeşte-mi sufletul aşa cum iubeşti marea...

Iubeşte-mi sufletul Nina, în mine nu iubi bărbatul, după cum eu nu iubesc în tine femeia, — iubesc numai numele, numele ce-l porţi...

Nina...

Mâine plec la mare Nina, şi tu n'ai să ştii, pentrucă rândurile de aici nu le scriu pentru tine.

Mâine plec la mare să amestec sbuciumul sufletului meu cu sbuciumul apelor, — ca atunci când vei săruta sbuciumul apelor, sufletul meu să-l săruţi.

Şi tu n'ai să ştii...

Mâine plec la mare...

Te-am cunoscut într'o seară la Terasă şi te-am iubit Nina, pentrucă porţi numele surorei mele, în tine pe ea o iubiam.

Vai, patima cu care m'ai îmbrăţişat în seara aceea, târziu!...

Iartă-mă tu micuţă Nina,... iartă-mă tu moartă de douăzecişicinci de ani.... iartă-mă tu sora mea,.... iartă-mă

X.

Constanţa...

In trenul care m'a adus aici mi-am amintit ochii lui Vittorio Madotto, ochii lui scăpărători aşa cum îi era mintea.

Sunt câţiva ani de atunci. Plecasem din Iaşi, împreună cu Radu, pentru o săptămână dintr'un început de Iunie, după încheierea unui an de şcoală. Veneam pentru întâia dată la mare. In tren l-am cunoscut pe Vittorio care nu avea mai mulţi ani decât aveam eu şi nici mai puţini decât avea Radu.

A stat în Constanţa numai până la întoarcerea primului tren, timp destul pentru a coborî spre mare să vadă drumul pe care a venit de mult, când încă nu-şi dădea seamă de unde plecase şi unde trebuia să ajungă, şi când plângea cu suspine pentrucă nu i se dădea steagul dela catarg.

Coborând împreună spre mare, ne vorbea despre tatăl lui care murise de curând şi l-a podidit plânsul, — poate pentrucă nu mai avea tată, poate pentrucă ni s'a arătat un catarg în vârful căruia flutura steagul Italiei.

Am luat apoi o barcă să pornim în larg, dar a trebuit să stăruim mult să-l hotărîm pe Vittorio să meargă.

— Nu... Nu merg...

Din barcă, Radu îi întinse mâinile:

— Hai!...

— Nu... Mama mi-a spus să nu mă duc pe mare...

I-am întins mâinile şi eu :

— Hai!... Altfel rămânem şi noi.

Şi am plecat cu toţi în larg.

Valurile ridicau şi coborau barca mai tare, tot mai tare, Radu cânta, iar eu priveam pe ape, înainte, când deodată Vittorio m'a apucat de braţ, strângându-mă. Era galben la faţă, cu buzele învineţite, cu ochii mari, nemişcaţi.

— Ce ai?

— Mama mi-a spus să nu merg pe mare.

(Va urma)

Cărţi Postale

Când să destramă din livezi parfumul
Şi ochii de aur lacrimă averi,
Spre casa ta îşi face 'n noapte drumul
Iubirea mea în plină de dureri,

Sub pomii deşi, îmbogăţiţi cu salbe
Azi nimeni nu m'aşteaptă ca'n trecut
Azi urma degetelor tale albe
Pe clampa porţii 'nchise o sărut,

Şi mă sfiesc să intru în livadă
De parcă aşi intra în cimitir,
Căci astăzi nime nu-i ca să mă vadă
— Şi'n poartă salba ochilor deşir...

D. IOV.

Omul

Naşterea e suferinţă,
Iubirea este suferinţă,
Moartea e tot suferinţă..

De-alungul veacurilor toate,
Din preajma celui dintâi om,
Durerea a crescut cum creşte-un pom,
Urias, învăluind în umbra lui
Povestea năzuinţelor încătuşate
In tragedia Omului.

Nici un crâmpei de biruinţă,
Nimic...
Doar tirania-acelui gol
Din care, stropul de lumină
Răsare trist ca 'ntotdeauna,
Ca să-şi urmeze acelaş drum
In lumea lumilor imaginare,
Şi azi ca ieri şi mâine ca acum...

Ochiul mi s'a 'nchis
Şi plânsul meu nestăvilit a încetat,
Căci în adâncul meu s'a luminat
Şi ploaia de lumină s'a întins
De n'a rămas ungher neluminat...

Şi 'nfiorat,
De-asupra mea încovoiat
Eu simt sbucnind în mine, viu, egal
Sufletul universal...

DEM. GÂLMAN

Din săptămână'n săptămână

Teatrul · religie

Actorul se poate ridica, uneori, la înălţimi de semizeu.

Din rassa acestor slujitori ai artei (majoritatea îşi merită de atâtea ori numele de „măscărici", „cabotini" sau de „troglodiţi") se pot ridica mari inspiraţi, cum au fost şi sunt câţiva şi la noi, cum sunt atâţia în străinătate.

Un Mounet Sully, un de Max, un Alexandru Moissi, ridică personajul interpretat la înălţimi pline de nobleţă şi de poezie. Ei îi dau ritmul, elanul, ceeace e mai frumos în sufletul lor, ca ofranda unui sacrificiu suprem al întregei lor fiinţe şi te fac să nu mai poţi despărţi cele două creaţiuni a autorului şi a interpretului.

Un tragedian ca Moissi nu e numai un mare actor, ci şi un mare om. Il crează o atmosferă de sinteză artistică şi de umanitate, care îţi răscoleşte sufletul şi ţi-l fecundează. Un actor ca Moissi, care nu joacă decât opere de înaltă valoare literară, care propagă pe calea cea mai bătătorită, cea mai populată, aceea a teatrului, marile sentimente, şi frumuseţile literare, e demn nu numai de admiraţia, dar şi de stima noastră.

Şi spre stima noastră aş dori să tindă şi actorul român: să nu se bucure de un succes facil, în cea dintâiu piesă care-i cade subt mână, ci să îmbrăţişeze o cauză artistică, să ia o atitudine, să creeze un curent, cum a făcut de Max în Franţa, recitând şi impunând poeţi ca Baudelaire, Rodenbach, Verhaeren şi alţii, ceeace face Alexandru Moissi acum, purtând din oraş în oraş geniul şi învăţătura lui Shakespeare, Ibsen, Tolstoi şi ai altor mari inspiraţi ai secolelor trecute, sau ai vremei noastre frământate.

* * *

Marele interes pe care-l arată bucureştenii teatrului, e un semn bun. E de datoria noastră să canalizăm acest interes spre operele de valoare, spre teatrul care nu este numai o distracţiune, dar şi o cercetare aprofundată a vieţii, un îndemn, o învăţătură. Din fericire, la noi mai mult decât în capitalele occidentale, spectatorul e atras mai cu seamă, de lucrările superioare, de realizările artistice. Blazarea din marile centre ale apusului, nu ne-a copleşit încă. Noi jucăm pe Shakespeare, în vreme ce londonezii se prăpădesc după revistele cu dansuri de negri, după feeriile spectaculoase şi lipsite de miez. Jucăm pe Molière şi pe Victor Hugo în vreme ce la Paris fac serie vodevilurile libidinoase, teatrele de tradiţie tânjesc, iar cele de avantgardă se închid unul după altul.

Jucăm pe Ibsen şi pe Stridberg în vreme ce la Berlin, care era înainte de războiu, centrul teatrului de artă, se instalează autorii de pe bulevardele Parisului şi fabricanţii de operete de la Viena. Să ne bucurăm, să profităm de această bună îndrumare a publicului şi să căutăm a-l iniţia prin spectacole alese, prin articole de ziar, prin conferinţe documentate dar lipsite de pendanterie, trecându-i pe dinainte galeria marilor meşteri ai scrisului teatral, gloriile pure şi eterne ale tragediei şi comediei universale.

* * *

Parisul este cetatea tuturor contrastelor: alături de catedralele şi de austerele laboratorii, se răsfaţă cabaretul vioiu şi cântecul obscen; exemple de cea mai înaltă, mai naivă, mai stupidă generozitate, se ivesc în mijlocul avariţiei feroce, a meschinăriei respingătoare, de toate zilele. Devotamentul alternează cu egoismul cel mai înverşunat.

In teatru, transformat tot mai mult într'o rentabilă întreprnidere comercială, în exploatarea tuturor elementelor de succes — printre cari literatura şi arta sunt, cele mai prigonite — există idealisme tinere, înflăcărări minunate, avânturi spre albastrele şi îndepărtatele chimere ale unei poezii dramatice cât mai pure.

Actori de talent, de pe diferite scene pariziene, se adună în grupuri şi, fără să ceară nici un fel de contract, nici un fel de leafă, vin să joace în lucrări cari ies din comun, în opere teatrale cari le îngădue să se evadeze din convenţionalismul tipului jucat de o sută de ori, într'un vodevil de duzină, pe marile bulevarde.

Ei nu lipsesc dela nici o repetiţie, îşi pun toată inima în interpretarea crâmpeiului de rol încredinţat.

Ştiu prea bine că publicul nu se va îmbulzi la spectacolul lor, că nu va ţine afişul cu lunile, că mâine vor reîncepe, aceiaşi muncă pasionată la capătul căreia nu luminează nici o recompensă materială. Dar o fac cu voie bună, cu încredere în viitor, cu mulţumirea sufletească de-a fi ajutat cu ceva, la manifestarea unei personalităţi destinată, mâine marilor triumfuri.

Teatre de avantgardă nasc şi mor în fiecare an la Paris... Sforţările lor însă, nu rămân zadarnice, căci ele pregătesc recolte îmbelşugate, înnoiri pline de alegreţă şi trâmbiţe de izbândă.

VICTOR EFTIMIU

Biblioteca „Dimineaţa"

In această excelentă publicaţie, care a ajuns o adevărată hrană intelectuală pentru mii de cetitori, au apărut în ultimul timp şi s'au pus în vânzare următoarele lucrări:

No. 21 — ION DONGOROZI:

Surpriză

Nuvele şi schiţe scrise de un scriitor tânăr care închide în povestiri sobre admirabile daruri de observaţie şi de analiză sufletească.

No. 22 — SANDU TELEAJEN

Poveştile lui Hinu Ion

— Schiţe şi amintiri —

Cu d. Sandu Teleajen literatura românească a dobândit un povestitor de rasă, ale căruia scrieri, totdeauna interesante, au şi farmecul special al graiului muntenilor din ţara de dincoace de Milcov.

No. 23 — JACK LONDON:

Omul cu obrazu'ncrustat

Prima traducere în româneşte din vasta operă a unui scriitor american cu care critica occidentală a comparat deseori pe Panait Istrati. Rareori s'a putut ceti ceva mai impresionant ca povestirile din viaţa căutătorilor de aur de prin Alaska, cuprinse în acest volum.

No. 24 — I. CIOCÂRLAN:

Flămânzii

— Cinci nuvele —

Flămânzii. Pe drum. Prietenii. Femeea care se închină şi Izvodul morţei, toate din viaţa necăjită şi totuş cu multe aspecte pitoreşti a poporului dela ţară.

No. 25 — EUG. BOUREANUL:

Lupii

Pagini de cronică în cari autorul a cuprins un roman impresionant din viaţa boerilor de odinioară. Interesant ca subiect, romanul e tot aşa de interesant ca puritate şi mlădiere de limbă.

No. 26 — J.-H. ROSNY:

O Sărutare

Traducere de M. Carp

Nuvela care dă titlul volumului cum şi celelalte nuvele cari o urmează, alcătue o selecţie minunată din opera celor doi scriitori, amândoi membrii ai Academiei Goncourt, cari sunt socotiţi astăzi ca cei mai buni povestitori din literatura franceză.

No. 27 — AL. CIURA:

Homunculus

Publicând acest volum de povestiri, Biblioteca „Dimineaţa", cu răspândirea ei largă, face cunoscut în toată ţara numele unui scriitor de peste Carpaţi, care păstrează în scrierile sale de o nobilă inspiraţie şi graiul ardelenesc şi sufletul ardelean.

No. 28 — LEON TOLSTOI:

Viaţa mea

— Povestirea unei ţărănci din Rusia —

Extraordinar roman, pe care Tolstoi l'a prezentat ca opera unei simple ţărănci fără învăţătură, corectată numai de dânsul. Publicarea ei a stârnit atâtea discuţii, în cît tălmăcirea ei în româneşte se impunea.

No. 29 — N. BATZARIA:

Prima turcoaică

Schiţele orientale din acest volum vor avea, desigur succesul celorlalte scrieri cari au făcut din d. N. Batzaria unul din cei mai populari scriitori de astăzi.

No. 30 — JEAN JAURÈS:

Patru cuvântări

Traducere de D. I. Suchianu

In aceste cuvântări alese printre cele mai caracteristice discursuri ale marelui frământător, de idealuri şi răscolitor de suflete, se oglindeşte întreg şi estetismul superior, şi intelectualitatea fină, şi cugetarea profundă, şi temperamentul tumultuos al celui mai strălucit reprezentant al elocinţei moderne.

Mişcarea culturală

„Romanţă provincială", de HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

E un obicei astăzi foarte răspândit de a se intitula un volum de nuvele, de povestiri sau de schiţe cu cea dintâi dintre ele. Aşa a procedat şi d-na Papadat-Bengescu cu volumul său de schiţe — impropriu botezate nuvele — apărut în editura „Cultura naţională", sub titlul de mai sus.

Aceste schiţe sunt de fapt nişte mici studii de psihologie, prin cari autoarea, care mânueşte un stil elegant şi sobru, caută să pătrunză, cu o rară putere de analiză, tainicile mobile ale acţiunilor noastre, natura noastră lăuntrică. Dar, pe când în nuvelă şi în povestire, procesul psihologic se petrece în sufletul personagiilor şi izbucneşte din ciocnirea diverselor lor interese ori pasiuni sau din situaţiunile în cari sunt puse, fără ca autorul să intervie personal în producerea şi desfăşurarea lor, la d-na Papadat-Bengescu el se petrece cu totul altminteri. D-sa ne pune faţă în faţă cu personagii anumite, care îi sunt puţin sau de loc cunoscute, şi a căror natură intimă caută s'o disece, s'o pătrunză, s'o explice numai prin puterea scrutătoare a minţii ei observatoare, luând ca puncte de motivare atitudinile, gesturile şi felurite manifestări ale acelor personagii sau crâmpee de fraze auzite asupra lor.

Şi aceste personagii astfel reconstituite, prin sforţarea cerebrală a autoarei, se agită, trăiesc, ne apar în toată realitatea lor sau cel puţin aşa cum trebuie să fi fost. Cum vedem, tot procesul psihologic se petrece nu în sufletul personagiilor în chestiune, ci în sufletul autoarei, care le conduce acţiunile, acţiuni cari ies la iveală, defilează parcă la comanda supremă a unei baghete magice. Aşa că, în fond, adevărata eroină a fiecărei schiţe, fie că se prezintă sub forma unei fetiţe, unei domnişoare sau doamne, este autoarea însăş în diversele faze ale existenţei ei, deducţiune pe care o trag din faptul că acelaş procedeu mental le caracterizează fără excepţie pe toate eroinele volumului.

* * *

In *Fetiţa* şi în *Sânge,* eroinele cerebrale sunt două fetiţe, una de 10 ani şi jumătate, iar cealaltă de 9 ani, amândouă de o luciditate de minte neobişnuită la vârsta aceasta. Cea dintâi, Fetiţa, „nu trăia decât în necunoscutul a tot ce era nou şi de care lumea era plină pentru ea şi orice noutate adusă în deprinderile simple ale vieţii familiare o încânta ca o cucerire concretă a acelui mare necunoscut". Ce locşor mic ocupa ea în Univers şi totuş „ea nu putea socoti cu mintea suprafaţa care-i aparţinea ca şi timpul nelimitat, şi tocmai fiindcă nu le putea socoti le simţia şi simţirea asta era o aspiraţie lacomă, aşa de lacomă încât era neîncăpătoare în ea şi o sfărâma, o asvârlea cu fiecare moleculă a trupului mic în spaţiul imens din care abia se desprinsese".

Cum vedeţi, era o copiliţă visătoare. Ii plăceau livada, orizonturile depărtate, dar îndată ce se apropia de ele, se năştea atunci în ea o dezamăgire asupra realităţii lucrului dorit. Şi astfel învăţa la mica ei vârstă, că „oricât ne-am urca spre frumuseţe, nu o vom găsi decât însoţită de grunji şi oricât ne-am cufunda în bucuria spiritualizării, în jurul trupului nostru va furnica neliniştea vieţii". In fond Fetiţa nu avea o conştiinţă clară decât de ea. Ceilalţi copii, de o seamă cu ea, nici n'o interesau; îi se păreau toţi roşi, albaştri, rotunzi, ascuţiţi, scunzi, înălţuţi. Nici nu se juca cu ei.

Avea o boală tainică, pe care Fetiţa nu îndrăznia s'o mărturisească şi de care îi era frică. „Simţea cum năpădesc în ea puterile vii: rotunzimea, amploarea, intensitatea; în toate membrele, în toate organele, în toate funcţiunile. Fetiţa se auzia cum creşte... La ora tăcerii şi în întunericul deplin, aşternut pe pământ, corpul ei era ca o ureche care auzia de departe cum vine spre ea, cum o ajunge, cum o cuprinde, cum trece peste pământ şi printr'însa, mersul înainte al vieţii". In ochii ei, „căsuţa, găinile, purcelușii, răsadele babei Stanca: conduraşi şi lăptuci—toate erau pete mobile şi imobile; şi dealurile, văile, şoseaua, lacul şi târgul erau culori şi forme. Existenţă adevărată nu avea de cât ea şi cu ceea ce lipsia încă din ea şi avea a veni treptat s'o întregească".

Cunoscuse pe Radu, fratele prietenei ei Sisilica, băiat de 14 ani. E evident că „Radu nu era ca Sisilica, era băiat... şi asta era aşa... ceva nu ştiu cum!" Şi atunci, tocmai când împlinise zece ani şi şase luni, s'a întâmplat Fetiţei ceva pentru întâia şi ultima oară (căci n'a avut parte să trăiască). A leşinat. Strigase „Radule!" Şi numele acesta sonor, strigat fără să-şi dea seama, „lovind strunele prea vibrante şi prea slabe, uciseseră în trupul mic simţirea sub ruşinea candidă a revelaţiei..."

* * *

Varianta acestei fetiţe prea simţitoare este consora ei de 9 ani din schiţa *Sânge.* Pe aceasta maică-sa Ţica o deprinsese să nu vază picătură de sânge în faţa ei, să fie fricoasă de sânge. Din pricina asta nici n'o ducea nicăiri. De obicei ea rămânea acasă, şi şezând pe scăunelul ei, dădea drumul gândurilor. „Pe scăunelul ei dibuia singură în necunoscutul frumosului". De sigur că în această deprindere era şi influenţa bunicei „care era de prin lumi şi neamuri cari contemplaseră de multe veacuri aspectele artei". Ea îndrumase pe Fetiţa „ca în priveliştea umilă a fetei gazdei pieptănându-şi coadele, să deosibească liniile Venerelor cam masive ale primei ere de artă antică".

Intr'o zi, pe când Fetiţa era ocupată să prindă „aburii gândului", aude un ţipăt îngrozitor, pornit din gura mamei Ţica, care cerea ajutor. Ce se întâmplase? Fata gazdei, d-şoara Elena, logodită şi care se pregătia să meargă la un bal, chemase un medic să-i opereze un buboiu ce-i ieşise pe ceafă. Acesta, în lipsă de scule, apucase de pe masă un briciu vechiu ce servise răposatului şi, îndoind capul fetei, tăiase buboiul... Sări un şiroiu de sânge până la tavan, care umplu toată odaia. Doctorul nimerise artera carotidă. Elena căzu moartă pe pat într'o baltă de sânge. Nici odată fetiţa nu văzuse sânge, atâta sânge. „Se uita şi se asculta în ea". Nu se mai sătura să-l vază. „Şi cum îl privia calm, nesfiit, drept în faţă, sângele... acel Ocean de sânge", ea căuta să reconstitue în sine crima monstruoasă. „Era acolo în mintea fetiţei, o muncă migăloasă si tainică care refăcea anevoie opera măreaţă a realităţii". Mama Ţica „simţia că se făcea o lucrare mare, undeva în fetiţa ei, acolo unde nu putea străbate, că un mister răscolia şi prefăcea copila, care nu-i mai aparţinea". Intr'adevăr, „sub pleoapele lăsate lin erau imagini grave, icoane sângerate pe cari le păstra pentru ea singură; în fiinţa ei mică şi slabă, Fetiţa creştea tezaurul uriaş de a fi „ea însăş" către legile severe şi crude ale vieţii, cari o atingeau pentru întâia oară..."

In ziua înmormântării, pe scăunelul ei, la fereastră, şi cu ochii ţintă la lumea adunată, ale cărei atitudini şi gesturi observa, Fetiţa izbuti să reconstitue în mintea ei crima medicului şi psihologia mulţimii. In fond, „ea nu era vre-un răsad de învăţată. Acolo, în colţişorul ei, ea era o mică staţie Marconi a puterilor naturei, un mic motor al mecanicei umane, către acele legi naturale, simple, chiar dacă încă nedovedite". Şi această putinţă de a treiera gânduri şi de a adânci lucrurile o avea Fetiţa, „pentru că sta mult singurică pe scăunaş şi învăţa şi se juca cum putea singură..."

* * *

Cocoana Ileana e intitulată „portret". In această schiţă-portret, cea mai de valoare după mine, autoarea, de sigur Fetiţa devenită mare, ne prezintă pe o femeie de 60 de ani, reconstituită în toate amănuntele vieţii ei trecute, cu aceeaş analiză minuţioasă şi numai după aspecte fugitive, crâmpee de fraze, atitudini şi gesturi prinse din sbor. „Incomensurabil, intangibil şi invincibil ca şi culoarea şi forma e reflexul miraculos al cauzelor în noi: un proces al Celului cu tainele noastre inconştiente..." ne spune d-sa despre d. Ghiţă, răposatul soţ al cocoanei Ileana, reconstituit în toată realitatea lui vie numai după mici amănunte adânc observate.

In *Film de tranvai,* redare de un realism intens a mizeriilor îndurate cu tranvaiele în timpul ocupaţiunii, — găsim încadrată o descriere delicioasă a emoţiilor şi senzaţiilor resimţite de autoare în acea aglomeraţie strivitoare, sprijinită confortabil de peretele moale al unui soldat prusac, în a cărui tunică vastă ea se cufunda ca într'un leagăn de perne moi. „Există o psihologie a înghesuelii, cu desgusturile şi beneficiile ei" ne spune autoarea. Nimeni, la noi, de sigur, n'a redat-o mai bine ca d-sa în această drăguţă schiţă.

De o profundă psihologie este şi schiţa *Vecinătatea.* Din fereastra camerei ce ocupa într'un hotel de vilegiatură, autoarea se încearcă să pătrundă firea şi viaţa lăuntrică a unei femei necunoscute, care ocupa o cameră cu balcon, peste drum de a ei, numai după diversele ei atitudini şi mişcări exterioare. Zilnic ea a prins pe orizontul ei singuratic „gravurile colorate şi mobile ale vieţii lăuntrice" a vecinei necunoscute, al cărui suflet „a ieşit din umbră şi a mimat divina lui euritmie".

In *Stigmatul,* eroina e o tânără clientă a unui restaurant modest, soră de cruce cu autoarea, deci o aprigă scrutatoare de suflete. Mimi era onoarea birtului. „Când intra ea, din fund de unde erau lipiţi de perete ca muştele, se rostogoliau toţi chelnerii", ca s'o servească. Totuş Mimi nu era mulţumită: banalitatea clienţilor o despera. Intr'o zi, un domn şi o doamnă atraseră mai ales atenţia ei sfredelitoare. Folosindu-se de anumite ticuri, gesturi sau semne fizice, Mimi ajunge să reconstituiască, în imaginaţia ei, amănuntele intime din viaţa acestor două persoane străine, pe care nu le cunoştea şi nu le mai văzuse niciodată până atunci. Ajunsă însă la capătul sforţării ei cerebrale, e apucată deodată de un desgust puternic. „I se părea că e într'o mină subterană cu coridoare de sgură, un subsol muced şi suspect, o peşteră cu urşi şi ursoaice... şi mereu mai jos, mai afundat... o mişunare ruşinoasă de lut... o strâmtorare sinistră a inconştientului, căruia i s'a deschis abia o ferestruie scundă spre lumină, şi prin care s'a uitat ea".

Brr! ce lucruri înfiorătoare a văzut psiholoaga Mimi în acel birt cu clienţi banali! Şi toate acestea, fiindcă lipsea *el,* căci „pe vremea când mergea şi el acolo, era de sigur frumos şi bine... Şi amintirea drăgăstoasă a fiinţei iubite o deşteaptă din groaza în care se cufundase, redevenind iar Mimi cea veselă. Pierise din faţa ochilor ei Stigmatul.

Lipsa de spaţiu nu-mi permite de a vorbi de schiţa *Romanţă provincială,* nici de *Scafandria,* o călătorie naivă pe ape şi în adâncul lor, bine înţeles tot cu imaginaţia şi prin impresionantă reconstituire lăuntrică a lucrurilor.

* * *

E de remarcat că, în toate aceste schiţe psihologice, bărbaţii aproape nu există sau apar ca nişte umbre şterse, de abia estompate. E o carte numai despre femei, scrisă de o femeie talentată, carte de o psihologie delicată, fină, adâncă, deşi poate câte odată prea minuţioasă, şi deci cam obositoare, prin unele exagerări şi detalii ştiinţifice inutile.

D-na Papadat-Bengescu are un dar de a povesti atrăgător, acel „nu ştiu ce", cum zice d-sa despre cocoana Ileana, care face farmecul unei povestiri. „Nu e vreun dar mare, e o întorsătură drăguţă, o aşezare a cuvintelor plăcută, politicoasă, binevoitoare ca şi surâsul, ca şi persoana ei". Imi închipui că acelaş surâs binevoitor trebuie să-l aibă şi autoarea acestor interesante schiţe, aşa de simpatic povestite şi artistic redate.

Dacă, pe lângă toate aceste calităţi, mai adaug un stil elegant şi clar, o tendinţă vădită de a evita banalitatea, partea brutală a vieţii, şi o filozofică indulgenţă faţă de slăbiciunile umane, am spus, cred, tot binele ce se poate spune despre meritul volumului de schiţe psihologice al d-nei Hortensia Papadat-Bengescu.

CONST. ŞAINEANU

Lucrătorul

Să mergem din zori pe străzi întortochiate
Ca galerii săpate de-un sobol,
Să simţi în tine gânduri sfâşiate
Şi sufletul să-ţi rătăcească 'n gol

Să te privească miile de case
Cu chipul scrutător dela etaj,
Manta de plumb pe trup să ţi se lase
Şi totuş, dârz, să-ţi mai şopteşti: „Curaj!"

S'auzi în juru-ţi vuet de maşină
Cu uruit mecanic, frânt, de roţi,
Călăi de fier în faţa ta să vină
Şi să-i îndemni la crima lor pe toţi

Apoi sorbind din cuminecătură
Care ţi-o dă al fabricei alb fum
Să te întorci, înăbuşindu-ţi ura,
Cu capul în pământ, pe-acelaş drum.

IOAN CIORĂNESCU

Clasicismul latin faţă de vremea nouă

Leagănul Poeziei lui Giosuè Carducci

(Linia clasică în poezi italiană modernă)

de N. I. HERESCU

Descinzând din Horaţiu este natural să întâlnim în poezia lui Carducci acelaş substrat ca şi în poezia acestuia substrat pe care l'am recunoscut la *Francis Jammes* de-o *parte,* la d-nii *Crainic şi Pillat,* de altă parte.

Elementul central pe care îl constatasem în poezia celor suscitaţi, era legătura profundă şi vie cu locurile copilăriei, cu ţinutul băştinaş: Horaţiu, cu ogorul sabin, Jammes, cu gospodăria dela Orthez, Nichifor Crainic cu „Şesurile natale" şi Ion Pillat cu „Florica". La Giasuè Carducci locurile copilăriei sunt colinele toscane.

Când este departe de acele „toscani colli", atâta de des întâlnite în versurile lui, dorul îl mână pururi către ele,

Ne'vi riveggo mai, toscani calli,
Calli toscani ave il mio canto nacque
Satto i limpidi soli e tra le molli
Ombre de'lauri a mormorii de l'acque.
Per val d'Arno, Levia Gravia.

Poezia lui s'a născut — cum spune atât de frumos — pe colinele toscane, sub limpiditatea soarelui la umbra dulce a laurului, în susurul apei... Iar când le-a părăsit, tot sufletul şi l'a lăsat acolo:

...lioti colli ove lasciai me stesso.
Poeti di parte Bianca, Levia Gravia.

Pe colinele vesele cari coboară din Apenini în marea azurată, se află şi buna casă părintească, acum înstrăinată, căruia poetul îi trimite salutul lui îndurerat:

Quando l'ala soffremi a'poggi lieti
Che digradano al mar da l'Apennino
Bianchi di marmi e bruni d'oliveti,

Una casa a la valle ed un giardino
Cerca, e, se'l nuovo possessor no'l viet'
Salutali in mio nome, a peregrino.
Libro I, III. Juvenilia:

Iar când amintirea îl copleşeşte, când dorul pentru locurile natale devine neînfrânat, poetul ar vrea să poată sbura în Toscana:

. . . .
Oh, se il turbine contese
Sovra l'ala aquilonar
Mi volesse al bel paese
Di Toscana transportar.

. . . .
La nel cielo nero librarmi
La mia patria a riguardar
Pai ca'l tuon vo'sprafondarmi
Tra quei colli ed in quell mar.
Nostalgia, Rime Nuove

De dragostea pentru colinele copilăriei, cu care poetul se confundă — me stesso, — se leagă, în mod firesc dragostea pentru viaţa la ţară, dragostea de aer tare, de soare viu, de vânt biciuitor, dragostea pentru muncile agricole, dragostea de natură: sunt toate elemente pe cari le-am văzut ilustrate în lirica lui Horaţiu (vezi în special *Epoda II-a),* pe care le-am regăsit la Jammes şi, tot atât de artistic realizate, la Ion Pillat şi Nichifor Crainic. In *Il comune rustico,* Carducci cântă deci soarele şi viaţa la ţară:

O, che tra faggi e abeti erma su i campi
Smeraldini la fredda orma si stampi
Al sole del matin puro e leggero,
O, che foscheggi immobile nel giorno
Morente su le sparse ville intorno
A la chiessa che prega o al cimitiero
Che tace, o roci de la Carnia, addio!
Erra tra, i vostri rami il pensier mio
Sognando l'ombre d'un tempo che fu.
Non peure di morti ed in congreghe
Diavoli goffi con bizzare streghe,
Ma del comun la rustica vistu.

Este în acest „del comun la rustica vistu" sintetizată toată atitudinea lui Carducci faţă de viaţa la ţară. Dragostea lui pentru natură îl face să învălue cu aceiaşi iubire, dela brad şi viţă de vie,

Amo te, vite, che tra bruni sassi
Pampinea, redi, ed a me pia maturi
Il sapiente de la vita obli,

Ma più onoro l'abete, etc...
Collòqui con gli alberi, Rime Nuove

până la boul cu mers cuminte şi cu ochiu trist.

T'amo opio bove; e mite un sentimento
Di vigore e di pace al cor m'infondi,
O che solenne come un monumento
Tu guardi i campi liberi e fecondi...
Il bove, Rime Nuove

In ce priveşte marea lui dragoste pentru soare, este interesant de citat din poezia *Classicismo e romanticismo,* în care Carducci bine cuvântă şi proslăveşte soarele iar luna e numită „stupida e tonda": Soarele inspiră poezia clasică iar luna, pe romanticii plângători! E o imagine foarte interesantă, nu numai când e vorba de caracterizat lapidar şi enpresiv două curente, dar şi pentru un studiu de psihologie literară.

Benigon è il sol; de gli nomini al lavoro
Soccorre e allegro l'ama:
Per lui curva la vasta mèsse d'oro
Freme e la falce chiama.

Egli alto ride al vomero che splend'
In tra le brune zolle
Umido, mentre il bue discende
Il risalcato colle.

. . . .
...luna...
Adio la tua facia stupida e tonde,
L'inamidata cotta,
Monacella lasciva ed infeconda
Celeste paölatla:
Classicismo e romanticismo, Rime Nuove.

Fizicianul impresionismului

de LUCIAN BLAGA

Pe la 1880 — 1890 ştiinţa reuşise mult-puţin să stabilească un echilibru între experienţă şi nevoile explicative ale intelectului uman. Echilibrul acesta rezulta din credinţa obştească a oamenilor de ştiinţă într'o seamă de dogme acceptate printr'un acord tacit fără de un prea serios control. Congresele ştiinţifice din timpul acela de exuberantă şi copilărească credinţă în infailibilitatea ştiinţei semănau aidoma cu sinoadele ecumenice de altă dată. Crezul colectiv avea anumite puncte „tabu" de care nimenea nu se putea atinge fără de a'şi atrage mecanic dispreţul ucigător al tuturor drept credincioşilor ştiinţifici; între punctele acestea se înşirau şi următoarele: cred în existenţa atomilor, ca ultimă ireductibilă realitate, cred în existenţa materiei şi a energiei şi cred în sfintele legi, prin cari se canalizeză cauzalitatea firească dintre fenomene. Intre astfel de împrejurări puţin prielnice unei revoluţii apare opera ştiinţifică şi filozofică a lui Ernst Mach, ereticul sfârşitului de veac. Extrem de bine înarmat şi de-o inteligenţă cum puţine au fost în timpul său, Mach pipăe încheieturile de minoră rezistenţă ale ştiinţei. Uşor nu i-a fost să lupte cu superstiţia înarmată cu microscop şi cu retortă. Mach a arătat încă că în multe privinţe ştiinţa comitea aceleaşi greşeli de cari se făcuse vinovată metafizică pe care ea o alungase. Nota comună a acestor greşeli ar fi ipostazarea conceptelor în manieră şcolastică. Mach învinovăţeşte ştiinţa de-o „mitologie a materiei şi a puterilor". Ştiinţa trăeşte în credinţa că noţiunile sale le corespund şi anume realităţi precis delimitate în spaţiu şi în timp. Astfel de concepte ar fi bună oară şi cel al materiei, sau cel al energiei. Ştiinţa şi le-a construit cu multă şi isteaţă sârguinţă, le-a întrebuinţat cu un indiscutabil succes, şi dintr'odată îşi închipuie că în dosul lor prea puţin enigmatic se ascund realităţi palpabile. Ideea atomilor a ajutat ştiinţa să-şi plăsmuiască o icoană despre univers, mai mult i-a mijlocit într'o serie de cazuri chiar prevederea fenomenelor; în schimbul acestor frumoase servicii omul de ştiinţă a dăruit atomilor aureola de sfinţi existenţi. Cu ce drept? — se întreabă Mach. Răspunsul e de mare erezie: cu niciunul! Ştiinţa a născocit o întreagă mitologie alături de realitate. Lumea nu e alcătuită din atomi, ci reprezintă o sumă de „sensaţii": culori, sunete, mirosuri, presiuni, spaţii, timpuri... Nu există nici „lucruri": există numai complexuri mai mult sau mai puţin nestatornice de sensaţii; Atomii există numai în gospodăria intelectului omenesc: aci ideea atomilor joacă rolul de a exprima economic un număr imens de fapte. Pentru Mach singura realitate e senzaţia (şi în complexul curgător de senzaţii— raportul funcţional dintre ele!); restul e mitologic, de-un folos practic uneori, de prisos — fiind o cheltuială de energie intelectuală — cele mai de multe ori.

Nu putem să intrăm aici în discuţia acestor teze. Pentru noi concepţia despre realitate a lui Mach nu e (de astădată) o filozofie de discutat, ci pur şi simplu o apariţie istorică de clasat. Vedem în ea un moment integrant al unui stil de viaţă. Vedem în ea o caracteristică cristalizare intelectuală a unui stil de viaţă.

Şi în adevăr, treceţi odată în revistă arta timpului, şi veţi observa spre surprinderea d-voastră că concepţia despre realitate a lui Mach pare construită nu atât în laborator cât — în faţa unor tablouri de pictură impresionistă. Priviţi un tablou de Manet, de Monet, sau de Renoir: o grădină, o tufă de liliac, o alergare de cai sau un nud. Realitatea îşi pierde în aceste tablouri materialitatea, lucrurile îşi pierd consistenţa, totul se disolvă într'un joc de lumină, totul e numai şi numai sensaţie vaporoasă. Linia se topeşte în umbră. Umbra devine reflex de culoare. Culoarea sufere efectul complexului fragil din jurul ei. Lucrurile, cu contur iluzoriu, sunt îngroşări de atmosferă, atmosfera e încărcată de răsfrângeri sufleteşti; psihicul şi fizicul se întretaie în elemente comune.

Ai crede, fără de nici o rezervă, că Mach a trăit într'o lume cum e cea a impresioniştilor. Şi pentru el totul e pură senzaţie. Materia dispare. Lucrurile deasemenea („atomii" nu sunt decât o ultimă expresie a „lucrurilor izolate").

Asemănarea aceasta între filozofia şi fizica empirismului curat al lui Mach şi estetica impresionistă e una din corespondenţele cele mai interesante ale veacului trecut. Cum se explică? Apariţiile sunt contimporane, dar e sigur că omul de catedră Mach n'a ştiut despre arta impresionistă nici atât cât ştie un profesor universitar de azi despre constructivism. Ar fi chiar destul de grotesc să ni-l închipuim umblând prin expoziţii ca să-şi alcătuiască teoriile ca un comentar pe marginea tablourilor unui Monet sau ale elevilor germani ai acestuia. Şi totuşi teoriile lui Mach par un comentar metafizic în marginea impresionismului mai mult decât în marginea experienţei ştiinţifice. Mach, care se străduia să cuprindă realitatea cât mai fără de ipoteze cu putinţă, prins în jocul nestatornic al „elementelor", al senzaţiilor pure, a făcut în veacul trecut cel mai hotărîtor pas spre relativismul de mai târziu (chiar şi conceptele de spaţiu şi de timp absolut i se par suspecte); dar o artă a relativismului e şi impresionismul. Manet voia să fixeze pe pânzele sale apariţiile cele mai „relative" şi mai fugare ale naturii: o grădină topită în lumina solară, aşa cum e o singură dată această lumină, la orele 10 în ziua de 25 Iunie. Manet a ştiut că reflexele şi nuanţele se schimbă dela o secundă la alta. Mach ca şi Manet şi-au dat deopotrivă seama că natura are numai aspecte relative şi accidentale. De aceea Mach nu îngăduie ştiinţei construcţia de ipoteze decât ca un mijloc subiectiv de orientare (ipotezelor nu le corespunde nici o realitate). Şi din acelaş motiv Manet nu admitea în artă compoziţia după înalte şi abstracte nevoi geometrice sau transformarea sub controlul unor idei preconcepute a realităţii imediate, alcătuite din aburul schimbăcios al senzaţiilor în veşnică curgere.

Analogia între fizica lui Mach şi estetica impresionistă e desăvârşită. De unde această înrudire lăuntrică, în timp ce nici Manet n'a ştiut de existenţa lui Mach şi probabil nici acesta de existenţa lui Manet? Răspunsul nostru trebuie să se mărginească deocamdată la o explicaţie care în fond e o simplă generalizare a faptului însuşi: lămurirea trebue căutată în ritmul istoric al stilurilor de viaţă, care la fiecare pas a produs şi va produce astfel de misterioase corespondenţe.

CARȚI ȘI REVISTE

N. BATZARIA: „PRIMA TURCOAICA"
Biblioteca „Dimineața" No. 29; „SUFLETE DE VITEJI"
Editura „Cartea Românească", 1925

In noul său volum de nuvele, schițe și amintiri, d. N. Batzaria rămâne, credincios, la ceeace aparține, prin calitate, volumelor anterioare. Cu subiecte scoase dintr'un mediu care ar trebui să ne intereseze tocmai prin deosebirea de mentalități și obiceiuri, autorul evoacă această lume a satelor aromânești din peninsula balcanică, lume pe care o descrie, cu toate durerile și bucuriile ei, cu dreptul și datoriile ei la viață. „Vecinul Toma" sau „Vremuri grele" sunt, în sensul acesta, două bucăți care arată luptele ce s'au purtat odinioară între poporul aromân și cel albanez, precum și veșnica amenințare a apăsătoarei stăpâniri turcești, — toate acestea pentruca, astfel, cel dintâi să-și păstreze neatinse: avutul și credințele.

N. Batzaria

Este în acest volumaș închiegată toată arta de povestitor a d-lui N. Batzaria și tot meșteșugul descrierii, însuflețită de năvălitoarele aduceri aminte. Un singur exemplu din „Vremuri grele": „Comuna noastră strălucea ca un mărgăritar printre satele cu bordeie ale necăjiților țărani Bulgari, printre satele triste, tăcute și mohorâte ale Albanezilor mahomedani. Ea era mândria noastră și podoaba întregului ținut. Cele aproape trei mii de case ale ei înalte, curate, masive, toate făcute numai în piatră pe care nu o putea sparge nici tunul și multe din ele având saloane mari, ceardacuri luminoase și încăpătoare, terase și balcoane, se înălțau mărețe, albe și vesele în vârf de munte și ofereau privirilor celor dela câmp cel mai frumos și mai mărcț spectacol. Aproape de asfințit, atunci când razele soarelui se răsfrângeau în mii și mii de geamuri de ferestre și când o scăldau într'o lumină aurită, părea ca o cetate din basme, ca o locuință fermecată a zânelor. Când ai noștri se întorceau călări dela Bitolia sau din alte târguri vecine și își aruncau privirile asupra minunatei panorame, exclamau cuprinși de o îndreptățită mândrie: „frumoasă și fără pereche e Crușova noastră!"...

Celelalte schițe ale volumului: „Prima Turcoaică" — cu amintirea vechilor și nevinovatelor legături de dragoste; — „Raja-Maharaja" — cu întâlnirea a fel de fel de indivizi suspecți, cum numai în Orient îi poți găsi, „Șah și Padișah" sau „O meserie ingrată", talentul de bun povestitor al autorului se revarsă din plin. Cu un stil colorat și vioiu „O meserie ingrată" aduce un crâmpeiu de acțiune interesantă prin elementul umoristic și prin calități de formă, care fac din această nouă lucrare a d-lui N. Batzaria, o carte de bună literatură.

* * *

Literatura pentru copii, atât de puțin bună și de răspândită la noi, s'a îmbogățit în timpul din urmă, cu un roman, să-i zicem „o povestire", într'adevăr bună. Pentru acest soiu de literatură, neglijată dar nici decum neglijabilă, d. Batzaria prezintă reale aptitudini. Condiția primordială a unei asemenea literaturi este: a interesa și a nu obosi; a ține pe cititor atent, printr'o desfășurare logică (sau după cazuri) a acțiunei și a fi scrisă ușor. In „Suflete de viteji" toate aceste cerințe se îmbină minunat. E povestirea colorată a unui fapt petrecut în timpul răsboiului, la susținerea căruia iau parte: Căpitanul, Ionel și Mărioara. Trei personagii care vor duce acțiunea la bun sfârșit.

Povestirea e scrisă cu căldură și înțelegere a sufletului copiilor. In aceasta îi stă tot meritul.

* * *

BULETINUL INSTITUTULUI DE LITERATURA (1—1925) ne dă prilej să cunoaștem părerea d-lui *Mihail Dragomirescu* asupra nouilor volume de literatură apărute.

Astfel despre „Tragedia unui comedian" de *Victor Eftimiu:*

„Dacă vreți să criticați stilul acesta nou, *dovediți că e inadecvat; dar că e ușor și că e limpede, e o însușire proprie a limbii noastre.* Limba noastră e frumoasă și când e instrunată complex (cum e la *Eminescu)* și când e instrunată simplu, cum e la *Eftimiu.*

Cartea aceasta e un progres în epica noastră: ea anexează la epica noastră noul domeniu al acestei vieți jumătate artificiale, jumătate naturale, care e aceea a teatrului.

Cuprinde o atmosferă culturală de întâia mână. Observațiile tehnice și psihologice arată o mentalitate superioară. *Eftimiu* a creat un adevărat erou psihologic în Strsky, în care găsim mult adevăr și din punct de vedere al mediului, și din punct de vedere al umanității.. Dacă va izbuti să-l ducă mai departe în romanul care continuă, poate vom avea printr'însul un roman adevărat. Până acum, acest roman nu-l avem"...

Despre „Oameni din lună" de *Mihail Sadoveanu:*

„A descrie moravurile trecătoare ale unei societăți și a lega aceste descrieri de un erou mai mult sau mai puțin interesant și a face aceasta în mod descriptiv, nu însemnează a scrie un roman. Dacă ar fi luat partea omenească a lui Barbat — gândul că el va muri și că trebuie să se gândească la fiul său, — această idee a părintelui tăinuit care nu îndrăznește să mărturisească și găsește în mărturisire adevărata fericire a vieții, aceasta ar fi fost o adevărată idee. Celelalte lucruri nu ne interesează sau poate să intereseze o anume lume! Nu e o ideologie adânc omenească, e o descriere superficială a vițiurilor societății de după războiu și, întru cât nu se ridică prin stil sau descrierea meșteșugită la emoția epică, putem zice că e o încercare neisbutită. *Sadoveanu* trebuia să rămână tot la „Păcat boeresc", tot la admirabilii lui țărani. Pe aceștia îi simte și le redă tot farmecul!

Ceeace e frumos la *Sadoveanu* e atmosfera largă a sufletului cu care înfășură toate datele, toate amănuntele vieții dela țară. Acest fond și această atmosferă, sunt ale lui *Sadoveanu.* Un om nu poate să iasă din el însuși, cu atât mai puțin un artist. Incercarea lui e încercare a *omului,* nu a marelui poet ce este. Aceasta ne aduce aminte de *Caragiale,* care scria uneori teatru, chiar când nu-și mai auzea personagiile. Dar el rupea ce scria astfel. *Sadoveanu* nu rupe, ci publică"...

Despre „Conservator & Co." de *N. Davidescu:*

In romanul *„Conservator & Co."* toți eroii sunt cunoscuți, afară de cei cari i-ar fi putut crela autorului o situație prea grea.

El dă destule calificative cutărui erou, dar, nici faptele nici vorba nu ne fac să vedem pe erou prin prisma prin care-l vede autorul. E un fel de *cronică jurnalistică* a unui om cu viguros talent literar.

Nu e roman, pentru că nu e realizată poezia, nu e roman pentru că nu are nici atâta interes de sine stătător cât „Oameni din lună" de *Sadoveanu.* Ii lipsește partea omenească. Oamenii cari fac politică sunt, înainte de toate, oameni și prin partea aceasta de omenire putea să ni-i apropie. Un om oricât de bun, oricât de rău ar fi în adâncul lui, e frate cu noi. Acest lucru trebuiește scos în evidență, când este vorba de eroii dintr'un roman. Dar când toți eroii vorbesc numai politică și de o politică pe care nici măcar nu-ți dai osteneala s'o caracterizezi, ce mai putem zice? Toți eroii lui *Davidescu* plutesc într'o atmosferă vagă. E ceva estompat și fără contur. Pricina? Autorului îi lipsește fantazia creatoare concretă. E drept însă că are, într'o mare măsură, fantazie abstractă, analitică"...

* * *

FLAMURA (Martie-Aprilie) aduce și de data aceasta un sumar interesant și variat. In fruntea numărului o poezie de d. *I. Pillat:* „Biserica veche" din care reținem următoarea strofă:

Biserică, în noaptea albă cu zarzării 'mprejur în floare
Și cu poleiul lunii pline pe aripe de heruvim,
Uitată 'n fundul mahalălii — în liniștea-ți mântuitoare
Primește, din grădini de vară și patimi, singur să revin.

Poetul *Radu Gyr* continuă publicarea ciclului „Chilimuri oltenești". Din „Pe-un meleag de humă" remarcăm începutul, sprinten și voios, ca un răsărit de soare primăvăratec:

Pomenii în suflet, tot râvnind înnaltul —
Un meleag de humă, neștiut de altul...
...Și din vâna humei, zi cu zi — pe rând —
— ca lumina apei sfredelind bazaltul —
a țâșnit o rază de lăstar plăpând,
din lăștar o mladă vru să dea 'n genunchi,
din mlădiță leasă, și din leasă, trunchi,
și din trunchiul tânăr, tot atât de 'ncet,
pomu-și râse voalta primului buchet!

. . . .

O, nicicând subt vifor nu și-a smuls un geamăt,
(Iarna pe acolo nu-și găsise loc!)
Și sorea în soare și-l ruga, cu freamăt,
să-l pogoare 'n carne, seva să-i pătrunză..
...Și cânta cu pasări, și cânta din frunză!

In restul sumarului articole, proză și versuri de *Mihail Dragomirescu, Nichifor Crainic,* Rusia și Italia în poezia lui Rilke, *T. Uumu,* Din iernile de altă dată și Olteneascā, *Gib. I. Mihăescu,* Am ucis păcatul, fragment teatru, *N. I. Herescu,* Amurg la margine de sat, *Horia Furtună,* Din „Simfonia Pastorală", *C. Zancu,* Nămiază, *N. Plopșor,* Meșteșugul lupului și *Radu Bardeș,* După Canne (Hérèdia).

Cronică multă, variată și prețioasă.

* * *

CELE TREI CRIȘURI (Aprilie) publică, printre alte articole interesante, contribuția d-lui *A. Mavrodin,* intitulată „In jurul propagandei culturale" din care scoatem mai departe aceste rânduri privitoare la felul cum trebuie făcută această propagandă în noile ținuturi:

„Nu trebuie să exagerăm propaganda culturală în mijlocul minoritarilor, atâta vreme cât ea nu se face serios în mijlocul însuș a Românilor autohtoni din ținuturile cu minoritari. Niciodată nu se va putea vorbi și scri slova curat românească dacă la sate nu va fi învățător care să poată vorbi și scri bine această limbă și dacă la orașe nu vor fi profesori și ofițeri cari să învețe pe elevii și soldații lor graiul adevărat românesc. Câtă vreme intelectualitatea românească autohtonă dela orașe și din unele sate nu va înțelege că în loc de a citi o gazetă sau o carte ungurească, nemțească sau rusească, e mai bine să citească una românească — și aceasta nu din spirit de șovinism — nu se va ajunge la rezultatele dorite. Dacă învățătorul sau profesorul român va vorbi o limbă stricată, elevul lui o va vorbi la fel, și acesta la rândul lui o va propag mai departe; astfel vom mai auzi multă vreme *scripsală* în loc de lucrare scrisă, *muzeu* în loc de sală de lectură și *ocupăciuni domestice* în loc de lucrări acasă. Spuneam, la începutul articolului, că toată această chestiune este o problemă de stat. Am arătat în oarecare măsură ce ar putea face statul în această direcție. *Cea mai eficace măsură însă* — care în parte s'a și aplicat în Basarabia — *este aceea a propagandiștilor culturali, retribuiți de stat numai pentru aceasta.* Recrutându-se cei mai buni învățători și profesori din toate părțile și *dându-li-se mijloace largi materiale,* aceștia vor face, după un program și o directivă serioasă, mai mult și în mai scurt timp decât toți diletanții de până acum"...

Celelalte articole *(Emil Isac),* Descentralizarea intelectuală; *G. Sofronie,* Războiul mondial și libertatea națională și *G. Tulbure,* Cultura românească la graniță, aduc aceeaș prețioasă contribuție în folosul propagandei noastre naționale, din susținerea căreia revista își face un program destul de nou și interesant.

Literatura numărului de față o semnează d-nii: G. Murnu, George A. Petre, George Bota, George Dumitrescu, Al. Iacobescu și Ion Cioranescu, din al cărui „Requiescat in pace" reținem strofa următoare:

De mult e ceasul inimei ne 'ntors
Și 'n veci de-acum ne 'ntors o să rămână,
Căci stă pe fusul veacurilor tors
Al vieții alb și moale fir de lână.

Revista începe publicarea nuvelelor premiate la concursul deschis anul trecut; în No. acesta „Biata Iulișca" de Maria Staiculescu.

Cronici bogate și variate complectează numărul.

* * *

ATENEUL CULTURAL (Aprilie) este numele unei gazete literare care apare la Bacău sub îngrijirea d-lui *Gr. Tăbăcaru* și a poetului *G. Bacovia.* Articole, versuri, proză literară, cronici — toate la un loc, ca în oricare altă revistă, dau și „Ateneului cultural" însemnătatea sa.

In acest de-al doilea număr, poetul Bacovia își republică poezia „Pastel" de o melancolie și o atmosferă covârșitoare. O reproducem mai departe, mai ales întrucât poezia lui Bacovia este aproape necunoscută. Volumul „Plumb" e de altfel epuizat de mult:

Buciumă toamna
Agonic — din fund —
Trec păsărele
Și tainic s'ascund
Țârâe ploaia...
Nu-i nimeni pe drum;
Pe-afară de stai
Te 'năbuși de fum.

Departe, pe câmp,
Cad corbii — domol;
Și răgete lungi
Pornesc din ocol.

Tălăngile trist
Tot sună dogit,
Și tare-l târziu,
Și n'am mai murit...

Prețioase, în restul numărului, sunt versurile d-lui *Demostene Botez* și „Amănuntele necunoscute asupra vieții și operei poetului Ștefan Petică".

* * *

SOCIETATEA DE MÂINE (3 Mai). Un număr de comemorare pentru împlinirea a douăzeci și cinci de ani de teatru a poetului și artistului *Zaharia Bârsan,* la care colaborează fruntașii vieții intelectuale din Cluj. Prețioase, în această direcție, sunt articolele d-lor Al. Ciura, G. Bogdan-Duică, Ion Clopoțel, Onisifor Ghibu și I. Lupaș. Reproducem din amintirile d-lui *Onisifor Ghibu:*

„Ardealul românesc sărbătorește, cu drept cuvânt, pe cel dintâi artist dramatic al său, pe Zaharia Bârsan, care de 25 de ani aruncă cu mână largă sămânța Frumosului pe întreg întinsul acestei țări dornice de lumină și de progres.

L-am urmărit și eu pe sărbătorit în cursul întregei lui cariere artistice. L-am văzut la prima lui pășire pe scena din Brașov, acum 25 de ani — i-am ascultat prima conferință despre „Arta dramatică", acum vre-o 20 și ceva de ani, la Sibiu, a doua zi după întoarcerea lui dela Berlin — ne-am întâlnit apoi, în 1905, la ședințele săptămânale ale „Sămănătorului", în casa d-lui Iorga, la București, — am hoinărit împreună prin Budapesta în iarna anului 1906/7, când era în drum spre Italia și când ne-am regăsit la muncă comună în coloanele ziarului „Lupta" din capitala fostei Ungarii, — am fost cu el în vara anului 1907 în o parte a turneului prin Nordul Ardealului — i-am urmărit sforțările de ani de zile de a da Ardealului un teatru mai presus de comedia diletanților și m'am bucurat din adâncul sufletului, când l-am văzut ajungând societar la Teatrul Național din București — am scris împreună, în timpul neutralității României (1914—1916), la revista „Tribuna", în care refugiații ardeleni luptau pentru războiul în contra Austro-Ungariei — am deplâns împreună, în Iașii dezastrului din 1917, soarta vitregă acelor înfrânți pentru moment de capriciile ei, — ne-am întâlnit în Basarabia, la 1918, cu prilejul primului lui turneu în provincia dezrobită spre care se îndreptase cu acelaș elan, cu care cutreierase și Ardealul ani de-arândul, cu un deceniu și jumătate în urmă — și, în sfârșit, ne-am strâns mâna frățește la Sibiu, în 1919, după ce preluasem dela Unguri Teatrul Național din Cluj, în fruntea căruia socotiam că cea mai elementară dreptate cerea ca să fie pus el, cel dintâi apostol al Artei în Ardeal".

Despre „Poezia populară" (un manuscript; E. Dobrotă: Lăcrămioare) scrie cu autoritatea-i competentă d. *G. Bogdan-Duică;* despre „Silvio Pellico, un apostol al autodeterminării popoarelor", d. H. P. Petrescu.

* * *

CLIPA (10 Mai) cu două articole de d. Mihail Dragomirescu: „Cultură și politică" și „Un mare fabulist român" (Cacoveanu) și o lungă dare de seamă asupra „Salonului oficial 1925" — publică o poezie „Motiv" de *C. Zancu* din care oprim două strofe remarcabile prin plasticitate și siguranța expresiei.

Tot sufletul mi-i plin de tine — cum
O viță 'npovărată e de struguri
Cum șesurile-s pline de belșuguri,

. . . .

Cum plin de poezie e un drum,
Tu, pleacă-te blajină peste ei
Tot astfel cum în nopțile senine
Te pleci la o fântână peste chei —
Și soarbe-te adâncului din mine.

* * *

CUVÂNTUL LIBER (9 Maiu) *Mihai D. Ralea,* Invățăminte streine, *Eugen Filotti,* Valoarea unei coaliții.

* * *

RAMPA (10 Maiu) *Romulus Dianu,* Negrii în literatură, *D. Karnabatt,* Ovidiu la gurile Dunării.

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

O MESERIE INGRATA

— fragment —

Știți, continuă interpretul șef, că Padișahul nostru nu înțelege nici un cuvânt din vreo limbă europeană. Și încalte dacă ar ști ceva mai bine și turcește. Padișahul, om bun ca pâinea caldă, are toate calitățile. Numai mintea și inteligența i-au rămas cam..... cum să zic, cam neșlefuite și nedesvoltate. Ce vrei? Să-l ții pe un om închis, cum a făcut Abdul Hamid cu el, 33 de ani în șir, să-l izolezi, să-l supraveghezi, să-i spionezi zi cu zi, ceas cu ceas toate gesturile și mișcările și să-l urmărești până și în somn! Ce se poate alege dintr'însul după un astfel de regim?

De aceea, nu m'a mirat naivitatea Sultanului, când într'o zi a râs cu poftă și și-a bătut chiar joc de ministrul lucrărilor publice, care îi prezintase spre aprobare o schiță pe hârtie a unui proect de linie ferată în Anatolia.

„Fiule", îi zise Majestatea Sa, care în bunătatea inimei îi socotește pe toți supușii ca pe proprii săi fii, „văd că ești cam copil. Pământul — îl știm doară — nu e neted ca o tipsie. Are munți, văi, gropi și ridicături, așa că nu este cu putință să-l pui pe hârtie și să-l așterni ca un cearșaf, atunci când Alah l'a făcut într'altfel.

Această pregătire cam insuficientă a Padișahului face ca meseria mea de interpret-șef să nu fie tocmai ușoară și plăcută.

— Totuși, i-am obiectat eu, nu cred să fie așa de greu să reproduci în franțuzește cuvintele spuse de Sultan în limba turcă și în turcește cele spuse, de pildă, de un Ambasador în limba sa.

Interpretul-șef mă fixă cu o privire semnificativă și surâse cu multă șiretenie. Tăcu un răstimp, după aceea făcând o sfortare, ca și cum l'ar fi costat cine știe ce cele ce avea să-mi spună, luă din nou cuvântul zicându-mi: „an să-ți fac o mare destăinuire, jură-mi însă, că ai să păstrezi secretul, de oarece, dacă se află, e în joc situația mea și îmi pot atrage o sumă de neplăceri".

Iar destăinuirea a fost — acum când bunul, pașnicul și inofensivul Mahomed Reșad doarme de câțiva ani în mormânt și nici interlocutorul meu de atunci nu mai trăește, ea poate fi dată pe față — iar destăinuirea a fost, că acest interpret, om de o inteligență vie și ascuțită, nu reproducea nici odată cuvintele Sultanului și nu-și dedea măcar osteneala să asculte ce spune Majestatea Sa.

El răspundea dela sine, dând un răspuns potrivit cu chestiunea, de care era vorba, având însă delicateța să precizeze, că nu face altceva decât să reproducă cât mai fidel cuvintele Augustului Suveran.

„Și dacă n'ar fi lipsă de modestie, aș mai adăoga", zise interpretul-șef, că Ambasadorii sau alte personalități streine primite în audiență imperială, plecau cu impresia, că e o învinuire nedreaptă aceea ce se aduce Sultanului, cum că ar fi cam mărginit la minte și nu l'ar tăia capul la trebile politicei.

„Pe mine însă", încheie interlocutorul meu, mă treceau toate nădușelile la gândul de a nu greși și de a spune ceva, care nu s'ar fi potrivit sau ar fi putut da loc la interpretări și urmări neplăcute".

Și dacă un personagiu înalt și gras plătit, cum era interpretul-șef al Sultanului, găsea că meseria sa e așa de ingrată, ce să zicem de acel biet Armean interpret la Ministerul de Marină și care multă vreme nu și-a putut reveni de groaza prin care trecuse într'una din zile, când Patriarhul grec se dusese în vizită oficială la titularul acelui Minister?

Potrivit unui vechiu privilegiu, Patriarhul grec vorbește și corespunde grecește cu autoritățile turcești. Intrând, așa dar, la Ministrul de Marină, i s'a adresat în limba lui Omer, limbă din care Ministrul nu înțelegea nici primul cuvânt.

„Să vie *tergiumanul* (interpretul"), porunci Excelența Sa.

Tergiumanul de limba greacă era dus la concediu și la Minister nu se găsea în momentul acela decât un Armean, interpret pentru limba sa maternă.

„Atunci să vie tergiumanul Armean", porunci din nou Ministrul în închipuirea căruia toate limbile *ghiaure* semănau așa de mult între ele încât erau unul și acelaș lucru.

Bietul Armean înlemni de spaimă, când i se spuse, că trebue să facă pe interpretul de grecește între Ministru și Patriarh.

„Dar eu nu știu decât vreo zece cuvinte grecești", declară el omului, care venise să-l cheme. Decât nu cuteza să spue aceasta și Ministrului. Insemna să-și piardă locul și să se expună mâniei Excelenței Sale, care nu trecea drept om blând și iertător.

Iată-l, dar, executându-se și făcând pe interpretul. Tremura din tot corpul și îi clănțăneau dinții, de parcă fusese apucat de șapte perechi de friguri.

Patriarhul ia cel dintâi cuvântul. Intr'o grecească cât mai aleasă, adică cât mai încâlcită și mai adâncă, rostește un discurs de vr'un sfert de oră. Și chinezește să fi fost, Armeanul ar fi înțeles tot așa de mult.

Patriarhul a isprăvit.

„Terpiuman, tradu ce a spus *Patriciu-Efendi*", porunci Ministrul.

In disperare de cauză nenorocitul de tergiuman improvizează un discurs turcesc cam tot așa de lung, din care nu lipseau nici cuvintele frumoase, nici frazele răsunătoare, dar care n'avea decât un singur cusur: nu semăna nici pe departe cu acel rostit de Patriarh.

Ministrul răspunde. Și ca să-i arate vizitatorului că nici el nu se lasă mai prejos în ceeace privește vorba lungă și arta oratoriei, vorbește chiar mai mult de un sfert de oră.

„Tergiuman, spune-i asta în grecește lui Patriarh-Efendi".

Dar vrednicul de plâns tergiuman nu mai era pe lumea aceasta, când își rostea Ministrul cuvântarea. In gându-i se ruga să se întâmple vre-o nenorocire, vre-o catastrofă.

De pildă, să-l lovească subit damblaua pe Ministru sau pe Patriarh sau pe amândoi. Ori să isbucnească deodată vreun incendiu în Minister sau vr'un cutremur de pământ să prăvălească clădirea peste el.

Din nenorocire pentru el, nici una din aceste dorințe așa de umanitare nu s'au împlinit. Oameni și clădire au rămas în picioare și în viață.

„Tergiuman, tradu în grecește lu Patriciu-Efendi discursul meu", repetă aspru și poruncitor Ministrul, care a observat că tergiumanul o cam sfeclise și se schimbase la față.

Tergiumanul n'avea încotro. A trebuit să se execute din nou.

„Patric-Efendi", zise el Patriarhului, alcătuind o limbă greco-armeano-turcească, însă cu cât mai puține elemente grecești, „Excelența S zice *evala,* adică *efharisto, mersi,* care va să zică. Și Excelența Sa zice iar evala și mult efharisto și mersi pentru vizită. „Dar", adăugă el având o inspirație subită și ducând repede mâna la frunte. Pe Excelența Sa îl doare capul, *ma* mult doare capul, rău doare capul. Doare, doare, doare! De aceea, acum zice mersi și evala și efcaristo pentru vizită, ma fiindcă doare capul, *oriste,* adică *buirun,* poftiți altă dată, ca să vorbiți mai bine".

Și ștergându-și o sudoare rece ce-i curgea pe frunte și pe obraji, exclamă ușurat: „Excelență, am tradus răspunsul Excelenței Voastre".

— Prea scurt, bre tergiuman Efendi, eu am vorbit vreo 20 de minute, iar tu l'ai dat gata în mai puțin de cinci minute.

— Așa e limba greacă, Excelență; în puține cuvinte spui multe lucruri.

Iar Patriarhul abia putea să-și stăpânească râsul.

Tergiumanul nostru avea un sentiment ca și cum se întorcea din nou la viață, atunci când Patriarhul își luă rămas bun dela Ministru.

„Slavă Ție, Doamne, că nu m'ai dat de gol", își zise el în gând.

Și vru să se retragă, să dispară cât mai de grabă în fundul biroului său.

Ministrul însă îi zise să mai aștepte și după aceea să-i urmeze, căci ținea să-l însoțească pe Patriarh până la poarta din afară, unde aștepta trăsura acestuia.

Tergiumanului i se făcu iar inima cât un purice și-i pieri sângele din obraji. Calvarul lui nu era sfârșit.

In adevăr, ajunși la poartă și înainte de a se urca în trăsură, Patriarhul tuși de vreo doau-trei ori, ca să-și dreagă glasul și începu din nou să vorbească.

Dar ce-i auzi acum urechile bietului Armean? Inaltul prelat vorbea turcește și încă în cea mai distinsă și mai elegantă limba turcească.

N. BATZARIA

Adeverul DIMINEATA
BONUL CARȚII

INSEMNĂRI

Tot ce privește redacția „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondență, cărți și reviste) se trimite pe adresa d-lui A. deHERZ.

In curind vom începe publicarea narațiunei istorice

Catarina Doamna Noastră

de VICTOR ARADI

Traducere după originalul maghiar apărut la Budapesta în 1913.

Ziarul „Românul" din Arad, cu data de 6 Aprilie 1914 scria despre această lucrare:

„Cunoscutul sociolog" și scriitor politic ungur, d. Erdélyi (Aradi) Victor reconstruește într'un volum intemeiat pe documente istorice, culese din toate isvoarele cu putință, unul din cele mai minunate episoade ale revoluției dela 1848: Viața și activitatea Catarinei Varga, femeea apostol dela Bucium. Acest episod, poate cel mai caracteristic și culminant, e prins într'un plastic tablou istoric, cu o obiectivitate și pătrundere care ne uimește. Cu o fanatică dragoste de adevăr, d. Erdélyi Victor fixează adevăruri dureroase și face un rechizitoriu strașnic tuturor detractorilor adevărului istoric. Ca întotdeauna, d-sa apare în fața noastră în lumina celui mai întins idealism, și numai mulțumită acestei lumini, atât de rar dată muritorilor, poate să desgroape din umbră amănunțimile realității".

Doamna de Staël și Monti

Se știe că celebra scriitoare era o femee foarte autoritară, totuși față de poetul Monti, împotriva firei sale, s'a arătat a fi o umilă femee.

Revue mondiale să ocupă de legătura care a existat între d-na de Staël și Monti, arătând ce loc important a ocupat în viața scriitoarei franceze poetul italian Vincenzeo Monti.

După moartea tatălui său, care a costat-o mult, d-na de Staël să hotărăște să-și împlinească un vis care de mult o chinuia.

O atrăgea Italia cu pozițiile sale, cu oamenii, moravurile și antichitățile așa de interesante. Plecă în voiaj cu cei trei copii și cu preceptorul lor Schlegel. O parte din impresiile culese din acest voiaj au fost notate în volumul *Corinne*. In această carte însă vorbește foarte puțin de poetul Monti deși erau într'o strânsă legătură.

Doamna de Staël

Monti era deja celebru în Italia când s'a întâlnit cu d-na de Staël, la Milano prin 1804. El era pe atunci poet consacrat și de oficialitate, având postul de inspector al artelor frumoase. D-na de Staël era curioasă să-l cunoască — i-a scris cerându-i o întâlnire.

Ea avea treizeci și cinci de ani, el cincizeci, robust, cu trăsături clasice, cu părul sur, vorbea frumos, în imagini alese, c'o voce armonioasă, plină de farmec și seducțiune. Ea îi arătă dela prima dată o profundă simpatie.

Impreună au cutreerat, Milano, vizitând palatele, bibliotecile și împrejurimile.

Prietenia amoroasă a d-nei de Staël s'a transformat repede într'o arzătoare pasiune.

Monti, însurat c'o femee foarte geloasă, nu mai visa decât o viață calmă; reuși să scape de stăruințele scriitorirei de a vizita împreună toată Italia.

Ea căuta să lege prietenie cu soția lui Monti și din toate orașele îi scria și îl aștepta în zadar. Citi și analiză toate scrierile lui Monti, aducându-i în scris elogii de admirație. Merse până acolo, încât retractă cele ce scrisese altădată ofensând pe italieni; în *Corinne* aduce numai laude Italiei.

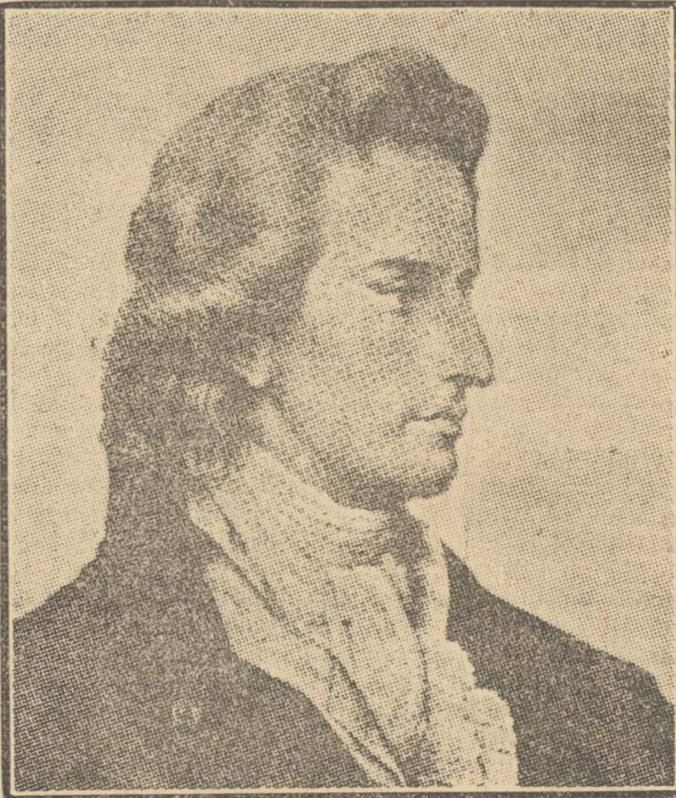
Monti, care la început era foarte senzibil la farmecele acestei femei, caută să scape de jugul acestei iubiri târzii.

Ea părăsește Italia, reproșează lui Monti și nu-l mai vede niciodată căutând să-l uite cu desăvârșire.

Este greu de a se ști precis ce s'a întâmplat între ei. Dar se știe că entuziasmul doamnei de Staël a fost mult timp durabil și că dacă Monti ar fi voit, putea să conserve în ea o admirabilă amică, căci cu toată firea ei autoritară, ea a fost cu poetul italian de-o rară blândețe și gingășie femeească.

Schiller... falsificator!

Migăloșii și cicălitorii șoareci de bibliotecă nu sunt niciodată simpatici. Totuși, câteodată fac descoperiri, care, cu toată străduința lor de a le face aride și prăfuite, rămân totuș amuzante, ca, de pildă, descoperirea unui profesor de literatură germană, dr. O. Francke.

Schiller

Acesta a descoperit că Schiller s'a plagiat pe sine însuși, în folosul altuia, dar în interesul său.

Iată despre ce e vorba.

La eșirea din școală, Schiller trebuia să facă o dizertație. Prima pe care o încercă, fu respinsă, din pricina scrisului „clocotitor" și a stilului avântat. Universitatea cerea înainte de toate o dizertație doctă și seacă.

Atunci Schiller se prezintă la anul — și anume în 1780 — cu o dizertație despre „Raporturile dintre firea animalică și cea spirituală a omului".

In această dizertație, care a fost acceptată de juriu, se află mai multe citate, dintr'o lucrare englezească, pe care Schiller o indică așa: „Life of Moor, tragedy by Krake". (Viața lui Moor, tragedie de Krake).

Or, profesorul Francke a dovedit că nici Krake, nici tragedia lui, nu există și că citatele în chestie sunt făcute pur și simplu din „Hoții", faimoasa dramă, cu care Schiller a debutat în teatru.

„Hoții" a apărut pentru prima oară în 1781. Dar Schiller o avea desigur gata din 1780, și cum găsea în cele scrise de dânsul, argumente pentru teza susținută, precum și fiindcă îi era teamă că juriul nu va lua în serios argumentele, dacă nu vor veni sub o firmă străină, a inventat pe acel Krake, ca și tragedia lui.

De altfel, titlul lucrării inventate nu este chiar atât de departe de adevăr. „Life of Moor" înseamnă „Viața lui Moor", și principalul personagiu din „Hoții" este tocmai Moor.

O bibliotecă de teatru

Dintre toate genurile literare, teatrul este fără îndoială, acela, care, în epoca contimporană, a luat mai mult avânt și domină întreaga mișcare culturală prezentă.

Oferă senzații multiple, mai multe și mai variate, decât toate celelalte genuri, și oferă spectatorului grăbit și neurastenic din secolul XX, o distracție instructivă și estetică, scurtă, succintă, violent colorată.

Deaceea, literatura dramatică a luat în ultima vreme o desfășurare neașteptată, și nu numai piese de teatru propriu zise, dar studii critice și studii technice despre teatru, se scriu cu duiumul.

S'a simțit de mult timp, tocmai din pricina acestei înfloriri a artei dramatice, necesitatea unei centrale a teatrului. Se pare că menirea de a fi această centrală, revine marei biblioteci de teatru, deschisă zilele trecute de „British Drama League".

Această ligă englezească pentru teatru, dorea de mult să întemeieze o asemenea bibliotecă, dar îi lipseau fondurile....

Intervenția lui Carnegie, și subvenția grasă pe care marele miliardar american a acordat-o, a făcut posibilă deschiderea acestei biblioteci, care posedă până acum, șease mii de volume, în special, piese de teatru. Secțiile de critică teatrală și technică teatrală, vor fi organizate mai târziu.

„British Drama League" intenționează să organizeze în toată lumea secții ale acestei biblioteci. In acest chip, s'ar putea ajunge, între diverse țări, la cunoașterea reciprocă a literaturii dramatice.

La inaugurarea bibliotecii din Londra, ministrul de instrucție publică Percy, a ținut un discurs, în care a arătat cât de importantă e literatura dramatică în învățătura tineretului.

Dar mult mai important, prin rolul lui educativ, e teatrul. Teatrul ne învață să gustăm viața, sau, cel puțin, să o suportăm.

Afară de aceasta, contribuie, într'o largă măsură la cunoașterea limbii.

Un nepot a lui Corneille

Se pare că este o adevărată nenorocire și pentru tine și pentru urmașii tăi, dacă te naști scriitor de talent! Vieții tale chinuite îi se adaugă aproape întotdeauna viața chinuită și mediocră a urmașilor.

E cazul lui Jean François Corneille, nepotul marelui Corneille. Descedent al unei ramure ruinate din familia, care a dat pe poetul „Cidului", Jean François Corneille a venit la Paris în 1754, cu gândul să scape de mizerie.

Se adresă vărului său, Fontenelle, care avea pe atunci 97 de ani și era atât de ramolit, încât i-a fost imposibil să-și dea seama de legăturile de rudenie, pe care i le explica Jean François și nu voi să-i dea nici un ajutor.

Jean François Corneille duse la Paris o mizerie cruntă, până ce avu norocul să dea peste Freron, directorul revistei „Année litteraire". Acesta nu dispunea de avere, dar era bun de sfat.

El îndemnă pe Jean François să scrie o scrisoare artiștilor dela Comedia Franceză, cerându-le o reprezentație în beneficiul lui; într'una din zilele slabe, care, pe atunci, erau Marți, Joi și Vineri, scriindu-se pe afiș că spectacolul se dă în folosul unui nepot al lui Corneille.

Artiștii dela Comedia Franceză se grăbiră să răspundă cu entuziasm. Freron dăduse un sfat bun. Comedienii erau gata să-l satisfacă de Jean François, cedând chiar o zi bună, adică Luni, și propunându-i să se joace din Corneille „Rodognul".

Mișcarea avu succes. Lumea începu să se entuziasmeze pentru nepotul lui Corneille. Locurile pentru spectacol fură luate cu asalt și se revândură cu mari beneficii.

Produsul total al reprezentației atinse suma, fabuloasă pe atunci, de cinci mii de franci.

Cu acești cinci mii de franci, Jean François Corneille tămădui multe lipsuri, dar cum se apropie de sfârșit cerea și librarilor, ajutorul pe care-l obținuse dela Comedieni. Librarii însă nu voiră să dea nimic, și Jean François ar fi căzut iar în mizerie dacă nu se interesa de soarta lui, Voltaire. Voltaire luă la Femey pe fetița lui Corneille, și o ținu câtăva vreme acolo, măritând-o apoi cu un ofițer de dragoni.

Jean François Corneille a murit ca tutungiu, la Evreux.

Din vieața lui Dostoievsky

In *„Jurnalul unui scriitor"* prin 1877, Dostoïevsky schițează acel faimos expozeu al doctrinei panruse care-l pune în relații cu celebrul procuror al Sfântului Sinod, Pobiedonostzeff.

Dostoïevsky avea o credință oarbă în destinul Rusiei. „Europa este moartă, scria el unui prieten, civilizația actuală nu mai există. Moscova trebue să fie a treia Romă, căci a doua a fost Constantinopole. Țarul este depozitarul ideei romane (prin legătura ultimei Paleologe, Sofia, cu Ivan al III-lea) și Biserica rusă se găsește, după Țarigrad, succesoara destinătoare a adevăratei idei creștine".

Această expunere l-a sedus pe Pobedonotzeff care era pe atunci atotputernic. Acest ciudat personaj al Marii Rusii, de care tremurau autocrații Alexandru al III-lea și Neculai al II-lea, făcea ce vroia în tot cuprinsul Imperiului.

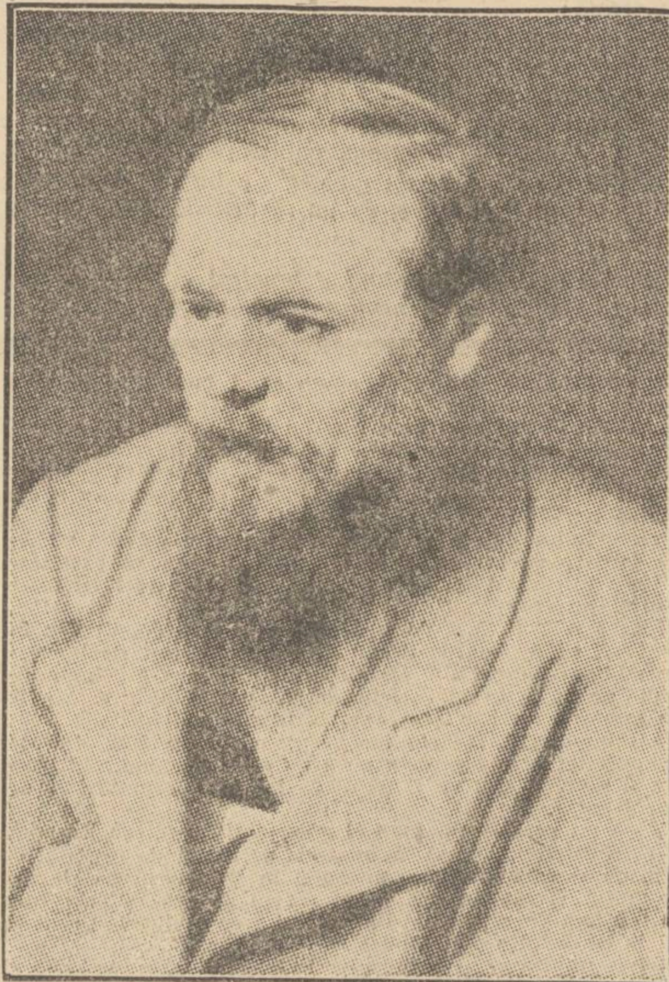
Ajuns preceptor al prințului moștenitor în 1862, era în acelaș timp consilier intim al monarchului, respectat și ascultat până la moarte (1907).

Numit în 1880 procuror general al Sf. Sinod, devine conducător suprem al Bisericei ruse și începe sistematic organizarea unei opere lente și complicate, care trebuia să facă din Rusia o țară de automați uniformi, cari să funcționeze cu o perfecție și regularitate absolută.

Dostoïevsky răspunde cu entuziasm la chemarea lui Pobiedonostzeff. Acești doi oameni se văd foarte des, corespondența lor nu-i voluminoasă. O îngustă comunitate de idei îi leagă pe aceste două spirite.

Este interesant a observa caracterul sincer și mișcător a unora din mărturisirile artistului către omul politic, pe care îl credea singurul capabil de a-i înțelege sufletul în ultimii ani ai vieței.

„Consider ca un veritabil fenomen situația mea în literatură. Cum, un om care se ridică împotriva Europei, care-i compromis pentru totdeauna cu *Posedații,* poate fi considerat ca un maiestru, de către toată tinerețea noastră nihilistă și detracată, precum și de toate jurnalele, revistele și criticile europenizate.

Dostoiewski

Declarațiile cari mi se fac, sunt cunoscute de oamenii noștri de litere, de bandiții condeiului și de excrocii presei noastre. Altfel m'ar lăsa ei să scriu așa liber? M'ar devora ca niște câini. Ei au frică și stau în așteptare..."

Interesante sunt sfaturile pe cari i le da Pobiedonostzeff asupra subiectului din *Frații Karamazoff,* la care, se zice, că a contribuit foarte mult. Artistul aștepta totdeauna aprobarea lui Pobiedonostzeff cu o nerăbdare aproape bolnăvicioasă.

„Din moment ce d-ta m'ai înțeles, mi-a fost deajuns, orice sforțare n'a mai fost de prisos", îi scria el.

La moartea lui Dostoïevsky, cu patru săptămâni înainte de suirea pe tron a lui Alexandru al III-lea, Pobiedonostzeff scria:

„Am simțit adânc pierderea acestui om, aveam pentru el o dulce oră — Sâmbătă seara după biserică... singur, sau în mijlocul familiei sale îl găseam veșnic în prada torturelor morale și fizice. Omul acesta visa să transforme întreaga sa țară într'o vastă mânăstire albă și liniștită"

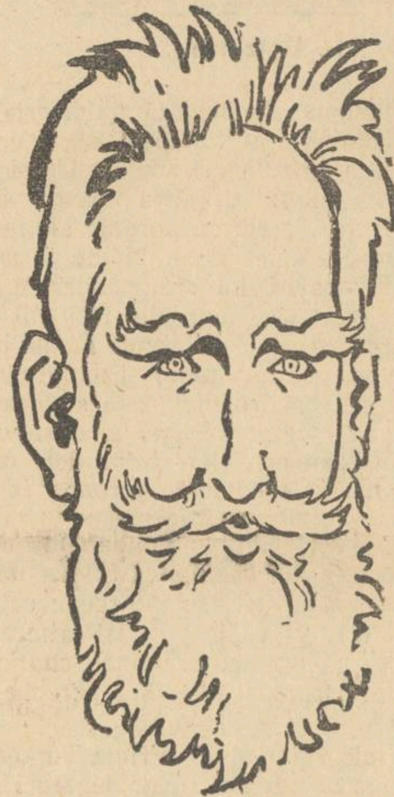
Bernard Shaw învață tango

Știrea că Bernard Shaw s'a apucat să învețe tango, a ajuns desigur la toți acei obicinuiți până acum să-i admire arta de a dansa cu paradoxurile cele mai subtile. Intâlnirea lui Bernard Shaw cu tangoul ce a avut loc în insulele Madeira, unde bătrânul — are 68 de ani — se dusese să-și facă convalescența după o boală grea.

Maestrul lui de dans, un oarecare Michael Rinder s'a crezut obligat să facă destăinuiri asupra studiilor coreografice ale lui Shaw și s'a putut afla astfel cu uimire că marele dramaturg are și un foarte frumos talent de dans.

Fiindcă iată ce spune Michael Rinder în „Daily Express".

Shaw i-a destăinuit într'o zi părerea lui că numai oamenii bătrâni trebuie să danseze, deoarece devin astfel mai sprinteni și întineresc. Tinerii, care deobiceiu dansează, nici n'ar avea nevoie de acest exercițiu.

Bernard Schaw

Rinder dădea lecții de dans la Madeira într'o casă mică de pe malul mării, în apropiere de vila lui Bernard Shaw. Muzica dansului îl atrăgea atât de mult pe poet, încât într'o dimineață lăsă masa de scris și se apropie de casa lui Rinder, pentru a vedea despre ce e vorba.

Lecțiile de dans îi plăcură atât de mult, încât deveni numai decât unul din cei mai asidui și zeloși elevi.

„Cu toată vârsta lui înaintată" scrie Michael Rinder, d. Shaw, că elasticitatea spiritului are o mare influență și asupra elasticității corpului.

E foarte ușor să înveți pe un școlar deștept, mai ales când e atât de dornic de a învăța, cum era d. Shaw. Spiritul lui superior nu-l ajută numai să treacă peste toate greutățile unui studiu, care îi era complect nou, dar găsi și toate foloasele, pe care le putea trage din nouile sale cunoștințe. „Acum" spunea Shaw, „voiu fi în stare să arăt interpreților mei pe scenă, nu numai cum trebuie să vorbească, ci și cum trebuie să se miște".

Aci se opresc destăinuirile lui Michael Rinder.

Nu știu dacă Bernard Shaw, odată întors în patrie, și-a continuat exercițiile coreografice, începute sub cerul radios al Madeirei. In orice caz, autorul „Jeanne d'Arc" a ținut și ține să rămână original, în viață ca și în scris.

A lua lecții de tango la 68 de ani, constituie aproape mai mult decât o originalitate.

MARUNTE!

— In marea editură Paul Gentner din Paris a apărut lucrarea d-lui **O. Tafrali,** în două volume, intitulată: „Le Trésor bysantin et roumain du Monastère de Poutna".

— Universitatea Populară dela Vălenii de Munte, de sub conducerea d-lui prof. **N. Iorga,** va funcționa anul acesta dela 15 Iulie până la 15 August. Un însemnat număr de profesori din țară și din străinătate vor ține prelegeri. Programul cursurilor va apare la sfârșitul acestei luni.

— In curând va apare volumul de poezie **„Biserica veche"** de **Ion Pillat.**

— „Chilimuri oltenești" se numește noul volum de poezie al lui **Radu Gyr,** care va apare în toamna viitoare.

— A apărut No. 4 din revista **„Ritmul vremii",** cu următorul variat și interesant sumar: **George Dumitrescu,** Liviu Rebreanu; **N. Milcu,** Fântâna; **Caterina State,** Vina lui Mitiță, **George Dumitrescu,** Seninătate, Veghe; **Ion Gane,** Cântec; **Elena Vellescu,** Nicolae Helea, **George Boldea,** înserare; **Pompiliu Constantinescu,** „Satul meu" de Ion Pillat, **N. N. Crețu:** Sie însuși (Leopardi), **Cincinat Pavelescu.** O scrisoare.

ANUL VI. — No. 233

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 24 Mai 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT in 1893

Obsesiile lui Stendhal

de PAUL ZARIFOPOL

Il faudra lui marquer beaucoup d'amour mercredi.. Probabil ca să nu uite ce trebuia făcut Miercuri, Stendhal révine cu băgare de seamă asupra chestiei: „Miercurea viitoare va trebui **DECI** să o copleșesc cu dragostea **(il faudra donc mercredi prochain l'accabler de tendresse).** Și de mai înainte trage concluziile acestui acces de dragoste cu termen fixat în carnet: „dragostea pe care îi voiu arăta-o Miercuri, trebuie s'o facă să se explice". — Asemene **agenda** sentimentale se găsesc destule în vestitul **Jurnal** al lui Beyle; mulțumită lor, cartea este o curiozitate amuzantă; ceia ce nu se poate zice despre nici o altă din câte a scris omul acesta foarte deștept și perfect ridicul.

Editorul jurnalului, Cazimir Stryienski, stendhalist fără margini, zice el singur: Fără îndoială este ciudată și drept vorbind aproape ridiculă situația omului care, în fiecare seară, își povestește lui însuși pe hârtie, cu deamănuntul, tot ce a făcut decând s'a sculat pân' la culcare. — Din dragoste nesfârșită pentru autorul lui, Stryienski a pierdut din vedere că mult mai aproape de ridicul e acela care însemnă **ce are de gând** să spună ori să facă — mai ales față cu o femeie — decât acel care scrie numai ce a făcut. Dar înainte de toate ridicolul depinde de ce însemni.

* * *

Vanitatea ar fi, după formula consacrată de Francezi singuri, slăbiciune eminent franțuzească. Beyle, care căuta cu lumânarea cusururile nației sale, nnu l-a scăpat din vedere tocmai pe acesta. Compatrioții săi sunt, zice el, mașini împinse de Vanitate—celelalte popoare mai cunosc și alte patimi! — „Vanitos cât doi Francezi" — „vanitate mai mult decât franțuzească". Așa-i merge vorba.

Asemene caracterizări ale popoarelor n'au mare greutate. Vanitatea este produs fatal și universal al traiului oamenilor împreună. Se poate că, la anume vreme, în unele societăți să apară mai multă vanitate pe piața socială. Perturbările istorice care aduc strămutări intense de clase stimulează probabil revărsarea acestei mărfi socialpsihice. Revoluția, dar mai cu seamă epoca imperială, prin deslănțuirea vertiginoasă a carierelor și întreprinderilor care aruncau pe individ la suprafața vieții sociale cu amețitoare grabă, vor fi produs cumva o psihoză a vanității. De sigur Stendhal a pătimit greu; pe dânsul vanitatea l-a chinuit pân'la comic. Și comicul situațiilor el l-a mistuit, se pare, adeseori cu humor; dar alteori l-au gâtuit tristețea și lacrimile. Aproape toată viața omul acesta ager, care veșnic s'a căznit ca un posedat să ajungă la perfecție în arta de a se purta ca oamenii și de a-i stăpâni mai cu seamă, a fost, cum se zice, **poire**, și în grad diabolic.

Stendhal a rămas în fond un provincial și mic burghez, pe care setea de a-și face loc în „lumea bună" — cașicum ar fi acolo! — îl tortura fără preget. Toată „literatura" lui a ieșit din acest foc nepotolit. Mai toți eroii lui sunt încarnări transparente ale luptei sale cu societatea, și cu el însuși pentru a cuceri lumea bună. Era lipsit cu strălucire aproape de tot ce trebuie unui povestitor. Romanele și nuvelele lui sunt visuri naive ale ambiției sale sociale, scrise pare că dinadins pentru ilustrarea unei monumentale incapacități în arta literară. Se înțelege, pietatea adoratorilor se ostenește să inventeze pretexte și teorii pentru justificarea, ori chiar celebrarea acestei negativități literare. — Pietatea e virtute respectabilă, dar și născătoare de nerozii.

* * *

„Om spăimântător — om primejdios", exclamă, într'o nuvelă a lui Stendhal, frumoasa doamnă despre tânărul cu care trebuie să fie încurcătura.. Din prima tinerețe, Beyle visa să se poarte așa, încât toate femeile interesante să exclame: ce bărbat periculos! Și asuda gândindu-se **cum să fie**, și căutând **metoda** succesului sigur. Cartezianism aplicat la știința cuceririi femeilor cu o îndărătnicie puerilă și stranie, o îndărătnicie de om țicnit prin vanitate iremediabilă.

Beyle notează cu serioasă grije următoarele: „superioritate absolută în toate direcțiile nu se poate; relativ totuși, o asemene superioritate există. Și trebuie s'o obțin, fiindcă de ea depinde succesul." Urmează o sumă de planuri infantil precise:

Trebuie să scriu o tragedie și o comedie pentru ca să-mi fac intrarea în lume. — Nu trebuie să mă amorezez de o cucoană mare, aș fi învins. — Ca să am succes în lume, trebupie să analizez tot ce se face în societatea bună. — N'ar fi bine ca nimeni afară de mine să nu cunoască tratatul lui Helvétius? — Trebuie să mă deprind a nu face nimic din pasiune. — Răspuns la întrebarea aceasta: care ar fi obiceiurile bune pentru mine? — Vreau să fiu zâmbitor și vorbăreț. — Fiindcă spiritul e util, voiu fi spiritual. — Am să fiu vesel și amabil, și de cel mai bun gust. — Trebuie să dezvolt cu grație sentimentele... — Trebuie tristețe **tendre, entièrement tendre et langoureuse..** là-dessus (adică dupăce dama va răspunde cutare și cutare; Beyle imaginează și scrie prealabil tot ce are să-i răspundă persoana) **redoublement de tristesse sans la moindre nuance de désespoir sombre** (subliniat de Beyle) — **Sortant demain, tristesse tendre et point de désespoir..**

Asta pare că e Corneille curat, aplicat în comic. „Je suis maître de moi comme de l'univers!", ar putea zice Beyle, întocmai ca împăratul August. Să scrii dimineața că deseară ai să fii vesel, amabil și de bun gust, să însemni cu câteva zile înainte că **Miercuri**, exact Miercuri, ai să fii de o **tendresse** așa și nu știu cum, — e în toate aceste un raționalism care poartă pecetea balamucului. Neapărat, Beyle **avea** pe urmă de înregistrat decepții: N'am destul sânge rece ca să pot face pe ticălosul **(pour mes projets de rouerie).** — Eram gata să-i spun lucruri încântătoare, dar n'am avut spirit. — Am fost rece, la început, asta vine dela obiceiul meu prost că mă gândesc de mai'nainte la tot ce am să-i spun. — Intr'o zi, dama îi scurtează vizita fiindcă are de lucru și-i spune să vie spre seară. „J'y vais, leste, pimpant, aimable, on me refuse la porte, parce qu'elle s'habille".. Alte dăți e mulțumit: „Astăzi am avut o zi din cele mai bune, aveam ținuta nobilă și sigură ca în societatea cea mai bună. — Am fost amabil, gingaș, foarte natural, în adevăr strălucit.— Am fost sublim la picioarele ei". Dar nu totdeauna e succesul așa de clar: „Aș fi fost sublim, aș fi fost **charmant** — aveam de gând să fiu cam posomorât"... dar n'a ieșit mare lucru.

Stendhal

După această bătae de cap nemaipomenită și cu efecte atât de poznașe, Beyle, ajuns la 30 de ani, scrie trist: nimeni nu s'a îndurat de mine, nimeni nu m'a ajutat cu un sfat milostiv: astfel, am petrecut **fără femei** (subliniat de dânsul) cei doi sau trei ani în care temperamentul meu a fost mai viu ca ori când. Iar ca om în vrâstă, la 49 de ani, ajunge a mărturisi că puținele lui cunoștințe în arta de a se purta cu femeile le are dela ruda și protectorul său, baronul Daru. Unul care nu ținea **Jurnal** cu reguli pentru biruit femeile.

Un provincial incurabil, plin cu vanități de copil etern, se omoară să fie Dandy, **roué**, cu duzini de femei, topite de dragoste, la picioare. Stendhal a fost un Don Chișot al eroticei.

* * *

Beyle avusese în Italia o dragoste despre care nu vroia să vorbească. Numai odată și-a deschis inima către Mérimée, care de mai multe ori il văzuse plângând pentru amoruri demult trecute.

Italianca zicea că are bărbat foarte gelos; trebuie pază grozavă. Beyle nici nu îndrăznește să locuiască în acelaș oraș cu iubita; șade într'un târgușor, destul de departe. Intâlnirile sunt rari, se petrec în mare taină. Să ne amintim că Beyle avea o slăbiciune bolnăvicioasă pentru tot ce-i ascundere, deghizare, mister. Umbla numai noaptea, și până să ajungă unde trebuie, schimba de câteva ori trăsura, ca să i se piardă urma. Era convins că-l pândesc spioni din toate părțile. Sosea învelit într'o manta de culoarea pietrelor de zidărie; o slujnică credincioasă îl ducea acolo unde era așteptat. Așa a mers până când, într'o zi, ori că slujnica se certase cu stăpâna, ori că bacșișurile lui Beyle o înduioșase, i-a spus femeia așa: Domnule, bărbatul cucoanei nu-i gelos; nu de bărbatu-său s'ascunde cucoana, ci de d-ta, că mai sunt și alții... Ca să nu-i fie vorba în zadar, l-a ascuns slujnica într'o cămăruță de unde printr'o gaură în perete se vedea bine în iatacul iubitei. Și Beyle a văzut cu ochii cum era trădat, la doi pași de locul unde stătea ascuns. Mai întâi nu știa, spune el lui Mérimée, cum să-și stăpânească râsul, și toată noaptea a fost foarte vesel, par'că fusese la teatru de păpuși. Dar a doua zi vedenia din cămăruța ascunsă nu i-a mai părut bufonă. Un an și jumătate n'a fost bun de nimic. „Nu se poate mai mare nenorocire, fiindcă îți ia toată energia."

Dar minunată este concluzia psihologului acestuia atât de aprig: iubita i-a cerut iertare cu lacrimi; el, firește, i-a răspuns cu dispreț. „Par'că o văd, agățându-mi-se de haină și târându-se în genunchi pe coridor. Am fost prost că n'am iertat-o, fiindcă **desigur** niciodată nu m'a iubit ca în ziua aceia".. Beyle era nebun după Italia și stima adânc femeile italiene — numai ele sunt capabile de adevărată pasiune... Altă obsesie. Și altă ocazie de a fi **poire,** sistematic.

* * *

Credincios principiului că un om de lume trebuie să aibă toate superioritățile, Stendhal se apucase de studiat filosofia, chiar filosofie nemțească. Din acest studiu (a cetit un memoriu de 65 de pagini al prietenului său De Tracy despre Kant, și De Tracy nu știa nemțește) și-a făcut el această **convingere**: toate sistemele filozofice sunt copilării, **romane** scrise de filozofi pentru tineretul naiv. In adevăr nu există decât două științe: știința motivelor de care atârnă faptele oamenilor, și **logica** sau arta de a nu ne înșela în drumul spre fericire.

Acum, vedeți, bine, se lămurește rostul însemnărilor din jurnal: Miercuri am să fiu **tandru**; deseară, trist și tandru; **mâne**, spiritual și gingaș. Sunt precepte de **logică,** adică reguli pentru a nemeri fericirea fără greș.

Stendhal credea de bună seamă că lumea îl ia drept „monstru seducător, spirit infernal, zeu, Mephistopheles", Incomparabil caz de bovarysm. — Diavolul, cât de tânăr, nu înseamnă în condicuță: dacă aveam mai multă siguranță, aș fi fost sublim. Nici nu socotește cu scumpătate de burghez speriat: Am făcut-o să râdă cu hohot de **DOUA** ori. Nici n'are nevoie să-și scrie negru pe alb: **attaquer les femmes que je rencontrerai jusqu'à mon retour à Paris.** Caiete de analiză psihologică și de reguli pentru strategia dragostei nu sunt instrumente diabolice; departe de asta. Și încă mai puțin diabolică — poate nici măcar prea autentică — e consolația că în ce privește femeile, am avut fericirea să fiu păcălit la 40 de ani ca și la 25. Mai admisibilă este exclamația cu câteva rânduri mai sus: câte ocazii de succes pierdute!

* * *

„Societatea fiind împărțită în fâșii ca un bambu, chestia cea mare e: cum să te urci în clasa superioară celei în care te găsești". (Souvenirs d'ègotisme, pag. 71; însemnare de pe la 1832, de când Beyle avea 49 de ani). Societatea primului imperiu și cele care i-au urmat îndată vibrau de cățărare desperată. Veșnicul mic burghez din Grenoble era prigonit de ideia poznașă să se cațere în chip de Dandy—Don Juan.

PAUL ZARIFOPOL

Murgoci, la cea din urmă conferință

de G. GALACTION

Era într'o Sâmbătă, în ziua de 14 Februarie, anul acesta. Seara, trebuia să țin o conferință, la Brăila, în sala Casei Comunale, (donația D. Ionescu). Am străbătut Bărăganul fără de omăt, în câte-va ceasuri de soare clar și oblic, și am ajuns între prietenii—cunoscuți și necunoscuți — cari doreau să mă asculte.

Aflu din gura lor că profesorul Murgoci este în Brăila și că mă poftește să stăm de vorbă. Il cunoșteam de multă vreme (de vre-un sfert de veac) dar înt'un chip sumar și depărtat. L-am găsit în gazdă la niște neamuri. Era de fel brăilean, copil din popor, și venise în orașul copilăriei cu gândul cucernic să ridice o cruce. la căpătâiul părinților adormiți, și să le facă o slujbă de pomenire. Cea dintâi vorbă a lui a fost să mă întrebe dacă pot să iau parte la parastasul de a doua zi. Nu! Chiar în noaptea aceia, trebuia să plec la Galați, unde, a doua zi, mă așteptau alte conferințe.

Al doilea cuvânt al lui Murgoci a fost să-mi ceară voe să se asocieze și el la conferință, cu o cuvântare de un sfert de oră... Voia să vorbească cel dintâi și să facă un fel de introducere, la lecțiunea mea creștină... Foarte bucuros!... Și eu și toți cellalți vom fi încântați să-l ascultăm.

Il văzusem pe Murgoci de mai multe ori, în anii din urmă, și știam bine că e bolnav.... In seara aceia mi s'a părut aproape lecuit și departe de orice primejdie. Mi-l aduceam aminte pe profesorul de altă dată: viguros, elastic, mânjit pe obraji de bărbuța lui neagră, ca un fochist de cărbunii locomotivei, totdeauna plin de voe bună, de vervă și de anecdote....

Il regăseam în seara aceea—în casa micilor negustori, rudele sale—aproape acelaș Murgoci de odinioară... Se simțea bine, în acea lume simplă și neconvențională din care pornise. Era fericit că avusese vreme și putere să pună la cale pomenirea de a doua zi.... Urcându-ne în trăsură, ca să mergem la sala Casei Comunale, Murgoci îmi arată prăvălia modestă ținnută de gazdele lui: — Nu mă supără nimic... Dorm aici admirabil.. (Și Murgoci adaogă cu o neglijență simpatică și cuceritoare :) Am dormit și la Buckingam.

Fusesem de față, cu vre-o jumătate de an mai înainte, când Murgoci și copiii lui dăruiseră **Fondației Principele Carol** o bibliotecă întreagă de cărți pentru tinerime, anume cărți englezești, și cunoaștem ceva din legăturile profesorului, lumea și cu cultura britanică.

Pe drum, aud de la el, în cuvinte puține și surprinzător de sintetice, începuturile vieții lui în acest oraș, pregătirea lui pentru cariera de mai târziu și curajul lui de fiu al Bărăganului și al Bălții, la lupta cea mare, de timpuriu începută... Murgoci, se uita, cu mulțumită înduioșare, la aceste străzi ale Brăilei, unde se jucase și ștrengărise, în anii de arșice, se uita de pe înnălțimea biruită cu cinste a situației lui de azi.. Legănat de trăsura cu roțile învelite în cauciuc și dulce îmbiat de amintiri, el uita o clipă suferința lui trupească și inima cu resorturile-i dărăpănate.

Pe treptele largi și multe ale Palatului Cultural, bietul Murgoci se desumflă ca un balon... Elocința, strălucirea figurii și toată expansiunea lui de până aci se veștejiră de odată... Era o scară lungă de urcat și motorul central funcționa deșuchiat și anevoe!

Sus în sălile Palatului, Murgoci și-a venit în fire, și s'a arătat publicului numeros, venit la conferință, stăpân pe sine și meșter la cuvânt. Era un profesor și un pedagog de marcă și orice ar fi spus, spunea cu farmec comunicativ. Tema lui Murgoci era pentru mine surprinzătoare. Eu cunoșteam în el — destul de vag — numai pe omul de școală. Il auzeam vorbind, întâia oară, despre ideile sale metafizice. Profesorul se dovedea un idealist de convingere absolută. Și convingerea lui, pentru care nu credea necesară, nici o pregătire și nici o precauțiune oratorică, era că moartea este un simplu episod, în viața noastră misterioasă și infinită. Nu este adevărat că murim! Moartea în înțelesul stingerii totale a conștiinței, în înțelesul absurd și trivial al filosofiei materialiste—nu există! Nimeni nu **moare**, atât de prostește, nici măcar materialiștii cei mai fanatici.

Și iată-l pe profesorul Murgoci, aducându-ne o mulțime de dovezi și de afirmări ale cercetătorilor idealiști de azi, de cari se pare că Anglia are parte, în primul loc. Firește, n'aș fi putut să-mi doresc, pentru conferința mea predică, o introducere mai bine venită.

Luând cuvântul, după Murgoci, am pus în lumină interesul și raritatea întâmplării: Poate este întâia oară în țara noastră, când se întâmplă acest fenomen eminamente anglo-american; un profesor de știință exactă se arată, înaintea unei adunări dornice de învățătură, mână în mână cu un slujitor al altarului, amândoi bine înțeleși și lucrând împreună ca să desrobească sufletul omenesc de broboadele soioase ale concepției materialiste...

După conferință, amicii noștri brăileni, ne-au poftit la o agapă. Murgoci ne-a îmbrăcat masa în florile convorbirii lui abondente, variate, mai presus de toate șagalnice și descrețitoare! Am văzut, în ora aceea, pe Murgoci, studentul dela Școala Normală Superioară, elevul lui Alexandru Odobescu, am văzut pe tânărul sărac și sârguincios, dar plin de viață, de glume și de farse, am văzut pe fericitul „civis academicus" de altă dată, pe cântărețul lui „Gaudeamus igitur" sub bolțile unui Heidelberg ideal, despre care tinerimea de azi nu mai are nici o idee..

Ne-am despărțit cu părere de rău. (Era să fie cea din urmă despărțire a noastră, aici pe pământ). La miezul nopții trebuia să fiu în Galați...

...Și dacă am socotit bine zilele, exact peste două săptămâni, dela conferința dela Brăila, adică tot într'o Sâmbătă, Murgoci a intrat în mormântul de care nu se mai temea.

G. GALACTION

Post-Scriptum. — Este adevărat că Murgoci, între Serata de la Brăila și ceasul când a închis ochii, a mai apucat să facă Academiei Române o prețioasă comunicare asupra chihlibarului românesc. Dar în fața marelui public, s'a arătat cea din urmă oară la Brăila.

G. G.

Triste̦ti nemărginite...

Tristeți nemărginite plutesc pe bulevarde....

Furtuna'mi bate 'n față, iar sufletul meu arde,
Aș vrea să scot un strigăt dar nimeni nu m'aude...
Cad perle reci de apă din ramurile ude.

Mâini desnădăjduite întind copacii 'n zare
Și palid în lumina de pale felinare,
Eu trec purtându-mi umbra fantastică pe zid...
In jurul meu e noapte, singurătate, vid.

Tu dormi acum, frumoaso, zâmbind nepăsătoare;
Iți flutură surâsul pe buza ta de floare...
Când trupul meu te cere cu fie-ce atom
Și când mă simt mai singur, mai trist ca'ntâiul om!

Tu dormi sau cugeți poate și nu'mi asculți cuvântul,
Iar eu rămân cu ploaia, cu noaptea și cu vântul,
Eu cel sortit de-apururi să 'nfrunt nemărginirea...

In seara asta tristă voi cumpăra iubirea!

MIRCEA RADULESCU

Scrisoare

Azi e cerul zâmbet fecioresc..,
Mi-am adus aminte că trăesc
Și simțind că flori de raze fruntea mi-o 'ncunună,
Am zâmbit și eu cu scarele 'mpreună.

Intr'un pom ce n'a mai înflorit de mult
Mi-a cântat o pasăre atât de mult,
Că-am uitat atâtea visuri moarte
Și-am urmat eu cântul mai departe.

Am văzut apoi cum vântul arțăgaș
A eșit, hai-hui, afară din oraș,
Și-am plecat și eu prin lunci, voios,
Să mă'mbăt de aer și de proaspătul miros.

Și erau în ființă toate, cum le știi...
Numai un copac, în coaja cărui doi copii
Numele și le 'ncrustaseră atunci,
Stă uscat în mijlocul 'nverzitei lunci..

GEORGE A. PETRE

In numărul viitor
Catarina Doamna Noastră
de Victor Aradi

RADEȘ

de D. N TEODORESCU

XI.

Tot Constanța...
Sfântul Petru...

Toată ziua de astăzi marea s'a sbuciumat neîmpăcată, gonindu-și valurile spre dig într'o goană de prăpăd. Când ajungeau, valurile făceau spume de mânie, și săriau sus, mai sus decât digul, pentru a cădea înapoi în mare.

Farul stătea împetrit, — nu de groază ci de nepăsare. Sbuciumul mării nu-l cutremura pentrucă se repeta prea des și prea il cunoștea de multă vreme. Farul stătea împietrit așteptând să însereze și apoi toată noaptea să privească departe, pe ape, pentrucă el vede numai noaptea, la fel sburătoarelor din împărăția turnurilor părăsite.

Pe apele verzi, răsvrătite, o geamandură roșie, priponită lângă far, urla sfâșietor.

Pescăruși, sute de pescăruși, vâsliau zoriți deasupra apelor ducându-se să se întoarcă și întorcându-se să se ducă.

Nori întunecați năvăliau pe cer, când o barcă neagră, cu pânza umflată de vânt, îmi spunea în trosnituri de catarg, cât de minunat este să te știi că nu stai pe loc și că drumul pe care ai pornit se clatină.

Fulgera mereu în spatele meu, aproape, tot mai aproape, — trăsnetele săgetau marea răsvrătită, catargul trosnea.

Când am ajuns la țărm, în fața prăpădului care venea, mi-am amestecat sbuciumul sufletului cu sbuciumul mării. Martori mi-au fost pescărușii.

Un fulger cu lumină orbitoare...

Un trăsnet pârâind asurzitor...

Și o ploae repede cu piatră, m'a gonit într'o casă cu exterior misterios, — cu interiorul plin de matrozi, de fum de pipe și de miros acru. Tavanul era de bârne negre, pereții erau coșcoviți, iar ferestrele mici și murdare.

Un bătrân orb cânta dintr'o armonică, iar un rus mărunt, fără haină, cu barba roșie-mică, și ras pe cap, frământa o căzăcească îndrăcită, lăsându-se spre pământ și ridicându-se iar, încălzit de vin și de joc.

Matrozi goliau pahare și pufăiau din pipe.

In ferestrele mici și murdare răpăia ploaia cu piatră, spărgând câteva geamuri. A fost o ploaie așa cum numai să aude că a fost.

Când am eșit în aerul rece și curat, cerul începuse să se limpezească.

Valuri neîmpăcate aruncau pe dig pescăruși morți, isbiți de ploaia cu piatră, sute de pescăruși, poate toți pescărușii cari au fost martori când mi-am amestecat sbuciumul sufletului cu sbuciuml mării.

XII.

Am găsit numai pe Elvira acasă.

— Pentruce n'ai mai venit pela noi?

— N'am fost în Capitală.

— Iar la Iași?

— Nu, la Constanța.

— Și ai stat mult?

— Da.

— Cât?

— Trei zile.

— Trei zile? Atunci nu e mult.

— E mult... E de trei ori mai mult decât o zi.

Privirea ochilor ei negri îmi întuneca privirea.

— Stai lângă mine.

Și se legăna lungită pe un scaun:

— Vorbește-mi despre mare.

— Intr'una din cele trei zile cât am stat acolo am văzut marea răsvrătită, urlând, spumegând, am văzut cerul aruncându-și trăsnetele în mare, — și am văzut după aceea digul acoperit de pescăruși morți...

— Pescăruși morți?

— Da... Ii omorîse o ploaie năprasnică, — o ploaie cu piatră.

Cu mișcări nervoase Elvira își schimba inelele depe un deget pe altul, dela o mână la alta.

Ochii ei căutau să-mi întâlnească privirea. Dar privirea mea fugia pe fereastra deschisă. Afară se făceau pregătiri de ploaie... Nori... Fulgere...

Imprejmuirea de piatră a grădinii din față, îmi părea un crâmpei de dig, frunzătura clătinată de vânt îmi părea valurile mării, și așteptam ca grădina să arunce în stradă pescăruși morți.

Dintr'o mișcare Elvira mi-a înlănțuit gâtul cu brațele:

— Pescăruși morți?

— Ii vezi?

— Unde să-i văd?

— Da .. Ai dreptate... Unde să-i vezi... Erau sute de pescăruși morți... Poate toți pescărușii morți...

— Mamă...

Și Puiu bătea cu pumnii în ușă.

— Vrei ceva?

— Vreau... Vreau să mă joc cu ursu...

Când Elvira a deschis ușa, în loc să intre Puiu, a eșit ursu, — un urs plin cu tărâțe, un urs de mărimea unei pisici...

Apoi mi-a înlănțuit iar gâtul cu brațele ei albe, moi, fierbinți:

— Așa stăteam adineauri?

— Da.

Și m'am ridicat de pe scaun.

— Pleci?

— Să nu mă prindă ploaia.

Ea mi-a mușcat buzele, țăcănindu-și dinții de dinții mei, scrâșnindu-mi în gură:

— Pleacă!...

XIII.

Nici lună, — nici stele...

Felinare aprinse și ferestre luminate...

Trecuse de miezul nopții. Pe strada Doamnei era mai mult întuneric decât pe celelalte străzi.

La Domnul Tudor, toate ferestrele erau negre, așa cum erau și toate ferestrele dela mine. Domnul Tudor stinsese lumina, iar eu nici nu o aprinsesem.

In sală era besnă.

Căutam să-mi nimeresc cheia în ușă când am tresărit. Ușa din spatele meu s'a deschis puțin, numai cât trupul Domnului Tudor a umplut deschizătura:

— Bună seara.

— Ești bolnav?

— Bolnav?

— La ora asta să nu dormi!

— Te-am așteptat. Ai primit un pachet prin poștă.

Bâjbâind, i-am atins mâna osoasă din care am luat pachetul ce-mi întinsese.

Am intrat la mine și am aprins lumina.

Era o cutie mică, albă, purtându-mi numele între sigilii roșii.

In picioare, cu pălăria pe cap, am desfăcut repede sfoara legată în cruce și am deschis cutia.

Deasupra era o scufiță, apoi alta. Una de pichet cu broderie îngustă, — cealaltă de olandă cu dantelă. Mai erau doi pantofi, unul negru și celălat galben, — pantofi cu care se fac întâii pași. Sub pantofi, la fundul cutiei, am găsit o scrisoare:

„Iți trimit cea întâi scufiță a ta și cea întâi scufiță a Ninei, — și-ți mai trimit pantoful tău cel întâi și cel întâi pantof al ei".

Niciodată n'a scris mama mai tremurat ca de data asta.

XIV.

Mai bine de o săptămână mă duc în fiecare seară la Terasă.

Și aseară ca și în celelalte seri de mai înainte, am stat singur la o masă, așteptând.

Un bărbat care nu mai era tânăr, îmbrăcat într'o haină neagră, închisă la gât, cu fața scrijălată de suferință, — ținea în amândouă mâinile câte o făclie aprinsă. Stângea pe rând câte o făclie, apoi lua foc cu gura dela cealaltă și o aprindea.

A repetat aceasta de mai multe ori în privirile celor dela mese.

Printre dinții rari, i se vedea gura plină de flacără.

A stâns amândouă făcliile și cu pălăria întinsă a trecut pela mese:

— Am șapte copii...

Avea șapte copii pentru care lua foc cu gura.

Apoi a plecat.

A început să se golească și Terasa, mai mult, tot mai mult. Eu însă am rămas acolo, până târziu, așteptând, așa cum am așteptat în toate serile mai bine de o săptămână.

Și Nina nici aseară n'a venit.

Ii știam adresa dar niciodată până astăzi n'am fost la ea.

Când am intrat, poarta a scârțâit dureros. O perdea s'a ridicat și o mână goală până la umăr a deschis fereastra în care a apărut un cap cu perucă blondă, cu ochii încondeiați, cu bărbia în trei rafturi.

Era proprietăreasa.

Din gura ei cu dinți de aur, am aflat că sunt zece zile de când Nina a plecat cu un căpitan de marină.

Și eu care mai bine de o săptămână am așteptat-o la Terasă!...

Ah!... Nina... Nina...

* * *

Chiar acum am primit o carte postală ilustrată cu statuia lui Ovidiu:

„Sunt la Constanța...

Marea... Marea...

Hotel Regal. — Nina".

XV.

Nici de data asta n'am murit.

Cinci gloanțe, cinci, unul după altul, în creștetul capului.

A trecut de atunci o săptămână.

Strângeam în buzunar revolverul rece, coborând treptele dela poștă unde lăsasem un plic pentru Nina, care a plecat la Constanța cu un căpitan de marină. Ii scriam toată revolta mea, îi scriam că voi fi mort atunci când îmi va ceti rândurile.

Cerul începuse să se înoreze.

Mergeam pe străzi gândindu-mă la Nina, în timp ce ea poate se ducea sau se întorcea de pe mare, râzând așa cum știa să râdă.

Se însera.

La o răspântie de străzi m'am oprit sub un felinar aprins. In cercul de lumină de pe asfalt umbra mea îmi căzuse la picioare. Mă ruga să-mi schimb hotărîrea?

Am plecat mai departe. Umbra mă urmăria stăruitoare.

M'am oprit iar.

Pentruce se uitau trecătorii la mine? Știau că în seara aceea îmi voiu repezi cinci gloanțe în creștet? Atunci cum de nu mi-a smucit niciunul revolverul din buzunar?....

Și umbra și trecătorii m'au făcut să mă întorc și ca gonit de cineva să trec pe străzi, să urc treptele dela poștă, să mă duc dintr'un capăt la altul al sălii, pela toate ghișeele, ca în cele din urmă să cobor iar în stradă, strângându-mi în buzunar revolverul rece.

N'am putut să-mi recapăt plicul. Se terminase... Trebuia să mă împușc pentrucă așa îi scrisesem Ninei.

Am plecat acasă.

Cerul era acoperit de nori.

Pe strada Toamnei năvălise întunericul.

Am intrat la mine fără să aprind lampa. Mi-ar fi căzut iar umbra la picioare. Mi-am aruncat privirea spre portretul dintre ferestre. Nu am văzut nimic. Noaptea îmi umpluse camera. M'am rezemat de masă și am ridicat revolverul deasupra capului...

Parcă așteptam ceva....

Un fulger a luminat fereastra și odată cu tunetul întâiul glonț mi s'a înfipt în creștet, dându-mi senzația ciocanului isbit pe nicovală. Am deschis ochii... Vedeam... Al doilea glonț mi s'a înfipt în creștet... Tot vedeam.... Apoi a urmat al treilea glonț... și al patrulea... și al cincilea,.. când picioarele mi s'au îndoit dela genunchi și am căzut lângă masă.

Dimineața m'am deșteptat la spital.

In saltarul mesuței dela pat am găsit cele cinci gloanțe.

(Va urma)

Armonii triste

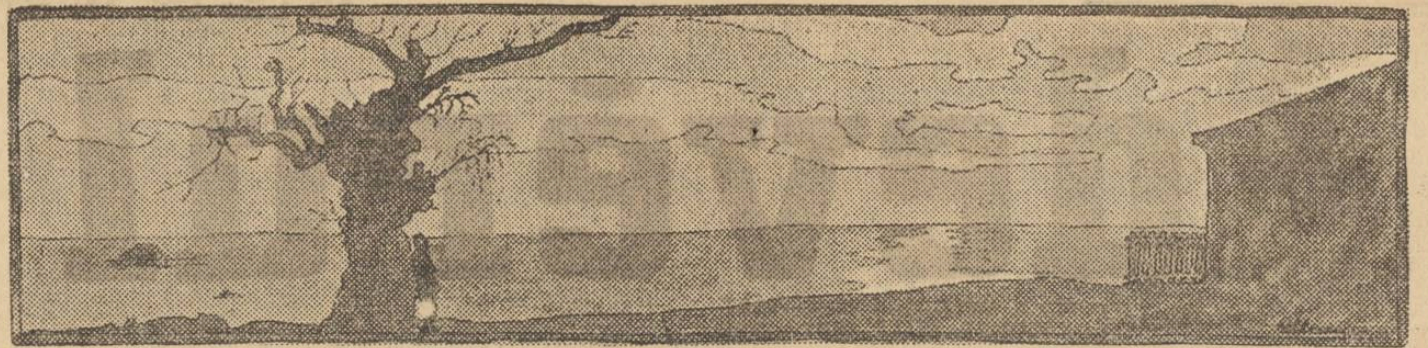
Plouă

In melancolia înserărilor pustii
Lacrimi, tot mai multe lacrimi, cad în așteptări târzie.
Vaete prelungi se 'nșiră în mocnitul surd al firii
Și-mi trezește desnădejdea.
Plouă și pe trandafirii
Răsădiți de noi în calmul diminefilor de vară
Plouă, plouă cu 'ndârjire peste alba lor comoară
Și petalele zdrobite cad cu șovăiri ușoare...

Nu mi-ai scris de atâta vreme și uitarea ta mă doare
Și mi-s gândurile nour.
Și cum plouă în neștire,
Prin tomnatica 'nserare, cea din urmă amăgire
Picură de-alungul vremii dureroasa-i poezie.

Ploaia înțeșește 'n juru-mi necurmata-i melodie.

ELENA HASNAȘ

Clasicismul latin față de vremea nouă

Ideologia lui Carducci

(Linia clasică în literatura italiană modernă)

de N. I. HERESCU

Trecând la ideologia lui Giosue Carducci, la filozofia lui de viață, identitatea cu Horațiu este definitivă. Filozofia lui Horațiu o cristalizasem, toată, în imperativul lapidar din oda către Leuconoe: *carpe diem*. La Carducci o strângem într'un vers din *In primavera* (vol. *Levia Gravia*): *De la fugace età cogliete il fiore.*

In ambele cazuri, ea se poate rezuma astfel: Viața este frumoasă, dar e scurtă; nu te întreba ce va fi mâine ci grăbește-te să trăiești din plin clipa de acum, ziua de astăzi. N'o lăsa să treacă goală, n'o pierde zadarnic: încântă-te de tot ce e încântare, iubește tot ce este iubire, visează tot ce-i vis, cântă tot ce e cântec.

Așa dar Carducci, iubește viața, fiindcă o socoate frumoasă și demnă de trăit: cei ce trăiesc sunt fericiți, iar morții cu drept cuvânt pot spune celor care au rămas:

(Dicono i morti:)
Beati, o voi passeggeri del colle
circonfusi da'caldi raggi de l'aureo sole.

Fresche a voi mormoran l'acque pe'l florido clivo scendenti,
cantan gli uccelli al verde, cantan le foglie al vento.

A vor sorridono i fiori sempre nuovi sopra la terra:
a voi ridon le stelle, fiori eterni del cielo.

Nu se putea un imn mai frumos înălțat vieții, decât acest regret pe care morții îl trimit viilor—fericiți pentrucă îi scaldă soarele, pentru că le murmură apele, pentru că le cântă pasările, pentru că le cântă frunzele, pentru că le surâd florile, veșnic noi pe pământ, pentru că le râd stelele, florile eterne ale cerului.

Dar moartea pândește din umbră, drămuindu-ți clipa ; sfârșitul, ce va fi ca mâine, îți umbrește gândul :

Mescete in vetta al luminoso colle,
mescete, amici, il biondo vino, e il sole
vi si rifranga: sorridete, o belle:
diman morremo.
. . . .
Diman morremo, come ier moriro
quelli che amammo: via da le memorie,
via da gli affetti, tenui ombre lievi
dilegueremo.

Su Monte Mario, Odi barbare.

Și atunci, dacă „diman morremo", dacă mâine ne așteaptă moartea care ne va târî în lumea umbrelor, atunci... să plângem soarta oamenilor ? Nu : atunci și mai puternic, și mai cotropitor și mai victorios să isbucnească din piepturi cântecul vieții. Vinul să curgă, brațele să se deschidă, căci *Ruit hora:*

O desiata verde solitudine
lungi al rumor de gli uomini!
qui due con noi divini amici vegnono
vino ed amore, o Lidia
. . . .
Io chiedo i baci tuoi, se l'ombra anvolgemi

Lieo, dator digioia :
io chiedo gli occhi tuoi, fulgida Lidia,
se Iperion precipita.

E precipita l'ora. O bocca roseo
schiuditi: o fior de l'anima,
o fior del desiderio, apri i tuoi calici:
o care bracia, apritevi.

Ruit hora, Odi barbare

Când cerul trimete pe pământ, pe aripi de fulger, iubire, sfatul pentru „vergine pudica" nu poate fi de cât acesta :

Or che un agil di vita innovatore
Da la materia spirito s'esplica,
E sona d'immi la selva antica,
E su la terra il ciel folgore amore,

Cedial sacro disio, de l'amatore
H'ne gli amplessi, o vergine pudica:
Natura vi consiglia e l'ora amica
De la fugace età cogliete il fiore.

In primavera, Levia Gravia.

Condensând ultimele două versuri, avem pe horațianul *carpe diem.*

Carducci fiind, prin urmare, un cântăreț al soarelui, iubind viața și trăind iubirea, fiind un optimist și un echilibrat sufletește — un clasic — este foarte natural că n'a înțeles poezia lui Leopardi, că nu i-a plăcut acel erotism „pleurnicheur", acele accente în ton minor și femenin, și acel romantism desesperat. Poeților el le spune:

O arcadi e romantici fratelli
Ne la castroneria che insiem vilega,
Deh finite, per dio, la trista bega,
E sturate il forame de 'cervelli,
Lasciate i piangistei.

E toată atitudinea lui Carducci cristalizată în acest

Lasciate i piangistei.

Poezia de mai sus (Ai Poeti, *Juvenilia*) este o încălcare a lui Carducci criticul în domeniul lui Carducci poetul: ea ne arată însă că părerile critice ale lui Carducci nu erau decât firescul corolar al poeziei lui. Și Benedetto Croce, care are atâta admirație și atâta înțelegere pentru poezia lui Carducci trebuia să privească și criticele sale, cu aceiași comprehensiune.

N. I. HERESCU

Șarpele

de SARINA CASSVAN-PAS

S'au refugiat de ochii lumei în fundul unui parc uitat, cu alei părăginite și cu ascunzișuri de verdeață. El și ea.

Doi muritori deosebiți la chip, la suflet și la vorbă. Intâmplarea, meșter stângaci i-a adus pe unul în fața altuia și acum stau încurcați neștiind ce să facă. Să desăvârșească opera întâmplărei ? Să se iubească ?

Gândurile lor sunt atât de deosebite ! Ea e numai simțire, el numai rațiune.

Dar lumea i-a văzut ades împreună și a pus pecețile roșii și negre ale bănuelii pe pergamentul încă imaculat pe care aveau să și scrie povestea în veci neisprăvită.

Slabi și șovăelnici au călcat înainte pe drumul prăpăstios croit de meșterul stângaci și acum stau pe o muche de cuțit.

Ar putea să se tae amândoi sau numai unul din ei. Dar ea a învățat cândva să facă echilibristică și face o piruetă. El asvârle brutal cu piciorul cuțitul și au scăpat.

Iată-i într'un luminiș cu pete mari de soare pe covorul de iarbă verde ca spinarea unui brotac.

Nu se mai tem de nimic.

Un pârâiaș zburdalnic își picură printre zăgazuri stropii de viață argintie. O mierlă cântă. O frunză se desprinde încet de pe o crenguță de salcie și tremură nehotărâtă între cer și pământ.

Cei doi sunt alături dar sufletește sunt departe unul de altul.

El se gândește la o formulă de laborator poate; ea la nimic. Privește o gâză, care se scaldă în soare și se înfioară și se minunează de te miri ce.

S'au luat de mână și merg așa ca doi străini, fără să tresară, fără să se gândească la nimic.

Ba da, și-au adus o clipă aminte el de o dragoste apusă, ea de o datorie ce o leagă pe pământ— și și-au dat drumul.

Incet, fără să bage de seamă, mâinile s'au retras cuminți.

Un grup de fete și băeți veseli îi salută din depărtare și se retrage discret.

Fără de voie, cei doi s'au apropiat mai mult unul de altul și și-au zâmbit. In mintea lor a încolțit acelaș gând :

Lumea ne crede îndrăgostiți...

Au zărit undeva pitulată o bancă și s'au așezat.

El și-a aprins o țigare, ea visătoare incorigibilă, țese o broderie de imagini din firul de mătase al sensibilității femenine venită în atingere cu natura.

La un moment dat are impresia că el se plictisește și începu o convorbire savantă din care es amândoi mai confuzi și mai înstrănați. El tace. La ce bun să se prefacă ? N'are nimic să-i spue.

S'au refugiat amândoi și s'au desprins de grupul lor fiindcă se plictiseau acolo. Impreună se plictisesc mai puțin. Nu-i obligă nimeni să se arate altfel decât sunt în realitate și să joace comedie.

Grupul îi crede fericiți și-i ocolește.

Se înserează. Umerii ei aproape goi tresar.

El și-a întins o mână ocrotitoare și calmă peste ei și-a întrebat:

Ți-e frig ?

Ea a răspuns distrată

— Nu. Să mergem.

Cine-va i-a zărit de departe, și le-a zâmbit cu un aer protector.

In mintea lor a încolțit acelaș gând.

Lumea ne crede îndrăgostiți.

S'a întunecat aproape. Râsetele și forfoteala de prin alei au încetat. N'au mai rămas decât ei amândoi.

Mirezmele copacilor înfloriți, liniștea serei, concertul broaștelor, lumina violetă a parcului și cei doi tineri așezați unul lângă altul pe o bancă pitulată în verdeață Ce tablou romantic pentru penelul unui pictor sau pentru condeiul unui poet liric !

Totuș cele două modele așezate acolo de o mână stângace n'au nimic comun cu eroii idilelor descrise în cuvinte dulcege de cântăreții iubirilor nefericite, sau întinse pe pânză ca o pastă siropoasă de un pictor sentimental.

Sunt acolo și nu cer nimic mai mult decât să fie lăsați în pace, fiecare cu gândurile sale.

— Ce seară minunată ! încearcă ea să spue.

— Probabil că o să avem mâine ploaie ? răspunde el.

Se privesc amândoi și încep să râdă.

— Ce ridicoli trebue să părem în ochii celor cari ne bănuiesc îndrăgostiți, zise ea.

— Nu e ridicol să fii îndrăgostit, răspunde el.

— Dar e ridicol să pari când nu ești, adaugă ea.

— Iar teoretizăm ?

— Uite că tac.

— Te-ai supărat ?

— Nu.

Se închid iar în ei. Noaptea își întinde pânzele tot mai mult, mirosul parcului devine tot mai pătrunzător.

Cei doi se gândesc la lucruri diferite, dar cei douăzeci și ceva de ani pe cari-i numără fiecare își dispută dreptul la iubire.

El se agață atunci de o amintire, ei îi surâde o imagine dragă, din depărtare.

Ceva rece i-a trecut de-alungul șirei spinării și s'a ridicat speriată.

Pe speteaza băncii stă încolăcită ca un semn de întrebare, o viperă.

Trupul ei cu reflexe verzui e adus de două ori în jurul spetezei, iar copul îi atârnă în jos, neputincios, cu ochii stinși, cu limba amorțită în colțul gurii.

Ochii celor doi s'au întâlnit. Și-au adus aminte de o poveste de demult cu un șarpe, cu un copac, cu un fruct.... dar povestea e așa de veche și șarpele nu e de cât o biată viperă moartă, să nu mai vorbim.

Cei doi trăiesc în anul una mie nouă-sute douăzeci și cinci și lumea îi crede îndrăgostiți.

Ful de damă cu valeţi

de GH. BRAESCU

Pe Orient, în fundul curţii, într'o casă cu portiţa la perete, intră, legănându-se, pensionare masive cu capul gol, funcţionare ce trăesc din aconturi, femei divorţate, cari nu se ştie din ce trăesc şi domni cărunţi, în ţinută fără pretenţie. Fiecare salută cu veselie gazda, pe Tuşica, cum îi zic intimii, femeie cu părul cănit, cu ochi focoşi, slabă ca un ogar, mamă devotată a trei pisici, ce s'alintă torcând, învârtindu-se cu coada'n sus, pe lângă ea. O căţea bine hrănită, sare din fundul unei canapele obosite, miroase conştiincios pe noul venit şi liniştită, recunoscând un prieten se 'ntoarce grăbită să-şi lăpteze puii, ce se svârcolesc, fătaţi fără ochi, pe canapea. Toată lumea fumează, cucoanele cer ţigări la toată lumea şi toată lumea refuză cucoanele, cari se indignează într'un concert de protestări amestecate.

— „Mai cumpăraţi-vă tutun".

— „S'a făcut doi lei o ţigare. —

— „Nu sunteţi deloc galanţi".

— „**Galanterie** cu punga nu fac".

— „Lăsaţi că vă dau eu".

— „Numai d-ta eşti gentil".

— „Adevărat, dumnealui e totdeauna drăguţ. Imi dai şi mie una ?... Merçi... Cine-i de familie, se vede de o poştă".

In curând, odaia joasă se umple întâi de fum şi apoi de musafiri, nu pentrucă sunt numeroşi din cale afară, ci pentrucă încăperea e mică. De acest prilej se serveşte gazda, pentru a scuza mirosul acru, care trădează lipsa de educaţiune a celor trei pisici.

Confortul e reprezentant printr'o lampă cu petrol, atârnată deasupra unei meşcioare învelită cu cearceaf şi de cinci scaune şubrede, cu tablii şi unul îmbrăcat, pe care însă nu vrea să şeadă nimeni, pentrucă, mărturisesc cucoanele, vara mai ales, vine de 'ncălzeşte. Amabilitatea gazdei complectează mobilierul.

Aşa cum se prezintă camera, Tuşica o pune dezinteresată, zi şi noapte la dispoziţia musafirilor, cari vin numài să joace cărţi. La rândul lor, musafirii fac caniotă, adică plătesc cărţile. Că le plătesc dublu şi chiar triplu n'are importanţă, întâiu, pentrucă aşa se obişnuieşte în toate părţile şi al doilea pentrucă se ia în timpul jocului din câştig care nu se ştie cui va rămâne. La urmă isbucnesc încriminări supărătoare, dar cari nu contează. A doua zi, jocul începe din nou, căci dacă Tuşica are o parte slabă : inima, are una şi mai tare: stomacul, înghite orice cu filozofie resemnată. — „Câte nu spune omul la necaz".

Caniota este de altfel o instituţiune de binefacere socială. Din ea se întreţin domnişoarele obeze, nenorocite pentrucă, fiind de familie, nu pot să muncească, cele slabe cu ochi angelici şi copii din flori, servitoarea gazdei, pe care o trimet musafirii să cumpere chibrituri după ce abia s'a întors dela ţigări şi copilul servitoarei — care se nimereşte să „înveţe totdeauna bine". Din caniotă, în fine, Tuşica mănâncă laolaltă cu musafirii, ce se găseşte, la întâmplare pe un colţ de masă, între două jocuri, ca la casa omului : ouă tari şi brânză cu ceapă, cu care se îndoapă cucoanele, strâmbând din nas, pretextând toate c'au mâncat înainte de a veni. Din caniotă mănâncă mai ales, cu mâna în şold, autoritară şi cu apetit, o dactilografă grasă dela moravuri ce se pretinde în graţiile unui funcţionar superior dela interne. Această pretenţiune agitată oportun şi cu abilitate este singurul punct negru în fericirea Tuşicăi, care trăeşte cuprinsă de panică, ameninţată deopotrivă de apetitul dactilografei şi de descinderea poliţiei. Cu figurile aprinse, cucoanele învolburate de fumul suflat pe nări, cu delicateţă vorbesc la olaltă, amestecat, de toţi, de toate şi mai ales de cei cari sunt gata să intre pe uşă. In aşteptarea unui angajament serios, se distrează, făcând în glumă, grămădite care pe unde apucă, tabinet, cu cărţi însemnate, numai la zece lei sau panţarolă, pe câte un pol, plătit înainte şi pus în siguranţă sub scrumiera grea de plumb. Toţi ar vrea să joace, dar nu propune nimeni, fiecare aşteaptă să primească oferte pentruca eventual să poată afirma superior : — „Eu nu ţineam să joc cu d-ta madam, dar fiindcă m'ai rugat..."

Tratativele le deschide de obiceiu şi cu diplomaţie neutrală Tuşica :

— „Cine vrea cafea ? Călineasco bei ?..."

— „Beau".

— „Domnu maior bea ?"

— „Nu, mulţumesc".

— „Da de ce. Ia o cafeluţă că-ţi face bine".

— „Intâiu dulceaţă şi pe urmă cafea", opinează injectată dactilografa dela moravuri, băgând în ciorap, desvăluind o pulpă enormă, polul câştigat la tabinet.

— „Este timp şi de dulceaţă, că astăzi poate nu jucaţi. Iţi fi obosiţi. Ce zici madam Marcovici ?"

— „Nu-s obosită, da n'avem cu cine... Eu un ceas dacă dorm..."

— „Cum n'avem cu cine ?"

— „Păi cine joacă ?"

— „Sunteţi destui : dumneata, Călineasca, domnu maior... Joci maioraşule ?"

— „Cine e al patrulea ?"

— „Uite madam Niculescu. Joci madam Niculescu ?"

— Cu cine ?"

— „D-ta, Călineasca..."

— „Nu joc cu dumneaei".

— „Da de ce nu joci ?"

— „Nu juca dragă".

— „De ce nu vrei să joci cu madam Călinescu ?"

— „Joc Tuşico, da cu o condiţie: să nu'ndoaie cărţile.

— „Eu îndoi cărţile ?"

— „D-ta".

— „Te'nşeli amarnic. Eu joc foarte corect, s'o ştii dela mine. Intreabă d-ta pe cine vrei. Eu am jucat şi cu generali dragă".

— „Nu le însamnă nimeni dragă".

— „Lasă Tuşico, că eu ştiu ce vorbesc".

— „Să-ţi fie ruşine madam. Tocmai d-ta vorbeşti care faci semne pe la spate".

— „Eu ? Trebue să fii nebună".

— „Şi care joci fără parale".

— D-ta joci fără parale, eu am fost femeie măritată şi nu-ţi permit".

— „Dacă erai cum se cade îţi păstrai bărbatul".

— „Ia tăceţi dragă.., Jucaţi ori nu jucaţi ? Treci maioraşule, treci madam Călinescu... Hai şi d-ta madam Niculescu... Uite şi grecu... Jucaţi în cinci... Joci grecule ?"

— „Să zoco şi eu ţe se faţem".

— „Să tragem locurile".

— „Poftim, am ales... Trageţi... Trage d-ta întâi".

— „Nu trag întâi nici odată, am boală, trage d-ta".

— „Bine, trag eu... asul poftim. Trage şi d-ta".

— Eu, dama, d-ta ai popa şi lui madam Marcovici ia rămas valetul. Vin madam Marcovici că ţi-a rămas valetul".

— „Eu nu stau în dreptul uşii".

— „Ai tras, nu se poate. Stai unde ţi-a căzut".

— „Eu sunt răcită dragă".

— „Eu am fost operată".

— „Ei tăceţi, nu vă mai certaţi, stau eu lângă uşă".

„Nu se poate, atunci pentru ce mai tragem locurile ?"

— „Jucaţi, ori mă scol. Ce importanţă are ?

— Curat, vorba maiorului. Nu-i locul ci dobitocul. Colo stai maioraşule".

— „Lângă grecu, să ştiţi că m'am curăţat".

— Nu ţe fii frico".

— Ştiu eu că de ce ţi-e frică nu scapi".

— „D-ta nu me cunoşti. Sunt secretaro dela domnul conte de Croma".

— „Olio, păzea buzunarele".

— „Nu me lua aşa, eu sunt scriso şi la libro doro din Athena".

— „Atunci dă-te mai încolo".

— „Nu me super, ştiu că glumeşti. La cât jucamo ?"

— „La doi poli.

— „Eu nu joc la doi poli, la un pol".

— „La un pol nu joc eu".

— „Joacă la doi poli".

— „Bine, fie şi la doi, dar banii pe masă".

— „Şi fără cacialmale, maioraşul le cam trage".

— „Eu ? Când mi-ţi prinde cu cacialmaua, să-mi luaţi banii. Cine le face ?"

— „Cine întreabă".

— „Taie . . . .

— „Am deschis. Cât e jos ?"

— „Una douăzeci ?"

— „De ce una două-zeci ?"

— „Pentru c'au fost pasate".

— „Bine, paron, n'am ştiut. Poftim ,am pus una douăzeci.

— „Să stăm pe trei şaizeci".

„— Vrei să mă goneşti".

— „Staţi, pardon, sunt şi eu în joc".

— „Tii şi d-ta madam Marcovici ?"

— „Eu zic să stăm pe o mie. Ce faci maiorule ?"

— „Eu, bravo ! Asta-i muzica ce-mi place mie ! Iau tot şi pun o mie. D-ta dai madam Niculescu ?"

— „Dau şi eu. Vin cu...

— „Nu vii cu nimic, pune banii jos".

— Poftim, iau ce am pus şi aduc o mie".

— Nu se poate, pune banii jos".

— „Aduc, pe cuvântul meu de onoare".

— „Nu se poate... Aşa, noi să punem bani şi d-ta vânt".

— Dă-mi Tuşico cinci sute de lei să complectez".

— „N'am madam Niculescu. Să mă trăznească Dumnezeu dacă am un ban în casă".

— „Dă-mi că ţi-a aduc mâine".

— „N'am, zău n'am".

— Dacă spui că ţi-i aduc. Vine Marcel mâine şi iau dela el".

— „Ştiu, da n'am. Când am avut ţi-am dat".

— „Şi nu ţi i-am adus ?"

— „Ba, vai de mine".

— „Am bani acasă da n'am venit pregătită. Dă-mi d-ta madam Marcovici".

— „Cum o să dau dela joc ştii că ai haz".

— „Atunci vin cu şase sute de lei".

— „Nu se poate madam, ori pui banii, ori te retragi".

— „Poftim inelul, cine câştigă".

— „Lăsaţi madam Niculescu, îmi pare rău, la-ţi inelul. Poftim, am pus eu pentru d-ta".

— „Bravo. Halal să-ţi fie maioraşule !! Pentru asta chiar te-aşi pupa".

— Pupă-l că merită".

— „Crezi că nu'l pup".

— Pupă-l la el acasă".

— „Se poate şi asta dragă, nu se ştie. Nu-i aşa maiorule ? Ei ce faceţi ? Eu sunt servită".

— „Mie să-mi dai două".

— „Şi eu sunt servită".

— „Cine a deschis ?"

— D-ta".

— „Eu zic **cip**".

— „Bat cinci sute de lei".

— „Nu dau".

— „Am plătit eu, vin cu cinci sute".

— „Pune banii".

— „Mai dă-mi maioraşule cinci sute şi diseară sau mâine dimineaţă.... Merci, poftim am plătit. Ce ai ?"

— „Culoare".

— „Nu-i bun, caré!"

— Bată-te Dumnezeu să te bată de zăpăcită. Mi-a luat 1500 de lei, într'un pot. Pune nebuno doi poli la caniotă".

— Dă-i banii maiorului".

— Nu-i treaba d-tale".

— „S'aşează cu o sută de lei la joc..."

— „Pardon, am pus pe masă...."

— „Dă-i cel puţin banii omului".

— Ce te priveşte pe d-ta. Lasă-mi-i de **bonoghiur** maioraşule.... Cine le face. Vă previn dinainte că nu joc fără bani".

Cântec trist

de MIRCEA GHEORGHIU

N'am să mai fiu; n'am să mai fiu;
In mine, 'n jurul meu, pustiu.....
Chip pal, ochi stinşi şi buze supte —
Şi taina vieţii întrerupte
Trecută tainic în abis.....
....Voi fi un vis trăit, un vis.

N'oi mai simţi dorinţi nestinse;
Nici mâini într'ale mele strânse;
Nici ochi, deschişi ca nişte flori,
Adânci şi mari şi zâmbitori......
N'oi mai simţi... Voi sta tăcut,
Neînţeles, — necunoscut......

N'oi mai zâmbi, n'oi mai cânta;
N'oi mai iubi, nici lăcrima;
In mine, 'n jurul meu, pustiu....
— Ce taină poartă omul viu?
— Ce dor l'atrage în abis?
....Voi fi un vis trăit; un vis

Care viaţa a 'ntrebat —
Şi-a cântat să îi deslege
Misterul tot mai depărtat,
De cei porniţi a-l înţelege;
Misterul ei, ce nu se curmă,
Sărbătorit, hulit sau plâns, —
Căruia-i voi lăsa în urmă,
Turburător, fiorul stâns....

In chestiunea originii lui V. Alecsandri

— Mărturia d-lui Sân-Giorgiu —

D. I. Sân-Giorgiu, autor dramatic, directorul Teatrului popular şi conferenţiar la facultatea de litere din Bucureşti, într'o scrisoare publicată în numărul trecut al *Adevărului literar*, ne spune următoarele:

„Toată lumea, în Moldova, ştie că Alecsandri era înrudit cu familia boerească Brănişteanu. Bunica mea, d-na Maria Stroici, azi în vârstă de 90 de ani, ea însăşi o descendentă din Brănişteni şi deci rudă prin alianţă cu Alecsandri, mi-a povestit zilele acestea că l-a cunoscut pe poetul Vasile Alecsandri chiar în casa mătuşei sale Catinca Brănişteanu, care era în acelaş timp şi mătuşa poetului. După povestirea bunicei mele, Catinca sora lui Vasile Alecsandri, s'a căsătorit cu Iordache Brănişteanu, având ca fiu pe Iancu Brănişteanu, care a lăsat moştenirea de care pomeneşte d. Sanielevici în articolul său.

„Din această filiaţiune se vede că Vasile Mihail Alecsandri şi-a măritat sora cu un mare boer moldovean şi că dacă ea ar fi fost evreică, şi încă fată de făinar din Botoşani sau Iaşi, cu toate accidentele posibile de această natură, căsătoria s'ar fi făcut cu greu. Căci este cunoscut tradiţionalismul şi conservatorismul boerilor botoşăneni, pentru cari o mesalianţă de acest soiu nu poate trece chiar fără a produce cel puţin oarecare vâlvă în familie. Bunica mea mi-a povestit că aserţiunea privitoare la originea evreiască a lui Alecsandri a fost considerată pe atunci ca o intrigă de prost gust".

Mărturia pe care ne-o aduce d. Sân-Gioagiu e preţioasă şi va fi, sper, urmată de altele, de aiurea. Problema originii lui Alecsandri merită să fie rezolvată şi *poate* fi rezolvată: s'a descurcat doară biologia unor plante şi animale de acum multe milioane de ani!.. Cum a observat şi d. Sân-Giorgiu, că nu afirm *cu siguranţă* că Alecsandri era de origină israelită. E vorba numai de *prezumţii* — şi erorile judiciare ne dovedesc, că un singur fapt pozitiv poate răsturna o mulţime de prezumţii.

Mărturia pe care ne-o aduce d. Sân-Giorgiu, nu are valoarea unui document; totuşi poartă pecetea adevărului. Ea ne sugerează următoarele reflecţii.

1. Nici poetul, nici vre-unul din cei mulţi cari au scris despre dânsul, nu au pomenit de Catinca Brănişteanu. Aşa reiese cel puţin din voluminoasa monografie a lui N. Zaharia. Inrudirea cu familia Brănişteanu o aduce ziarul *Lupta* din 8 Dec 1891, ca o *revelaţie*. D. Sân-Giorgiu ar trebui să întrebe pe bunica d-sale, ce ştie despre *cealaltă* soră a lui Vasile Alecsandri.

2. D. Sân-Giorgiu uită că Vasile Mihail a putut *ascunde* originea sa — cum a şi ascuns-o, căci n'a vorbit nimănui nimic despre tatăl său — înlesnind astfel căsătoria sa şi a surorilor sale cu neamuri boereşti.

3.Nemai auzit de ciudat este faptul că, în momentul când poetul era atât de mult şi cu atâta stăruinţă atacat ca odraslă evreiască, tatăl-său nu i-a spus al cui fiu este el, Vasile Mihail Alecsandri. *Taina aceasta a rămas până azi nedeslegată.* Asupra acestei taine, *legenda veneţiană* aruncă o lumină cam comică.

4. A spune că aserţiunea privitoare la originea evreiască a lui Alecsandri era considerată ca o intrigă de prost gust, este o naivitate. Cavini, Sion (cuscru cu Vasile Mihail şi protectorul lui, îi dă biografia amănunţit), Beldiceanu, Chendi, Istrati, *Lupta*, au sprijinit această aserţiune .

5. Mărturia pe care o aduce d. Sân-Giorgiu concordă perfect cu notiţa din *Lupta* dela 8 Decembrie 1891:

„O cauză de împărţeală între moştenitorii defunctului Brănişteanu, *pendinte înaintea tribunalului Iaşi, secţia III-a*, aduce pe negândite o lumină mare asupra poetului V. Aleosandri. Poetul Alecsandri era unul din verii lui Brănişteanu, şi dacă ar trăi, ar concura la sucesiunea acestuia. *Din actele prezentate de părţi, se constată că bunicul lui Alecsandri era jidan, făinar în Botoşani, şi se numea Chir Alecsandri jidanul.* D. profesor N. Beldiceanu ne asigură că sunt bătrâni în Iaşi, ce ştiu spune cu siguranţă, că tatăl lui Alecsandri nici că-şi ascundea originea-i evreiască" (poate în convorbiri particulare; a cunoscut-o atunci şi poetul).

Să-şi închipuiască cetitorii, că procesul acesta este *acum* pendinte la o secţie a tribunalului Bucureşti şi că *Adevărul* va aduce ştirea de mai sus. *Dacă ar fi falşă, ar putea ea să rămână nedesminţită?...*

Rog pe amicul meu, profesorul George Pascu, a cărui obiectivitate ştiinţifică e mai presus de orice îndoială, să cerceteze actele procesului moştenirii Brănişteanu din Decembrie 1891. Acolo trebuie să fie cheia problemei. (Dacă dosarele se păstrează atâţia ani, n'am idee).

Deocamdată nu ştim nimic *sigur:* nici că Alecsandri *era*, nici că *nu era*, de origine evreiască.

H. SANIELEVICI

Poveste

de T. ULMU

Se deslănţuise vijelia. Hoarde de duhuri cu plete ca păcura, urlau la răscrucea drumurilor. Bice de foc plezneau sfâşiind cu scăpărarea lor, noaptea prăpăstioasă.

Omul se încolăcise de un dinte de stâncă din fundul peşterii. Incleştat cu groază, carnea învineţită părea tot una cu granitul. In întuneric, deasupra muchiei colţuroase, două puncte de jar ţintuiau golul...

Vântul se rostogolea afară în şuvoaie de hohote... Bubuituri sguduiră peştera — sihlele munţilor răsunară haotic, stânci se despicară şi prelung, vuetul cutremura adâncul văzduhului.

Trăznetul pârâi. Băerile cerului prăbuşiră cascadele nestăvilite de ploaie.

Omul mugi. Apăsă pleoapele sălbatec şi încremeni; — râmă asvârlită de val pe un muşuroi...

Şi se făcu linişte. Ploaia plângea, sfâşietor de monoton. Picuri după picuri, pe arbuşti, pe lespezi pietroase, în ţărână — ploaia plângea...

In fundul cavernii punctele de jar ţâşniră arzând, în întuneric. O umbră se deslipi de lângă muche, două braţe svâcniră în sus — şi hohote se sparseră profund de pereţii duri.

Omul se simţi singur...

Brusc, în văgăuni de noapte liniştea se prăbuşi înfiorătoare...

Şi deodată omul se încovrigă în praf. Cu o bucată de cremene îşi sfredeli pieptul, încolăcindu-se ca o viperă.

Undeva, în preajma lui, în el însuşi poate, presimţi o râpă uriaşă, mai uriaşă decât potirul albastru al bolţii; şi pe buza râpei acestea, cineva îl încovoia cu plumb pe umeri, îl precipita în hăul care se prelingea până sus, în pale lacome — gata să'l soarbă...

Omul îşi ucise pieptul. Stătu o clipă. Ar fi vrut acum bubuituri, fulgere, tunete, răgete înmiite.

Ascultă. Nu se auzea nimeni, nu venia nimeni...

Şi în întâia noapte, omul îşi prăvăli, ca un copac, capul în sânge şi urlă.

Tremură pustiul în unde nesfârşite şi încremeni apoi închegat în ţărmuri de singurătate. Şi ca la un început de lume, marea singurătate pluti înfricoşătoare...

Singur, omul urlă horcăind în cavernă — şi în întâia noapte începu să plângă...

In zori, încolăcit, în lungul pieptului, umflat de sânge, un şarpe năclăit de belşug dormita înţepenit şi unsuros.

Când un val de lumină năvăli mai adânc în peşteră, omul, vlăguit, hohoti stins pentru ultima oară şi mângăie nebun, reptila.

Şi topit, cu ochii în soare, omul nu se mai simţi singur...

MIMI PINSON

Crezi tu?

Crezi tu că dragostea există ?
Aş crede că-i comedie tristă
cu spălăcite albăstrimi,
cu munţi mărunţi, sporiţi prin lupă,
surpaţi de lacrimi şi micimi
pe care inima le limpezeşte
după.

Zănatic fulg de ciocârlie,
aleargă dorul pe câmpie,
goneşte 'n zare fără rost,
pân' gura unui vânt îl soarbe
şi te îmbată patimi oarbe
cum te-ameţeşte vinul prost.

Şi nu ştii cum a fost,
cum o să fie :
adulmecări de trupuri şi de inimi,
miresme tari, pătrunzătoare,
apoi : căldura înduioşătoare
cu luminişuri largi de poezie.

Şi ne trezim când vinul s'a trezit ;
iar inimile — prăfuite ghete —
perechi, se colbăiesc de-obişnuinţă,
fără năzdrăvănii de infinit,
fără regrete
şi fără dâră de recunoştinţă.

Dar azi, când stau şi mă gândesc la toate,
cu fire nevăzute cum ne leagă
trecutul tot cu zilele netoate !
O, cine ar putea să înţeleagă ?
Aş crede că-i comedie tristă.
Tu, crezi că în adânc există
şi plângi cu boabe mari...
Mai ştiu eu ?
Poate !

MARCEL ROMANESCU

Cântec

după Goethe

O, cine oare mi-ar putea reda
O zi din vremea când iubii întâi,
Ori doar un ceas din tinereţea mea,
Să-i pot şopti cu rugă'n glas, rămâi!

Cu tânguire veşnic nouă chem
Pe urmele norocului meu dus
O clipă dintre cele ce-au apus
Şi singuratic mă ascult cum gem...

ZAHARIA STANCU

LITERATURA STRAINA

ANDRE DE LORDE

Mărturisire

Cuvântările fuseseră rostite; rugăciunile rituale se înălţau într'un murmur nedesluşit. Pe cosciugul care cuprindea rămăşiţele doctorului Muller căzu puţină ţărână, şi după condoleanţele obicinuite, cei de faţă se împrăştiară în câmpul ars de soare.

Investmântată în negru, văduva eşi cea din urmă din cimitirul acela mic de provincie, în care se odihnea acum bătrânul tovarăş al întregei sale vieţi. Se întoarse în casa ei solitară cu sufletul zdrobit: durerea îi era adâncă şi sinceră. Doctorul Muller, n'a fost el, oare, cel mai devotat dintre soţi? Nu aflase ea în dragostea lui luminată un refugiu în nenorocire şi o scăpare împotriva rătăcirilor şi tulburărilor? Pe măsură ce-şi trecea pe dinaintea ochilor întreaga ei viaţă conjugală, o cuprinse o mare durere, la gândul că n'a ştiut să preţuiască, cum ar fi trebuit, această inimă de elită, acest caracter nobil şi generos; o remuşcare — dureroasă ca o rană — luă fiinţă în ea, la amintirea unei greşeli îndepărtate, pe care o învăluise în taină, în memoria ei. Totuşi, a ispăşit-o crunt şi îşi dăduse silinţa să o răscumpere, jertfindu-i soţului său, până în ultima clipă, toate îngrijirile şi toată dragostea ei.

* * *

Domnul Muller era, pe vremea aceea, un chirurg a cărui carieră se întrevedea strălucită. Maeştrii săi vedeau în el continuatorul visat al lucrărilor şi descoperirilor lor. Ea, în toată frăgezimea tinereţei, în toată strălucirea frumuseţei sale, se plângea că soţul ei o neglija, ca să se dea trup şi suflet laboratorului.

De patru ani de când era măritată, visurile ei de fată tânără, păreau că se spulberă, puţin câte puţin, şi că se îngropau în mediocritatea menajului. Ea simţia un gol în viaţa ei, şi-l găsia vinovat de aceasta pe soţul său, fără să poată preciza anume ceea ce-i lipsia. I se părea că n'o iubeşte aşa cum ar fi dorit ea să fie iubită.

Nu îşi închipuise ea căsătoria ca o idilă nesfârşită? Romanele citite nu-i arătaseră ei, perechi care nu trăiau decât pentru dragoste?

Astfel, avu penibila surpriză să constate că în viaţa soţului său, ştiinţa ţinea un loc mai mare. Cel puţin, dacă ar fi avut un copil! Insă căsătoria lor părea să fie stearpă.

Ar fi fost pentru ea o uşurare să părăsească Parisul, ca să se instaleze la ţară. Acolo-i plăcea. Putea să scape mai cu uşurinţă de banalitatea şi meschinăria vieţei sale, născută dintr'o întovărăşire atât de împotriva firei. Doctorul se întorcea în fiecare seară dela clinică, afară numai când vre-o operaţie îl reţinea lângă un bolnav. Işi găsia nevasta exaltată şi înfrigurată, însă, absorbit de preocupările sale profesionale, nu dădea semnelor acestora decât o prea mică atenţie.

In curând se stabiliră relaţiuni între ei şi vecinii lor, soţii Beaucourt, cari locuiau — la câţiva paşi de casa lor — într'un castel superb. Acolo întâlni Blancha Muller pe Georges de Rieusse, nepotul castelanilor. El, era bun călăreţ, vânător neîntrecut, băiat frumos, şi pe de-asupra om de lume. El nu fu multă vreme nesimţitor faţă de farmecul melancolic al doamnei Muller. Plăcut la vorbă, spiritual, pasionat, o copleşi cu atenţii respectuoase la început, în urmă cu dovezile de dragoste.

Blancha deveni metresa lui.

* * *

Cei doi amanţi petreceau împreună zile întregi. Plecau de cele mai multe ori în automobil, ducându-se să-şi ascundă dragostea lor, în vre-un colţ neştiut, la câmp, afară din oraş.

Intr'o după amiază când zburau cu toată viteza spre locul lor preferat, un accident făcu să devieze maşina, care se răsturnă într'un şanţ.

Blancha se alese cu o sperietură, mecanicul cu câteva răni fără gravitate; iar Georges care-şi pierduse cunoştinţa fu transportat până la cel mai apropiat sat. Un medic, înştiinţat în grabă, declară urgenţa unei intervenţii chirurgicale.

Atunci, doamna Muller nu şovăi să-şi prevină soţul prin telefon. După vre-o două ore el sosi într'o limuzină închiriată. Prezenţa Blanchei în automobilul domnului de Rieusse n'avea nimic suspect pentru el.

El era încântat de distracţia pe care plimbările acestea i-o procurau nevestei sale — în care avea o încredere oarbă — şi le încuviinţase cu naivittae, ca un om cinstit ce era şi care nu vedea răul nicăieri. Fu condus numaidecât la rănit şi hotărî că trebuia încercată o operaţie la trepan.

Cât de mult a ştiut ea să-şi ascundă durerea! Câtă sforţare a făcut să-şi reţină suspinele! Câtă prefăcătorie îi trebui ca să rabde spre a nu da loc la vre-o bănuială! Dacă se trăda însemna să-şi osândească amantul; singura lui salvare nu era decât bărbatul ei. Abilitatea aceea pe care el o dobândise în profesia lui, în dauna fericirii sale conjugale, devenia acum pentru ea singurul zălog să i se devoteze de-acum înainte.

Cu o poruncă scurtă, aproape brutală, el îndepărtă toată lumea şi rămase singur cu un ajutor la căpătâiul bolnavului.

Pentru întâia oară ea îşi contempla bărbatul cu un fel de admiraţie. I se părea că e un om mare, aproape un erou. Acum înţelegea toată frumuseţea artei sale. Timp de aproape douăzeci de minute, el stătu aplecat cu capul pe pieptul plin de sânge al rănitului. Când eşi învingător din această luptă împotriva morţei, părea sfârşit, îmbătrânit, ca după mai multe nopţi de veghere.

* * *

Operaţia reuşise. După o lungă convalescenţă, Georges se însănătoşi. Dar trupul său, solid în aparenţă, purta în el germenele decrepitudinei şi al morţei. Spiritul său, atât de strălucit altădată, părea că se întunecă din zi în zi, şi — el, a cărui vorbă încântătoare subjugase atâtea femei! — nu era în stare să exprime lucrurile cele mai simple. Trebuia să fie îmbrăcat, să i se dea să mănânce, să fie plimbat ca un copil!

Blancha a fost nevoită să înceteze de a-şi mai vedea amantul, care n'o mai recunoştea, şi a cărui abjecţiune fizică era pentru ea o suferinţă înspăimântătoare. In cele din urmă, cazul domnului de Rieusse fu decretat incurabil de către toţi medicii. Bolnavul fu internat într'una din acele case de sănătate, în care, familiile bogate îşi îngroapă aceste stârpituri omeneşti.

Doamna Muller căută să uite nenorocirea aceasta, în atmosfera căminului, lângă bărbatul său. Sentimentul de admiraţie şi de încredere în el, pe care ea îl probase în ziua accidentului, îi măriră şi mai mult afecţiunea şi recunoştinţa faţă de el.

Din partea sa, doctorul păru că apreciază sforţările pe care ea le făcea, ca să-i placă. Din zi în zi, femeea lui ţinea loc mai mare în viaţa sa; el părăsia, spre a rămâne lângă ea. toate lucrările sale. Până'ntr'atât încât într'o zi el îi propuse — spre marea ei surprindere — să se retragă în provincie ca să trăiască acolo, paşnic, unul lângă altul.

Blancha, care nu doria decât să se depărteze de locurile acestea unde petrecuse ceasuri atât de tragice, primi.

Şi, departe de lume, ei trăiseră de-atunci într'o strânsă armonie, până în ziua aceasta, când moartea veni să-i despartă...

* * *

Sgomotul soneriei, o deşteaptă brusc pe doamna Muller din meditaţia ei. Apăru servitoarea: „Doamnă, notarul voia să vă vorbiască, explică ea. Insă, cum i-am spus că doamna nu vrea să primească pe nimeni, a plecat, dându-mi această scrisoare".

Blancha luă scrisoarea. Era un plic sigilat. Pe o parte erau scrise aceste cuvinte:

„Să i se dea soţiei mele după moartea mea". Mâinile începură să-i tremure. Nu îndrăznia să desfacă scrisoarea. Se hotărî în sfârşit şi ceti:

„Ai crezut în totdeauna, că eu nu ştiam legătura ta cu domnul de Rieusse. E drept, că până atunci nu ştiusem nimic, însă în ziua accidentului am înţeles tot. Nu tremuratul tău te-a trădat. Ai ştiut destul de bine să te stăpâneşti. De altfel, eram aşa de departe să bănuiesc, aveam atâta încredere în tine! Insă când am operat pe amantul tău, a trebuit să-l dezbrac. O scrisoare i-a căzut din haină. Ultima ta scrisoare, în care proectai plimbarea, ce a trebuit să-i fie fatală.

„In mine însu-mi am simţit că te ertam. Te nedreptăţisem. Te părăsisem. Toată ura mea se îndreptă asupra lui. Il aveam pe omul acela în mâna mea. Era redus la neputinţă cu ajutorul cloroformului. Nimeni nu m'ar fi putut învinui că l'am omorât. Era de-ajuns să-l las să moară. Dar m'am gândit că nu-l omoram şi în inima ta; imaginea lui ar fi trăit în tine aureolată de acest sfârşit tragic.

„N'am şovăit însă, în faţa unei crime mai mari, mai înspăimântătoare. Creerul lui era descoperit sub scalpelul meu şi vedeam palpitând materia aceea delicată şi sensibilă. Imi amintii experienţele care se practică în laboratoare asupra animalelor vii. Nu trebuia decât un gest al mâinei mele ca să dezorganizez pentru totdeauna toate resorturile vitale ale acelei fiinţe, spre a face din bărbatul acela frumos şi atât de iubit de către toate femeile, atât de admirat de toţi bărbaţii, o biată zdreanţă omenească.

„Gestul acela, îl făcui.

„Viitorul mi-a dat dreptate. L'ai uitat, deoarece nu mai era pentru tine decât un obiect de dezgust. Imaginea decăderii lui, distruse în tine până şi amintirea iubirei tale şi astfel te avui întreagă. Am recucerit cu încetul inima ta, pe care mi-o lăsasem furată de un altul. A trebuit, pentru aceasta, să renunţ la năzuinţele mele. Am renunţat fără să regret şi fericirea regăsită n'a mai lăsat loc remuşcărilor....."

Blancha nu mai putu să urmeze; ochii i se împăinjeniră deodată, picioarele fugiră de sub ea şi căzu grămadă pe parchet, în nesimţire.

Traducere de C. CRISTOBALD

A apărut
LECTURA No. 15
IVAN VAZOV
CEL MAI MARE SCRIITOR BULGAR:
I. „Bulgăroaica"
II. „Bătrânul Iotzo"
Trad. de D. NANU şi ALEXE ILICI
Numai 3 lei.—32 pagini mari
La toţi chioşcarii şi librarii
Abonaţi-vă la „LECTURA", dela orice număr.
Expediem şi numere vechi, dacă trimiteţi costul în mărci poştale, în plic

Ziarul DIMINEAŢA
PUBLICA IN FIECARE JOI
Pagina Teatrului

GIOSSUE CARDUCC

La izvoarele Clitumnului

Din muntele încununat cu fagi,
Ce-şi tremură frunzişul ruginit,
De unde pleacă 'n sbor miresme vagi
De foi şi flori pălite,

Cirezile coboară către tine
Şi-acum în noaptea umedă, Clitumne, —
Când Umbria în unda-ţi scaldă oi
Zburdalnice, pe când

La sânul mamei arsă 'n foc de soare
Ce stă cântând, desculţă 'n pragul casei,
Un copilaş cu faţa luminată

Se 'ntoarce şi-i zâmbeşte.
Cu şoldul învelit în piei de capră,
Ca faunii, pe gânduri, tatăl mână
Un car văpsit în vii culori, ce-i tras
De tauri uriaşi.

Cu umeri largi şi coame lungi pe frunte,
Cu ochii plini de-o tainică blândeţe,
Cu părul alb, ca cei pe cari Virgil
I-a cunoscut în vremuri.

Dar nouri deşi încunjur Apeninul
Cu unde verzi din munţi coboară 'n preajmă-i
Intunecată Umbria, privind
Cu teamă 'n juru-i parcă.

Salut o verde Umbrie! Salut,
Isvor cu valuri de cristal, Clitmune!
Sunt vechea ţară 'n sufletu-mi născând
Cu zeii de altă dată.

Ţi-au plâns pe unde sălciile? Smulgă-ţi
Pământul rădăcinii Apeninul,
Copac al suferinţii, farmec trist
A vremilor căinţii.

Să 'nfrunte iarna şi 'n albastrul Maiu
Să freamăte poveşti stejarul verde,
Când trunchiul i se 'mbracă 'n iederă,
Podoaba tinereţii;

Umbrească uriaşii chiparoşi
Izvoarele de-apururi ţâşnitoare,
Iar tu, Clitumne, 'n marea lor de umbră,
Zi cântecu-ţi de viaţă;

Tu, martor celor trei împărăţii,
Să spui cum piere Umbria în lupte,
Zdrobit sub loviturile de lance,
Când trimia Etruria,

Pe când, purtând Ceminiu 'n spate, Marte
Se cobora spre-oraşele 'nfrăţite,
Spre-a 'nfige 'n ele pe vecie semnul
De vitejie-al Romei.

Dumnezeire-a neamului, slăvită
De ţara mea! Tu 'nvinşilor numit-ai
Pe 'nvingător, atunci când la Trazzimen
A izbucnit şuvoiul;

Din peşterile-ţi a pornit un strigă,
Pe care printre munţi l-a dus departe
Un glas de trâmbiţă: „Tu ce-ţi paşti boii
Pe coastele Mevaniei,

Şi tu ce ari colinele ce pleacă
Din ţărmul stâng al Narului, şi tu
Ce-ai prăbuşit pădurile Spoletei
In nunta dela Todi,

O, lasă boul îngrăşat în trestii
Şi 'n brazda jumătate taurul
Cu păr roşcat, — şi pana 'nfiptă 'n trunchiul
Stejarului, şi lasă-ţi în altar

Logodnica şi-aleargă înarmat
Cu suliţa, toporul şi baltagul,
Cu lancea 'n mână: Anibal învins-a.
Penaţii din Italia!"

Cu ce lumină soarele zâmbi
Pe creştete de munte, când Spoleto
Văzu cum fug în goană risipiţi.
Urlând ca nişte fiare

Din luptă Maurii, — şi cai numizi
Căzând alături c'un potop de fier
Asupră-le, cu carnea sfâşiată,
In imn de biruinţă.

Azi totul tace. Dintr'o văgăună
Ţâşneşte liniştit şi blând izvorul
El murmură şi tulbură în clocot
Oglinda apei clare;

O pădurice îngropată 'n umbră
Stă 'n ramuri nemişcată; parcă jaspul
In geană de răsfrângeri nuduioase
E-un strop de ametistă,

Când florile, safire, înpânziri
De raze, străluciri de diamante,
Ne 'mbie parcă spre singurătate
Din verzile-adâncimi.

Sub poala munţilor şi sub stejari
E unda cântecului tău, o ţară!
Aici trăiră nimfele; izvorul
Le-a fost un pat de nuntă.

Naide svelte în veşminte-albastre
Pluteau domol în zarea luminată,
Chemând din munţi surorile, cântând
In liniştea 'nserării;

Sub razele de lună se 'ntreceau
La joc, cântând minunile lui Ianus,
Spunând ce mult le-a subjugat cândva.
Iubirea Camasenei

Venise din Olimp; era femeie
Voinică dela ţară. Apeninul
Fu patul lor. Se 'mbrăţişau în umbră:
Aşa născu poporul.

Clitumne singuratec, totul azi
Adoarme 'n pace; templele-ţi mărete
S'au prăbuşit; din toate numai unul
Rămâne 'n viaţă încă;

Şi taurii scăldaţi în unde sfinte
Nu mai aduc prin jertfa lor trofee
Romane 'n templul celor de-altă dată
Nu mai triumfă Roma.

Nu mai triumfă, căci Galileanul
Cu părul galben, stâlp în Capitoliu,
I-aruncă 'n braţe crucea sa, zicând:
Eşti roabă, poart-o 'n spate.

Piereau plângând sub valuri blonde nimfe,
Piereau în sânul mamei lor, zburau
Ţipând deasupra munţilor, prin umbră
De nouri risipite,

In ziua când convoiul de fantome
Inveşmântate 'n negru printre temple
Şi colonade sparte, 'nnaintau
Cântând cu glas cucernic,

Când peste ţarini răsunând de munca
Plugarului şi peste verzi coline
Se 'ntinse pustiirea botezată
Impărăţia Domnului:

Ei zmulseră pe oameni dela plug,
Din braţele părinţilor bătrâni,
Şi 'n brazda 'n veci scăldată 'n stropi de soare
A fulgerat blestemul.

Blestemul pentru dragoste şi viaţă.
Visau sălbatecele 'mpreunări
Intre dureri şi Dumnezeu, făcute
Prin peşteri şi pe stânci.

Când beţi de stricăciune prin oraşe,
Rugau nebuni pe Crist, nelegiuiţii,
Ingenunchind, strigând ca să-i dezbrace
De toată-a lor mândrie

Salut, o suflet omenesc senin,
Ivit pe ţărmul Ilisului, mândru
Pe malul Tibrului! E linişte,
Renaşte şi domneşte!

Şi tu, o mamă-a taurilor, cari
Precum nechiază caii 'n focul luptei
Adună fânul sau răstoarnă brazda,
Italie iubită,

Pământ de grâu şi vin, de drepte legi,
De meşteşuguri cari împodobesc
Viaţa, te salut! Azi pentru tine
Cânt slava de-altă dată.

Păduri şi munţi cu-a Umbriei cascadă
Iţi cântă imnuri, când gemând departe
Se 'naltă 'n zare fumul care smulge
Comori de sub pământ.

(Trad. de AL. IACOBESCU)

CAMILLO SBARBARO

Pe urmă

Era acasă şi-o aşteptau. — Pe unde ai intrat? — Răspunse cu un râs uşor.

Se învârtia pe dincolo întreabă. Maică-sa nu-i văzu faţa. Trecu pe lângă soră-sa fără mângâieri, cu un fel de grabă.

Lumina strălucia în sală. — Ce-o fi făcând ea dincolo? Răspunse: — Vin.

Punea mâna ici şi colo. Rămânea dusă...

Aspectul lucrurilor familiare, neschimbat, era un chin. — Găsi cercul de pudră unde pusese cutia înainte de-a ieşi...

Punea mâna ici şi colo, rămânea dusă; se pipăia; ducând mâna la ceafă, îndărât, ca să găsească o şuviţă a părului în dezordine.

Simţia că trebuia să se vadă ceva (tot aşa şi asasinul simte în spate în vreun loc pata de sânge) şi genunchii i se întâlniau la gândul de-a apare dincolo.

Iar chipurile în lumină aveau o pace egală.

Se aşeză ca dintr'o slăbiciune neaşteptată, simţindu-se intrusă între ai săi. Trădase pe oamenii aceia cari nu ştiau, casa lor cu mobile de demult.

Nimic intim nu mai avea casa dacă un strein putea să vorbească despre negul pe care numai maică-sa îl ştia (şi îl botezase cu o ridiculă poreclă afectuoasă).

Şi i se părea că acum oricine putea să intre în casă şi să se aşeze şi să râdă.

Chipul neprivit al maicei sale o rănia de milă ca şi cum anumite umile lucruri de îmbrăcăminte ale ei neştiutoare ar fi fost expuse.

In curând înţelese că bărbatul n'o necinstise numai pe ea, ci pe maică-sa buna femeie şi pe surioara sa.

Stătea nefăcând mai mult sgomot decât o persoană ascunsă, de frica unui gest a cărei dulceaţă n'ar fi putut-o suporta.

Apoi, neputinţa de a se sustrage de la pieptănătura de noapte. (Inima îi muria sub drăgostoasele degete neexperimentate. Pentru cine îşi mai gătia astfel fata, femeia aceea cum se cade?)

Şi în pat, împotrivirea, mai crudă pentru ea decât pentru micuţă, făcută din lupta cu coatele şi genunchii, împotriva surioarei ce i se alipia...

(Trad. de A. M.)

Din internare

— AMINTIRI —

In ziua de 17 Iulie 1917, la 7 dimineaţa, am fost trezit de sublocotenentul german W., sosit cu automobilul, ca să mă aresteze. El îmi explică această intenţie cu o perfectă corectitudine şi amabilitate. Era însoţit de un om mai în vrâstă, înalt şi gras, cu barbete venerabile, care de decenii exercita în Bucureşti meseria de maistru tâmplar şi care la intrarea nemţilor se metamorfozase în agent de poliţie. Acesta îmi făcu o scurtă perchiziţie şi-mi luă felurite hârtii şi manuscripte; apoi pornirăm la poliţia de siguranţă. Acolo locotenentul W. mă interogă în modul cel mai prietenesc, asigurându-mă că voi fi probabil în curând liberat. Cu acest ofiţer am avut adesea prilej să vorbesc, în cele aproape trei luni cât am fost arestat în Bucureşti. Innalt, svelt, foarte elegant în uniforma-i militărească, avea o figură mică, plăcută, dulceagă, de *gavroche* de Berlin, nu lipsită de viclenie şi brutalitate şi uşor pipărată c'o expresie sadică. Era poliţist de meserie şi se ridicase probabil dintre şolticii din *Moabit*, căliţi în rele şi de o precoce deşteptăciune. Dacă eu aşi ajunge rege, nu cred c'aşi gusta această înnălţare, cu o atât de adâncă voluptate, ca locotenentul W., poziţia sa de ofiţer.... Când în biroul lui un grad inferior intra, isbind cu putere călcâiele unul de altul şi strigând furios: ordonaţi! — lui W. îi vibrau nările de orgoliu... Une-ori îl mustra că n'a strigat destul de tare şi-l trimetea afară, să-şi facă din nou intrarea, cu *mai* mare sgomot... Pe la prânz chema la telefon cazinoul, se interesa de menu, şi întreba dacă masa e gata; şi pe când vorbea de mâncare, l-am văzut lingându-şi buzele... Pentru nemţi, mâncarea este marea bucurie a vieţii.... Intr'o familie pe care o cunoşteam, şedea încartierat un popă catolic german. Ei bine, subiectul lui zilnic de conversaţie era menu-ul dela casino şi calitatea vinurilor servite. Vorbea de mâncare, cu entusiasmul cu care alţii vorbesc de muzică...

Amabilităţile faţă de mine ale locotenentului W. aveau mai multe pricini: 1) obiceiul nemţesc de a-şi face plăcute raporturile de orice fel cu oamenii; 2) stima tradiţională pe care i-o inspiră neamţului calitatea de profesor şi aceia de scriitor; 3) silinţa de a-mi stoarce informaţii, în cari ca publicist, presupunea că trebuie să fiu bogat; 4) dorinţa de a mă conrupe şi de a mă pune în serviciul nemţilor; 5) speranţa de a-mi stoarce bani, fie şi împrumutaţi de la prieteni.

Venalitatea administraţiei nemţeşti sub ocupaţie era, cum ştim cu toţii, desăvârşită. Eu însu-mi am urmărit zi cu zi, timp de vreo două săptămâni, tocmeala care a avut de rezultat eliberarea unui tovarăş de închisoare, în schimbul sumei de douăsprezece mii de lei. Dintre tovarăşii mei de internare, cei cu stare au fost eliberaţi, lăsaţi în concediu, favorizaţi în tot chipul, ori care ar fi fost vina lor faţă de nemţi. Dar această corupţiune nu era lipsită de ordine: la Cercul militar am cunoscut pe un agent de poliţie neamţ, care oprindu-şi o parte prea mare din mita pe care trebuia s'o transmită superiorului, a fost, ca pedeapsă, judecat şi osândit.

Superiorul locotenentului, căpitanul D., în civilitate avocat, părea să fie un om în adevăr de treabă, băgat fără voia lui în ruajul poliţienesc. Vorbea une-ori cu mine câteva minute, pe un ton blajin şi dagajat, de om care-i sufleteşte străin de funcţia lui, îmi spunea că de aceia tărăgănează luni de zile instrucţia mea, ca să amâne deportarea mea în Bulgaria, şi mă asigura că va face tot posibilul ca să fiu liberat. Câteva zile după arestarea mea, am fost adus în faţa unui alt căpitan, care pe un ton ridicat şi jignitor mi-a reproşat articolele mele *„infame"*. I-am răspuns liniştit, că oricum ar fi articolele mele, eu sunt un om de o onestitate puţin comună.

— „Cu atât mai rău!... Va să zică ai scris contra noastră din convingere!... Cu atâta mai aspră îţi va fi pedeapsa!.. Noi preferăm pe un publicist care se vinde pe bani: îi dăm 50 de lei mai mult şi scrie pentru noi..."

Timp de câteva săptămâni, aproape zilnic, şi apoi numai din când în când, am fost adus la poliţia de siguranţă — dela Imperial (mai târziu, dela Cercul militar) unde eram arestat — şi pus să-mi scriu apărarea în nemţeşte, să traduc manuscrise găsite la mine, pasaje din cărţile mele şi cele câteva articole încriminate. Lucram în biroul locotenentului W., dictând în nemţeşte unei tinere dactylografe, nemţoaică din ţară, foarte frumoasă, blondă, cu ochi albaştri, abia trecută de 20 de ani. Cum rămâneam ceasuri întregi singur cu dânsa; cum locotenentul W. bătea în uşă înainte de a intra în birou, de teamă să nu ne deranjeze (?!); cum domnişoara îmi făcea o curte îndrăsneaţă, pe care o eludam cu linişte — mi-a venit ideia că poate să fie la mijloc o încercare de conrupţie. De altfel, în tot timpul anchetei, atât locotenentul W. cât şi fostul tâmplar — care mă aducea şi mă reconducea la închisoare — au făcut repetate şi discrete încercări — tratându-mă, în aparenţă, cu respect şi simpatie — când de a mă conrupe ori de a-mi stoarce informaţiuni (mă eschivam atunci printr'o mare prolixitate în generalităţi cunoscute de toată lumea din ziare), când de a-mi sugera ideia liberării cu ajutorul mitei. Spre sfârşitul instrucţiei am fost dus la poliţia centrală, în faţa unui individ pe care din vedere îl cunoşteam din oraşul G., unde fusese timp de douăzeci şi cinci de ani profesor la şcoala germană şi funcţionar la consulat, iar pe ascuns, fără îndoială spion german. Sub pretextul de a studia fauna Dobrogei, (în realitate studia probabil poziţiuni strategice la frontieră) făcea dese excursiuni într'acolo şi ţinea apoi conferinţe cu proecţiuni, unele în amfiteatrul liceului. Am intrat odată la o atare conferinţă şi auzind în întuneric vocea conferenţiarului, am tresărit violent: era — sub aparenta gravitate profesorală — vocea unui periculos scelerat. I-am văzut apoi faţa la lumină şi m'am înspăimântat: diavolul în persoană, astfel cum îl găsim zugrăvit în multe tablouri religioase medievale. Mic de stat, lat în spate, puţin gârbovit, cu capul între umeri, tare brun, cu părul rar şi creţ, cu ochii în fundul capului, privind fioroşi şi vicleni prin ochelari şi c'un nas turtit, ale cărui nări, aparente, erau ridicate în sus, pe când vârful mergea să se întâlnească cu falca inferioară, eşită ca la buldog, deasupra unei guri largi până la urechi — o adevărată gură de iad... Barba incultă şi creaţă care-i încadra toată faţa, era compusă din şuviţe distanţiate, încâlcite şi neregulate, crescând ca spinărişul pe un loc pietros. Auziam în oraş că individul avea două viţii de proporţii shakespeariene: întâi beţia, pentru care cheltuia sume fabuloase, şi al doilea antisemitismul, ajuns la dânsul în stare de monomanie furioasă. Şi totuş trăsăturile lui nu aveau nimic germanic în ele, ba ar fi putut chiar fi evreeşti, dacă n'ar fi fost atât de monstruos exagerate.... Articolele în contra nemţilor, pentru cari fusesem arestat, apăruseră sub pseudonim în Octombrie 1914. O doamnă evreică, originară din Berlin şi germanofilă entusiastă, le cetise în oraşul G. şi le dusese individului la consulat, desvăluindu-mă ca autor şi arătându-i în acelaş timp calitatea mea de profesor la liceul local. Din distracţie, sceleratul înţelesese că funcţionez chiar la liceu, când de fapt eu eram de ani de zile în concediu. Fiindcă descriam Germania ca o Sodomă, furia lui fu mare. Când, puţin după aceia, elevii liceului, sfătuiţi de un instict obscur, îi făcură pe stradă o manifestaţie ostilă, el o atribui îndemnului meu sau articolelor mele, şi furia lui crescu. La intrarea nemţilor în Bucureşti, *profesorul* se demască drept funcţionar de poliţie. După cererea lui fui arestat — deşi trecuseră trei ani dela publicarea celor 2—3 articole germanofobe; după cererea lui... dar şi după instigaţia unui compatriot care de mult timp îi era intim prieten...

Articolele cu pricina le-am scris în Octombrie 1914, când nici eu, nici nimenia altul, nu prevedea intrarea în acţiune a României. Le-am scris din iubire pentru Franţa. Războiul franco-german îmi apăruse în totdeauna ca una din cele mai imorale lecţiuni ale Istoriei universale. Cunoşteam afabilitatea de *charmant homme*, cu care ambasadorul Bismarck se 'nvârtea la curtea Franţei şi 'n saloanele Parisului, pe când pana sa nota pe ascuns semnele de descompunere observate de privirea lui de oţel şi sconta de mai înainte şansele de victorie în războiul pe care cancelarul de fier era hotărît să-l deslănţuie; cunoşteam povestea falşificării depeşei dela Ems şi provocarea intenţionată a războiului, cu scopul de a cimenta prin dezastrul Franţei unitatea germană; cunoşteam aroganţa afişată apoi de triumfători, răpirea Alsaciei-Lorenei, etc. Gândul că acuma povestea era pe cale să se repete, mă revolta peste măsură. După aceste câteva articole însă, nu am mai scris nimic referitor la război, deşi — influenţat poate şi de ziarul *„Adevărul"* — doream cu febrilitate intrarea noastră în acţiune, alături de aliaţi. Infrângerea m'a descurajat apoi cumplit, prefăcându-mă chiar în admirator al lui Petre Carp — până veni victoria să arate tuturor, că democraţia are totdeauna dreptate, oricari ar fi greşelile ei trecătoare...

Intr'o privinţă, articolele mele, prin cari prezentam Germania ca o Sodomă, erau nedrepte. Nu fusesem până atunci decât în Germania şi nu ştiam, că pătura stăpânitoare, în *toate* ţările se sinchiseşte puţin de morală, şi cu atât mai puţin se sinchisea de dânsa în epoca de supraproducţie dinainte de război; că — mai mult decât atât — *omul* n'a ajuns încă până astăzi să respecte sincer morala oficială, ci caută să cruţe numai aparenţele, iar de fapt se conduce de... imorala morală reală... E drept însă, că în Germania conrupţia lua o formă mai respingătoare, prin lipsa de rafinament intelectual şi sufletesc, şi prin pornirea către ipocrizie, care-i poate cea mai josnică faţă a firii omeneşti... Prezentându-mă sub ocupaţie, împreună cu editorul meu, unui căpitan cenzor, care trebuia să-mi îngăduie publicarea unei noi ediţii a uneia din operele mele, el ne întâmpină c'un surâs seducător, încredinţat că va eşi un bacşiş. Cum băgă însă de seamă că sperase în zadar, luă un aer sever şi adânc revoltat şi-mi impută cu indignare (cetise cartea) de a fi vorbit de libertatea sexuală în Germania. „Până la vârsta mea de 40 de ani", îmi declară el cu gravitate de preot, privindu-mă drept în ochi, „n'am văzut, niciodată în ţara mea un caz de adulter"....

Dar să reiau firul povestirii. Adus în faţa monstrului, el mă interogă mai întâi liniştit şi politicos, căutând să-mi smulgă oarecari păreri şi informaţii despre profesorul universitar X; nereuşind, începu să-mi citească din articolele mele, scrâşnind din dinţi şi insultându-mă; mi-am pierdut atunci cumpătul, şi sărind în sus, începui să strig la dânsul, că n'au decât să mă pedepsească cum vor crede, dar că nu-i permit să mă insulte; la care sceleratul răspunse, că dacă nu stau liniştit, va cere să i se aducă un biciu; reculegându-mă, îi observaiu, pe un ton batjocoritor, că nu-i tocmai eroic de a abuza astfel de situaţia mea de prizonier.... Deodată se calmă şi *simulă* (sunt sigur de asta, după anume indicii) o convorbire la telefon, foarte tandră, cu şeful său, anunţându-i un caz „foarte interesant". Şi numai decât schimbă tonul şi-mi dădu a înţelege, prin felurite manevre, că l-aşi putea influenţa...

Acest individ, pe care-l cred capabil de orice, scrie acuma la revista antisemită germană *Der Weltkampf* şi judecă pe diferiţi publicişti români în numele moralei.... Lui îi datoresc — şi încă cuiva — de a fi trăit un an de zile, în condiţii înspăimântătoare, ca deportat în Bulgaria, an în care am suferit mai mult decât, la un loc, în toţi ceilalţi ani ai vieţii mele...

Pe când însă în birourile poliţiei germane eram anchetat — la *Imperiul* şi apoi la *Cercul militar* treceam prin alte peripeţii....

PRIVITOR.

Post-scriptum...

Fereastra-albastră 'şi cască mută golul
Să 'nghită drumul lung pe-unde te-ai dus
Impotmolit cu-aripile 'n lumină
Un corb asmute liniştea de sus..

Te-aştept, deşi n'ai să mai vii vre-odată,
Şi mâna ce pe urmă-ţi a cerşit,
C'un zăngănit de oase cade 'n lungul
Scheletului meu suflet, istovit.

Grădina mea cu mine-odată moare
O' moartea ei la ce ţi-i de folos?..
Mutată'n lună-o floare răsădeşte
In drumul alb, o umbră de colos...

Aseară-am strâns de pe cărări cu grijă
O frunză deslipită de pe trunchi,
Şi-am dus-o 'n casă... Ştii? Am pus-o 'n plicul
Scrisoarei ce-mi scriseseşi pe genunchi...

Oh, tot ce-mi aminteşte despre tine!
Un biet surâs... Şi toamna din grădini
Răsfrântă 'n suflet lung... O carte tristă
Sau o romanţă veche din vecini

Şi jiltul tău cu braţele deschise
In umbră-aromitoare, sub gutui,
Vrăjit de lună 'n preajma serii
Doarme
Visând de sigur la stăpâna lui...

Şi tot mai lin, mai cald coboară noaptea
Potop, din slăvi albastre revărsând
Pe scrisul meu un val de-argint — de-mi pare
C'am plâns, scriind, pe fiecare rând...

N. MILCU

Biblioteca „DIMINEAŢA"

Director: IOSIF NADEJDE

Au apărut până acum în această colecţie de popularizare următoarele scrieri:

No. 1 — M. SADOVEANU
Războiul Balcanic
Note din timpul războiului care a fost preludiul groaznicului măcel mondial.

No. 2. — I. AGÂRBICEANU
Diavolul
Nuvele şi schiţe.

No. 3. — P. I. JOUVE
Spitalul
Unele din suferinţele războiului reflectate în mintea unui scriitor nou care a luat parte la lupte.
Traducere de VICTOR ION POPA

No. 4. — GÉRARD DE NERVAL
Mâna vrăjită
Povestire fantastică de pe vremea proceselor împotriva vrăjitoarelor. Traducere de EUGEN BOUREANUL.

No. 5. — OSCAR WILDE
Crima Lordului Arthur Savile
Povestire captivantă în care se reflectă toate însuşirile strălucitului literat englez.

No. 6. — A. de HERZ
Şeful Gării
Nuvele scrise cu un umor irezistibil.

No. 7. — GLEB USPENSKI
Lăcustele
Povestiri caracteristice pentru talentul puternic al unui scriitor care a exercitat o mare influenţă asupra societăţei ruseşti din ultima jumătate a veacului trecut.
Traducere de M. SEVASTOS.

No. 8. — GALA GALACTION
Toamne de odinioară
Preţioase produse literare ale unui spirit pătruns de cea mai largă şi mai curată dragoste de oameni

No. 9. — EDGAR POE
Fantezii humoristice
Povestiri pline de ironie, de umor, de COMIC adevărat, cari prezintă cititorilor romîni pe scriitorul american sub un aspect nou. Traducere de ION DRAGU şi RADU DRĂGESCU.

No. 10. — REMY de GOURMONT
Secretul lui Don Juan
Minunate tălmăciri făcute de Th. Solacolu din opera unuia din cei mai originali şi mai profunzi scriitori francezi.

No. 11. — GH. BRĂESCU
NUVELE
Apărut de curînd în literatură, d. Brăescu şi-a cucerit repede un loc de frunte printre scriitorii noştrii veseli.

No. 12. — G. GALACTION
Viaţa lui M. Eminescu
Cea mai complectă biografie a marelui poet.

No. 13. — H. de BALZAC
ADIO
Povestire patetică a unei întîmplări nespus de impresionante.
Traducere de ALICE GABRIELESCU

No. 14. — ALBERT SAMAIN
Xanthis sau Vitrina Sentimentală
Trei nuvele pătrunse de o poezie delicată şi scrise de o graţie desăvîrşită. Traducere de MIHAIL CARP.

No. 15. — H. SANIELEVICI
La Montmorency
Insemnări din călătoriile prin Occident ale unui intelectual de rasă care e în acelaş timp un literat distins.

No. 16. — V. BLASCO IBANNEZ
Imprumutul răposatei
Una din cele mai caracteristice povestiri ale scriitorului spaniol cu reputaţie mondială.

No. 17. — ANATOLE FRANCE
Domnişoara Roxana
Nuvele în cari se resfrînge tot spiritul şi toată ironia marelui literat. Traducere de N. DAVIDESCU.

No. 18. — ANTON BACALBAŞA
Din viaţa militară
Foarte interesante povestiri ale unui scriitor pe nedrept uitat.

No. 19. — ŞTEFAN PETICĂ
Versuri
Toate poeziile unui cîntăreţ care a fost premergătorul curentului nou în poezia romînească.

No. 20. — BOJENA NIEMŢOVA:
Zîna apelo
Cîteva din cele mai frumoase poezii aflate în literatura cehoslovacă. Traducere de ABATELE ZAVORAL

No. 21 — ION DONGOROZI:
Surpriză
Nuvele şi schiţe scrise de un scriitor tînăr care închide în povestiri sobre admirabile daruri de observaţie şi de analiză sufletească.

No. 22 — SANDU TELEAJEN
Poveştile lui Hinu Ion
— Schiţe şi amintiri —
Cu d. Sandu Teleajen literatura romînească a dobîndit un povestitor de rasă, ale căruia scrieri, totdeauna interesante, au şi farmecul special al graiului muntenilor din ţara de dincoace de Milcov.

No. 23 — JACK LONDON:
Omul cu obrazu 'ncrustat
Prima traducere în romîneşte din vasta operă a unui scriitor american cu care critica occidentală a comparat deseori pe Panait Istrati. Rareori s'a putut ceti ceva mai impresionant ca povestirile din viaţa căutătorilor de aur de prin Alaska, cuprinse în acest volum.

No. 24 — I. CIOCÂRLAN:
Flămânzii
— Cinci nuvele —
Flămînzii. Pe drum. Prietenii. Femeea care se închină şi Izvodul morţei, toate din viaţa necăjită şi totuş cu multe aspecte pitoreşti a poporului dela ţară.

No. 25 — EUG. BOUREANUL:
Lupii
Pagini de cronică în cari autorul a cuprins un roman impresionant din viaţa boerilor de odinioară. Interesant ca subiect, romanul e tot aşa de interesant ca puritate şi mlădiere de limbă.

No. 26 — J.-H. ROSNY:
O Sărutare
Nuvela care dă titlul volumului cum şi celelalte nuvele cari o urmează, alcătue o selecţie minunată din opera celor doi scriitori, amîndoi membri ai Academiei Goncourt, cari sunt socotiţi astăzi ca cei mai buni povestitori din literatura franceză. — Traducere de M. CARP.

No. 27 — AL. CIURA:
Homunculus
Publicînd acest volum de povestiri, Biblioteca „Dimineaţa", cu răspîndirea ei largă, face cunoscut în toată ţara numele unui scriitor de peste Carpaţi, care păstrează în scrierile sale de o nobilă inspiraţie în graiul ardelenesc şi sufletul ardelean.

No. 28 — LEON TOLSTOI:
Viaţa mea
— Povestirea unei ţărănci din Rusia —
Extraordinar roman, pe care Tolstoi l'a prezentat ca opera unei simple ţărănci fără învăţătură, corectată numai de dînsul. Publicarea ei a stîrnit atîtea discuţii, în cît tălmăcirea ei în romîneşte se impunea.

No. 29 — N. BATZARIA:
Prima turcoaică
Schiţele orientale din acest volum vor avea, desigur succesul celorlalte scrieri cari au făcut din d. N. Batzaria unul din cei mai populari scriitori de astăzi.

No. 30 — JEAN JAURÈS:
Patru cuvântări
In aceste cuvîntări alese printre cele mai caracteristice discursuri ale marelui frămîntător de idealuri şi răscolitor de suflete, se oglindeşte întreg şi estetismul superior, şi intelectualitatea fină, şi cugetarea profundă, şi temperamentul tumultuos al celui mai strălucit reprezentant al elocinţei moderne. — Traducere de D. I. SUCHIANU.

SUB TIPAR:

No. 31. — HANS HEINZ EVERS:
Păiajenul
Scrisă în genul povestirilor fantastice, sesizantă şi adînc turburătoare, povîirea aceasta e poate lucrarea cea mai caracteristică a lui Hans Heinz Evers, care e, incontestabil, cel mai popular scriitor al Germaniei de astăzi.

No. 32. — GOETHE:
Faust
— TRAGEDIE — Traducere de IOSIF NĂDEJDE.
Capodopera literaturei germane şi una din capodoperile literaturei universale. Pentru a putea reda întocmai fondul filozofic al poemei cu toate nuanţele lui subtile, traducătorul a întrebuinţat proza. Goethe însuşi preţuia traducerile în proză celor versificate, de oarece spunea el - „ceeace produce o impresie mai adîncă şi lucrează cu mai multă putere asupra moralului nostru, e ceeace rămîne din poet într'o traducere în proză".

No. 33. — I. PETROVICI:
Amintirile unui băiat de familie
Cu lucrarea aceasta, pătrunsă de un intelectualism fin şi de un pitoresc din cele mai atrăgătoare, distinsul universitar I. Petrovici îmbogăţeşte cu un adaos preţios literatura amintirilor care e gustată astăzi tot aşa de mult ca şi aceea a notelor de călătorie.

No. 34. — THOMAS MANN:
Tristan
Thomas Mann, astăzi poate cel mai viguros scriitor german, care pentru întîia oară apare în traducere romînească, a închegat în „Tristan" o impresionantă idilă de dragoste nefericită într'un sanatoriu de tuberculoşi. E o pagină de o rară putere, cu culminaţiuni de emoţie, care atinge măestria capodoperei.

No. 35. — NATALIA NEGRU:
Amazoana
Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină: pline de poezie şi de avînt, tot aşa de interesante prin coprinsul ca şi prin forma lor.

Scriitorul

Am vorbit, într'un articol precedent, despre *Savantul*, interesanta carte a d-rului Ch. Richet, apărută la Paris în biblioteca „les Caractères de ce temps", editura Hachette. Imi fac o plăcere să întreţin azi pe cititorii acestui ziar cu *Scriitorul*, publicat în aceeaş bibliotecă şi datorit d-lui Pierre Mille, cunoscutul romancier şi publicist. Intr'un şir de 21 de capitole, strâns legate între ele, autorul ne prezintă, cu verva-i obişnuită şi cu multă competinţă, vederi interesante asupra literaturii contimporane şi în special asupra calităţilor ce se cer unui scriitor. Totul presărat cu anecdote de acelea pe care Pierre Mille ştie să le povestească cu o naivitate plină de spirit şi cu destăinuiri din propria sa carieră de scriitor.

* * *

O doamnă vine să-l consulte dacă este bine ca fiul ei, care a trecut bacalaureatul, să se facă scriitor. Autorul o întreabă dacă tânărul simte în el un impuls lăuntric, adică dacă are vocaţiune pentru această carieră, care nu promite nimic şi în care mulţi îşi ard aripile, deşi, slavă Domnului, azi în ziaristică ca şi în literatură, sunt încă multe locuri de ocupat. Pierre Mille cere să-l vază pe candidat. Acesta se prezintă: un tânăr elegant şi fercheş, tipul obişnuit al literaţilor debutanţi de după război. Nici plete, nici miză neglijentă, nici adoraţie faţă de sexul slab ca poeţii şi artiştii de odinioară. Tânărul literat de azi e un stâlp al saloanelor şi al dancingurilor; un mizogen, un blazat. De aceia nici poezia nu mai există pentru dânsul, poezia e în proză. Iată, de pildă, o mostră de asemenea proză poetică, datorită talentului tânărului debutant:

Contracţiunea pupilelor Voronof-coktail e mult timp de când suntem acolo intensă viaţă în jos figuri moarte învârtire de suflete în invârtitură eternitate momentană a dorinţei. — Ceeace însemnează în proză curată: „Intru din întunereç într'un bar foarte luminos. Iau un licher foarte puternic. Suntem de mult acolo. Vedem picioarele dansatorilor cari se agită şi figurile lor inerte. Inimile lor se contopesc pe când se învârtesc. Şi se pierd într'o veşnicie momentană a dorinţei". Nu e nevoie de punctuaţie, fiindcă totul ţi se întipăreşte în aceiaş clipă pe aparatul cerebral.

La întrebarea daca va scrie totdeauna în felul acesta, tânărul răspunde: „Nu, domnule, scriu aşa acum ca să arăt că nu sunt mai prost decât ceilalţi din generaţia mea, că sunt în curent cu procedeul literar contimporan, şi că ştiu să-l mânuesc. Trebue să încep mai întâi să scriu în mici reviste sau mici plachete, ca să cuceresc stima

Pierre Mille

alor mei, de o vârstă cu mine, şi să mă afirm... Mai târziu, am să-mi schimb cu încetul felul de a scrie, să mă adresez altui public, dar păstrând esenţialul.

* * *

Este vreo deosebire între'un adevărat scriitor şi un simplu amator? O discuţie în această privinţă se încinge între Pierre Mille şi tânărul candidat, din care reiese că amator este acela care, în loc de a fi plătit, plăteşte el editorului publicarea operelor sale, pe motivul că ele nu găsesc destui cititori. Dacă amatorul nu poate şi nu trebue să fie privit ca scriitor, adevăratul scriitor poate fi el în acelaş timp şi profesionist, adică să exerciteze o profesiune care să-i dea posibilitatea de a trăi? Şi, această profesiune nu este ea vătămătoare talentului său? Chestiunea, ce-i drept, e foarte controversată. Când începi a scrie, dacă n'ai mijloace de trai, eşti silit să-ţi cauţi o ocupaţie care să-ţi asigure existenţa. Incontestabil că aceasta din urmă apasă cu timpul asupra celeilalte. Totuş ea este necesară scriitorului, pentrucă-i dă putinţa să cunoască pe oameni şi societatea, să facă experienţa vieţii. Până acum marina şi cariera diplomatică erau cele mai indicate în această privinţă. Astăzi ministerele abundă în scriitori. Aci ei pot observa. Esenţialul însă nu este de a observa, ci modul cum observi, adică talentul, o formă inedită de sensibilitate, un dar de a vedea original. Iar când tânărul va ajunge să scrie, va trebui să ne zugrăvească realitatea, *nu oamen işi lucruri ce n'au nici o legătură cu lucrurile şi oamenii cunoscuţi de toţi.*

* * *

Dar iată că Pamhile, tânărul candidat la scriitorie, se amorezează de o femee „periculoasă", după expresia mamei. E în culmea desperării. Trei săptămâni după această întâmplare el aduce lui Pierre Mille urmările fatale ale desnădejdii sale: câte-va sute de versuri; iar după alte câte-va săptămâni un fragment de roman, romanul dezastrului său sentimental, în care trebuia să se recunoască toată Franţa contimporană. In afară de câte-va calităţi delicioase, inerente vârstei, încercarea aceasta literară era mai mult decât mediocră. De altminteri este chiar lucru foarte rar ca un tânăr să poată, dela prima dată, să spuie lucruri ce alţii n'au spus, şi să-şi degajeze dintr'o dată propia sa personalitate.

Sunt mulţi cari îşi zic: „şi eu am ceva de spus!" Se înşală. Sensibilitatea lor e sinceră, dar nu e creatoare. Alţii, cei începători, cred că au şi ei ceva de spus. Dar în entuziasmul lor, în admiraţia lor pentru premergătorii lor, li se pare inconştient că inspiraţia acestora e şi *a lor*, şi le vor trebui ani pentru a se obişnui să vorbească cu glasul lor, nu prin al altora. In sfârşit, a treia categorie, cei cu o sensibilitate proprie, cu o viziune personală a lucrurilor, dar a căror sensibilitate e goală de conţinut: ei n'au trăit încă în deajuns. Glasul lor e bun, dar nu are ce cânta. Pentru aceasta trebue contactul cu viaţa, călătorii şi experienţa amorului. Acestea sunt mijloacele cari grăbesc momentul maturităţii.

* * *

Şi cu această ocazie, autorul povesteşte propriile cale începuturi ca scriitor. Inzestrat cu o sensibilitate crescândă, mintea sa era însă leneşă; nu ştia sau nu-i plăcea să gândească, să observe. Funcţionar în colonii, el începe în cele din urmă să observe. Incep să-l intereseze faptele, oamenii, cauzele faptelor, mobilele ascunse ale oamenilor. Citeşte mult, dar cărţi de ştiinţă, de istorie şi geografie, de botanică şi altele. Are o concepţie personală, o filozofie a vieţii. Incepe să aibă ceva de spus, ce nu s'a spus încă.....

A scris mai întâi mici nuvele, povestiri şi cu timpul povestirea deveni un fel de specialitate a lui. Dar aceasta târziu, după ce a trecut prin multe profesiuni, secretar la un notar, ucenic de diplomat, funcţionar în colonii, călător pasionat şi ziarist. A devenit povestitor printr'o întâmplare: îi s'a cerut o povestire de către directorul unui ziar.

Cu Pamphile însă nu era tot astfel. Povestirile lui nu sunt complecte. Incep bine, dar n'au sfârşit, le lipseşte ceva. E o mare deosebire între o povestire şi un roman. Pe când romanul este un studiu şi un conflict de caractere, intr'un mediu sau în mediuri determinate, mediurile influenţând caracterele şi acestea, la rândul lor, situaţiunile, adică ceva „complex"; povestirea, din potrivă, studiază un moment, dar pe scurt, o situaţiune, dar concentrată, care trebue să aibă un început, o desvoltare şi un desnodământ, deşi la unele sfârşitul, cam vag, se prelungeşte in mintea cititorului. Povestirea admite şi fantezie şi umor, romanul însă nu, căci ar fi în acest caz plictisitor. Nu e nevoie ca subiectul să fie un fapt real, poate să fie şi fictiv, dar să fie bazat pe observaţie.

* * *

Şi acum se naşte întrebarea: ziaristul este şi el scriitor? In ochii opiniei publice ziaristul vine în urma scriitorului şi a poetului. Este drept? De multe ori o cronică, un articol de gazetă poate conţine mai multă originaliatte, inventiune şi mai mult talent decât un roman întreg, şi numai astfel se explică influenţa puternică a ziaristului asupra opiniei publice a timpului, mult mai eficace decât aceea a romancierului. Din nenorocire, opera ziaristului este efemeră, articolele sale nu trăesc decât o zi, şi al doilea nu se bucură de independenţa romancierului sau a poetului, el fiind un sclav al vederilor ziarului, care aparţine necesarmente unui partid politic.

Această ierarhie dela scriitor la ziarist începe totuşi să se clatine. In timpurile de azi mai toţi romancierii si mai toţi poeţii au început să facă şi gazetărie, şi continuă a face. In schimb însă, dacă e mai uşor ca un scriitor să fie şi ziarist, e mai greu fireşte ca un gazetar profesionist să ajungă să scrie un bun roman. In tot cazul este bine ca scriitorul să înceapă prin a fi ziarist, ziaristica fiind un câmp excelent de observare a lumii. Cu atât mai mult cu cât pătrunderea în gazetărie este lucru uşor: nu se cere la intrare nici un titlu şi poţi să vii de ori şi unde.

Şi cu această ocazie, autorul descrie câte-va tipuri de ziarişti consumaţi pe cari numai „întâmplarea" i-a făcut să intre în gazetărie, cei mai mulţi fără cultură propriu zisă sau cu cultură autodidactică, dar fără nici o pregătire anterioară pentru această carieră.

* * *

Trecând la izvoarele de inspiraţie, autorul constată că scriitorii de azi tind în general să evite prezentul, ca ceva prea banal. Ei îşi caută mai de grabă inspiraţia în viitor sau în trecut. Dar viitorul e vag, greu de lămurit. Trecutul, dimpotrivă, este prin tradiţie, prin amintirile personale, prin operele premergătorilor, şi prin tot ce am moştenit dela ei ca emoţii, imagini, sensibilitate, un teren bogat de locuri comune, al căror efect e sigur. In ce priveşte prezentul, ca să distingi într'însul ceeace e într'adevăr, ceeace constitue trăsăturile definitive, caracteristice, se cere desigur un imens geniu, precum şi un bun simţ extraordinar. Ce-i drept, teren greu de abordat şi nu la îndemâna orişicui. Şi apoi, e singurul care contează în ochii posterităţii.

O altă particularitate a scriitorilor de azi e de a lungi un roman în mai multe volume. Războaiele sunt de sigur agenţi puternici de transformare socială. Noile aspecte au nevoie să fie pe larg explicate. Şi romanul de azi se conformă acestor cerinţi noi. Dar li se impută acestor romancieri că nu ştia să aleagă. Şi dacă a şti să alegi este arta însăşi, atunci le cam lipseşte arta.

* * *

Pentru scriitor există epoci favorabile şi epoci nefavorabile, adică cum s'ar zice ani graşi şi ani slabi. Timpurile de azi sunt anii graşi. Anii graşi aparţin aproape cu siguranţă epocilor de după un război. După marile războaie cari au sdruncinat Europa între 1792 şi 1815 a venit Romantismul. După războiul din 1870, Naturalismul. După asemenea cataclisme, de obicei, publicul capătă patimă de citit. Librarii fac afaceri bune. Inainte de 1814 se citia foarte puţin. Romanele cele mai faimoase de abia se trăgeau în câte-va mii de exmplare. Astăzi, până şi cele mai obscure, au tirajuri de zeci de mii de exmplare. Care să fie cauza?

Mai întâi romanele se vând acum mai ieftin ca altădată proporţional cu celelalte alimente al căror preţ s'a urcat considerabil. Al doilea, războiul ne deprinde cu emoţii puternice cari devin o nevoie pentru organism. Nu mai vrem să auzim de război, dar suntem lacomi de ficţiuni în care riscul, neprevăzutul, imposibilul joacă rolul principal, şi mai ales dorim să ieşim din realitate, fiindcă realittatea nu e de loc veselă nici pentru învins nici pentru învingător. In sfârşit, un motiv serios este şi schimbarea condiţiuniior economice cari au transformat felul de a trăi al lucrătorilor manuali şi mai ales al populaţiunilor rurale, ceeace a adus o nouă clientelă cărţii.

Adevărată explicaţie însă, fie zis între noi, a enormului tiraj al romanelor ce apar astăzi, rămâne tot necunoscută. Cine citeşte, cine cumpără într'adevăr acele sute de mii de exemplare menţionate pe copertă? Clasa mijlocie, care este silită de împrejurările de azi să-şi restrângă cu totul bugetul cheltuielilor? Noii îmbogăţiţi, în parte ruinaţi şi în parte deveniţi sgârciţi? Lucrătorii, cari n'au timp de citit? Atunci, cine consumă sutele de mii de exemplare? Dumnezeu ştie.

Ceeace contribue poate, la această vânzare neobişnuită, este şi publicitatea, reclama dezordonată pe care editorii o fac romanelor ce editează, atât înaintea apariţiei, cât şi după ce au apărut. Este ceeace numim „lansarea" unei cărţi. Se lansează azi o carte, cum s'ar lansa hapuri contra anemiei, un nou aperitiv sau vreo pudră ori un parfum. Literaţi sau pseudo-literaţi sunt însărcinaţi cu acest meşteşug şi tămâierile lor ditirambice sunt publicate cu bani în ziare cu tiraj, ca orice anunţ comercial. Cu modul acesta publicul, care nu cunoaşte „trucul", *este indus în eroare, înşelat într'un mod ordinar.*

De sigur că sunt şi ziare cari, pe lângă politică, consacră câte o rubrică importantă în coloanele lor şi *criticei literare* serioase, obiective, încredinţată penelor celor mai competinte ale timpului. Din nenorocire, această critică obiectivă nu poate răzbi tot ce apare zilnic, ca romane, versuri, opere istorice, filozofie, etc. Cine le poate citi pe toate? Şi atunci editorii, cari le tipăresc pe socoteala lor, se cred datori să umple acest gol, punând în mişcare critica-reclamă. Deşi lipsită de orice scrupul, scriitorii o preferă pe aceasta celeilalte obiective, ca fiind mai productivă.

* * *

Dar afară de această critică-reclamă mai sunt şi coteriile sau bisericuţele literare. Cum fiecare din acestea dispune de câte o revistă, ele au putinţa să demonstreze că nimeni n'are talent decât amicii lor, iar faţă de adversari se servesc de argumente demne de perioadele electorale. Faţă de aceste coterii şi de procedeele lor publicul conştient rămâne rece; reclamele lor tămâietoare nu izbutesc să consacre o carte mediocră nici să discrediteze o lucrare bună prin atacurile lor. Şi aceasta pentru două motive: întâi, că publicul începe să aprecieze prin sine-însuşi, şi al doilea fiindcă, slavă Domnului, mai sunt şi critici cinstiţi cari nu se jenează să-şi spue obiectiv părerea lor. Pierre Mille citează câte va tipuri de asemena critici, cari aduc reale servicii literaturii.

De cât-va tmp însă, o concurenţă serioasă se face critici obiective de către aşa numitele academii sau juriuri destinate a premia opera cea mai bună într'o direcţie oarecare. Publicul, confient în hotărîrile acestor juriuri, cumpără operele recomandate de ele. Dar cine ne asigură că aceste juriuri citesc într'adevăr lucrările ce li se trimet? Ele primesc atâtea! Apoi scrisorile de recomandaţie, preferinţele personale! Toate acestea fac din ele, afară de o excepţie sau două, adevărate întreprinderi de pubilcitate-reclamă. Un premiu de un folos real, ar fi unul care s'ar da din 5 în 5 ani unui tânăr scriitor, ca să poată trăi şi lucra în linişte la adăpostul nevoilor. Dar scopul scriitorului nu trebue numai de cât să fie câştigul material, fără a-l fi dorit.

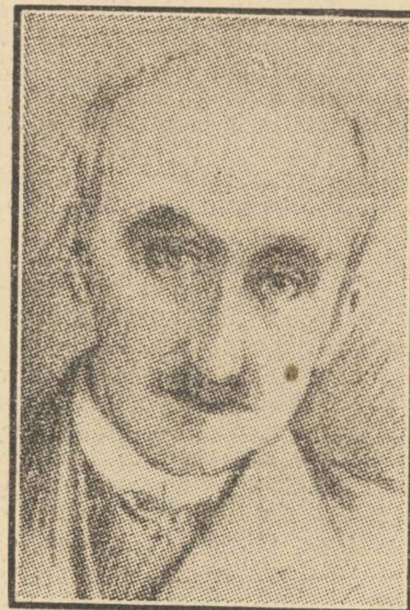
Totuşi, în operile de azi, constată Pierre Mille, nu găsim nici sentimentul măsurii, nici ştiinţa compunerii, nici arta de a alege. Această literatură a tinerilor este lipsită de tinereţe, de ingenuitate, ba chiar şi de umanitate. Ea nu oferă un caracter definitiv.

CONST. ŞAINEANU

Psihologul impresionismului

de LUCIAN BLAGA

H. Bergson e psihologul diferenţiat al impresionismului, cum E. Mach a fost fizicianul aceluiaş curent. Se ştie că unul din principiile impresionismului în pictură era să nu se mai lucreze în culori ci numai în nuanţe de culori. In acest accent pus pe „nuanţă" adulmecăm însă ceva mai mult decât o manieră artistică a unor sisteme nervoase de o structură suprasensibilă. Se manifestă în această morbidă dragoste de nuanţă un fel de a fi, de a gândi şi de a trăi al unei întregi generaţii, care singură se socotea sfârşit de veac. Patima aceasta, obosită şi nici odată sătulă, de nuanţă — caracterizează un stil de viaţă: 1870-1900. Recitiţi odată „Timp şi libertate" studiul lui Bergson asupra datelor imediate ale conştiinţei, recitiţi-l în noua lumină ce o poate arunca asupra-i filozofia stilurilor şi veţi vedea ce sol imens joacă „nuanţa" în gândirea marelui intuiţionist. Cuvintele îşi pierd rigiditatea socratică dobândind fluiditatea curgătoare a vieţii pe care vor s'o oglindească. Bergson „nuanţează" problemele mai mult decât ori care gânditor; în privinţa aceasta înaintaşii săi cei mai iluştri sunt pe lângă el simpli măcelari. Amintiţi-vă fineţea diferenţiarilor ce le operează Bergson între durata pură şi simbolul spaţializat al acesteea: timpul. Durata e de natură calitativă, nu cantitativă, cum se crede. „Durata adevărată, aşa cum o percepe conştiinţa nemijlocit, ar trebui înşirată între mărimele de intensitate, dacă în genere intensităţile se pot numi mărimi, în realitate ea nu e o cantitate şi îndată ce încerci s'o măsori îi substitui inconştient spaţiul". Cu câtă tăioasă fineţe urmăreşte el toate concluziile false la cari a dus confuzia fatală şi inerentă intelectului uman între durată şi extensiune, între succesiune şi simultaneitate, între calitate şi cantitate.

Bergson

* * *

Psihologia lui Bergson e o psihologie a „nuanţelor" sufleteşti. Cum pictorii naturalişti cunoşteau numai culorile şi prea puţin nuanţele, aşa psihologia, până la Bergson, cunoştea conştiinţa sumar în cele şapte culori principale, pe care ochiul nedeprins le vede în curcubeu. A trebuit să vie Bergson ca să arate că o stare de conştiinţă nu trăeşte separată de celelalte sau mecanic legată de altele, ci organic întreţesută cu *toată* conştiinţa: o stare de conştiinţă cuprinde pe toate celelalte, e nuanţată în fiecare moment de întreaga conştiinţă. (Aşa cum într'un tablou de Monet un grup de culori sufere reflexul înmiit al aerului din jur!) Creşterea de intensitate a unei sensaţii înseamnă după Bergson schimbarea *calitativă* a acesteea. Cu descoperirea aceasta „impresionistă" se făcea cu neputinţă toată psihologia experimentată a „naturaliştilor", cari calculau cu stările psihice ca şi când acestea ar fi mărimi măsurabile şi izolate. Stările de conştiinţă se pătrund reciproc creând un veşnic nou joc de nuanţe. Graiul omenesc făcut anume ca să cuprindă numai lucruri exteriorizate în spaţiu nu e în stare să precizeze tocmai acest proces continuu, melodic organizat şi împletit din indefinibile nuanţe al conştiinţei. Procesul acesta trebuie prins cu ajutorul unei profunde intuiţii care singură se desbară de toate procedeele matematice ale intelectului cu categorii formate pentru realităţi spaţiale. „Am spus că *mai multe* stări de conştiinţă intră într'o legătură organică, se pătrund reciproc, devin tot mai bogate şi pot în felul acesta să comunice unui eu, care nu ştie nimic despre spaţiu, sentimentul duratei pure; dar prin aceasta de dragul cuvântului „mai multe" am şi izolat aceste stări şi le-am exteriorizat una faţă de alta, le-am juxtapus cu alte cuvinte, şi am trădat în felul acesta prin însăşi expresia la care a trebuit să recurgem, obiceiul profund înrădăcinat de a desfăşura timpul în spaţiu". (Deoarece textul francez nu-l avem la îndemână, traducem citatul după versiunea germană, H. Bergson, Zeit und Freibet, pag. 95. Diederichs Verlag). Psihologia lui Bergson e o psihologie a reflexelor pe care un sentiment le primeşte dela celelalte; o psihologie a stărilor aproape imperceptibile, a proceselor de conştiinţă care nu se pot cuprinde în cuvinte... Vă amintiţi de sigur cele câteva versiuni în cari Paul Verlaine îşi precisa arta poetică:

De la musique avant toute chose,
et pour cela préfère l'Impair
plus vague et plus soluble dans l'air,
sans rien en lui, qui pèse et qui pose.

Il faut aussi que tu n'ailles point
choisir tes mots sans quelque méprise :
Rien de plus cher que la chanson grise
ou l'Indécis aux Precis se joint.

. . . .

Car nous voulons la nuance encore,
pas la couleur, rien que la nuance !

. . . .

Poezia lui Verlaine a fost o artă a nuanţei, a indecisului amestecat cu precisul, cum arta pictorului Monet a fost o artă de „valori" şi nu de culori. Linii cari se topesc în aer, culori cari sorb pe cele din jur, stări sufleteşti fără contur, sensaţii cari se produc la un punct de interferenţă al tuturor simţurilor, porniri vagi, adieri, umbre — alcătuiesc materialul spumos şi inconstant al artei impresioniste. („Simbolismul" nu e decât impresionismul în poezie). Cuvântul nu mai „înseamnă" ci „sugerează". Totul devine muzică. Nu cere Verlaine muzică înainte de orice? Nu aseamănă Bergson felul de a se organiza al conştiinţei cu o melodie? Sculpturei lui Rodin, văzduh precipitat, nu i s'a adus învinuirea că nu e sculptură, ci muzică?

Uun celebru erou al romancierului Huysmans are sufletul împletit numai din „nuanţe": mănâncă numai cu cuţite al căror argint se întrezăreşte prin poleiul vechiu de aur şters, bea numai ceaiu care a luat o aromă specială prin faptul că a fost adus luni întregi pe cămile din depărtatul orient. Şi în sfârşit drama, genul care pare cel mai puţin potrivit cu lirismul, nu-şi are şi ea reprezentantul „impresionist" în Maeterlink? Gestul eroic dispare. Sănătatea brutală în stil naturalist de asemenea. Urmând linia timpului spre vag drama se interiorizează. Tragicul se ţese din umbre şi penumbre. Maeterlinck se mişcă în regiunea cea mai ştearsă sufletului omenesc, în aceeaş pasiune cu care teoreticianul Bergson încearcă să prindă în cuvinte conştiinţa în curgere fără contururi, şi cu aceeaşi pasiune cu care contimporanul lor Debussy transformă în sugestie muzicală acelaş vag nuanţat al sufletului pe care-l iubeau deopotrivă oamenii ultradiferenţiaţi, de o sensibilitate bolnăvicioasă, ai sfârşitului de veac.

Şi-a dat seama Bergson de toate aceste înrudiri ale sale cu impresionismul, în momentul când îşi publica la 1888 „datele imediate ale conştiinţei?" Cum asemănările între contimporani, cel puţin cele de stil, sunt totdeauna— inconştiente, ar fi riscat s'o presupunem.

LUCIAN BLAGA

Şuvoiul

Pe coasta povârnişurilor repezi,
Rostogolind povara-i grea de apă,
Il vezi trecând furtună, peste lespezi,
Şi crezi că nu-i pământ ca să'l încapă.

Când norii grei, ce l'au crescut, se sparg,
Şi soarele răsare iar în larg,
Şuvoiu 'ntr'o viroagă se strecoară,
Aici, i-i dat şuvoiului să moară.

Pârâul însă, izvorât din stâncă,
Il vezi curgând încet, dar gura lui,
De ce-o pătrunzi, de ce e mai adâncă.
Il urmăreşti, şi-o clipă par'că nu-i,

Atunci, coboară 'n râpile cu tină,
Şi hăuri negre vor ca să'l zugrume,
Dar iarăşi se ridică în lumină,
Şi merge drept, săpând adânc în lume.

G. NIKITA

CARŢI ŞI REVISTE

EMIL DORIAN: „DE VORBA CU BALANUL MEU"
Editura „Cultura Naţională"
Bucureşti, 1925

La al treilea volum de versuri d. Emil Dorian aduce o atitudine nouă şi o inspiraţie alta decât aceea din „Cântece pentru Lelioara" sau „In umbra serii". Poezia acestui volum este o poezie de război. Autorul — ca medic — a avut oarecum răgazul să observe şi să noteze. Sub forma unor confidenţe, pe care le face „bălanului său" — nepreţuit ajutor în timpul războiului — poetul descrie o parte din grozăvia şi atmosfera de război, aşa cum se oglindea ea înapoia frontului: cu mişcări de trupe şi marşuri fără rost, cu execuţii pripite, cu tifos exantematic şi celelalte.

Volumul acesta am putea spune că întregeşte poezia de front şi marşuri grele a d-lui Camil Petrescu, al cărui realism însă, mai expresiv şi mai nuanţat, e învăluit în volumul d-lui Emil Dorian cu unele preocupări de duioşie sufletească ce întregesc cadrul atmosferei generale şi-i fixează un omenesc mai apropiat:

Eşti mut, nu vrei să spui, o văd prea bine,
In seara asta inima ţi-e grea...
Atunci deschide poarta, mă supun
Dar ce-i lumina din odaia mea ?
Brehoi nu doarme, ci, pe canapea,
Citeşte-o carte : „Basme de Crăciun"...

In felul acesta noua lucrare a d-lui Emil Dorian, în genere o cronică versificată, prin urmare cu multe elemente de prozaism şi puţine de poezie, aduce uneori accente înalte de umanitarism, alteori, e bine s'o spunem, suflul celei mai emoţionale poezii. Este în volum bucata: „Congresul internaţional", cu acţiune ce se petrece noaptea, la Kaceamak, între morţii de război şi de toate naţionalităţile îngropaţi acolo. Aci stă şi umanitarismul poetului şi poezia.

Pentru aceasta din urmă remarcăm crâmpeiul ce urmează, destul de elocvent în sine. Luat separat fragmentul acesta înseamnă singura şi adevărata *poezie* din volum :

— „Acum desfacem iar zăvorul porţilor
Şi când şi-o stinge bolta faclele,
Ne-om lua în pace raclele,
Vom amesteca între dinţi tăcerea lutului,
Vom bea din sevele necunoscutului,
Sub crucile de lemn care ne apără,
In noaptea 'n care numai viermii scapără
Le vom simţi într'una insistenţele,
Se vor acoperi cu găuri zdrenţele,
Vor cobori pe căile orbitelor,
Spre-a ne fura icoanele iubitelor,
Vor luneca'n adâncul ţestelor,
Spre-a ne topi icoanele nevestelor,
In inimi,—macii roşi ai nostalgiilor —
Spre-a ne smulge sufletul copiilor.
Se vor înfige 'n toate ţesăturile,
Vor înghiţi păcatele şi urile
Şi dând fiinţei toate desrobirile
Vor rămânea în noi doar amintirile
Şi vom pluti în văzduhul veşniciilor
Ca puful străveziu al păpădiilor"...

Şi cu acest din urmă citat conchidem că d. Emil Dorian poate fi un poet.

* * *

VOLBURA POIANA: „COSAŞII"
— POEZII —
Tip. „Libertatae", Orăştie, 1925

Poezia d-lui Volbură Poiană a avut parte de admiratori şi detractori. Unii au văzut în ea nădejdea unei poezii româneşti, adevărată şi înaltă, alţii, din contră, ridiculizau în poezia acestuia întreg curentul pornit de la „Sămănătorul". Este însă o exagerare, şi din partea unora şi din partea altora. D-l Volbură Poiană nu e un poet mare, e drept, după cum însă tot drept e, că, cel puţin în acest din urmă volum, aduce numeroase elemente de poezie. N'a ajuns însă la unitatea marei poezii.

Inspiraţia poetică a d-lui Volbură Poină este cea ţărănească, şi prin urmare nu e departe de Coşbuc, pe care-l imită în „Fresco-Ritornele".

Mi-a dat o ghicitoare azi în bobi cu sâta
Şi la plecare m'a 'nvăţat să fac atâta:
Să mă feresc cât pot în lume de urâta...

în „Nesărutatele" :

Pe mine şi pe-a ancăi mamă,
Flăcăii nu ne iau în seamă,
Eu şi cu ea suntem de-o fire
Şi semănăm ca două fire
De borangic tors pe măsură.

sau în „Intâia oară jucată la horă":

Şi m'apucă Ion de mână
Să intru 'n horă. Doar mi-a spus
Acum în urmă-o săptămână
C'o să mă 'nvârte ca pe-un fus.

Tot aproape stă poetul şi de poezia miniaturistică (din „Satul meu") a d-lui Ion Pillat, exemplu pe care-l ilustrăm în „Crucea bisericei", remarcabilă prin plasticitate şi energia expresiei :

Aşa te văd : în vârf de turn sfinţită
Mai albă ca zăpada şi lumina;
Iar toamna când e palidă grădina
De plânge frunza toată irosită,
Tu parcă eşti o flacără uşoară —
Un înger coborât din largul slavei
Uşor oprit la marginea dumbravei
S'asculte pasul toamnei cum coboară...

Toată poezia volumului, cu foarte puţine excepţii, constitue idealizarea, fără poetizare, a vieţii de la ţară, tihnită şi sănătoasă. Poetul nu isbuteşte să ne comunice o emoţie estetică din descrierea acestui material, pe cale de imagini, unele într'adevăr frumoase, sau pe cale de simple comparaţii, dar reuşeşte, iarăşi fragmentar, în poezia care se rapoartă imediat la stările sufleteşti şi în care elementul descriptiv este subordonat. Citâm din „Inima":

Mi-e inima o alvie de apă
Prin care trec întunecate valuri,
De mari dureri ce se isbesc de maluri...
Şi cresc gemând durerile într'una,
Mă sgudue pornirea lor cea largă,
Neîmblânzită bate ca să spargă
In pieptul meu, năpraznică furtuna.

şi sfârşitul, atât de omenesc :

Şi când durerea nu se mai sfârşeşte
La vatra inimii îngenunchiate,
Deschid zăgazul lacrimilor toate
Şi inima uşor se linişteşte...

Se mai pot cita fragmente (din „Cântecul Pâinii", „Luna") care pot îndreptăţi de-acum înainte o nădejde. Deocamdată, în acest volum, asistăm la o limpezire a materialului poetic, din care am dori iarăşi să lipsească şi inspiraţia sub mediocră şi ocazonală de Crăcun sau de Paşti, precum şi „Colindele" sau „Florile dalbe".

* * *

PAMURI—DRUM DREPT (Martie-Aprilie). Publică mai întâi un mic articol al d-lui *N Iorga* despre „Noul roman francez", din care scoatem următoarele:

Am înaintea mea două din ultimele romane franceze, unul la a treizeci şi patra ediţie, celalt premiat de „Amicii literilor franceze", o asociaţie foarte serioasă din care fac parte, pentru secţia românească, generalul Berthelat şi d-ra Văcărescu. Ambele cărţi au fost deci aprobate, şi publicului i-au plăcut. Dar şi unui, *Le chèvrefeuille*, şi celalt, *Homicide par imprudence*, reproduc în forma cea mai caracteristică totala decadenţă a genului. Nihilismul şi anarhia care deosebesc opera, atât de admirată, a lui Anatole France, plăcerea bolnavă pentru analizele psihologice fără sens, fără scop şi fără capăt, moda falşelor „mărturisiri" deosebesc şi o lucrare şi alta, făcând din cetirea celei din urmă un adevărat supliciu. De o parte vestea, absolut neverosimilă, cuprinde ciudatul capriciu sentimental al unui bărbat iubitor şi iubit, pe care gelozia — atât de uşoară — a soţiei îl face a stimula moartea în războiu, pentru a se întoarce căit după şapte ani, a-şi găsi iubita remăritată şi pare a se sinucide serios. De alta, un student, ale cărui jocuri de spirit, aşa de căutate încât ajung neroade, şi în viaţa căruia expusă în limbajul unor chefuri din Quartier Latin, câştigă pe logodnica altuia, care se sinucide. Acesta e „omicidiul prin imprudenţă". In amândouă romanele, de altfel, povestirea e semănată ici şi colo în mijlocul divagaţiilor asupra bizareriei sufletului omenesc. Nici o proporţie nu se observă. Stilul n'are nici o notă personală. Impresia e că autorii, dd. Thierry Sandri şi Pierre Bost, îşi râd de publicul căruia i se adresează"...

Din versurile numărului remarcăm două strofe din poezia „Cuiburi în soare" de d. Marcel Romanescu:

Cuiburile 'n soare
Gângură pe mladă
De adun, izvoare,
Zorile grămadă.

. . . .

Şi de-acum ninsoare,
Viscol, ger, apese-le!
Cine-a zis că-s vesele
Cuiburile 'n soare?

precum şi începutul din „Linişti de demult" de d. Ştefan Bălceşti:

Ninşi de lună, de tăcere şi răcoare,
Şi-obosiţi de mers încet,
Acum un an,
Când treceam pe lângă fântâna suitoare
Poposeam pe-o vreme 'n umbr'aromitoare
Sub odăjdii ruginite de castan...

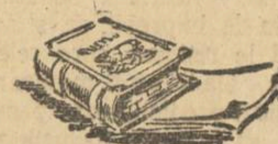
In restul numărului versuri şi proză de *N. Iorga.* Incă un roman despre România, *Ion Sân-Giorgiu,* Salonul, Misticismul lui Paul Claudel, *Al. Iacobescu.* O poveste ca multe altele, *N. N. Lencuceanu,* Grădina cedrilor, *N. I. Herescu,* Nică a lui Tudorache Megieşu, *D. Izverniceanu,* Şchiopul, *I. Pajură.* In grădină, *Virgil Tempeanu,* La muls şi *P. Georgescu,* Scrisori din Paris.

La „Cronică", d. N. Iorga discută noulle volume de versuri ale d-lor Corneliu Moldovanu, Volbură Poiană şi Ion Pillat.

MŞCAREA LITERARA (9 Mai 1925). Sub titlul general „Romancierii englezi de astăzi", d. *Marcu Beza* încearcă să stabilească personalitatea romancierului *George Moore:*

„Irlandez de origină, fuse de timpuriu izgonit din şcoală, fiindcă se împotrivise confesiei impuse de biserica-i catolică. O ciudată întâmplare pentru unul a cărui producţie literară avea să fie în bună parte o lungă confesie a intimităţilor sale, şi ale altora! La vârsta de douăzeci şi unu de ani s'a dus la Paris să înveţe pictura; cu toate strădăniile, deşi n'a reuşit în ţelul său, a dus totuşi ani întregi de viaţă artistică—ani de tinereţe cari deseori pe urmă îi vor îmbia cu bogăţia lor de impresii, cu risipa iluziilor fără de grijă, cu nesaţul petrecerilor numeroase. Rând pe rând, în *Confessions of A Young Man* şi în *Memoires of my Dead Life* vor tresări amintirile sale, adesea de un caracter amoros şi fără înconjur povestite, cu simţul acela de exaltare păgână ce-l deprinse mai întâi din *Mademoiselle de Maupin* a lui Gautier; printre rânduri ivindu-se când şi când figuri de scriitori şi artişti faimoşi, prinşi sub multe feţe, de o mână sigură şi în căldura discuţiilor şi glumelor din localuri ca *Nouvelle Athenes* şi *Au Rat Mort.* Iată Manet şi Degas, fruntaşii impresionismului, şi Villers de l'Isle Adam, mişcat el însuş de istorisirea grozăviilor sale, şi Cabaner, spunând în seriozitatea lui bizară, că spre a reda tăcerea în muzică, iar fi trebuind trei orhestre militare; şi Mallarmé în locuinţa sa din Rue de Rome, unde primeşte în toate Marţile; şi Turgenieff, întâlnit o seară la *Elisée Montmarte* — Turgenieff asupra căruia va reveni cu neabătută admiraţie până în amurgul vieţii; şi apoi Emile Zola. Intr'una din periodicile de-atunci cu titlul de *Voltaire,* cetise Moore expunerea acestuia asupra naturalismului şi a rămas adânc impresionat; concepţia i s' părut uimitor de vastă. O artă nouă, care, în deosebire de cea din trecut, să fie întemeiată pe ştiinţă şi să îmbrăţişeze întreaga viaţă modernă, putea fi ceva mai vrednic de urmat? Cu zelul unui adevărat discipol dădu şi el în englezeşte *A Mummer's Wile...* Soţia unui prăvăliaş suferind este atrasă şi rănită din viaţa-i monotonă, de către un actor de trupă călătoare. In tovărăşia acestuia învăţă şi ea rostul teatrului şi cântă cu izbândă în *Madame Augot;* ci mediul nou, ciudat, nevisat de ea vreodată, îi sdrobeşte voinţa slabă, aruncând-o în prada dipsomaniei, de care şi moare la urmă. Ici-colo anume caractere şi situaţii din roman amintesc pe *L'Assomoir,* dar e străbătut de o imaginaţie mai vie decât a maestrului său Zola: iar anume întorsături de stil spun de simţul împreunării armonice al unuia ce ştiuse preţui pe simboliştii Verlaine, Rimbaut şi Laforgue şi să-i introducă cel dintâi publicului englezesc"...

GRAIUL NOSTRU (An. I No. 1) e titlul unei noui reviste de literatură, care apare la Bârlad sub conducerea probabilă, a unui comitet de poeţi nerăbdători de a-şi vedea tipărite: numele, proza sau versurile. Crezul este cel tradiţionalist, susţinut prin producţii adecvate:

In urmă, berze şi cocoare
Joc hora 'n cânt de pitulici,
Bătrâni pe prispă stau la soare
Privind la trânta de voinici.

Poezia (!) se intitulează „Vine..!" Cine vine şi cum vine o spune poetul:

Zefiru'n fugă drum aşterne...
Căci primăvara o să vie.

Vezi, de-aceea berzele şi cocoarele „joc" hora 'n „cânt de pitulici" cu voinicii trântindu-se pe-alături, pentru că a venit primăvara! deşi mai apoi poetul spune că „va veni", sau după propria-i expresie: „o să vie".

Hotărît, năzbâtiile tinerilor bârlădeni sunt mari, într'adevăr mari.

Nu fac din aceasta o vină tradiţionalismului, ca doctrină. Una e să fii scriitor tradiţionalist, cu preocupări de artă şi accent personal, şi alta e să fii imitator de a noua mână a celor mai proaste din proastele poezii tradiţionaliste citite în viaţă.

* * *

CUVANTUL LIBER (16 Maiu) *Camil Petrescu,* congresul intelectualilor, *Dem. Theodorescu,* Al Marghiloman.

* * *

IDEEA EUROPEANA (3 Maiu) Magia Naţională, *Emil* Riegler, Scrisori veneţiene.

* * *

MIŞCAREA LITERARA (16 Maiu) *Elena Farago,* Nu mi-am plecat genunchii, *Pompiliu Constantinescu,* Cezar Petrescu, Umilirea criticei.

* * *

SAPTAMANA LITERARA (17 Maiu) *S. Semilian,* Curentele extremiste în literatură, *Const. Goran,* Celei moarte, Baldovin Soroca, Toamna sufletului.

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

Familia

Bălane, ştii?
Noi amândoi,
(O cunoştinţă foarte veche),
Şi împreună cu Brehoi,
O ordonanţă fără de pereche, —
Formăm un tot, ce s'ar putea numi:
„Familia din vremuri de răsboi".

Ca 'n orice formaţiune regulată,
Chiar dac'ar fi embrionară,
Activitatea noastră-i divizată.
Vezi, bunăoară,
Eu sunt acel, care ordon,
Căci singur eu am grad între voi doi.
(Doar gradul porunceşte la răsboi!)
E drept că-i mai uşor ca la... furgon,
Dar, vezi, răspunderea e... colosală.
Şi-apoi,
Iţi trebuie... cultură generală!...
Voi n'o aveţi, sper c'ai să recunoşti.
Şi totuş, nu vă ţin aşa de proşti.

Pe tine, mai cu seamă, eu te cred
De o inteligenţă mai normală,
Fiindc'ai renunţat, ca patruped,
De pildă, la... staţiunea verticală!
(Şi eu adeseori am socotit
Că fericirea e orizontală).
Dar, trebuie s'adaug, negreşit,
Inteligenţa de-a fi fericit
Nu-i încă o cultură generală!

Şi cum spuneam, eu sunt cel cu porunca,
Iar tu şi cu Brehoi sunteţi cu munca.
Brehoi deretică în grajd şi 'n casă
Şi uneori în ladă.
Serveşte, dacă nu mă duc la masă.
Şi capturează... lemne din ogradă.
El n'are o cultură generală.
In schimb, inteligenţă foarte vastă.
E ca şi cum ar fi nevastă!
De-aceea este chiar intim cu mine
Şi mai ales, cu... lada!
Işi ia „eau-de-Cologne", plicuri veline,
După dejun, cafea cu romuri fine
Şi, din ţigări, apucă cu grămada.
Şi doarme cu-o plăcere... animală!
Şi el a înţeles, se vede, bine
Că fericirea e orizontală.

Al treilea din sfânta trinitate
Eşti tu, care-ai capitolul tracţiunii.
Tu eşti ca un copil, sau ca un frate
Erou pe gratis, tolerat de unii,
Un răzvrătit, visând de libertate!...
Şi-aşa, cu toată diferenţa 'naltă
De grad, inteligenţă şi cultură,
Trăim atât de bine laolaltă
Şi nu ştim ce-i discordie sau ură.
Ne facem datoria fiecare:
Brehoi, ca ordonanţă, fură,
Bălan murmură,
Iar şeful, cel cu grad, înjură!

EMIL DORIAN

LUNA

Suspină 'ncet izvorul dela stâncă.
Din cer coboară linişte adâncă
Pe faţa florilor împurpurate...
Oprit în crengi nici vântul nu mai bate;
Visează fluturii, visează 'n ramuri
Privighetorile, cu alte neamuri
De paseri cântăreţe. Sus pe creste
Răsare făcul lunii, ca 'n poveste.
De-odată cerul în argint se 'mbracă,
Pământul se 'nveşmântă 'n promoroacă.
Văl de mireasă 'n ramuri se anină...
Sporind la noi văpăile 'n grădină
Lumini împart la fiecare floare
Şi toată floarea pare-o lumânare
Aprinsă. Fluturii pe floare ard.
S'agaţă câte-un strop de mir de nard
De fiecare fir de iarbă moale.
Se 'ncinge roata morii, jos, în vale
Cu flacăra ce-aprinde 'ntreaga moară
Şi flacăra pe scoc în jos coboară.
Şi cum tot creşte flacăra mereu
Mă tem să nu-mi aprindă satul meu.

CÂNTECUL PAINII

Işi cerne luna razele de aur
Pe 'ntinsul câmpului îmbelşugat,
Inaurind al spicelor tezaur
De-o blândă adiere legănat.

Ca mâni, secerătorii vor veni,
Cu fulgerări de seceri ascuţite
Păşind în lan, la nuntă vor porni
Cu chiote şi glume nesfârşite.

Din tot culesul spicelor curate
Un cântec plin se va înfiripa;
Spre largul bolţilor înseninate
Din vârful secerelor va zbura.

Şi spicele se vor lega 'n polog,
Poloagele s'or aduna în snop,
Iar soarele din vârful unui plop
Căzut, se va culca pe-un vârf de stog.

Viu cântecul va dăinuì mereu
Alături de căruţele 'ncărcate
Ce merg încet pe drum, purtând din greu
Comoara lanurilor secerate.

Din scârţâitul carelor cu grâu
Se va înfiripa cântare nouă.
Cântarea roţii morii de pârâu
Rotind în moară pietrele-amândouă.
Iar cântecul de moară s'o schimba
In ritm grăbit de sâte la cernut;
Din ritmul sâtelor s'o 'nfiripa
Un cântec nou, ci totuşi cunoscut:

E cântecul de aluat ce creşte
Nesăţios şi mândru în covată,
Şi cântecul în casă înfloreşte
Bucăţi de pâne crudă pe lopată.

Intr'un târziu cuptorul se desface
Ca zarea dimineţelor de vară
Şi pânea caldă, după ce se coace,
Ca soarele din noapte iese-afară.

INIMA

Mi-e inima o alvie de apă
Prin care trec întunecate valuri
De mari dureri ce se izbesc de maluri
In mersul lor, şi mai adânc o sapă.

Cum se revarsă apele 'n islazuri
Aşa s'aruncă să-mi înece ele
Grădinile copilăriei mele —
Neţărmuritele de veci talazuri.

Şi cresc gemând durerile într'una
Mă zguduie pornirea lor cea largă,
Neîmblânzită bate ca să spargă
In pieptul meu, năprasnică furtuna.

Din vârtejasca lumii frământare
De mult îşi iau durerile fiinţa,
Ca un cuptor de foc mi-i suferinţa
Infipt în ţărmul inimii amare.

Şi când durerea nu se mai sfârşeşte
La vatra inimii îngenunchiate,
Deschid zăgazul lacrimilor toate
Şi inima uşor se linişteşte...

VOLBURĂ POIANĂ

PEREGRINARI

Gânduri şi nervi

Sinaia, 14 Iulie 1923

Dimineaţa, prietenul Leonaş a venit în camera mea să mă ia „la plimbare" prin cărările pădurii, printre vile cu popas la vechea mânăstire, apoi pe căi spiralate, comode pentru „lumea elegantă", până la „Cuibul Reginei". Şedeam la masă, cu creionul peste foile de hârtie.

— Iarăşi scrii ?

— Prietene ! Dumneata, venind aci, ai lăsat afacerile în Capitală, în grija procuriştilor. Un zidar, aruncând mistria şi ciocanul în sac, îşi uită meseria, Duminica, în cârciuma plină de saţ şi bunăvoe. Când m'ai luat şi pe mine în maşină—mi-ai dat, fără să bănueşti, o nouă sarcină. Adevăratul scriitor nnu-şi poate lepăda niciodată „meseria". Sunt acum în „exerciţiul funcţiunii". Eri eram cu ochii scormonitori, cu urechile atente, cu inima deschisă, cu nervii vibrători... Strângeam, strângeam în mine: eram un receptacol ce poate cuprinde infinitul—şi un alambic ce transformă senzaţia în sentiment şi sentimentul în idee. Sunt plin de impresii, ca şi cupa macului de seminţe. Trebuie să le risipesc spre cele patru zări: să le ia vântul, oriunde... Dacă aş fi muzicant, aş cânta; dacă aş fi preot, aş ţine o predică,—dar pentru că sunt scriitor, trebuie să scriu, să înapoiez darurile vieţii şi ale lumii sub forma ce au căpătat-o în tainiţele spiritului meu. Cântecul şi ruga mea sunt aci, în slovele acestea mărunte.....

..Şi stau la masă, scufundându-mă în mine, căutând, culegând;— ascult murmurul lăuntric şi creionul îl urmăreşte pe albul fascinant al hârtiei. Din criptele subconştientului învie imaginile, gesturile, năzuinţele—şi ele se adună în lumina conştiinţei; prea puţine capătă expresie, prea puţine rămân—roade pârguite, între atâtea cari recad în genunile sufletului, ca frunzele din copac.

Stârnesc, oră după oră, în truda mea amară, cu freamătul pe stup al inimei, cu gestaţiunile învălmăşite din craniul plin de vâjâituri ca o scoică ce-a păstrat glasurile mării. Minute lungi de uitare; aşteptări penibile la cotituri—şi rătăciri prin desişul memoriei....

Şi senzaţiile sunt prinse în laţul Cuvântului, ca pasărea în colivie. Unele figuri desăvârşite capătă masca interpretului— şi adevărul, gol şi radios, e încercuit în metafore sau fosilizat într'o cugetare pe care cititorul trebue s'o descompună apoi în elementele ei dintâi. Dar, nu mă gândesc la cetitor: mă realizez pe mine însumi cu propriile mele puteri. Sunt sigur, în refugiul meu, ca femeia ce-şi leagă progeniturile — şi timpul n'are măsură. Iar trupul e dominat de o singură funcţiune, prin care palpită toată viaţa şi prin care se unesc toate năzuinţele vremelniciei personale, în elanul nesecat al creaţiunii universale.

Spre seară, când m'am oprit în „munca" mea — ca şi călătorul la un popas — m'am ridicat cu acelaş gust amar şi cu acelaş vâjiit sub ţeastă, dar cu fiinţa golită, flămândă— gata să primească iarăşi lumea, cu noile ei privelişti şi vechile ei destine.

Pădurea mă chema cu umbrele ei înviorătoare. O ploaie subţire se distrăma ca o mângâiere—şi valea se pierdea departe, în zare, sub ceaţa luminoasă ce învăluia crestele uriaşilor. M'am întors—şi, un curcubeu se arcuia miraculos în faţa apusului, între doi munţi, deasupra văii — ca un gest de binecuvântare asupra acestei lumi tragice şi divine...

* * *

Sinaia, Dumineca seara

In parcul, cu umbre topite în lumină electrică, muzica militară răsună, metalică, agresivă în marşul din urmă. Prin alei, vizitatorii păşesc lent: — siluete mătăsoase de femei, busturi bărbăteşti masive ori afemeiate, copii obosiţi de jocurile şi strigătele lor. Intermezzo între cină şi bacara...

Odinioară, în sala de mâncare a pensiunei, am cercetat figurile: — veracitate mascată de maniere de curând învăţate. Cei mai mulţi sunt noui îmbogăţiţi; trupuri îngrăşate repede, după ani de posturi şi „muncă" tenace. Briliante aproape la toate degetele: fălci grele, frunţi scunde, priviri arogante, satisfăcute, cu clipiri viclene. Bărbaţii îşi expun femeile, ca animale de lux, ca dovezi vii ale dorinţelor împlinite şi ale noilor situaţii.

Aristocraţia mercantilă, cu braţe de hidră prinse cu mii de tentacule de sărăcia spornică a târgoveţilor şi sătenilor, — e aci, în luna ei de „recreare", încântată să fie „speculată" şi ea de hotelieri şi furnizori. Caut câteva puncte de apropiere cu lumea aceasta; simt faţă de unii repulsiune, involuntară dar organică; faţă de alţii, un fel de compasiune nedumirită—sau resemnare pentru cei condamnaţi să piară, curând, în putregaiul luxurii ori în furia revoltei populare. Mă simt faţă de ei—Bogaţii parasitari, cramponaţi de voluptăţile trândăviei şi ale dominaţiei sociale — ca o făptură din altă specie, cu acel cancer gânditor de sub ţeastă şi cu rana palpitândă a inimii.

Dar orgoliul firesc al omului adevărat, mă face să văd în ei o nouă rasă, ivită din cataclismul războiului, ca printr'o mutaţie nefastă, ce primejdueşte evoluţia biologică şi culturală a omenirii. Dacă ei ar cugeta măcar ! dacă ar preţui arta, dacă ar bănui măcar rostul lor în acest sfârşit de societate— când lumea nouă creşte în matricea torturată a Sărăciei muncitoare !

Nu! — e numai norocul nătâng, cutezanţa arivistă, întărâtarea peste sacii de aur ai lui Moloch! E clipa — cu nesaţiul ei bolnav; e senzaţia cărnii în plenitudine sanguinară; e detractarea susţinută de alcool, de morfină, de haşiş în convulsiunile isterice ale Sexului...

Iată-i acum în marea sală a Cazino-ului, în jurul mesii verzi, ca în jurul unei prăpastii din care se înalţă vedeniile tentatoare şi în care se prăbuşesc destinele, devenite inutile — ca nişte fructe putrede. Măşti de avar, priviri halucinate, mâini tremurânde ori lacom încleştate de simbolul avuţiei. Posedaţi ai diavolului, nababi congestionaţi, neurastenici cari se sinucid noapte cu noapte,— ei stau acolo, înconjuraţi de curioşii cari pontează mărunt şi fricos...

In altă sală, mică, între mese cu cupe mereu umplute cu otrava aurie sau verde, perechi tinere danţează în tactul unei muzici africane. Trupuri lascive, împreunate în spasmul vertical al Dorinţii, onduând ca şi în patul ce-i aşteaptă. Târfa elegantă, abia acoperită de cârpa ei de mătase, surâde cu buze vinete şi ochi încercuiţi de cărbune. Iar prostituaţii masculini, în frac ireproşabil, îşi ţin felina — cu obrazul, cu pieptul şi copsele — murmurând cuvinte ce stârnesc fiorii pasiunii impure.

Sacrilegiul vieţii umane, îmi apare apoi în „sala de odihnă". Mi-se povestesc taine de alcov şi afaceri banditeşti; mi-se arată „gloriile hige-life-ului": — multimilionarul cu faţa de gorilă, dama incestuoasă şi fata ce şi-a vândut de patru ori fecioria; diplomatul cu monoclu, care va lua parte, săptămâna viitoare, la o nouă conferinţă a Micei-înţelegeri; ziaristul „mondain" mereu la pândă şi bancherul care pierde într'o oră o uzină ca să câştige apoi o moşie...

Şi, mai limpede ca oricând, am visiunea unei lumi care piere în frigurile celor din urmă pasiuni: — o lume care joacă, se îmbată şi se împerechează — aci, în splendoarea nocturnă a munţilor avântaţi spre nesfârşire ca semne de isbândă sigură, definitivă. Căci, departe, în văile cu oraşe trepidante şi sate molcome — acolo unde milioanele de oameni se trudesc în cângile Mizeriei: mulţimile pururi darnice şi pururi înşelate, — acolo, se pregăteşte omenirea cea nouă, care se va scutura, pe rând, în toate ţările, de siluitorii şi degeneraţii iviţi din ignoranţă şi minciună milenară...

* * *

Plec de-aci, cu cel dintâi tren. Reviu la „utopiile" şi la munca mea. Caut oameni de omenie. Caut tovarăşi, cărora să le încredinţez ideea — care, neîncetat, trebue transformată în faptă...

Şi, încă cu amărăciunea şi desgustul de odinioară, dela Cazino, gândesc că între voluptatea stearpă a „realistului" care e târât în blesteme spre genuna morţii şi între pasiunea rodnică a idealistului, care poate muri cu o ilusie divină — alegerea nu e grea pentru omul care simte crâncena seriositate a existenţii sale.

EUGEN RELGIS

VEDENII

Aşteptând

In colţul de salon, prin jaluzele,
Te chem din umbra lungilor perdele.

Tăcerea-i grea. Ca 'n fiecare seară,
Te-aştept şi-acum şi 'ncet te chem pe nume.
Tăcerea surdă care mă 'nconjoară
Imi spune că sunt singură pe lume.

Cum stau pierdută 'n perne moi şi albe,
Cu-obrazul pal ca floarea de răsură,
Aud, pe străzi, cum trece vre-o trăsură,
Şi felinaru-i prinde 'n geam flori dalbe.

In ochii mei, atât, atât de trişti acum,
In ochi-mi cu privirile absente,
De te-ai răsfrânge-o clipă, — cum
Se-oglindeşte crinu 'n lac, plecat de vânt domol, —
Te-ai absorbi în clipele prezente...
Dar braţele-mi, zadarnic, te cuprind din gol,
Cum ai cuprinde fum.

Pendula bate ceasurile rare;
Imping, nervos, o pernă pe covor;
Imi vâjie 'n urechi pustiul... Inima-mi tresare:
Coardele simţirii vibrează surd şi dor.

Uşa s'a deschis. Te simt... Eşti tu! In sfârşit!
Ţi-aud pasul grăbit şi vocea gravă...
Dar, poate, la vecini cinevă s'a oprit.
Indoiala 'mi picură 'n sânge otravă.

Tu nici nu visezi cum te-aştept astă seară,
Şi ce 'nfrigurat te doresc mâinile mele de ceară.

O! Nu. Tu nu vii azi. Cine-o să vină?
Sufletu-mi a 'nceput să se destindă;
La fereastra 'naltă joacă o lumină,
Şi văpaia-i fâlfâie răsfrântă 'n oglindă.

MARIA HINNA

Tot ce priveşte redacţia „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondenţă, cărţi şi reviste) se trimite pe adresa d-lui A. deHERZ.

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:
In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „
In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

PURGO BAYER

INSEMNĂRI

Moartea lui Sir Rider Haggard

In noaptea de 14 spre 15 Maiu, s'a stins într'o casă de sănătate din Londra, scriitorul englez, destul de cunoscut şi apreciat, Sir Rider Haggard.

Dacă se poate spune despre un om că a avut o viaţă plină, aboi cu siguranţă, acest om trebuie să fie, sir Rider Haggard.

Rând pe rând, funcţionar colonial în Africa de Sud, ofiţer de cavalerie, magistrat, avocat, se ocupă când cu studiile agrare, când cu cele sociale, când cu problema emigrărilor; ardent susţinător al „Armatei de salvare", imperialist, ascet şi atât de mistic, încât se credea la un moment dat că se va retrage la mânăstire, totuşi, era în acelaş timp om de lume şi autor de romane fantastice foarte citite. Sir Rider Haggard, a avut, cum e şi uşor de înţeles, o viaţă extraordinar de aventuroasă.

Sir Rider Haggard lasă în urma lui o vastă operă literară şi politică: romane, studii sociale, în special de agricultură, de emigrare şi de colonii.

Sir Rider Haggard a avut un moment de mare popularitate şi pe continent, în 1919, când a acuzat pe Pierre Benoit că a plagiat „Atlantida", după un roman „She" al său. Dar în procesul, care a urmat judecătorii nu i-au dat dreptate, condamnându-l la despăgubiri morale şi materiale.

André Gide şi-a vândut biblioteca

Se pare că scriitorii francezi stau cam tot aşa de prost ca ai noştrii, de vreme ce unul din fruntaşii literaturii contimporane franceze, André Gide, a cărui faimă este de mult mondială, a fost nevoit să-şi vândă o parte din bibliotecă pentru a putea trăi.

Vânzarea s'a făcut prin licitaţie, şi cum mai toate volumele lui Gide purtau dedicaţii interesante dela autorii lor, bibliofilii, colecţionarii, amatorii de autografe s'au grăbit să liciteze şi să supraliciteze, astfel că vânzarea a 405 volume şi manuscrise, au produs lui André Gide, frumoasa sumă de 122.000 de franci.

O ediţie originală din „Pelléas et Mélisande" de Mauriciu Maeterlink s'a vândut cu 2.700 franci; în schimb opt volume de Montfort au fost vândute în bloc cu 150 franci.

Cel mai mare preţ 5700 franci a fost atins de un volum „Si le grain ne meurt" de André Gide, tipărit numai în 12 exemplare; al doilea la rând vine „Leaves of Grass" de Whalt Whitmann, cu 4.800 franci.

Toate lucrările lui André Gide au obţinut preţuri bune. Astfel, „Les Cahièrs d'André Walter", 3.600 franci; „Les Nourritures terrestres", 3.000 franci; „C. R. D. N.", 2000 franci; „Traité de Narcisse", 2.300 franci; „Le voyage d'Urien", 2050 franci.

Cărţile fraţilor Goncourt, ale lui Claudel, Maeterlinck, etc., s'au vândut prost. In schimb „Poemele" lui Lord Donglas au obţinut 1.120 de franci, iar „Les Chansons de Bilittis", 3.600 franci; s'a vândut cu 2.200 franci, nişte corecturi din „Chansons de Bilittis" trimise lui André Gide, chiar de către Pierre Louys.

Manuscrisul studiului „Oscar Wilde" de Gide, s'a vândut cu 4.300 franci; un extras din „Chrysis" adnotat de Pierre Louys a obţinut numai 220 franci; un alt manuscris al lui Pierre Louys, şase poeme s'a vândut cu 520 franci; „Pages" de Mallarmé, manuscris şi corecturi, a ajuns la 1.900 de franci; iar „Le Trèfle noir" de Henri de Reigner, în manuscris, la 505 franci.

Henri de Reigner a fost de altfel unul din cei mai înduioşaţi de actul acesta de desnădejde al lui Gide.

In preziua licitaţiei, i-a trimis noul său volum „Proses Datées" cu următoarea dedicaţie: „Lui André Gide, ca să poată pune şi acest volum în vânzare".

Ronsard şi lăuta sa

Ronsard continuă să fie la modă în Franţa. Este şi explicabil. In artificialul complicat şi sec al poeziei contimporane, suavitatea şi dulcea sensibilitate a versurilor lui Ronsard, readus în orizontul preocupărilor actuale prin comemorarea de anul trecut, vine să reîmprospăteze, să învioreze, să însănătoşească emotivitatea intimă căreia se adresează poezia.

Deaceea, orice se scrie astăzi despre Ronsard, are la Paris un succes imens. Aşa se explică în succesul unei cărţulii, semnată un d. Constantin Fotiades, şi intitulată „Ronsard et son Luth".

Mulţi poeţi şi dintre cei mai mari nu pricep nimic din muzică. Nu este însă acesta cazul lui Ronsard. In faimoasa sa lucrare „Abbrègé de l'art poëtique", Ronsard recomandă poetului să pronunţe cu voce tare versurile, atunci când le compune, sau mai bine, să le cânte, oricât de proastă voce ar avea.

Ronsard este preocupat de asemeni de a găsi cântecul nemerit pentru a se acorda cu poezia, sau, cum spune el:

...De marier les odes à la lyre
Et de sçavoir sur ses cordes eslire
Quelle chanson y peut bient accorder.

Ronsard nu era un muzician în adevăratul sens al cuvântului. Simplu amator, de o virtuozitate mijlocie la ghitară şi lăută, el a făcut apel adesea la cei mai de seamă muzicanţi ai vremii: Jannequin, Goudiment, şi alţii, citaţi de Photiadès în cartea d-sale.

Dar renaşterea muzicii nu a venit decât jumătate secol, după renaşterea poeziei. Sistemul monoton al „timbrelor", nu se prea potrivea cu inalta ideie, pe care Ronsard şi-o făcea despre rolul magic şi moralizator al muzicei.

Totuşi, Ronsard rămâne acel, care, legând poezia modernă de tradiţia lui Horaţiu şi Pindar, a fixat conturul şi caracterul odei.

Comemorarea lui Leon Bloy

Leon Bloy este unul din cele mai interesante tipuri ale intelectualităţii franceze din ultimii cincizeci ani. Ca mulţi alţii, a devenit celebru în epoca turbure din jurul lui 1900, când în Franţa, separată în două tabere, se dedeau violente lupte politice şi religioase în jurul afacerii Dreyfus.

Leon Bloy a desfăşurat atunci o formidabilă activitate polemică, scriind extrem de numeroase pamflete împotriva dreyfusarzilor şi pentru catolici, fiindcă, în această luptă uriaşă de idei şi sentimente, de ambiţii, vanităţi, şi forţe obscure, Bloy luase cu căldură partea catolicismului, pe care-l susţinea de altfel, de la începutul activităţii sale publicistice.

Aceasta îl deosibeşte chiar fundamentul de Laurent Thaillade.

Laurent Thaillade era mai viguros şi mai poet ca Leon Bloy, dar trecea dintr'o tabără într'alta după avantajele materiale, pe cari putea să i-le procure specularea talentului său; Leon Bloy credea în ce scria, şi a crezut, inebranlabil, până la sfârşitul lungei sale vieţi (a murit în 1917, în vârstă de 71 de ani) în binefacerile bisericii şi ale catolicismului în special.

Dar pe lângă această activitate politico-gazetărească, Leon Bloy a scris şi numeroase romane, până la sfârşitul zilelor, astfel că, din 1917 până au apărut nu mai puţin de trei opere postume, şi anume: „La Porte des Humbles", „Dans les Ténèbres", „Lettres de Hunesse", toate în editura revistei „Mercure de France".

De altfel, marii prieteni ai lui Leon Bloy, a fost directorul lui „Mercure de France", Valette, şi soţia lui, d-na Valette, care este una şi aceeaş persoană cu minunata scriitoare Rachilde.

Aceşti prieteni s'au străduit să ridice pe mormântul lui Bloy dela Bourg-la-Reine o frumoasă cruce bizantină, lucrată de sculptorul Bron. La 3 Maiu anul acesta, crucea a fost desvelită, — s'au adunat mai mulţi prieteni, mai mulţi admiratori, s'au ţinut câteva discursuri emoţionate, apoi toti în cor au intonat *De Profundis*...

Scriitorii la cabaret

Scriitorii parizieni au o foarte ciudată opinie despre importanţa simandicoasei lor personalităţi. In orice caz au o opinie mult deosebită de aceea pe care şi-o fac scriitorii noştri asupra personalităţilor, sau, mai bine zis asupra persoanelor lor, pe care, în cel mai bun caz nu înţeleg să le exhibeze mai departe de cafenea, şi chiar atunci numai pentru a bea tradiţionalul şfarţ şi pentru a înjura pe colegii absenţi din Cenaclu.

La Paris, se petrec însă lucruri extraordinare. Un „music-hall" a inventat „numere de poezie". Seria s'a început cu Jean Richepin, Paul Fort, Maurice Rostand.

Actualmente, pe scena dela Théâtre des Champs-Elysées, apare în fiecare seară Colette, care povesteşte amintiri de music-hall şi spune câteva din monoloagele ei.

Fiecare scriitor însă a ţinut să-şi înceapă „numărul" printr'un mic discurs introductiv. Al lui Paul Fort, a fost scurt şi timid; al lui Maurice Rostand, lung şi agresiv; al d-nei Colette mişcat şi sensibil, şi-l spune cu talentul acela de actriţă, care s'a descoperit aşa de frumos, atunci, când Colette a jucat în piesa ei „Chèri".

MARUNTE:

Trei volume ale colaboratorului nostru ***Eugen Relgis*** se află sub tipar. Un studiu: *„Umanitarism şi Socialism"* în colaborare cu *Lotar Rădăceanu.* La Viena, apar în traducere germană *„Die Grunzätze des Humanitarismus"* — principiile umanitariste cari rezumă lucrările în această direcţie ale lui E. Relgis. *Biologia Războiului,* cunoscuta operă a profesorului G.-Fr. Nicolai, care a avut şi la noi un puternic răsunet, apare în ediţia II, cu un nou studiu introductiv.

* * *

In numărul din Aprilie al revistei franceze *„Lueurs"* e publicat un articol al lui *Eugen Relgis,* intitulat *„Lettre de Roumanie",* în care e expusă situaţia posträzboinică din ţară în raport cu cea din Occident, precum şi acţiunea intelectualilor români faţă de a celor apuseni. Din acest articol reese ecoul pe care concepţia şi acţiunea umanitaristă le-au avut în ţările înaintate, în special în Franţa. Sunt date numele numeroşilor scriitori francezi cari au aderat la principiile umanitariste şi articolul se încheе cu un inimos salut de fraternitate şi de mulţumire.

— A apărut No. 9—10 din revista gălăţeană *„Mioriţa"* cu următorul variat şi interesant sumar: *Pompiliu Constantinescu,* Ion Creangă, *Gr. Veja,* Primăvară, *G. Pallady,* Când?, *Virgil N. Duiculescu,* Din „stances" de Jean Moréas, *G. M. Vlădescu,* Romanul d-rei Mimi, *Radu Gyr,* Calul, *Const. Goran,* Imn suferinţei, *I. Pajură,* Şoapte, *Ovidiu Maniţiu,* Fragment. Cronica: Gr. Veja şi G. M. Vlădescu.

— Comitetul S. S. R., a acordat anul acesta următoarele premii: d-lui *Ion Foti,* premiul de şase mii de lei, pentru volumul de poezii „Spre necunoscut", d-rei *Henriette Yvonne Stahl,* premiul de patru mii de lei pentru volumul „Voica" şi d-lui *C. Râuleţ,* premiul de două mii de lei, pentru volumul „Ordaliile lui Mionei".

— In No. 3 din revista „Orpheus" d. *C. Papacostea* începe publicarea in hexametri a Odiseei lui Omer. D-l Durnu are un concurent.

— Al doilea **Almanah** al revistei **Grafica Română**, pe 1925, a apărut de curând cu un interesant cuprins, printre care cităm studiul d-lui C. D. Fortunescu: Istoria Tiparului în ţările Româneşti.

— A apărut volumul „Legenda lui Avgar în literatura veche românească" datorit d-lui profesor N. Cartojan.

— No. dela 1 Mai din **Săptămâna literară** dela Ploeşti aduce colaborarea d-lor: **I. A. Basarabescu,** George Tăslăuanu, Dem. Basarabeanu, **St. V. Ionescu, N. N. Şerbănescu,** G. Chivăran-Răsvan şi N. Mihăescu-Nigrim. D-na **Caliopy Davidescu,** conducătoarea gazetei semnează proză literară.

— Sub auspiciile ministerului de instrucţie publică apare, de curând, o foarte interesantă bibliotecă pentru copii. Bineînţeles, că ministrul e bulgar şi biblioteca apare la Sofia.

— Studiul d-lui *Virgil Zaborovschi,* intitulat „Politica externă a celor trei principate (Ţara Românească, Transilvania şi Moldova) începe cu asediul Vienei (1683) şi merge până la 1688.

— De curând s'a format la Roma, sub preşidenţia ministerului lucrărilor publice, un comitet care a luat iniţiativa de a repara şi înfrumuseţa mormântul nemuritorului poet ale cărui moaşte se află pe colina Posilipe la Neapole.

— A murit la Paris pictorul polonez *Jean Styka.*

— Cunoscutul scriitor *Georg Brandes* a terminat de curând o nouă lucrare intitulată „Legenda lui Isus", care va apare în curând. Brandes cercetează în noua sa lucrare chestiunea existenţei istorice a lui Crist şi ajunge la concluzii surprinzătoare.

ANUL VI. — No. 234

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 31 Mai 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Catarina Doamna Noastră

Traducere după originalul maghiar apărut la Budapesta în 1913

de VICTOR ARADI

Pribegie prin Munţii Apuseni

...Războiul civil încă nu izbucnise. In vara anului 1848 numai domnitorii Ardealului încercară armele miliţiei şi ale gărzilor naţionale pe spinarea ţăranului român. In comuna Mihalţ, conţii Esterhàzi au încercat să pue capăt unui proces vechi de proprietate prin forţa armată. După ce nouă ţărani muşcară pământul, la 8 Iunie 1848, — spre mai marea glorie a zorilor libertăţii — grănicerii secui, îmbătaţi de sângele vărsat, fură asmuţiţi în contra văduvelor şi a orfanilor 1). Gărzile naţionale, recrutate din mica burghezie a orăşelului Abrud, s'au năpustit asupra ţăranilor paşnici, măcelărindu-i. Inchisorile se umplură de agitatori 2). Când atmosfera fu destul de încordată, când sângerosul spectru al războiului civil îşi proiectă umbra dealungul munţilor, contele Nicolae Thoroczkay îşi îndreptă armele contra iobagilor săi. El era cunoscut destul de bine ca un duşman al poporului. Işi adună recruţi din Lona-de-Arieş şi atacă pe iobagi. Năvăli asupra comunelor peste un pod de cadavre, stoarse tot ce mai avea populaţia ca bunuri materiale, în timp ce ostaşii lui mângâiau pe cele mai frumoase văduve şi orfane.

Intr'una din aceste triste şi întunecate zile, Avram Iancu vorbia cu un prieten despre situaţia denădăjduită a românilor. In întreaga Europă se eliberau popoare, peste tot locul se revărsa biruitorul imn al libertăţii, numai pentru români lanţurile se strângeau şi mai mult. Conducătorii poporului stăteau dezorientaţi, cu braţele încrucişate. Ce era de făcut? La sfârşitul conversaţiei, Iancu, revoltat, sări de pe scaun:

— Mă duc în munţii Apuseni, voi aduna în jurul meu pe Moţi şi voi răzbuna sângele nevinovaţilor.

In scurt timp, la orizont, se înălţau flacările uriaşe ale castelelor incendiate, înroşind sinistru zările. Drumurile se inundau de sânge şi printre ruinele castelelor fumegânde, alergau, desfigurate de spaimă, fantome cu rănile deschise, pe jumătate goale. Uruitul toacelor, dangătul clopotelor răsunau din văi, amuţind geamătul de agonie al muribunzilor, înăbuşind urletul războinic al poporului înfuriat... Revoluţia se deslănţuise de-alungul munţilor, cu toate ororile ei.

. . . .

Voiam să cunosc poporul acesta despre care abia se mai pomenea şi pe care, cu câteva cuvinte însufleţite, îl adunai în rânduri de războiu. Pe poporul acesta, care, flămânzind veacuri dearândul, despoiat până la piele ca un cerşetor, dar însufleţit de dorul neînfrânt al desrobirii, se luptă contra celei mai mizerabile dominaţiuni de rasă şi de clasă, inundând din când în când, cu valuri de sânge, acest stâncos colţ de ţară.

Am mers în mijlocul acestui popor, cutreerând satele împrăştiate, abătându-mă la cârciumi, cercetând bisericuţele şi colibele lor sărace. Am dormit la stâne, prin munţi, petrecând zile întregi în minele ruinate, printre steampurile primitive. Dar sufletul poporului, mult, foarte mult timp nu l-am putut cunoaşte.

Am pornit la drum din oraşul Brad. Această „cetăţue de graniţă" a maghiarismului din Zărand, era tocmai cum îmi închipuiam şi mai înainte, o cetăţue de graniţă. Poporul care se trudea şi suferea, poporul care producea şi care se lupta cu foamea, era ţărănimea română. Domnii consumatori şi trândavi erau renegaţii, precum şi acei cari avuseseră norocul ca strămoşii lor să fi trecut prin metamorfoza aceasta mult priitoare. După frazeologia ziarelor maghiare, „idealul intelectualilor" români. Domnii româno-maghiari, cari se leapădă de originea şi naţiunea lor. Funcţionari de stat şi judeţ. Sus defăimătorii poporului, descoperitorii de comploturi daco-române — jos tiranii, lipitorile, domni-slugarnici îngrămădind abuz peste abuz.

Ţinutul steril, neproductiv, peste care se întindea o monotonie sinistră; domnia jalnică a mizeriei şi care era întreruptă numai de zgomotul instalaţiunilor minelor de aur din Ruda „12 Apostoli", mină cu renume mondial. Aici aurul se produce cu tonele, aici se exploatează sălbatec muncitorii săraci lipiţi pământului şi tot aici se distruge pământul roditor a sate întregi, prin apa murdară scursă din aparatele de zdrobire ale steampurilor, cari de zeci de ani funcţionează fără nici o autorizaţie. Şi pentru ca continuarea ticăloşiilor să nu sufere, autorităţile locale sunt asociate la parte. Ele sprijinesc întreprinderile împotriva poporului. In schimb, întreprinderile, la alegeri, sprijinesc autorităţile cu voturile muncitorilor. Comorile scoase din stâncile mizeriei se transportă în Germania, unde e sediul întreprinderilor.

Nu mă simţeam bine în faimoasa „fortăreaţă". O povară mi-se lăsa pe suflet, iar revolta îmi sfâşia inima. Pe jos, în spate cu un săculeţ de turist, o luai înspre inima ţinutului muntos. Cât am stat în împărăţia minei celor „12 Apostoli", vedeam încă urmă de mână omenească, dar când am trecut graniţele acestei împărăţii, pe coastele dealului pietros, numai mizeria îşi zugrăvia împestriţatele-i umbre. Mă simţiam rău în ţinutul acesta jalnic şi când am zărit pe o potecă lăturalnică un minier, simţii par'că o uşurare. Căutai să-i vorbesc. Mergea şi el tot spre Curechi şi, în felul acesta, devenirăm prieteni. Tovarăşul meu de drum — Nicolae Mihaiu — nu putea înţelege ce poate căuta în satul lui necăjit un „Domn dela Budapesta". Cu toate acestea, era mândru de asemenea oaspe. Imi luă săculeţul şi-l puse în spate, deşi traista cu merinde i rupea umerii. Acelor pe cari îi întâlniam, cu o mândrie nespusă le povestea, că în Curechi a sosit un oaspe din locuri foarte depărtate.

Povestind, înaintam încet pe valea îngustă, spre satul ascuns între munţi. La ultima colonie germană, părăsim drumul principal şi poteca se pierdu în albia râului. Pe ambele coaste ale dealurilor, dealungul mâncăturilor inundate, se vedeau potopuri pustiitoare. Acesta e ţinutul cel mai impresionant, unde mizeria şi suferinţa au devenit lucruri obişnute. Ţinutul, unde sufletul omului plânge împreună cu doinele triste.

— Nicolae, pentru ce nu dregeţi drumul? Pe aici si pe jos abia poţi umbla.

— Suntem săraci, d-le... Comuna ar trebui să le dreagă... plătim noi destulă dare.

— Apoi de ce nu stăruiţi măcar?

— Zadarnic. Noi plătim dări pentru drum, dar domnii le fură.

— Măi, măi Nicolae, cum poţi spune astfel de lucruri?

— Aşa-i, domnule, cum îţi spun, vorbă cu vorbă.

Secretarul din Almaş a ajuns în puşcărie, pentrucă a furat prea mult din dările plătite. Cel din Buceşti a fugit în America, ducând cu sine dările noastre pe câţiva ani. Cel din Tomeşti, cu puţin mai înainte, a fost denunţat că dările de câţiva ani le opreşte pentru sine. Dar totul e în zadar. Oameni de acestia aduc bune servicii la alegeri.

Horia

Şi Nicolae Mihaiu nu mai termina cu înşirarea cazurilor de înşelăciuni şi tâlhării pe care cu toată uriciunea lor nu le prea considera aşa de tragice. Secretarii de prin partea locului erau totuşi mai buni decât cei din jurul Băiei-Crişului. Acolo, aceştia erau domni şi stăpâni. Nevasta secretarului din Rişculiţa, în mod profesional, se ocupa şi cu fotografiatul, fără să cunoască meseria şi pentru bunul mers al lucrurilor, se asociase cu prim-pretorul. Bravul ciocoiu dăduse ordin, ca în plasa Rişculiţa, atât paşapoartele, cât şi cărţile de muncitori, să fie prevăzute cu fotografii. Din această meserie, doamna câştigă frumoase parale. Cât priveşte fotografiile, erau executate aşa de bine, că nici mama celor fotografiaţi nu-i putea recunoaşte.

— Fură, Domnule, în toate părţile, şi nu ai voie nici să te plângi. Spun că suntem supăraţi pe ei, pentru că sunt unguri. Dar ei nu-s unguri, ci nişte bandiţi...

Deodată noul meu prieten se opreşte în faţa unei cruci de piatră şi ochii lui se îndreaptă spre mine. Se vede că-i câştigasem întrucâtva încrederea, pentru că pe faţa lui dispăruseră urmele bănuelii. Şovăind câteva clipe, îşi întoarse puţin capul şi, cu degetul noduros, arătă brusc spre cruce.

— Asta e crucea lui Horia...

Se întoarse apoi repede. Trupu-i gârbovit se îndreptă şi el porni înainte cu paşi repezi, fredonând încet un cântec monoton, rămas poate de pe timpul romanilor. Un cântec al cărui viers plămădit din perfidia sclavului şi ţipătul răguşit chemător la revolta de mâine. Adâncit în gânduri, mă oprii în faţa crucii, cercetând împrejurimea. De aci a izbucnit răscoala lui Horia. Poporul înfuriat, a făcut prima răfuială cu stăpânitorii, cu tiranii lui. De aici a pornit îngrozitoarea vărsare de sânge, care a inundat o mare parte din Ardeal. Aici s'au războit, la 1848, legiunile lui Avram Iancu — pentru apărarea munţilor Apuseni — cu bandiţii lui Hatvany şi Csutak. Sub frământarea gândurilor în suflet mi-se înfiripau sentimente ciudate. Pornii în grabă după tovarăşul meu de drum. Nicolae Mihaiu nu mai fredona zâmbitor, ci se aşezase pe o piatră uriaşe şi mă aştepta. Părea că uitase cu totul vorba de mai înainte.

Cu toate astea, să nu crezi, Domnule, că în satul nostru n'ai să găseşti un sălaş bun. Voi căuta la vre-unul din fruntaşi o odaie cum se cade, curată. Ştim noi ce e cinstea satului. Nicolae Mihaiu vorbea mereu şi avea intenţia vădită de a nu mă lăsa să vorbesc şi eu. Imi povesti o mulţime de nimicuri din viaţa lui sbuciumată, din viaţa minierilor şi din viaţa primitivă a satului.

Sosind la hotarul satului, ne-am întâlnit cu doi ţărani. Cel mai bătrân era cam beat şi chiuia din răsputeri, iar cel mai tânăr îl sprijinea şi îl liniştea. Ajungând în faţa noastră, bătrânul începu să înjure.

— Dracu să-i ia pe domnii ăştia, nu mai au hodină, mereu umblă ca strigoii. Oare ce-or fi vrând să ducă de la noi?

Nicolae Mihai îngălbeni. Pumnii i se încleştară şi voia să-şi arunce traista din spate şi să se năpustească asupra omului beat. Cu o săritură, am ajuns lângă el, i-am prins braţul şi l-am dat la o parte...

— Omule, doar n'ai vrea să te baţi cu un beţiv!

— Lasă-mă, domnule, trebuie să-i sparg capul ticălosului. Şi el e Curechian. Cum îndrăzneşte să ocărască oaspele satului? Ce va zice lumea când va auzi una ca asta, că Curechienii întâmpină pe străini cu înjurături. Cinstea satului...

Cu multă sforţare am putut să-l împing înainte. Dar pe drum se tot tânguia de cinstea satului şi făgăduia răzbunare. Nu-l putui linişti şi, pierzându-mi răbdarea, îi zisei:

— Eşti un măgar, prietene: beţivul acela nici nu ne-a vorbit nouă. Am să-ţi rup oasele dacă cutezi să te atingi de el.

In cele din urmă, tovarăşul meu se linişti. Zâmbea viclean şi, după o scurtă tăcere, începu să-mi povestească iarăşi despre satul său. Că în Curechi, mai de mult, erau şi două castele, în care altădată spumega viaţa, dar acuma abia mai găseşti câteva case curate, în care să se poată odihni călătorul.

In timpul acesta ajunserăm în sat şi în jurul nostru se desfăcea o privelişte din ce în ce mai tristă. Pe coastele deşarte şi pietroase ale dealurilor, ici colea se vedea câte o poeniţă. Ingrădituri strâmbe de piatră împrejmuiau holda slabă, pe care se clătinau firicele subţiri de păpuşoiu verde. Câmpiile erau apărate de desişul tufişurilor în contra torentelor cotropitoare. Râpele de pământ erau roşii de minereul de fier dizolvat. Satul era cu mult mai jalnic, decât împrejurimile lui. Bărbaţi murdari, locuitori ai colibelor cu acoperişuri de pae umblau clătinându-se în toate părţile. In curţile mici erau numai gunoaie şi băltoace de noroiu. Nicolae Mihaiu mă adăposti în faţa cârciumei, în singura casă curată din sat şi, după ce, puţin cam ofensat, refuză bacşişul, dorindu-mi călătorie bună, mă lăsă singur.

Se înserase de-abinelea. Stăpâna casei era ocupată cu pregătirea cinei. Eu mă aşezai cu stăpânul în faţa casei, ascultându-i povestirea. Era un om ciudat, cu ochii fulgerători, palid ca moartea, suferind de rinichi şi ficat. Neîntrebat, începu să-mi povestească viaţa lui tristă şi curioasă. Muncise în minele societăţii din Ruda „12 Apostoli" şi timp de trei ani îşi îndeplinise datoria cinstit, pentru sâmbria zilnică de o coroană. După trei ani fu primit şi la casa de ajutor mutual şi începu să aibă încredere în viitor. Când avea să-i cadă târnăcopul din mână, reumatismul să-i macine oasele, plămânii să-i fie sfârticaţi sau să ajungă schilod prin vre-o nenorocire, avea să capete şi el câteva parale. Nu avea să piară de foame pe drumuri. Dar în curând îi fu dat să vadă lucruri ciudate. Un tovarăş al său, Ion Indrici, — după o muncă de treizeci de ani, trebui să lase târnăcopul. Medicul constatase că plămânii îi erau atacaţi, dar doctorul societăţii îl găsi „sănătos" şi aşa bietul om nu fu pensionat. Iar când din pricina boalei nu a mai putut veni la lucru, fu dat afară, şi-şi pierdu şi dreptul la casa de ajutor mutual a societăţii minierilor. Dar mai văzu bietul om şi multe alte lucruri. In mină se furau mari cantităţi de aur. Direcţiunea pornea cercetări severe, dar hoţii nu puteau fi descoperiţi. Pe simple bănueli, totuş direcţia se răzbună svârlind afară câtiva minieri, în mare parte dintre acei cari erau membri vechi ai casei de ajutor şi care, după cum era de prevăzut, în scurt timp trebuiau pensionaţi. Cazurile acestea l-au pus pe gânduri, se îngrozea de viitor, şi ca să pareze mizeria ce-l aştepta — cu prevederea unei vulpi — începu să fure şi el aur.

— Am furat aur, spunea el fără nici o ruşine.

Doi ani nu l-au putut prinde, şi 'n doi ani — din preţul aurului furat— economisi 1.600 coroane. După doi ani deveni suspect şi, deşi n'a fost prins i-au dat drumul. Cu banii strânşi a început să facă negoţ, ajungând să-şi înjghebeze o avere frumoasă. Dar furtul de doi ani se răzbuna amar. Aurul înghiţit se ascunsese în pântecele lui, îmbolnăvindu-l de moarte.

— Cel puţin voi muri la poarta mea şi nu mă voi prăpădi prin şanţuri ca un cerşetor...

După cină mă culcai, obosit, în camera curată a gazdei mele — contrabandistul de aur. Adormii curând. După o jumătate de ceas, un zgomot mare mă trezi din somn. In cârciuma din faţa casei se încinsese o straşnică bătae, iar gazda, atrasă de zgomot, trecuse uliţa să vadă ce se întâmplase. Când se întoarse, am ieşit în foişor şi o întrebai ce era.

— Nicolae Mihai se bate cu un beţiv.

Inchisei din nou ochii şi mă aşezai în pat, dar nu putui să adorm. Dinspre cârciumă încă multă vreme se auzi zgomot, apoi o linişte adâncă se aşternu peste sat. Adormisem a doua oară, când mă trezi un ciocănit timid. Nicolae Mihaiu venea să-mi spună că răzbunase ofensa ce mi-se adusese pălmuind pe omul beat. Mâniat, îl împinsei pe uşă afară.

— Nebun ce eşti, te baţi cu un om beţiv, care nu ştie ce spune. Trezeşti întreg satul din somn şi nu-mi dai nici mie pace să dorm, du-te acasă şi te culcă.

Până spre miezul nopţii putui dormi liniştit. Deodată mă trezi iarăşi un ciocănit. Când deschisei uşa, un om cu capul sângerând se strecură în urma lui Nicolae al meu. Inmărmurit, mă uitai la cei doi oaspeţi cari strângeau în mână câte-o sticlă cu ţuică. Nicolae, puţin cam încurcat, păşi către mine.

— Am văzut, domnule, că eşti cam supărat şi l-am adus aici pe omul acesta de omenie, ca să-şi ceară singur iertare. N'a voit să te supere, dar iacă băuse cam mult şi i-a umblat gura, acuma însă îi pare rău.

Că în adevăr regreta m'am convins dintr'o singură privire, pentru că nenorociul era zdrobit, şi zâmbea sfios, cu părere de rău. Insumi a trebuit să zâmbesc şi mi-am poftit oaspeţii să şeadă şi să golim paharul împăciuitor. De somn nu mai putea fi vorba şi dimineaţa ne-a găsit aşa, povestind între pahare. Razele piezişe ale dimineţii zugrăveau cu roşu zările. Contururile de un negru pătrunzător ale crucii lui Horia se desenau adânc pe fondul de lumină crescând. Pe ferestrele înguste pătrundeau numai câteva raze rătăcite cari luminau feţele palide ale oaspeţilor mei. Privirea mea rătăcea dela cei doi oaspeţi la crucea îndepărtată. Părinţii lor se luptaseră cu amar pentru stârpirea „domnilor", iar ei nu ştiau cum să împace un oaspe jicnit.

Soarele pornise spre amiazi când plecai mai departe. Mergeam printr'un ţinut deluros, fără drumuri, cu colibe resfirate. Până la cea dintâi mă petrecu Nicolae Mihaiu. Acolo îşi luă un lung rămas bun dela mine şi mă dete pe seama moşneagului din colibă să mă călăuzească la vecinul celălalt. Moşneagul mă însoţi până în fundul grădinii şi de acolo strigă vecinului care locuia pe coasta din faţă.

— Mă, Măriuco, un domn merge către voi, vină-i în cale până la pârâu şi îndreaptă-l înspre vecinul tău. Domnul merge la Almaşul-Mare.

Aşa călătorii până seara, dela vecin la vecin, prin ţinuturile lipsite de drumuri. Pretutindeni fui primit cu inimă bună. Dormeam prin colibele ţăranilor şi stam cu ei de vorbă. Tăcerea lor nu ţinea mult şi sufletul li-se deschidea către cea mai sfântă prietenie. Imi istoriseau necazurile lor mari şi mărunte, dar pe feţele lor nu găseam măcar o umbră de amărăciune sau desnădejde. Oamenii aceştia se luptau cu viaţa şi când cădeau, se predau zâmbind sorţii. Umorul lor specific nu-i părăsea nici în situaţiile cele mai disperate.

— De pagubă, pagubă e, da-mi plăcu cum s'a întâmplat.

Acesta să fie poporul care la un singur semn de chemare s'a pus în rânduri de bătaie?..

Pe amurgite sosii la o holdă de păpuşoi de 10—12 paşi, revărsată pe coastă. Un moşneag săpa solul pietros şi, cu degetele-i noduroase, cu multă grijă trăgea puţin pământ în jurul plantei galbene-verzui, şi culegea pietricelele. Mă aşezai pe marginea răzorului şi stătui cu bătrânul de vorbă despre rod, despre vreme şi despre pustiitoarea rupere de nori. Cum ne împrietenirăm puţin, mă surprinse cu o întrebare neaşteptată.

— Domnul a umblat multă lume, a auzit multe. Poate ştie ceva şi despre bunul şi bătrânul nostru împărat?

Mă uitai mirat la moşneag, dar numaidecât înţelesei întrebarea. In sufletul ţăranilor din Ardeal mai trăia încă vie amintirea lui Iosif al II-lea. El era singurul care părtinea poporul prigonit, el îi căuta rănile sângerânde şi voia să le vindece uneori chiar brutal. Din acest devotament pentru Iosif al II-lea partizanii romantismului politic făcură un cult împărătesc.

La Zlatna îmi întrerupsei călătoria. Incepui să caut prin arhive, pentru a mă apropia de deslegarea enigmei. Lucrul mergea foarte greu. Mare parte din arhivele noastre e şi astăzi „secretă" şi este bine ascunsă de ochii cercetători, cari ar alerga după părţile luminoase ale vreunei chestiuni. Inlăturând nenumărate piedici, am putut, în sfârşit să pun mâna pe o parte a documentelor vechi, ca din teancul de aproape o jumătate de mie, din literile vechi şterse să pot construi tabloul pe care-l căutam. Aici mi-am ajuns mai curând scopul. Tabloul războiului secular pe viaţă şi pe moarte, se desprinde încet, cu o claritate admirabilă. Fiecare document, un ciob de oglindă, creastă, îngustă a unei unde de sânge — din toate palpita respiraţia gravă a celei mai ticăloase împilări a poporului, a tiraniei fără de margini. Şirul lung al întrebărilor dispăru, dând loc la deslegări şi înţelegerii lucrurilor.

Ieşit din nou în popor, cu ochii înţelegători privii în jurul meu. Am fost în peştera Lucia unde „Faţa neagră" bătea monedă din aurul jefuit. Am vorbit cu Maria Tudor, pe care jandarmii au desbrăcat-o pentru că purta pe haine culorile vechi ale Ardealului. Am fost la medicul cercual din Bucium, care a fost suspendat pe timp de doi ani pentru că, cu ocazia alegerilor parlamentare, nu a votat pe fiul prefectului. Am stat de vorbă cu sclavii lui Ladislau Lucacs. Am văzut casa lui Lucaciu Lukacs, mormântul familiei Adalbert Lukacs. Am văzut colonii de ciangăi, de unguri şi de slovaci în „marea românească" şi am priceput suferinţele poporului. Spiritul revoluţionar nu a izvorît din sufletul său bun şi blând, ci de sus de unde a izvorît şi revoluţia de un secol întreg. Aceasta a pornit de la acei cari ştiau să pescuiască în apă tulbure. Şi în sufletul meu unguresc se aprinse o ură neîmpăcată. Pentru că ticăloşiile şi abuzurile petrecute se tăceau în numele ungurimei. Tot în numele ungurimei s'a purtat şi războiul de exterminare împotriva poporului, care pe lângă Corvinii cu pajura de corb, au dat istoriei maghiare atâţi oameni însemnaţi.

Mai aveam o problemă de rezolvat. Nu eram limpezit asupra însuşirilor specifice ale poporului. Ca să pot deslega această problemă, mă hotării să fac o încercare la sfârşitul vagabondării mele de două luni. Mă îndreptai spre gara Deva. Ca să ajung acolo, trebuia să trec prin satul Kemend pe care îl cunoşteam foarte bine încă din anii copilăriei. Sătuleţ mic, aşezat la poalele a două coline, era locuit de o populaţie de unguri romanizaţi. Unul dintre cele mai interesante sate din aceste ţinuturi. Pe una din poalele colinelor se află ruinele castelului celei mai vechi familii nobile din Transilvania — a familiei Varady de Kemend — iar pe cealaltă poală se înalţă pereţii pustii ai criptelor aceleiaşi familii. Pe frontispiciul criptei blazonul cu şeapte fortăreţe şi un leu, încă nu fusese întors, dar rupt şi clătinat de vânt. Intre cele două coline — jos în vale, într'o colibă mizerabilă — trăia ultimul membru

Continuarea în pagina II-a

1) Vezi numerile corespunzătoare din „Gazeta Transilvaniei" şi „Siebenbürger Bote".
2) Vezi tot acolo.

al familiei Elisabeta Varady de Kemend. Sărmana era bolnavă şi fiziceşte şi sufleteşte. Neamurile — prefectul, subprefectul, câţiva deputaţi şi alţi oameni de vază — o ocoleau şi nenorocita ar fi murit de foame, dacă n'ar fi ajutat-o populaţia satului. Instinctiv, umanitatea inconştientă dar naturală a popoarelor se manifestă prin gestul acestor ţărani.

Mergând spre sat, un ţăran bătrân veni spre mine. După fizionomie părea a fi ungur, dar mă salută româneşte.

— De unde vii, domnule?

— Viu de departe, de peste munţi, din „ţară".

Ochii ţăranului scânteiară o clipă, dar mă întrebă liniştit:

— Şi ce cauţi pe la noi?

— Am venit să văd cum trăeşte „naţia".

Ţăranul — am aflat mai târziu că-l chiamă Bako Istvan — se întoarse numaidecât şi, cu paşi repezi, luă drumul spre colina unde mişcau figuri albe şi colorate. Erau ţărani cari lucrau la câmp. Plin de curiozitate, îmi continuai drumul spre sat — deşi ştiam ce mă aşteaptă. Chiar la prima casă îmi ieşi înainte populaţia. Bărbaţi, femei şi copii mă înconjurară, cu feţele aprinse de emoţie. Pe obrajii bătrânilor curgeau şiroae de lacrimi. „Din ţară!" Bieţii oameni îşi închipuiau că, în România, ţăranul e stăpânul pământului de care e legat prin atâta sânge... şi sângele lor romanizat simţea un dor nebun şi privea cu ochi lacomi pe cel venit din „ţară"!..

In Kemend găsii cheia secretului, pe care în zadar o căutam între moţi şi prin arhivele prăfuite. Aici făcui cunoştinţă cu eul adevărat al acestui popor blând şi paşnic, care la un singur semn s'a rânduit în coloane de luptă şi, în zgomot de clopot, în glas de bucium, în horcăit de muribunzi, s'a prăvălit în vâltoarea revoluţiei, pentru a rupe lanţurile crude ale impilării milenare. Intunericul nopţii s'a lăsat colorat de reflexul purpuriu al flăcărilor castelelor arzânde şi, de lângă hoiturile ciopârţite ale bărbaţilor şi părinţilor, ceata nebună a femeilor şi copiilor se refugia în desişul codrilor...

...Revoluţia nu fu făcută de popor, dar pofta revoluţionară a poporului era grozavă şi arzătoare. Poporul şi azi e blând şi paşnic, dar în adâncul inimei lui e încuibat amarul grozav şi dorul revoluţionar.

Cunoscând poporul, nu mă mai mirai, că flacăra celei mai sângeroase revoluţii a fost aprinsă de o martiră maghiară, Catarina Varga.

Istoria acestei femei ne face să pătrundem adânc în sufletul poporului, în ascunzişurile celei mai întunecate probleme naţionale române, în ascunzişurile revoluţiei seculare.

(In No. viitor: DACIA FELIX)

Debutul

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

Tănăsică era îngrijorat! Note bune peste tot — la desen detestabil! Zamfiropol era intransigent. Desenul era *o materie* reglementară în program; trebuia dar absolvit. Intre două *„treiuri"*, unul la matematică şi altul la grecească, mă strecurasem *„auditor"* la *„Belle-Arte"*, până să conving pe ai casei să intru cu Murgeanu la declamaţie. In disonanţă de materie cu Tănăsică, aveam note bune la desen şi proaste la toate materiile! Capul lui blond, un blond alb, împuns de mărgelele albastre ale unor ochi şterşi, având permanent în lumini, înlăcrămarea unui suflet trudit, înfipţi ca două nestemate în puful obrajilor, mă îmbiau să-i vin într'ajutor. I-am ticluit un *„Apollo din Belvedere"*, i l-am trecut pe furiş în pupitru şi Tănăsică a trecut clasa. Când soarta ne-a chemat la răfuiala socotelilor, Tănăsică s'a trezit... pictor iar eu gonit de la.... Belle-Arte, unde mă înfiripasem până să-mi vie rândul la actorie. Toropit de leneveala vacanţelor, dam meditaţii lui Lică al Doftorului. Dar prelegerile mele nu reuşeau să inspire seriozitatea cursurilor în capul elevului meu, care din nefericire îmi cunoştea toate corigenţele. In zadar înălţam sentenţios *„rigla"* în dreptul urechilor lui clăpăuge. Lică ţâşnea ca un ţipar dela mescioara lui de preparaţie, umplând curtea babei Raluca cu râsul lui precoce care dădea în îngroşat. Doftorul sastisit de „anachronismul" ăsta, mi-a retras elevul, luându-mi cu el visul unei jachete cu care vream să declam *„Boul şi Viţelul"* la proba de admitere la Conservator — lefşioara rămasă în restanţă, din meditaţie! Aşa că, înaintea juriului, m'am prezentat în bluza de lampagiu, cu care jucasem la Dacia, în trupa lui Bozianu pe... Clei tâmplarul, din Lumpaţius Vagabondus! Dar pedagogia mea nu a voit să se înmormânteze odată cu încăpăţânarea lui Lică. Intr'un iatac sombru dar prietenos, înăbuşit de mobile grele şi ursuze, cu lănci medievale, având ceva din misticismul interiorurilor rataţilor lui Balzac, într'o curte adâncă din strada Frumoasă, înămolită în promoroaca florilor de vişin, toceam pe Manliu, la urechile transparente ale micului Nickita, vlăstarul care avea să ducă mai departe cuminţenia şi blândeţea patriarhului poeziei de atunci, Alexandru Macedonscky. Mahalaua *„Albastră"*, cădea la o mare depărtare de paradisul poetului, parfumat cu zmirna paltinilor din crângurile lui Kiseleff, încât noul meu discipol, nu avea de unde cunoaşte isprăvile mele didactice, hărţuite de absenţele nemotivate şi de orele trase din plin la *„fit"* cursurile mergeau minunat şi neîncrederea care îndepărtase pe Lică al Doftorului din *„învăţămintele"* mele, era mult departe de urechile transparente ale micului Macedonscky. Maestrul, purtând în privirile lui seduse, apele unui briliant care îi sugruma un plastron de muşchetar, mă primea pufăind dintr'o lulea celebră, sub umbrela de mătase albă a vişinilor, unde ciuguleam tăcuţi din două frunze de cleştar, câte o dulceaţă de gordin. Nickita mă aştepta sfios la pervazul lui de lemn ars, cu faţa incondeiată de vineţeala *„chimicului"* pe care îl rodea îngrijorat în dinţi. Dar în toamnă, nici aci, în plaiurile viziunilor marelui gânditor, *„misiunea"* mea nu a avut un sfârşit mai glorios! Revistele *„Distracţia"* lui Costache Modestu, *„Foaia Poporului"* a lui Deleanu şi *„Revista Modernă"* a lui Cristache Coşoiu, m'au mazilit grabnic înalta mea chemare din strada Frumoasă, lăsând pe micul Nickita în ploaia castanilor sălbatici, care aşternuse în grădina întristată de înmormântarea verei, un imens covor de aramă. Infrângerea şi-a trimis şi aci deşertăciunea ei amară. Jurnalul *„Ardealul"* a luat grabnic locul „Distracţiei" care apunea pentru desnădejdea atâtor inspiraţii cari mă smulseră dintre vişinii lui Macedonscky. Deleanu mi-a dat *„materia"* înapoi, ne mai încăpând în sertarul în care, sta înghesuită alta, aşteptându-şi rândul. Coşoiu îşi tocase toată mustaţa, citind, întorcând, rumegând, oftând şi iar citind, un articol în care vorbeam de beneficiul actorului Jianu cu piesa *„Haimanalele"* a lui Labiche *„pentru căutarea sănătăţei"* şi în care, semnalam, ca prilej de senzaţie, boala care anunţa neînlăturabil, moartea celebrului dascăl al Mizilului, din microbii Bucureştilor — oftica care l-a aşezat curând lângă nedespărţita lui soţie, sub aceiaşi coroană de lalele pe un mormânt neplâns, în Câmpina, şi care se repeta prea des. Articolul era botezat: *„Fără Titlu"*. Coşoiu, muşcându-şi mustaţa, cu buză cu tot, strigă într'un timp:

— „Hai să-i punem titlu; poate o ieşi altceva, căci vezi... *oftica* aia, prea des amintită, îmi indispune revista!"

Cruzimea aserţiunilor *„directorului"*. nu mi-a convenit. In seara, în care vagonul îndoliat suia pe Jianu mort, în frunzişurile Carpaţilor, *„mi-am retras"* articolul. Mirajul *„literelor"* persistând reflectam la un naş. Cu plete Avesalonice, însăcsănat în redingotă de student tomnatic, *„plin"* de iluzii şi alte... datorii de visător nedreptăţit, stam în faţa aceluia, în căutarea căruia întrebuinţasem atâtea nopţi albe!

„Maestrului nu-i scăpa nimic neargumentat, în scopul vădit al exterminărei unui viitor de... serioasă literatură, ce mi-aşi fi propus să fac, în vederea unui nou debut, în cazul când, caetul meu ar fi avut vre-un sfârşit ingrat! Când naşul şi-a terminat alocuţiunea, instinctiv privirea mi s'a îndreptat spre o bibliotecă, în umbra căreia, o hârcă înfiptă în inima volumelor, părea că-mi şopteşte prin deschizătura maxilarelor prinse cu o sârmă galbenă: *„Eternul Cânt — Nimica Sfânt"*.

— *„Poţi publica încercările... eşti liber. Dar faptul că „ai renunţa la acest pas, ar dovedi voinţă şi înţelepciune, „ceeace ar preţul mai mult decât un volum nou, într'o „vitrină veche!"*

In ziua următoare, 'mi-am retezat pletele, am aruncat caetul în foc, 'mi-am schimbat redingota, mai prozaică decât primele încercări *„literare"* şi încetând de a mai visa prefaţe şi editori, am început să.... muncesc!

SARMANUL KLOPSTOCK

Miniaturi de primăvară

I.

Cucul cântă prin dumbravă,
Cântă'n sufletele noastre,
Toarce şesul din otavă
Caere de fum albastre....

Un copil pe mal la gârlă
Vrea să prindă peşti ştrengarul,
Sună trişca dela târlă,
Toacă'n drum de ţarini carul.

Şi-a plecat pe iazul văii
Salcia toţi măţişorii,
Chiue la stâni flăcăii,
Răspund codrii, gânditorii...

II.

Foşneşte gârla ca un lan de stuf,
Şi'n maluri apa plescăie; clipeşte,
Când depe plopi culege vântul puf
Să-l culce pe cărarea ce-abureşte...

Acum se înserează... valea-i rug
Cu mii de vetre clăbucindu-şi fumul,
Privesc cum umbrele prin ape fug
Târând şi plopii depe mal, şi drumul...

CONST. ASIMINEI

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:

Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

Duhovnicul...

de VICTOR EFTIMIU

Când ucenicul dela legătorie i-a adus întâiul exemplar din ultimul său roman, Alexe Noureanu simţi o bucurie asemănătoare cu cea dela primul său volum. Trecuseră aproape treizeci de ani de atunci, şi el retrăia acum aceleaşi clipe. Romanul la care lucra de ani întregi, era gata în sfârşit. Alexe Noureanu îşi freca barba căruntă şi răsfoia cartea, cu licăriri de fericire în ochii săi neastâmpăraţi.

Paginile scrise cu trei ani înainte, le uitase aproape şi le citea acum nerăbdător. Din când în când, ridica ochii, privea pe fereastră, ca să-şi amintească în ce împrejurări isprăvise cutare capitol şi-şi freca iarăşi barba, sburlită de un surâs. Aştepta nerăbdător „cuvântul criticei". Ciudat. Aproape douăzeci de volume tipărise el în şir, fără să se sinchisească de glasul presei. Acum însă, după o întrerupere de zece ani, după ce călătorise neîncetat, ca să se odihnească — găsise lucrurile schimbate în ţară. Oamenii noi erau la modă, scriitorii vechi păreau cam demodaţi, iar cei cari mai tipăreau pe ici pe colo câte un articol îndrumător, miroseau a vremi patriarhale. „Publicul cititor" credea şi el că bătrânii sunt cam în urmă, dar îi citea cu veneraţie, în amintirea clipelor de „înălţare sufletească" de acum douăzeci de ani.

Gazetele nu prea vorbiră, fiindcă n'aveau loc: le erau pline coloanele de isprăvile unui bandit ilustru. La reviste îl întâmpinară tradiţiile moştenite dela nestorii criticei de odinioară: unele îl lăudau din cale afară, iar altele găseau noul roman inferior celorlalte. Un singur glas îl mulţumi pe deplin. Un scriitor tânăr îl ridica în slavă, cu fraze umflate şi poetice, la o revistă nouă, care îşi propunea respectul pentru trecut. Recitind darea de seamă din „Facla retrospectivă", Alexe Noureanu se gândi la autorul articolului: un tânăr slăbuţ, cu ochelari, cam adus de spete şi veşnic obiectiv.

— Hm! Da, da!... murmura în barbă, cunoscutul scriitor.

„Băiatul ăsta într'adevăr are talent. Păcat că nu i-am dat atenţie mai multă până acum. Ia stai... Anul trecut a tipărit o broşurică impresionistă. Aha! Da ştii că nu era rea? Hm! Imi pare rău, că nu l-am felicitat... Păcat!

Şi, ca să-şi amintească stilul tânărului critic, Alexe Noureanu mai citi odată sfârşitul recenziei:

. . . .

„...personagiile se mişcă într'o lumină vie.

„Situaţiile psihologice denotă o profundă cunoştinţă a sufletului omenesc, iar cadrul în care se petrece acţiunea, e plin de poezie, de realism. Ceeace e însă caracteristic în noul roman al maestrului, e arta cu care d-sa disecă sufletul femeesc. Nu e cută a acestui suflet, atât de complicat, pe care d. Alexe Noureanu să nu o cunoască. Personagiile femenine din „Inimi cernite" sunt atât de bine zugrăvite, atât de bine desprinse din viaţa reală, încât ne par că trăiesc aievea. D. Alexe Noureanu cunoaşte toate fazele, prin care trece un suflet de femee: dela întâile vise ale iubirei, până la scepticismul bătrânelor în agonie, — d-sa a redat în „Inimi cernite" tot ceeace se poate cunoaşte, tot ceeace se poate citi într'o inimă de femeie.

„Aici, o seară de Mai, când copila de 18 ani a simţit întâia strângere de mână vinovată şi a tresărit de fericire, de teamă; dincolo melancolia unui amurg de toamnă, când alta s'a despărţit de iubitul ei şi a rămas să plângă singură, însoţită de foşnetul pădurii. Simţim şi noi par'că durerea din sufletul ei şi felicităm pe maestru pentru arta cu care împreună fenomenele fizice cu cele sufleteşti. D. Noureanu ne transportă în odaia de culcare a unei tinere femei, care şi-a înşelat bărbatul întâia oară şi tremură de ruşine, de teamă, la gândul că omul cinstit, care şi-a legat viaţa de ea pentru totdeauna, — o va privi în ochi şi va citi acolo grozavul păcat în altă parte. D-sa ne face să vedem cât suferă o femeie, care a fost măritată fără voia ei, cu un bătrân... în sfârşit ne descrie starea sufletească a unei bătrâne, care se pomeneşte într'o zi de iarnă în cimitirul unde doarme cel dintâi om pe care-l iubise. Cât de profund omenească e scena când bătrâna isbucneşte în plâns şi sperie corbii cari croncăneau pe o cracă de lângă mormânt!

„Femei, citiţi „Inimi cernite!" El e scris pentru voi; sunt inimile voastre acolo, inimile voastre sfâşiate de dureri. Precum un medic disecă un corp omenesc şi i cunoaşte toate tainele aşa şi scriitorul — doctorul femeesc — pătrunde în adâncul conştiinţei voastre, caută leacurile şi vindecă rănile prin sfaturile lui alinătoare. Duceţi-vă la el, spovediţi-vă cu mâna pe inimă şi veţi ieşi de-acolo cu sufletul uşurat şi dornic de viaţă..."

. . . .

Sfârşitul era cam confuz: ce trebue să facă femeile? Să se ducă la Noureanu acasă şi să-i ceară sfaturi, — ori era numai un simbol, — adică să-i citească romanul şi după ce-l vor citi să aibă dragoste de viaţă?

Autorul romanului „Inimi cernite" nu prea înţelegea nici el, — dar în sfârşit găsea că recenzia e admirabilă.

Intr'o zi, o cucoană în doliu veni la el şi-şi ceru iertare că

„—...viu aşa, fără să vă cunosc. Am citit cartea d-voastră „Inimi cernite" şi am văzut ce bine ne înţelegeţi, pe noi, femeile.

— Vă mulţumesc, doamnă! răspunse Noureanu, îndreptându şi cravata. Vă rog, luaţi loc...

— Şi fiindcă numai d-voastră m'aşi putea mărturisi, permiteţi-mi vă rog...

— Sunt ferecit, doamnă...

Şi cucoana în doliu îi povesti într'o jumătate de ceas şi pe nerăsuflate, toată viaţa ei de până atunci. Avusese un bărbat beţiv, pe care îl călcase o căruţă şi acum, fiindcă răposatul fusese funcţionar al statului, nu ştia cum să facă să i se dea pensia întreagă.

Noureanu, cam emoţionat de vizita cucoanei, voia cu orice chip s'o facă fericită şi cu dragoste de viaţă. Ii făgădui că o să intervină pe lângă un prieten influent, îi sărută mâna şi o conduse până la scară.

Se vede însă că doamna în doliu avea rubedenii nefericite, fiindcă o grămadă de cititoare veniră să se spovedească romancierului. Noureanu îşi luă rolul în serios, la început. La urmă, însă, i se urâse cu duhovnincia. Doamnele care veneau la el nu erau din elită, aşa cum credea el că sunt cele cari au conştiinţa încărcată, — ci neveste şi văduve de portărei şi şefii de biurou. Una îi spunea că trăeşte rău cu bărbatul, alta că i a urcat proprietarul chiria, iar cele mai multe, îi povesteau întâia dragoste cu un ofiţer, pe care nu l-au mai văzut nici odată de atunci, — şi rugau pe romancier „s'o scrie".

Alexe Noureanu se săturase. E drept că îndeletnicirea lui din ultimile luni îi dase subiecte de povestit amicilor. Nici o vizită însă nu-l impresionase adânc, într'atâta încât să-i dea prilej de o nuvelă. Se hotărî să-şi închidă biroul de spovedanii şi să se mute aiurea.

* * *

Tocmai recitea pentru a suta oară poate — recenzia tânărului cu ochelari şi obiectiv, când, o bătae sfioasă în uşe îl trezi. O şcolăriţă de şaptesprezece ani, cu trăsături foarte distinse, îngălbenise aşteptând. Când îşi vârî Noureanu barba prin crăpătura uşei copila tresări să tremure. Voi să se întoarcă, dar glasul blând al scriitorului o opri:

— Poftim domnişoară... nu te speria... pe mine mă căutai ?...

— Da, domnule Noureanu...

Fetiţa prinsese curaj. Işi puse ghiozdanul pe un scaun şi rămase aşa în picioare. Noureanu o privi de sus până jos. Părea a fi de neam mare, fiindcă purta uniforma unui foarte scump pension de domnişoare.

Avea dealtfel obrazul palid, mâinile fine şi o privire mândră, cum numai fetele oamenilor bogaţi au.

— Domnule Noureanu, am citit...

— Romanul meu, „Inimi cernite" şi vii să te spovedeşti... Poftim, ia loc...

— Da... Nicu...

Tânăra domnişoară se emoţionase, şi era gata să plângă.

— Nicu nu te mai iubeşte, nu-i aşa domnişoară?...

— Ba da, dar zice că eu nu-l mai iubesc şi acum vrea să-mi daţi d-voastră un bilet. Zice că dacă vă uitaţi la mine o să ghiciţi dacă-l iubesc sau nu, fiindcă şi el a citit romanul şi ştie că d-voastră cunoaşteţi inimile femeilor...

Alexe Noureanu căzuse par'că din lună. Nu ştia dacă trebue să râdă sau să se indigneze. Rămase pe gânduri. Afacerea era foarte bizară, foarte neaşteptată. Simţea că aici se ascunde multă perfidie, multe intrigi, multă vanitate — şi nu ştia cum s'o descurce.

Mă rog, cine era acel domn Nicu ?

— Ce e Nicu, domnişoară?

— Elev de liceu şi poet, domnule Noureanu.

Buuun!... Dar dacă nu-ţi dau eu biletul, ce o să facă el?

Şcolăriţa începu iar să tremure.

— A spus că are să facă curte Adelei, zice că ea e mai potrivită cu el, fiindcă are ochi albaştri şi el îi are negri...

Noureanu căzu pe gânduri. In creer i se făcea lumină. Nicu — poet — elev de liceu — ochi albaştri — ochi negri.

— Ascultă domnişoară, ştii de ce îţi cere Nicu biletul? Ca să-l arate d-şoarei Adela; să se laude cu el la dânsa şi s'o cucerească. Trebue să ştii că aşa e obiceiul bărbaţilor; când vor să câştige o femeie, se laudă că alta îi iubeşte la nebunie... Pricepi?

Domnişoara dela pension pricepea, fiindcă-şi deschisese ochii mari, uimiţi şi părea că revede anumite scene, asupra cărora închisese ochii în trecut.

Deşteptată ca dintr'un vis, ea se ridică de pe scaun, roşie, mulţumi duhovnicului şi când să plece, îi strecură în mână două piese de câte cinci franci. Lui Noureanu par'că-i fripseră mâna banii. Se roşi până la urechi şi întrebă, aproape răstit:

— Ce e asta, domnişoară?...

— Pentru „vizită", domnule Noureanu, pentru „vizită"...

VICTOR EFTIMIU

Când?

Aşa dar mai curând sau mai târziu
Va trebui să vină-o zi în care,
— Din infinitul neştârşit din zare
Un glas va hotărî să nu mai fiu

Cu capul între mâini o pre upun,
Neertătoare, rece şi ursuză,
Făcându-mi semn cu degetul pe buză,
Să-mi plec genuchii şi să mă supun.

Tot ce-am visat va îngheţa pe veci,
La gestul ei pustiitor ca vântul.
Pe buza mea se va stei cuvântul
Subt palidele mâini subţiri şi reci.

Un suflu, ţi se vor preface-n scrum
Himerele atâtea ori cântate,
Şi se vor stinge, triste şi uitate,
Petalele ce-am semănat pe drum.

Sub tâmpla mea focar de gând nestins
Ciocanul vieţii va-înceta să bată,
Şi patru scânduri vor veghia deodată
Pe somnul meu etern şi neînvins.

Atunci abia, neobositul gând,
Adânc şi zbuciumat ca valul mării,
Va ti zdrobit puterea întrebării
Fatale şi chinuitoare: „Când?"

GEORGE PALLADY

Cetind pe Agârbiceanu

de H. SANIELEVICI

Am arătat acum douăzeci și cinci de ani, și de atuncia mereu, caracterul sănătos și moral (aceste două noțiuni nu se confundă totdeauna) al literaturii de peste munți, în contrast cu literatura din regat, care a fost sănătoasă pe vremea când Alecsandri a scris *Pastelurile, Ostașii noștri, Ovidiu* și *Fântâna Blanduziei,* — vreme pe care n'am apucat'o — iar de atunci încoace, necontenit o literatură de desagregare (ceeace nu exclude nici talentul, nici geniul și nici — în mod principial — o anume moralitate). Românii din provinciile subjugate n'au avut o clasă stăpânitoare care trăind în belșug și trândăvie, să se descompuie și să se conrupă. Apăsate erau toate clasele și toate trăiau din muncă: copleșitoarea majoritate: țărani; iar la oraș, o subțire pătură de meseriași, negustori, avocați, doctori, preoți, profesori, funcționari de bancă, etc., stând în serviciul țărănimii și de curând eșiți din sânul ei. Fiind sub dominație străină, această tânără burghezie românească trăia *servind* țărănimea fără a avea mijlocul de a o stăpâni și exploata. Dacă însă politicește românii erau asupriți, economicește trăiau destul de bine: țăranii se foloseau de prețioasele avantagii pe care le oferă societățile intrate în faza capitalistă burgheză, iar intelectualii nu aveau chip să se înmulțească prea tare și deci să se proletarizeze...

Criticii apuseni au dat despre școli literare definiții complicate și nesfârșite descrieri. Când e vorba de a coordona faptele în legi din ce în ce mai generale, specialistul adesea nu vede pădurea de copaci... Noi am arătat mereu că clasicismul este produsul firesc al ori cărei societăți sănătoase, pe când romantismul și realismul sânt produse de desagregare. Această formulă pare excesiv de simplă, se va vedea însă cu timpul cât e de justă.

Literatura de peste munți n-a putut fi decât clasică. Insușirea de moral și aceea de clasic se suprapun, fiind amândouă produsul vieții de muncă.

Operele unui Goethe, Schiller, Corneille, Racine, respiră o înnaltă moralitate. Ideea că un geniu clasic ar putea fi frivol, ne apare absurdă. O operă romantică sau realistă *poate* fi morală; o operă clasică nu poate fi *de cât* morală.

Maiorescu a susținut odinioară că arta-i în sine moralizatoare. Rar a emis cineva o teorie mai mincinoasă!... Estetul Neron, care și-a omorât pe mama sa — fără a vorbi de celelalte, nenumărate, victime ale sale — nu-i o excepție. Un om iubitor de poezie poate fi un bețiv ticălos, un josnic libertin ori un tiran sângeros. Intre împărații Chinei, mulți au fost poeți rafinați și în acelaș timp mari scelerați, pentru cari viața semenilor, și chiar a celor mai de aproape — de sânge, n'avea nici un preț.

Nu numai că este îngăduit — contrar părerii lui Maiorescu—a căuta în literatură intențiuni etice, dar cu greu ne putem închipui o operă de artă de valoare durabilă, care să nu răspundă nevoii noastre religioase adică nevoii de a introduce în realitatea haotică și în deosebi în viața socială o ordine rațională. Dickens, Eliot, Tolstoi, Zola, Daudet, Sudermann, Ibsen etc., au fost însuflețiți de idealuri etice, — și anume, în mod cu atât mai intens și de idealuri cu atât mai înnalte, cu cât au fost și ei scriitori mai mari.

(Cunosc un ciocoiaș, discipol al lui Maiorescu, care susține teoria maestrului, că arta nu trebuie să vădească intențiuni moralizatoare. Acest estet își cumpără tablouri și mobile artistice, cu bani agonisiți prin mijloace respingător de imorale, și demonstrează astfel, fără voia lui, că... arta e departe de a fi în sine moralizatoare!...)

Ori ce activitate socială — și deci și cea artistică — urmărește în ultima analiză creșterea fericirii omenești. *Alt scop, neatârnat de acesta, nu există.* Etica însă, nu este decât suma regulelor de conduită menite să ne asigure o viață cât mai fericită.

Nimeni nu va nega că dragostea stă în legătură strânsă cu morala. Sentimentul acesta ne înnalță, ne înnobilează, ne lărgește sufletul, încordează puterile noastre psihice și în acelaș timp întemeiând familia, care-i baza societății, devine însăși generatricea vieții umane. Nu-i mai puțin adevărat însă, că un mare număr de oameni, chiar întregi clase sociale în descompunere, fac din amor o plăcere curat fizică, în cazul cel mai bun un amuzament frivol, schimbă femeile ca gulerele, nu se căsătoresc, sau se feresc de a avea copii, își sdruncină sănătatea, se molipsesc de boli — ajungând astfel la rezultate direct opuse celor pe cari le urmărește natura prin instinctul exual. Dar după cum libertinajul nu are nimic comun cu dragostea, tot astfel estetismul decadent n'are nimic comun cu arta adevărată...

Ceteris paribus, valoarea estetică a unei opere de artă creste în raport cu valoarea ei morală

* * *

Aceste reflecții mi-au fost sugerate de ultima carte a d-lui Agârbiceanu, *Desamăgire.* Palavragii criticei, cari scriu fără plan, fără chibzuire și mai ales fără convingere, au strâmbat din nas, afirmând că la acest prozator al nostru tendințele moralizatoare s'au desvoltat în dauna calităților sale artistice. Mai puțin rafinat ca dumnealor, eu am fost prins de la prima pagină și n'am mai lăsat volumul din mână până nu l-am isprăvit. Sentimentul care m'a stăpânit în tot timpul cetirii, a fost respectul pentru sinceritatea și noblețea de suflet a autorului.

Cunosc scriitori, cari după concepția recenzenților noștri sânt mai *artiști* decât Agârbiceanu. Durerile și bucuriile semenilor, ei le micșorează, le stilizează și le lăcuesc, făcând din ele bibelouri *charmante* pentru măsuțele de salon ale cucoanelor din „lumea bună". De vre-o preocupare morală, nici pomină: morala nu poate doar cu nimic mări grația figurinelor...

Operele acestor literatori îmi inspiră mai de grabă antipatie și rafinamentele lor mă lasă rece. In fiecare rând simți că ei se consideră ca scopul creațiunii, universul întreg neavând altă menire decât de a-le servi de panoramă, lor și celor de o samă cu dânșii... Zadarnic îmi lăudați stilul lor, grația liniei, frumusețea culorilor, savanta dozare de humor și sentiment. Ați putea tot atât de bine să-mi cereți să mă înamorez de o femee, pe motiv că are ochii ovali, nasul drept și gura mică. Dragostea nu-i o afacere de geometrie, ci de suflet, și arta de asemenea. Frumusețea e prețioasă, când armonia liniilor traduce armonia facultăților... Dar pot iubi cu pasiune o femee care-i numai plăcută, după cum o femee frumoasă mă poate lăsa rece.

Pentru Agârbiceanu, omul este — după vorba lui Kant — un scop în sine. Ideia că sbuciumele personagiilor i-ar putea servi lui și cetitorilor, ca „priveliște interesantă" nu i-a venit nici odată. Mobilul scrisului său este simpatia — în cel mai adânc înțeles al cuvântului. Descriind frământările aproapelui și narându-i viața el se uită pe sine, intră în pielea aceluia și-i citește în suflet ca într'o carte deschisă. Și-l judecă în numele moralei — cu mare indulgență și cu largă înțelegere, dar îl judecă. S'ar putea oare altfel? Morala, care-i temelia unei vieți sociale sănătoase și normale, să lipsească din literatură, care-i oglinda vieții?!... Care om stăpânit în purtarea și simțimintele sale de o conștiință morală, se va putea împiedica de a aplica altora, criteriul după care trăește el însuși?...

De fapt, nu vei găsi în nici o literatură vre-un scriitor însemnat care să ignoreze cu totul valorile etice. Dar la mulți dintr'înșii ele iau o formă convențională, ori sânt acomodate pasiunilor, ori servesc de pretext pentru revărsarea unor nemulțumiri de clasă. Astfel le găsim în literatura din regat: ici prefăcute în milă pentru cei suferinzi, colo, în înduioșare pentru cei slabi, dincolo în bici pentru cei bogați și puternici.

La Agârbiceanu morala nu-i o convenție, nici o teorie de mânuit și nici un instrument de răzbunare, ci un instinct elementar, de onoare, mândrie, puritate și rectitudine, o forță vie care nu-i lipsită de asprime și duritate și care deci nu se identifică cu mila și înduioșarea. Din acest punct de vedere, el n'are samăn în literatura din Regat și poate nici în cea de peste munți. Agârbiceanu e preot; și bănuiesc că și ascendenții săi au avut aceeași vocațiune; căci are sufletul de sacerdot, astfel cum el se moștenește în atari familii... Până acum vre-o sută de ani, profesiunile se continuau din tată în fiu, cu o statornicie care nu era fără analogie cu castele orientale. Atunci s'au elaborat diferențele de caracter cari ne izbesc astăzi.

I. Agârbiceanu

Vocațiunea de preot poate să fie—chiar și ereditar—însă-și generatricea talentului său. Când atâtea suflete ți se destăinuiesc, trădându-ți cele mai adânci ale lor ascunzători; când atâtea năprasnice dureri îți cer sfat și cuvinte de alinare; când atâtea grele păcate se supun judecății tale nepărtinitoare; când profesiunea te aduce să faci abstracție de deosebiri exterioare și te ține în mijlocul poporului și a neștirbitelor sale sentimente etern omenești—ce-ți mai lipsește pentru a deveni scriitor, decât o vie sensibilitate firească și o anume cultură generală?...

* * *

Cetitorul va rămâne surprins, când voi spune că totuși Agârbiceanu nu-i decât un diletant, ca toți literații noștri de azi. Trebue să ne înțelegem asupra cuvântului. Diletantismul nu exclude talentul și nici alte calități. *Nu-i* diletant, cine închină vocațiunii sale toată viața sa și toate puterile sufletești. Opera *Jean Cristophe,* Romain Rolland a scris-o în zece ani, compilând o întreagă bibliotecă. La romanul *Romola,* din vremea Renașterii italiene, scriitoarea George Eliot a lucrat cincisprezece ani. Pentru *Salammbo,* nu mai țin minte câți ani a studiat Flaubert arheologia Cartaginei (cred că șapte). Balzac, Zola, Daudet, Maupassant, Goncourts și atâția alții, dela o anume vârstă au scris cel puțin câteva ceasuri în fiecare zi a vieții lor. Și au cetit mereu, și au luat note, și au grămădit fișe, și au studiat medii și au frământat luni de zile planul unui roman, și și-au încordat imaginația în nopți de insomnie... Literatura cere muncă—muncă tenace, intennă istovitoare—ca și știința. Artistul nu-i o pasăre care ciripește în neștire, cheltuind fără sforțare un dar de la natură. Cu glasul pe care-l are cineva din născare, poate cânta romanțe ușoare, desfătând la o petrecere pe prieteni și cunoscuți; dar ca să ajungi mare tenor de operă, mai trebue și bătaie de cap... In apus când un scriitor lucrează o mie de ceasuri la un volum, se spune că scrie prea repede... Lui Balzac, lui Zola, lui V. Hugo li s'a adus această imputare...

La noi genialul Eminescu n'a fost un diletant. A trăit puțin și a scris, în aparență, puțin, dar volumul lui de poezii cuprinde — concentrate și șlefuite până la perfecțiune — o lume de gândiri și simțiri originale produsul a lungi ani de frământare, meditare și continuă cetire... Fiecare vers este o invențiune pentru eternitate, un fulger în exaltarea inspirației... Ce ar fi ajuns acest Eminescu — care și acum nu cred să fie inferior nici unui poet european — dacă ar fi trăit mai mult și în alte condițiuni, se poate întrevedea...

Dintre ceilalți mari scriitori ai noștri, unii au produs cantitativ puțin, au lăsat, fără remușcări, să se scurgă ani în trândăvie, mai preocupați de poza lor de artiști decât de vremea care fuge, dar puținul pe care l-au creat, cu maxima încordare a minții și a sufletului, oglindește o întreagă epocă și va rămâne deci la adăpost de dintele vremii: gândiți-vă, spre pildă, la opera lui Caragiale 1), ori la *Dan* al lui Vlahuță...

Pe când dintre scriitorii noștri de azi, unii zugrăvesc din belșug largi tablouri de moravuri de o frumoasă gravitate epică, dar le lipsește cerebralitatea, concentrarea artistică și criteriul etic; alții au scris zâmbind, într'o întreagă viață de om, două trei volumașe de nuvelete *șarmante,* cu intenția hotărâtă *„de a face frumos la cucoane",* fără a le încorda mintea sau turbura sufletul: mici tablouri de *genre,* pe cari le găsești în camerele laterale ale marilor expozițiuni și cari te destind de încordarea sălilor principale... Dacă primii îmi evocă mase de metal masiv—luntruit, dar nu destul de prețios — iar cei din urmă mici bijuterii în *doublé,* Agârbiceanu ne dă — într'o parte cel puțin din întreaga sa operă — *aur nativ:* masiv, prețios, dar încă nelucrat.

Tânăra burghezie românească din Ardeal, de curând eșită din țărănime, a fost până la război o clasă conducătoare — nu stăpânitoare — într'un imperiu mare apusean, de cultură veche și de ordine burgheză. Prin desrobirea Transilvaniei, ea este pe cale de a fi absorbită de clasa stăpânitoare a Regatului, care ca clasă e mai veche, mai inteligentă, mai rafinată decât dânsa, dar într'o țară mai mică, mai orientală, de cultură mai nouă,—într'o țară care abea se pregătește să iasă din faza neoiobagă și *„de acumulare primitivă",* (cum a numit-o Karl Marx). Cei cari înainte trăiau numai din muncă, au căpătat deodată posibilitatea de a oexploata statul, țărănimea ori celelalte naționalități. Elementele mai proaste s'au adaptat numai decât, cele sănătoase rezistă. De aici o serie de conflicte tragice, pe care Agârbiceanu ni le prezintă în povestirile ultimului său volum, ce poartă titlul semnificativ: *„Desamăgire".* In treacăt fie zis — și d. Agârbiceanu ar putea medita asupra acestei idei — leacul *Desamăgirii* nu se găsește în formula: *„Ardealul, ardelenilor!"* (căci burghezia de dincolo e abia la *începutul,* iar cea de dincoace deja la *sfârșitul* fazei de *„acumulare primitivă".*) ci va veni de sine, când burghezia noastră va ajunge însfârșit clasă producătoare, adevărat burgheză, atât la țară cât și la oraș.

Tratând aceste conflicte tragice, și desvăluind rănile grele lăsate de război, Agârbiceanu s'a așezat ca observator în centrul epocei noastre. Povestirile sale te captivează, te turbură, te înnalță, te întăresc sufletește. Durerile morale ale altora, autorul le simte ca pe ale sale, le înțelege adânc și le redă cu sinceritate. Ai crede că dintr'un respect religios pentru suferințele — văzute, nu născocite—ale semenilor săi, Agârbiceanu se ferește de orice meșteșugire, ca de o profanare... Eroii săi au inimi viteze (clasă sănătoasă!...): rănile cele mai grele sfârșesc prin a se cicatriza... In sufletele întregi, suferințele morale au putere elementară, dar și forțele regeneratoare nu se lasă mai prejos....

Il numesc diletant pe Agârbiceanu, fiindcă operele sale nu sunt scrise cu maxima încordare a minții și a sufletului, ci în ceasurile pe cari i le-au lăsat libere alte ocupațiuni și preocupări...

Dacă durerile de după război ale Ardealului — pe care în mod firesc atât de bine îl cunoaște — el le-ar studia oare-cum științificește, strângând material; dacă apoi izolându-se pe vre-un an de zile, ar organiza acest material în cadrul unui roman și a scris acest roman, chibzuind, meditând, frământându-se — și șlefuind fiecare rând — atunci ar crea o operă de scriitor de vocație, o operă care ar rămâne vie pentru generațiunile următoare.

Dar și așa cum este, opera sa stă, în literatura noastră actuală, pe planul întâi; iar prin sinceritatea simțirii sale și prin noblețea sa morală, Agârbiceanu întrece pe toți ceilalți scriitori de astăzi.

H. SANIELEVICI

1) Un rău serviciu i-a făcut scriitorului Caragiale diletantul Goga, reeditând cu evlavie o serie de anecdote și farse de prost gust din viața maestrului, cari put oribil a cabotinaj.

Bobul de credință

Din soare se revarsă pârae de argint,
Câmpia scoate aburi de caldă respirare,
Iar vântul se prelinge blajin, ca un alint,
Pe grânele'necate în scump smarald și'n soare.

Pe vremea asta tata, cu brațul încordat
Pe coarne, 'nfige plugul în țarina mănoasă,
Iar fierul sfredelește pământul afânat
Și îndârjit răstoarnă pe dreapta brazda grasă.

Pe vremea asta cade sămânța pe ogor,
In pântecele brazdei se plămădește rodul,
Și'n inima lui tata un gând încrezător
Tresaltă, și cu dânsul tresaltă tot norodul.

Pe bobul de credință, ce'n fiecare an
In inima lui tata tot mai fecund răsare,
Ca pe un stâlp de munte imens și nădrăvan
Se sprijină eterna putere creatoare...

GEORGE A. PETRE

Furtună

Infășurări de praf, frânturi de stâncă
se învâltoară vinete de spasm
O așteptare neagră și adâncă
se lasă pe cuprinsuri largi de basm.

Ca frunze, pasări șovăie'n zig-zag,
copacii nu mai scot din cuib cuvâni
și flori, de grija celui dus și drag,
lipesc o frunte albă, de pământ.

Troznește cerul din încheeturi..
un vaet lung, un tremur mut de teamă,
și-un urlet înăsprit în mii de guri
Se sparg 'n fundul zării de aramă.

Se-aprinde-o casă într'un sat sărac,
cad ciocârlii cu ciocul în țărână
și cade, frânt de mijloc, un copac
și-un om, de piatră, nu mai simte-o mână...

Clopotnița clătinată din temei,
să se mai roage, astăzi n'are cui
dar clopotul, din clătinarea ei,
îngână pâs de om în limba lui...

PETRE STRIHAN

In No. viitor:
„Fluturii"
Comedie în versuri
de CORNELIU MOLDOVANU

Mecanizarea scrisului

de PAUL ZARIFOPOL

Nu e vorba aici de scrisul cu sila. Despre cruzimea și tristețea constrângerii sociale asupra scriitorului de meserie s'a risipit, în timpurile noastre, destul patos, și tânguios și indignat, de către specialiștii iubirii de oameni.

Omul de condei e adeseori nevoiaș. Și, dacă cercetăm cu exactă curiozitate motivele scrisului, ajungem la un bilanț, trist humoristic... Dar eu vreau să vorbesc de scrisul fără nevoie, chiar fără nevoia vanității pure, de scrisul emancipat, ajuns tabiet, cum e țigara, cafeaua, aperitivile sau bridgiul. Exemplu bun este, cred, Goethe. Desigur și la alți risipitori de vorbe scrise, chiar dacă au lucrat sub biciul nevoii, intervine, într'o proporție oarecare, și scrisul tabiet. Astfel a fost cu putință chiar poezie lirică numai ca tabiet.

Să nu amestecăm lucrurile. „Altceva e moda care obliga odată pe orice gentilom să știe a „improviza" stihuri galante, și altceva e stihuirea reglementară și tacticoasă pe care o am eu acum în vedere. — Imi dă în gând o presupunere: poate că versul este, ca atare, o momeală deosebită pentru a face din scrisul literar o activitate cronică, un nărav. Poate că, în creier, calapoadele ritmice se înmulțesc și se întăresc până a deveni o mașinărie tiranică. Schiller a spus lucrul acesta foarte prețios pentru psihologia poetului: că el se pomenea cu scheme ritmice în minte, și schemele cereau cuvinte, și așa se făcea poezia. Dar despre puterea versului știu ceva mai bun decât cazul lui Schiller: cunosc un om și prost și detracat, care postișează, fără osteneală nici socoteală, stilul poeților celor mai buni, în așa fel ca să înșele pe cei mai șireți cunoscători.

Scrisul ajuns tabiet face pe om nesimțitor față cu capitalul său de inventivitate natural și adevărat. Se plagiază o viață întreagă pe sine, adeseori cu deplină, câteodată cu mai puțină naivitate. Negreșit, fiindcă îi face mare plăcere scrisul lui, plăcere asemene unei scărpinări periodice, executate cu măiestria mecanică a obiceiului organic. Cine știe cât la sută din literatura toată se va fi născut din această stare intelectuală inocentă care e scrisul tabiet! — Rémy de Gourmont admira glumeț cele 35 de volume scrise de Paul Adam în 17 ani. Dar puterea tabietului e doar relativă; alții s'ar uita cu aceiași ochi la raftul foarte lung în care abia încape Rémy de Gourmont. Frații Goncourt, Rosny și Léon Frapié au luat „boala" scrisului ca motiv de romane. De spaimă, probabil, și din mustrare de cuget.

Slăbirea ori chiar ruperea controlului propriu, care se întâmplă în scrisul meconizat, favorizează îndărătnicia stranie în privința dimensiilor pe care trebuie s'o aibă pasta literară. Astfel dimensiile lucrurilor literare sunt rareori naturale. Nu **dinăuntru** se hotărăște ce și cât are să fie, ci din mersul cotidian și oarecum rotativ al scrisului. Așa încât tabietul explică producția și dă măsura fecundității. Și e nedrept să dăm vina, pentru dimensiile unei opere, numai editorilor, regisorilor și redacțiilor care comandă pe măsură.

In această problemă nu ajunge să avem în vedere numai lungimea și grosimea literară. Cu toate că și ele sunt lucruri de adâncă însemnătate, și e bine să luăm seama că indicația în kilometri pe afișele filmelor (în România, din motive de idealism excesiv, nu s'a adoptat, mi se pare, felul acesta de înțelegere între artist și public), zic: indicația în kilometri a dat pe față un mare secret din psihologia producției poetice a vremilor cu mult înaintea filmului și a celei de azi în afară de film. Dar nu trebuie să rămânem la volumul absolut. Montaigne a scris, toată viața, o singură carte. Tocmai de aceia e ușor de văzut în ea tabietul scrisului, chiar dacă altfel n'am ști nimic despre regimul autorului. Căci față de inventivitatea propriu zisă (și doar numai ea face controlul cu putință chiar cartea unică a acelui om se arată — prea mare.

Unii oameni, îndrăgostiți de hărnicie palpabilă, au socotit ca un mare noroc pierderea unei părți din literatura veche. Altminteri, zic ei, apăsarea anticilor asupra modernilor ar fi fost prea mare; le-ar fi slăbit prea rău curajul de a scrie. Asemene oameni slăvesc desigur activitatea și voința mai mult ca orice în lucrurile intelectuale. Printre ei sunt desigur mulți cetitori cu orice preț. Fiindcă cetitul, cași scrisul, devine tabiet, funcționează prin urmare cu o reducere ciudată a activității propriu zis intelectuale. Dacă s'ar fi păstrat mai multă literatură veche, modernii n'ar fi scris mai puțin. Incurajarea la scris, deci și scrisul-tabiet, ar fi crescut proporțional cu doza scrisului moștenit. Gradul contagionării stă în raport drept cu masa contagioasă.

Cine cetește fără tabiet, dar cu băgare de seamă, vre-o operă voluminoasă și celebră vede, aproape fără excepție, sărăcia justificării interne a masei literare care-i stă în față. Cea mai ciudată, poate și cea mai instructivă probă o dau colecțiile lirice, pentrucă acolo caracterul intim personal, prin urmare spontaneitatea și accentul unic al fiecărui rând e doar lege.

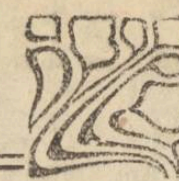
Omul prins în tabietul scrisului uită periodic ce a scris el și ce a cetit la alții. Și așa creează zilnic, ori de mai multe ori pe zi, dacă e adevărat harnic. — Fără îndoială spiritul burgez apusean și structura socială corespunzătoare, cu tendința lor fundamentală de a preface în meserie absolut orice stare și atitudine, cât de interioară, a favorizat frumos scrisul tabiet. Opera lui Goethe dă, cred, un exemplu deosebit, tocmai pentrucă la dânsul inventivitatea excepțională face **fond** eminent, așa încât ceeace în ea e scris reglementar și tabetliu să fie cât mai vizibil.

PAUL ZARIFOPOL

LITERATURA STRAINA

Din viaţa lui Nietzsche

de SIRIEYX de VILLERS

Dacă a existat pe lume un om a cărui umanitate are **dreptul** şi **datoria** de a se întreba în momentul actual de unde venea misiunea sa, cărei vraje i se supunea şi pentru ce a fost ca un fel de oglindă pre-viitoare în subconstientul căruia s'a reflectat cataclismul mondial 1914-1918, al cărui **precursor, prooroc** şi **legislativ** trebuia să fie,—de sigur acest om a fost Nietzsche, filozof german născut în in 1844, mort în 1900.

Există misiuni **albe** şi misiuni **negre.** La cele dintâi apartin marile figuri ale religiei, ştiinţei, artei, istoriei şi poeziei, care au căutat să ridice umanitatea spre bine şi frumos; la cele de-al doilea, aceiea care au îndemnat-o spre rău şi au înclinat'o spre cădere. Unele ca şi altele emană din formidabilele puteri invizibile ale universului, al căror influx imponderabil se cristalizează în crerul indivizilor totdeauna superiori celorlalţi şi marcaţi de destin.

Aceia care sunt suporturile sublime sau dezastruoase nu poartă mai puţin, unii ca şi alţii, pecetea neştearsă a unei superiorităţi izbitoare, demonstrată prin vorbele lor, operele lor, faptele lor sau scrierile lor. Fie că-i admirăm, fie că-i detestăm, trebue să recunoaştem, că primii ca şi cei de-al doilea sunt eroi prodigioşi, care susţir pe umerii lor o cantitate de bine sau de rău atât de enormă, încât înşişi sunt groaznic impresionaţi în sufletul şi conştiinţa lor şi că oamenii aceştia nu suportă greutatea decât printr'o minune permanentă a voinţei lor încordată la exces spre toate aceste forţe invizibile, care îi solicită, cu o atât de mare atracţiune în cât nici o presiune omenească nu i-ar putea face să se plece şi nici o opoziţie n'ar fi în stare să-i întoarcă. Totuşi, dacă există contradicţie flagrantă între suflet şi spirit, desacord între calităţile şi defectele primordiale care constitue individualitatea personală sau atavismul rasei, poate rezulta căderea inteligenţei şi naufragiul raţiunei. E tocmai cazul lui Nietzsche, purtător al unei misiuni **negre.**

Să vedem deci, ce a fost acest om, firea lui stranie, creerul lui prodigios, rolul imens pe care l-a jucat în ţara sa, influenţe pe care a exercitat-o asupra intelectualilor germani şi francezi şi care a fost în asamblul ei această doctrină neagră a cărei evanghelie infernală a dictat'o Zaratustra şi care trebuia să strivească cerebral pe heraldul său, înainte de sfârşitul vieţei.

E bine, ca urmărind studiul imparţial al lui Daniel Halévy care a colecţionat toate documentele care se referă la acest scriitor, abţinându-se dela orice judecată grăbită sau exagerată, să examinăm evoluţia acestui spirit. Dar numai cu ajutorul lui Edouard Scharé, care l-a cunoscut, putem să apreciem mai bine defectele şi calităţile acestui om. Primul îl zugrăveşte prin prisma de biograf, cel de-al doilea prin prisma de psiholog şi de artist. Trebue să ne raportăm la cel de al doilea, dacă dorim să citim într'o scurtă dar perfectă dare de seamă valoarea adevărată a filozofului, sancţiunea pe care trebue să o aplicăm operilor sale, dacă vrem să păstrăm un suvenir exact şi sincer. Căci, în acest portret revelator fiecare originalitate a omului a fost accentuată şi marcată într'un chip definitiv.

„Vorbind cu el am fost izbit de superioritatea spiritului său şi de ciudăţenia înfăţişărei sale. Frunte largă, peri scurţi daţi înapoi, pometi ieşinzi de slav. Puternica mustaţă care atârna în jos, tăetura indrăzneaţă a feţii i-ar fi dat aerul unui ofiţer de cavalerie, dacă n'ar fi fost acest nu ştiu ce timid şi totuş mândru în modul în care te primea. Vocea muzicală, vorba domoală îţi arătă o organizaţie de artist, mersul prudent şi meditativ era acela al unui filozof. Nimic mai înşelător decât acest calm aparent al expansiunei sale. Ochiul fix trăda munca dureroasă a gândirii. Era în acelaş timp ochiul unui observator ascuţit şi al unui vizionar fanatic. Acest dublu caracter punea în fiinţa lui un oarecare lucru plin de nelinişte, aceasta cu atât mai mult cu cât îţi părea totdeauna, că se gândeşte la aceiaşi chestiune.

In clipele de efuziune privirea i se umezia cu o dulceaţă de vis, dar curând redevenea ostilă.

Detaşând aceste rânduri din studiol pe care Eduard Schuré i l'a censurat în **Precursori-i** şi **Revolaţi-i** săi, ne dăm dela început seama de personalitatea lui Nietzsche şi amănuntele care vor urma, nu ne vor spune nimic pe care să nu-l fi bănuit.

In fond, această fiinţă era dublă ca oricine. Dar dacă dela naştere purtăm două linii de atavism, câteodată contradictorii, rezultă la unii o luptă interioară mai accentuată. La Nietzsche, extremele dualităţii sale n'au putut nici odată să se armonizeze, să se topească una în alta şi n'a existat la el destulă răutate de suflet de o parte pentru a contrabalansa pe aceia pe care voia să o incarneze pe de altă parte.

Din copilărie se arată armonios şi înţelept şi prin esenţa chiar a facultăţilor sale, atent la toate lucrurile. Toţi îl văd iubitor şi gata să se plece la liniştita disciplină a iubirii familiare şi la aceea mult mai aspră a studiului. Dar curând surveni un eveniment tragic: tatăl lui, în urma unei căderi de pe peronul casei, înnebuni şi muri trei luni mai târziu. Copilul în vârstă de patru ani fu aşa de zguduit de această nenorocire încât deveni nervos şi trist şi printr'un fel de fenomen psihic extraordinar se stabili în creerul său relaţiunea vizibilului cu invizibilul.

* * *

Ieşit dintr'o veche familie de polonezi, Nietzki, nu a fost nici odată cu adevărat german. Atavismul polonez cizelă această natură şi o înclină cu putere spre artă, în care toată senzibilitatea sa exaltându-se, paşii îi fură îndrumaţi spre porţile frumosului.

In adolescenţă, pare hărăzit vocaţiei părintelui său, pastor protestant al unui orăşel din Saxa. Serviciile religioase îl seduc. Cum este pios, grav, muncitor, nu este captivat de jocurile celor de vârsta lui. De o conştiinţă, totdeauna veghind asupra sa însăşi, se judecă destul de sever şi vrea să-şi dirijeze singur conduita. Şi de fapt o dirijează foarte bine. Personalitatea lui intensă se afirmă la ideia, că unul din străbunii săi polonezi putuse să se împotrivească prin glasul lui la alegerea regelui. El retrăia în această voinţă mândră, care a avut puterea să ţie în şah mulţimea. Chiar de pe acum putem observa una din trăsăturile acestei firi autoritare, trăsătură care se va accentua mai târziu cu o viaţă sălbatecă.

Această plecare asupra sa însuşi, această analiză perpetuă a conştiinţei, care creează autoritatea superioară, Nietzsche a practicat-o de foarte tânăr. Savura termenii concişi ai înţelepciunei antice „cunoaşte-te pe tine" şi prin spirit de dominaţie se delectă în aceasta. De aceia zicea surorei sale: „Când eşti stăpân pe tine, eşti stăpân pe lumea întreagă". Dar, vai, acest lucru a mers mai târziu prea departe! Ceeace probează, că nu maximele sunt acelea care creiază Inţelepciunea şi Adevărul, ci înţelesul pe care omul li-l dă şi întrebuinţarea la care le aplică. In adevăr, la ce slujeşte unui criminal de a se cunoaşte pe sine, dacă se complace în crimele sale?

Stoic din copilărie, se exercită să îndure suferinţa fără să se plângă şi fără să facă cel mai mic gest de neplăcere. Astfel la şcoala dela Pforta, unde îşi făcea studiile, unul din camarazii săi discută despre lucrurile de necrezut din Istoria lui Mucius Scoevola. „Nici un om nu ar avea curagiul să-şi pună mâna pe foc" zise unul dintre ei! Ba da, răspunse Nietzsche, eu am! Şi sfidând orice răspuns luă din sobă un cărbune aprins şi-l puse în podul palmei!

Intr'o zi cum se întorcea dela şcoală cu pasul lui măsurat sub o ploae torenţială şi fără umbrelă, mama sa îl întrebă de ce face acest lucru. „Ni s'a spus să nu alergăm pe stradă, când ne întoarcem dela şcoală", răspunse el cu gravitate.

Aceste mici fapte care pot părea jucării de copil, nu arată mai puţin o voinţă căutând să înfrâneze senzibilitatea şi evenimentele în mersul lor obişnuit.

Această blândeţe, această tărie, această asimilaţie laborioasă şi constantă a vieţei exterioare la viaţa interioară trebuia, vai, să se tulbure în curând în acest organism delicat. Indoiala învedereză acest creer, spre vârsta de şaptesprezece ani. Credinţa sa religioasă scade. Conştiinţa aceasta obişnuită să cântărească totul, se cabrează la ideia propriei sale înfrângeri. Ezită, aşteaptă şi învaţă pe zi ce trece mai mult, întrebându-se unde este adevărul? Nu fără groază schiţează doctrinele sale de negaţie, nu bucuros îşi sapă credinţa la rădăcină, dar un demon lăuntric îl împinge. Sănătatea-i fizică este zguduită. Capul şi ochii îl fac să sufere groaznic. Boala teribilă, fatală îşi aruncă plasa asupra acestui suflet, care nu cere de cât să fie frumos şi drept. Se turbură, şovăeşte cu fizicul şi moralul. Şi el, aşa de inteligent fiind copil, care ar fi răspuns fără să şovăiască la toate întrebările pe care le comportă un examen, fu aproape să cadă la bacalaureatul în ştiinţe.

La optsprezece ani, se duce la universitatea din Bonn cu doi camarazi, care îi împărtăşesc gusturile. Trăeşte printre studenţi. Scandalizat în curând de viaţa lor tumultoasă şi oarecum de orgii îi dojeneşte şi le predică o linie de conduită. Aceştia îl găsesc un mentor prea sever şi-l silesc să se îndepărteze.

Lucrează cu înverşunare. Filologia îl interesează şi nu prea, o studiază mai ales pentru a-şi disciplina spiritul şi desigur pentru a o profesa. Şi aci se poate vedea triumful voinţei asupra gustului, care predomină în el. Poet liric cu toate acestea, nu poate să se îndepărteze de această înfrumuseţare glorioasă, care va face din doctrinele sale veninoase grădina fermecată a spiritului său.

Cele dintâi predilecţii ale lui sunt pentru savanţii de renume ca Hegel, Fichte, Schelling, Buchner, pentru muzicanţi de geniu ca Bach, Beethoven şi pentru un poet impetuos şi chinuit ca Byron, care va antrena sufletul său deja turburat în regiunile necunoscutului.

N'a renegat încă sistemele filozofice în care Dumnezeu străluceşte ca centru suprem al universului, îşi ţine încă spiritul într'o stază de credinţă şi de optimism în care ar fi trebuit să rămână pentru totdeauna. Cel puţin dacă naufragiul spiritului său trebuia să fie definitiv, acela al conştiinţei sale ar fi putut fi înlăturat. Totuşi cum se va vedea, nu e înţelept să spunem, că naufragiul a înghiţit conştiinţa sa, căci el a raţionat şi a discutat totdeauna principiile sale. Sprijinindu-le pe morala însăşi, înţeleasă pe dos, deveni imoral, dar niciodată amoral.

Dar iată, că puţin mai târziu, el scrie: „Dacă vrei să fii discipolul adevărului, atunci caută-l!"

A căutat! Aşa de deosebit de tinerii mondeni pe care îi frecuentează, nu va mai avea de acum de cât trei consolaţii: „Schopenhauer, muzica lui Schumann şi preumblările singuratece". Se înţelege, că atari factori lucrează asupra imaginaţiei sale lirice şi că pot să devină funeşti pentru tinereţea sa. Şi dacă Schumann rămâne ca o pedală plângătoare şi alinătoare a durerii sale, el nu suportă mai puţin, în ceasurile de muncă încordată, descurajarea tristeţei lui Schopenhauer, şi a analizei reci a eului în funcţie de această filosofie. Raţiunea sa e pe punctul de a cădea în cel mai negru pesimism. Nu mai există Providenţă, nu mai există Dumnezeu, nu mai există legi inflexibile în afară de raţiune. Progresul şi voinţa sunt zadarnice. Iată adevărul pe care îl căuta. Se îmbată, se exaltează, îşi amplifică fiinţa cu pretinsa fericire. E o adevărată orgie filozofică şi muzicală, care devine atunci toată viaţa sa, cum va fi tot desfrâul şi de asemena toată gloria sa.

Iată deci, gândeşte el, ceace Eschil, Byron şi Goethe au trebuit să intrevadă într'un mod diferit şi ceeace un înţelept a descoperit, ridicând întreaga mantie a Adevărului: Pe acela pe care îl căuta, l-a găsit şi recunoscător de descoperirea sa, numeşte pe Schopenhauer „părintele său". Ce nenorocire, că a murit şi că nu poate să se ducă să-i depună la picioare toată admiraţia lui fără margini!

PURCO BAYER

STEPHANE MALLARME

POEZII

Traducere de AL. IACOBESCU

Florile

Din scânteieri de aur sub vechi azur, în clipa
Dintâi, şi din zăpada eternă dintre astre,
Potirului, Stăpâne, i-ai coborît risipa
Pe-acest pământ cucernic şi tânăr de desastre.

De-oparte stânjenelul plăpând, cu gâtul fin
De lebădă; asemeni cu degetul cel mare
La un picior de înger, cu zâmbetul divin,
Un laur ce roşeşte când soarele răsare.

Zambila, mirtul fraged în falduri de lumină
Şi roza crudă, carne şi sânuri de fecioare,
Stropită 'n zori cu sânge sălbatec, în grădină
Fantastică, curată Hrodiadă 'n floare.

Ai prins în floare albul pe-a crinilor petale,
Ce'n sbor sărută valul pe-o mare de suspine,
Prin nouri de tămâie ce trec sub ceruri pale,
Urcând în vis spre luna ce plânge 'n zări senine.

Osàna pe cădelniţi şi splendide potire!
Osana în grădina visărilor, o tată!
Stârşească dar ecoul cu-a nopţilor ivire,
Extaz ce'n ochi surâde, icoană luminată!..

O, tată, caren ziua dreptăţii şi puterii
Creiaşi potire albe de flori nevinovate, —
Flori mari ce poartă 'n frunze otrava, închinate
Poetului ce-ascunde, o viaţă de mizerii!..

Vedenie

Se întristase luna şi îngeri în suspine
Treceau prin flori cu-arcuşuri în degetele fine
Uşori, furând din glasul uitatelor viole
Preludii dureroase pe albele corole...
Era divina clipă a sărutării tale.
Şi visul meu, trezindu-mi durerile din cale,
Sorbea voios parfumul tristeţii negrăite,
Lăsând în jur regrete, iluzii risipite
Din rana unei inimi ce visul şi-a cules...
Pornii pe strada veche cu 'n dor de ne 'nţeles
Şi iată, 'n păru-ţi galben cu razele de soare
Te-am întâlnit sub văluri de-amurg, surâzătoare...
Şi mi-ai părut o zână în spumă de dantele —
Cum te zăream în visul copilăriei mele, —
Ce'n treacăt risipeşte pe căi îndepărtate
Buchete mari şi albe de stele parfumate.

Suspin

Spre fruntea-ţi visătoare simţirea mea se 'nclină,
Ca toamna 'mpurpurată cu pete de rugină;
Spre cerul de Octombrie cu zâmbetul stingher.
Ca 'ntr'o grădină stinsă de-o grea tristeţe 'n care
Curat, un fir de apă suspină vag spre cer!
Spre cerul de Octambrie cu zâmbetul stingher,
Ce-şi plimbă lâncezeala în largile bazine
Şi lasă 'n apa moartă, cu vântul în suspine,
A frunzelor bolnavă şi rece agonie
Sub soarele ce scaldă o veştedă câmpie.

Primăvară

Alungă 'n svonuri triste bolnava primăvară
Luciditatea iernei cu arta ei, şi 'n mine
Posomoritul sânge de-abia se mai susţine...
Şi casc... şi oboseala e-o tragică povară.

Plutesc amurguri albe sub craniul meu, pe care
Un cerc de fier îl strânge c'o spaimă de mormânt.
Şi după visuri triste, zadarnice, m'avânt
Pe câmpuri unde seva din orice colţ răsare.

Şi cad înfrânt de-atâtea parfumuri, obosit,
Săpându-mi trist mormântul în lumea 'nchipuirii.
Muşcând pământul proaspăt din care s'au ivit.

Lalelele, cu gândul la blânda pace-a firii...
Azurul însă râde sub zări şi-a lui splendoare
Trezeşte 'n cuiburi păsări ce cântă către soare.

Iubire în sbucium continuu

după Goethe

Zăpezii şi ploii,
Şi vântului contră,
In fum de prăpăstii,
Prin pâlcuri de ceaţă,
Mereu înainte, mereu înainte
Şi fără odihnă, şi fără popas

Mai bine durerea,
Cu ea să mă bat,
Decât bucuria
Vieţii s'o 'ndur.

O inimă cere
Alături pe alta, —
Şi ce frământări
Şi doruri răsar!

Să fug? Incotro?
Spre plaiuri, spre codri
Ar fi înzadar!
Coroana vieţii
Cu sbucium şi zâmbet,
Iubire, eşti tu!...

ZAHARIA STANCU

DIN LITERATURA SANSCRITA

Măgarul şi câinele

(Hitopadeşa, II, 3.)

A fost odată în Benares un spălător numit Karpurapata. Intr'o seară, după ce glumise multă vreme cu tânăra lui soţie, adormiră amândoi de un somn foarte greu. Puţin după asta, un hoţ intră în casă ca să fure lucrurile de preţ.

In curte era un măgar legat, lângă care stătea un dulău. Văzând hoţul, măgarul zise către câine:

— E timpul să-ţi faci datoria. Aşa dar de ce nu latri ca să-ţi deştepţi stăpânul?

— Ce-ţi pasă ţie de datoria mea? răspunse câinele. De altfel tu ştii bine cum am păzit eu casa zi şi noapte. De aceea stăpânul nostru de mult şi-a luat grija; acuma nu mai recunoaşte străduinţa mea. Ba nici de mâncare nu-mi mai dă regulat. Numai teama stăpânului dă de mâncare servitorului.

Dar măgarul răspunse:

— Ascultă, ticălosule:

Nemernică e sluga şi păcătos prietenul
Ce caută folosul, când e să te ajute.

Dar câinele răspunse:

Dar cel ce se 'ngrijeşte numai atunci de slugă
Când este în pericol, acela-i bun stăpân?

şi apoi:

In ce priveşte practica virtuţii
Respectul faţă de stăpân, şi hrana slugii,
Cum şi când e să-ţi naşti moştenitor,
Nici când nu-ţi pui locţiitor.

— Ticălosule, care nesocoteşti interesul stăpânului, strigă măgarul înfuriat. O să-l deştept eu, dacă tu nu vrei s'o faci. Căci înţelepciunea ne porunceşte aşa:

Soarele să-l slujeşti cu spinarea, focul cu pântecele,
Viaţa veşnică cu cinstea, iar stăpânul cu tot sufletul.

Şi zicând acestea, măgarul începu să zbiere din toate puterile. Atunci spălătorul deşteptându-se de gălăgie, sări din pat înfuriat că-şi stricase somnul, şi punând mâna pe un ciomag, îl croi pe măgar cât îl ţinea spinarea. De aceea zic eu:

Când prea zelos pentru stăpân,
Te bagi unde nu-ţi fierbe oala,
Păţeşti şi tu ca şi măgarul
Bătut pentru c'a dat alarma.

trad. de AL. GRAUR

Din Rainer Maria Rilke

I.

Eu merg şi azi pe-aceeaş grea cărare,
Alături de grădinile, în care
Se pregătesc să iasă trandafiri.
Dar simt că încă mult timp, ca şi-acum,
Nu vin să mă întâmpine în drum...
Nu pot cârti nu sunt ai mei
Si trebuie să trec pe lângă ei.

Sunt numai cel, care-a 'nceput convoiul
Şi darurile nu sunt pentru mine,
Pân'or sosi, din ceata, care vine,
Acei sortiţi temeinic fericirii,
Ca steaguri roşii, fâlfâind în vânt.
Se vor desface trandafirii!

II.

Singuri, singuri....
Unul poposeşte 'n celalt
Şi fiece cuvânt e-un crâng înalt,
Menit să ne 'nflorească pribegia.
Voinţa noastră este numai vântul,
Ce ne împinge'n zarea lucitoare,
Căci noi suntem acuma nostalgia
In plină floare

III.

Şi cartea mea e Seara, un tezaur
Cu scoarţe pe Damasc strălucitor,
Desfac încheietoarea ei de aur
Cu mâini cuminţi şi fără zor.

Citesc întâia filă dintr'odată,
Invins de armoniosul ei parfum,
Pe-a doua o citesc mai lin şi iată,
Pe-a treia o visez de-acum.

trad. de EMIL DORIAN

A apărut
LECTURA No. 16
HEINRICH MANN
MARELE ROMANCIER GERMAN
„INIMA"
SGUDUITOARE NUVELA PSICOLOGICA
In româneşte de AL. TERZIMAN
Numai 3 lei.—32 pagini mari
La toţi chioşcarii şi librarii
Abonaţi-vă la „LECTURA", dela orice număr.
Expediem şi numere vechi, dacă trimiteţi costul în mărci poştale, în plic

Comemorarea morţii lui B. Nemţeanu

B. Nemţeanu

— NOTIŢE BIBLIOGRAFICE —

„Şi viaţa merge înainte". Titlul acesta al unor cuplete în proză — scrise, cu oarecare dojană, de către Nemţeanu, în toamna anului 1917 — îmi stărue în aducere-aminte, poate ca o dezvinovăţire a genului uman, când văd că vasta operă a poetului (din care volumul Stropilor de soare nu-i decât un fragment şi nu dintre cele mai alese), n'a ispitit până acum vreo societate editoare şi pe nici unul din ocrotitorii lui admirativi cari i-au aşezat doar pe mormânt o columnă trunchiată şi o inscripţie.

Celora pe cari o să-i ademenească de aci încolo retipărirea lucrărilor lui Nemţeanu, înregistrările bibliografice de mai la vale — cari au şi dânsele nevoe de întregiri — li-ar putea sluji drept orientări:

S'a născut în Octombrie 1887, la Galaţi, oraş căruia i-a consacrat — în „Pagini libere" dela 13 Iulie 1908 — o incriminătoare odă care începe astfel:

Galaţi, oraş cumplit de negustori,
La tine stă poetul ca 'n Sodoma:
El samănă cu trudă mândre flori
Tu nu le poţi simţi însă aroma.

Copiii tăi ţin ochii la pământ,
Ei nu cunosc nici cerul urbei tale!
Spre altă cale-i chiamă al meu cânt
Dar gândul lor li-arată altă cale.

'n cântul meu e freamăt de păduri.
In cântul meu sunt sfinte mirodenii:
Dar farmecile splendidei naturi
Zadarnic bat la porţile Gheenii.

Cu privire la copilăria şi adolescenţa lui Nemţeanu iată câteva date pe cari d. Const. Graur le-a comunicat lui I. Negură-Archaeus pentru alcătuirea unei biografii a poetului:

„Era fiu al defunctului Deutsch, institutor la şcoala israelită din Galaţi. Tatăl său a murit de tânăr, lăsând-o numeroasă familie în mizerie. Dela vârsta de zece ani, Nemţeanu a trebuit să fie unul din sprijinitorii familiei. Astfel a început de atunci viaţa de..... slujbaş, ca băiat de birou. După câţi-va ani a început să scrie versuri, copilăreşti bine înţeles. Nici vârsta, nici mai cu seamă „cultura" pe care şi-o putuse face, nu-i dădeau putinţa să se afirme altfel. Dar când patronii, la cari întâmplător lucra au aflat că funcţionarul acela — neglijent, care încasa şi enorma leafă de 60 lei lunar — scrie şi versuri, situaţia lui a devenit cu totul imposibilă".

Versurile cu cari a debutat au fost „un jalnic memorandum" împotriva lozurilor şi silozurilor, a burselor şi surselor, concurenţei şi corespondenţei. Era, cu alte cuvinte, o satiră a unui supranumerar în birou şi a unui stagiar în poezie, prin care-şi exhala amărăciunea şi mânia pricinuite de actele şi registrele comptuarului. Bucata aceasta — cu antitezele între lumea visată şi cea aevea — era scrisă în ritmul şi sub directa înrâurire a Scrisorii II de Eminescu; şi din ea Nemţeanu păstrase oarecari distihuri:

Şi la urmă-i mai rămâne, printre alte lucruri varii,
Să 'ntrebe dacă mâine va fi cursul peste pari
....Şi când sufletu-i se 'naltă şi plăteşte muncii vamă,
Domnul şef soseşte 'n grabă şi-i dictează-o telegramă.

Pe vremea aceea el cânta despărţirile ingenue şi pubere din portul Galaţilor, unde:

Cu gură de şarpe resuflă sirena
Şi lanţuri cad grele pe puntea de fer;

polemiza în epigrame prea lungi cu un cronicar al unei gazete locale şi încerca, după Glassbrenner, o serie de portrete printre cari unul dedicat unui personagiu grav, tainic şi decorat:

Domnul ăsta, după moarte,
Un străbun *va fi şi dânsul.*

Şi-a început colaborarea la „Inainte" care apărea la Galaţi în tipografia Schenk, sub conducerea lui I. Burbea-Dorel „ziar independent al intereselor generale", hebdomadar între anii 1904—1906, apoi cotidian şi care dela război încoace a devenit „Galaţii-Noi-Inainte".

Corespondent al „Adevărului" şi colaborator la „Duminica, revista populară" a d-lui A. Nora — unde scriau pe atunci şi alţi începători: G. Topârceanu, Victor Eftimiu-Athanes, I. Chiru-Nanov, Maria Pamfile, Vasile Militaur — Nemţeanu îşi destină ceasurile slobode unor serioase citiri din literaturile română şi germană.

Tot pe atunci scria la suplimentul umoristic al *„Adevărului"*, la „Belgia Orientului" sub pseudonimele: Barbu Exoticu şi Germanicus Galitiensis. Iată câte-va versuri dintr'un sonet numai în trisilabice dactile (sonetul, cu titlul „Infinitu", se găseşte într'un număr din Martie 1906 al „Belgiei Orientului"):

Palpită pendula, pururea palpită
Pâlpâie flamura, pururea pâlpâie
Palide-s fetele, pururea palide
Fâlfâie fustele, pururea fâlfâie

Mârâe câinele, pururea mârâe,
Macină morile, pururea macină

Palpită, pâlpăe, fâlfâie, flutură
Mârâe, macină, mestică, scutură
Pendula! Flamura! Câinele! Morile

Din literatura germană ceace-l impresionase atunci cu deosebire a fost balada „Mignon" de Goethe, a cărei transpunere — cam naivă — în româneşte a încercat-o, prin 1906. Prima strofă are vocabularul şi rimele adolescente ale romanţelor:

Cunoşti tu ţara 'n care lămâii înfloresc?
Un vânt suav adie sub cerul azureu
Din tainice frunzişuri râd portocale de-aur!
Stă mirtul blând, şi mândru stă maestosul laur
Cunoşti tu ţara ceea?
Acolo dragul meu,
Aş vrea să plec cu tine, iubitul meu, acolo.

Mai târziu — în 1908 — a tradus tot din Goethe în mature versuri „Elegiile romane" din cari a tipărit o parte în fruntea Paginilor Libere dela 5 Octombrie 1908, apoi în Biblioteca roşie Socec din Iaşi. Cu aceste elegii se deschide volumaşul de „Poezii alese" — traduceri de Gotehe, Schiller, Lessing, Heine şi Lenau, — pe care Nemţeanu l-a tipărit în editura „Lumea" (Bucureşti 1910; o broşură de 30 de pagini în cari sunt din *Goethe:* şapte elegii romane, Mignon şi Pastel marin; din *Schiller:* Scufundătorul, Pompei şi Herculanum, Norocul clipei, Diletantul, Filozofiile, Isvor de tinereţe, Flecarii artei, Cingătoarea, Geniul cu făclia 'ntoarsă; din *Lessing:* Sărutul, Numele, Raiul, Moşia lui Tacit, Vulturul şi bufniţa, Azilului de domnişoare, Pe mormântul lui Nitulus, Pentru Lucinda, Faustin; din *Heine* şapte cântece; din *Lenau:* Cei trei ţigani).

Am pomenit până aici de două ori revista „Pagini Liber". E o publicaţie scoasă de Nemţeanu, în Galaţi, la 1 Iulie 1908 şi pe care a ucis-o o serie de poezii întitulate „In tren, în iarnă, în noapte" — datorite celui care iscăleşte aceste înregistrări, — ciclu ce se întinsese pe câte-va pagini ale numărului dublu dela 15 Noembrie şi 1 Decembrie 1908. Revista avea colaboratori pe Leon Feraru, Enric Furtună, A. Spiru-Bacău, N. D. Cocea, C. Apostoliu, Dumitru Gorgos, dr. V. Lateş, A. Coutant, Victor Eminescu.

Nemţeanu semna acolo lucrări originale şi traduceri, unelt cu acest nume, altele cu pseudonimele Ion Corbu, Vasile Crângu, etc.

Dumitru Gorgos, căruia Nemţeanu îi ceruse colaborarea, îi scria:

Frate Nemţene,

„Nu credeam că în cetatea lui Cuza şi a lui Costache Negri se va găsi un visător, un naiv care să încerce aproape imposibilul, adică de a scoate pe concetăţenii gălăţeni dintr'un fel de toropeală intelectuală în care zac de decenii îndelungate".

Şi visătorul, naivul acesta alcătuia „poezii de oraş", „schiţe realiste", extatice imnuri „către Antony", delicioase mozaicuri (strofe lirice dintre cele mai inspirate ale vremii); tălmăcea din Oscar Wilde, din Turghieneff, din Cuprin, din Heine; întocmea recenzii, bibliografii, note şi informaţii, răspunsuri — şi întreţinea o întinsă şi binehrănită corespondenţă cu unii dintre colaboratori, până să le zmulgă versuri şi cercetări pentru revistă.

A dăruit „Neamului românesc" celui politic şi celui literar, bucăţi semnate *Cireşeanu.*

Sub pseudonimul Tedesco, a publicat numeroase miscelanee în Tribuna Liberală din Galaţi, unde fusese angajat — ca să i se poată plăti 100 de lei lunar —, cu titlul de reporter. Aceeaşi semnătură a păstrat-o pentru diverse tâlcuiri şi localizări de curiozităţi, ecouri, *marginale* şi chiar hazuri, în „Adevărul" şi „Dimineaţa" din anii 1909—1910.

In „Lupta" din Tulcea — gazeta d-lui Ioan Atanasiu, redactată de Alex. Călin — Nemţeanu a avut, între altele, o privire asupra *Gemenilor* lui Eminescu.

In *Convorbiri critice* ale d-lui Mihail Dragomirescu a avut parte de-o frumuşică primire. Colaborează la 'ntâia serie a „Faclei" (1910) cu cântece de leagăn: şi cu traduceri din Baudelaire în „Viaţa socială".

Din versurile căminului — gen ingrat, pretutindeni repegior-mofluz, şi 'n care n'au izbutit, în Franţa bunăoară, decât, pe alocuri, un François Coppée şi un Eugène Manuel — Nemţeanu a făcut, între anii 1909—1913, o splendoare de poem în 33 de cânturi. Ciclul se deschide cu o biruitoare invocaţie — în care zice primăverii:

O, vin' căci tristul oaspe al parcurilor mute
e mândru-acum şi vesel cum altu 'n lume nu-i:
el uită tot ce-l leagă de vremile trecute,
el vieţueşte numai pentru norocul lui.

O, vino, primăvară — şi-apoi tu spune verii
şi vara spună toamnei, ea viforului greu,
că din oştirea celor ce-s logodiţi durerii
ăst'an se smulge unul, ş-acela voi fi eu! —

şi sfârşeşte cu un *De profundis,* unde-i restrişte multă şi e năruirea unor nădejdi, şi unde poetul se 'ndreaptă spre Cer cu această întrebare:

De ce-ai sdrobit Tu visul meu de Bine,
când visul meu pe-atâţi îi mângâia?
De ce loveşti o lume — căci, în mine,
le piere tuturor câte ceva?

Intre ele este o procesiune de indiscreţii conjugale de la surâzătoarea *Metamorfoză:*

Cum s'a schimbat odaia mea
c'o haină dragă de femee!

la neastâmpărata *Căsnicie,* de la mirezmaticul şi burghezul *Interior* la surprinzătoarea Gelozie şi apoi la plinul cu voie-bună *Gospodar* care-i strigă Crivăţului să zburde:

...Nevasta mi-i tun sănătoasă
copilul mi-i zdravăn şi bun.

'n tihnă vom sta la căldură,
spunându-ne basme cu zmei
gândi-ne-vom numai la gură
şi minţei i-om da ce-i al ei

Iar dacă pe-o zi viforoasă
la poartă mi-o bate-un drumeţ
i-oi spune: „pofteşte în casă!"
şi las' de n'oi şti să-l desgheţ!

„Ci bea şi mănâncă, străine,
că-i viscol afară şi-i greu,
şi mâi peste noapte la mine,
că d'aia mi-a dat Dumnezeu".

I-oi scoate din cârcă cea torbă
şi n'oi cerceta dupe neam —
când dai, apoi dă fără vorbă,
că toţii pornim din Adam...

Şi'n zori, când, cu inima dragă,
mi-o spune, zâmbind, rămas bun, —
un ban i-oi vârî în desagă,
i-oi da şi-o lulea de tutun.

Vin apoi vrajbele „cu gravele probleme de moştenire", înşiruirea „talentelor nebănuite ale unui tată" până se ajunge la întristătorul surgun în care inima „se distramă, şi tremură şi sângeră plângând".

In „Noua Revistă Română" din vara anului 1909 i s'a pus „Istoria unei idile" care a apărut, apoi, într'un volumaş în editura Alcalay într'a cărui „Bibliotecă pentru toţi" a mai publicat „O călătorie în lume Albinelor".

A fost printre colaboratorii „Flacării" unde fusese recomandat nu fără căldură de către un cronicar de talent, sonetist pe vremuri, mort şi dânsul de tuberculoză, Const. Sp. Hasnaş.

In „Viitorul Social" din Mai şi Iunie 1913, doctorul Ottoi i-a tipărit O poveste 'n strofe mai mult cu intenţiuni decât cu manifeste tendinţi proletare; numărului dublu (11-12) din August al aceleeaşi reviste i-a dat o robustă traducere 'n versuri „Ce este capitalul" de Czismadia.

Volumul „Stropi de soare" — apărut în 1914, prin îngrijirea bibliofilului H. Fischer-Galaţi—cuprinde numai o parte din senzitivele, eroticele şi întâile imnuri ale poetului.

In calendarele *Adevărului* şi *Dimineţii* şi 'n almanachul Excelsior are bucăţi remarcabile. A tradus şi din poeţii idişişti basarabeni şi moldoveni.

Evoluat în ultimii ani spre „izvoarele inspiraţiei franceze" şi spre noile curente literare, el a tradus cu deosebire din Baudelaire şi din Tristan Klingsor, după ce dăduse o versiune aproape definitivă a clasicului sonet al lui Arvers.

In „Scena" (1917-1918), alături de psalmi şi lamentaţii în stil biblic şi de nenumărate tălmăciri poetice din Th. Fontaine, Oscar Wilde, Mörike, A. A. Feth, Heinrich Fischer, etc. a scris savuroase bucăţi de proză, sub titlurile *Actibilduri* şi *Cronici bucureştene,* portrete de ale artiştilor, note pe marginea unor programe de teatru, causerii cu privire la „Coşbuc om de lume", „Coşbuc traducătorul", „O după amiază cu maestrul Macedonski".

In „Lumina" a publicat poemele Şeherazadei: Romanţa lui Ishak din Mossoul, Peisajul „pe o ramură de persic înflorit" şi acel „Cântec trist" al lui Tristan ce-l aminteşte pe Verlaine:

Eu nu ştiu unde merge frunza
moartă
pe care vântu-o poartă,
pe care vântu-o joacă
nepăsător —
dar lung mă uit pe urmă-i visător

Eu nu ştiu care mână a lăsat
să cadă trandafirul veştejit
pe înserata cale;
şi totuşi, m'am plecat
s'adun împrăştiatele petale.

Nu ştiu ce fată cântă în grădină,
dezamăgit, un cântec de iubit,
că, fără de pricină,
mă simt de-odată trist şi necăjit, —
atât de trist, atât de necăjit!

Tot în foiletoanele acestei gazete, a avut poeziile *Adolescenţa* şi *Singurătate* (din ciclul Divagaţiilor în hamac care numără câteva capete-de-operă: Vilegiatura, Portret mobil, Chanson galante, Pe hârtie japoneză), apoi o schiţă delicat-epicuree „O bucătăreasă" şi o fabulă de La Fontaine într'o mlădioasă versiune românească („Grădinarul şi ispravnicul") şi un esseu „Streti, o streti" care a stârnit vâlvă şi a fost transportat pe scenă.

In „Renaşterea" lui Dimitrie Neniţescu, a colaborat—la partea literară alături de St. Neniţescu, D. Karnabatt, Alcest, Traian Vlad, C. Rădulescu-Motru, I. Brucăr. Acolo a dat la iveală „Camera de hotel" şi minunata Siestă în care mişună lighioaiele „de toate vârstele de la puiul speriос ca un provincial, până la cocoşul artritic ca un pensionar" şi în care „Mimi, pisicuţa de cenuşe.. se svârle acrobatic şi se agaţă de ciucuri şi rămâne spânzurată ca un hamac; apoi se întoarce brusc şi recade pe scânduri şi stă şi se gândeşte ce să mai facă".

„Biblioteca copiilor şi a tinerimii" i-a retipărit, cu schimbări neînsemnate, câteva poeme ale căminului, în „Zorile" (din Craiova) de sub direcţia lui B. Luca, a avut bucata Sport (în no. 2 din Aprilie 1919).

In Rampa de după război, afară de cugetări „despre altele şi despre femei" şi de câteva *divagaţiuni* (Nocturna de mai, Primăvara, Poştarul meu), a continuat să scrie adânc-zguduitoarele elegii din cari dăruise numai o mică parte suplimentelor literare ale „Scenei".

Dânsul a fost într'o privinţă un înoitor ale genului acestuia. Intr'un limbaj familiar, aci invadat de „modernisme", aci de termeni din psaltire, ori din versetele profeţilor, a descris catastrofe sufleteşti; a zugrăvit caznele unui trup pe care-l pândea pământul şi aceasta în versuri cari utilizau adese şi vocabularul marilor umorişti şi cari n'avem rigiditatea şi solemnitatea stihurilor elegiace tradiţionale. Iată sanatoriul, unde poetul se pomeneşte cu un cântec „ca gura care ceartă şi sărută, învinueşte numai ca să ierte":

Sărmană tinereţea mea culcată
într'un chaise-longue *uitat prin munţii reci*
c'o lume forfotind neturburată,
zâmbind la fel când vii şi-atunci când pleci

Nu-i nimenea să 'mi spună vorba-miere
pe care-o gură doar ţi-o poate spune,
nici mâna caldă a cărei mângâiere
e dragoste şi este rugăciune.

M'am cheltuit cu-atâta nepăsare!
M'am risipit ca trandafirii 'n vânt.

Cântecul lebedei

Era într'o generoasă zi de primăvară târzie.

Mugurii îşi cântau etern aceeaş poemă; din balcoane înflorite atârnau buchetele capetelor proaspete şi flaşnetele ţipau romanţe triste prin colţuri murdare de uliţă.

L'am întâlnit pe Nemţeanu, tânăr, palid, cu ochii scăpărători de vreri nelămurite. Se plimba pe aleea pustie din grădina sanatoriului.

Era un Nemţeanu schimbat. Poetizat fiziceşte—dungi adânci brăzdau obrazii livizi—şi crescut în expansiuni.

In capul lui agitat, ţeluri variate şi-au găsit—în ziua primăvăratecă—adăposturi. Mi-a vorbit, entuziast şi înaripat ca un adolescent în pragul unor fericiri visate.

— Uite-te, lucrez la o traducere din Haine! O termin în două săptămâni. O să-mi revăd manuscrisele vechi şi-apoi, liber, îţi stau la dispoziţie!

Ii propusesem să colaboreze la o revistă literară.

Dar gestul grăbit, graiul hotărât, privirea cu scântei de jar,—toată fiinţa lui turmentată de gândire m'au mişcat. Căci în amurgul care vopsea întinderile, atunci, în preajma lui Nemţeanu, auziam de undeva, departe, cântecul de lebădă..... Nemţeanu a început să moară, de pe atunci.

Trei zile mai târziu, fete subţiri, în mâini cu flori şi în ochi cu lacrimi, aşteptau în curtea sanatoriului dricul....

Ce a fost Nemţeanu va arăta alţii.

Care este aportul său la scrisul românesc se va stabili mai târziu de către autenticii critici: vremile de mâine.

Noi vedem, însă, în viaţa fizică a poetului mort, pentrucă nu ştia specula tâmpenia mediului de burghezi senili sau stupizi indiferent de vârstă,—un adevărat calvar, urcat, cu trudă, zi cu zi, ceas cu ceas.

Nemţeanu n'a ştiut să cumuleze poezia cu meseria de miloğit sentimental şi provocator de dulce compătimire burtăverzească.

A rămas cântăreţ, inofensiv, al căminului, al pasărilor şi al postasului sfătos, într'o vreme în care băncile, prăvăliile cu brânză şi depozitele de vin sporeau vertiginos, svârlind la suprafaţă profitori şi graşi şi răi.

Nemţeanu a trebuit să moară, în epoca unor metamorfozaţi de circumstanţă în factori sociali nu mai era loc pentru dânsul.

...Şi aşa s'a sfârşit cântecul de lebădă, într'o seară covârşită de miresme,—pe când viaţa striga prin arbori, prin surâsuri de femei frumoase, prin toate suferinţele şi pin toate freneziile mulţimei înviate.

I. PELTZ

De-ar şti iubitele de-odinioare
Cât de bolnav şi cât de singur sânt!

De voi muri, o Soră ca de ceară
va sta la patul meu, şoptind un psalm
şi poate că pe fruntea funerară
va pune-un sărutat pios şi calm.

N'o să se-arunce nime 'n disperare,
pe trupul care cald nu va mai fi,
strivind cu sărutări buzele-amare
care mai simt, dar nu mai pot vorbi.

Şi chipu'n suflet nimeni n'o să-mi strângă
mormântul viu al celui ce fusei,
iar amintirea mea o să se strângă —
pribeag necunoscut găsit pe chei...

...Şi 'nduioşat de biata mea ţărână,
îmi plâng de milă singur, neştiut
ca un copil, îmi mângâi slaba mână,
şi-o duc şoptind la gură, şi-o sărut.

Dar unde a atins desăvârşirea, undt dispare şi picul de retorică — ce se găseşte în toate elegiile române de la *O fată tânără pe patul morţii* şi de care n'a fost scutită nici prodigioasa *O, mamă, dulce mamă* — e în „Cuore", tipărită în numărul de la 13 Februarie 1919 al *„Rampei"*:

Mi-am amintit în ziua asta rea
când cerul jilav plouă cu omăt,
de vremile când mama ne-atârna
Punguţele cu camforă de gât,

şi de bătrânul doctor, spân şi 'nant
ce, plin de zâmbet, limba ne-apăsa
cu coada linguriţii, şi, savant,
cerea să spunem „a"!

Mi-am amintit de „Fräulein" când plângeam
să nu'mi dea doctorii: „Ich will nicht krank!"
de banii ce sub pernă-i adunam:
de fiecare lingură, un franc...

Mi-am amintit în ziua asta rea,
când pare că tuşesc şi corbii 'n pom
de vremea când, din bulgării de nea
visam să pot, din nou, să fac un om...

Mi-am amintit de jeţul legănat
în care stam la soare, printre flori
convalescent duios şi alintat,
din zi în zi cu-obrajii mai bujori...

In ceasu-acesta greu, îmi amintii,
culcat în patul rece de spital,
de toate câte-au fost şi n'or mai fi,
şi, cald, simţii în piept crescând un val

Şi, neputând în piept să-l mai încap,
să spargă l-am lăsat nestăvilit,
şi pătura mi-am tras-o peste cap,
şi-am plâns cum plânge-un om nefericit.

A mai semnat şi cu pseudonimele: Luca Zimbru şi B. Askenazy; a tălmăcit şi din italieneşte (Petrarca). Din Heine, pe lângă *lied-uri* a tradus „Melodiile ebraice"; din Lessing — afară de fabule versificate, de epigrame şi de erotice — a încercat să redea în româneşte drama „Nathan der Weise" (Natan înţeleptul) din care — în *„Floare-albastră"* dela Iaşi — a publicat câteva viguroase pasagii.

BARBU LAZAREANU

RADEȘ

de D. N TEODORESCU

XVI.

Din seara aceea sunt legat la cap.

Astăzi am fost la spital pentru schimbarea bandajului.

Cât de albe sunt interioarele spitalelor! Parcă sunt pline de lumină, — parcă sunt pline de sărbătoare!... Acolo veșnic se sărbătorește suferința...

Numai o zi am stat într'un salon mic, pe patul acela de fier vopsit cu alb, care purta numărul douăzecișidoi.

In după amiaza zilei de atunci a venit Domnul Tudor să mă vadă. Privirea ochilor lui mici și buni cădea pe fața mea palidă, mai palidă ca totdeauna din cauza sângelui pierdut.

Nu știam cum să-i alung privirea depe fața mea, nu știam cum să-l fac să vorbească ceva, orișice, numai să vorbească, — să se sfarme tăcerea aceea din salon, pe care numai câte un gemăt din vecini o întrerupea când și când.

— Ce face domnișoara Lulu?

— Se roagă lui Dumnezeu să-ți dea sănătate.

— Și Dumnezeu?

— Ascultă rugăciunea lui Lulu.

— Desigur, astăzi ai băut în sănătatea mea....

Și mi-am întins mâinile peste față să nu-mi descopere în colțurile gurii un zâmbet ciudat în care era și compătimire și ironie, — și pentruca întinsul mâinilor să nu-i pară fără rost, am tras repede saltarul mesuții dela pat, am luat gloanțele și am început să le ciocnesc unul de altul în palmele închise.

— Ce ai acolo?

— Gloanțe....

— Ei, gloanțe!...

— Da, gloanțe... Privește...

Și am deschis palmele:

— Cinci gloanțe... Unul,... doua,... trei,... patru,.. cinci,

XVII.

Insera...

Așteptam tramvaiul care să mă ducă la Radu, când am simțit o bătae ușoară pe umeri. M'am întors. Aveam înaintea mea un ofițer tânăr, cu două trese și un vultur de metal pe tunică.

Desigur, pe fața mea se zugrăvise mirarea, că ofițerul îmi zâmbi:

— Nu mă mai cunoști?

— Nu.

— Sunt câțiva ani...

— Nu-mi amintesc.

— Vittorio Madotto.

Și am pornit împreună, pe jos, vorbind despre drumul ce l-am făcut cu trenul la Constanța, într'o noapte de început de Iunie, când spre ziuă, dincolo de Dunăre, priviam pe fereastra vagonului crâmpee de câmpii inundate de sânge parcă, pentrucă florile de mac au coloarea sângelui.

— Cum tremurai și mă strângeai de braț când valurile ne clătinau tot mai tare cu cât înaintam spre larg!...

— Câte au trecut de atunci!...

Apoi după o tăcere scurtă:

— Erai cu un prieten...

— Da... RRadu Grui.

— Unde-i?

— Aici, în București. Prietenia noastra este neclintită.

— Intr'o zi vreau să vă sbor pe amândoi.

L-am privit în ochi. Era el. Aceeaș ochi scăpărători pe cari îi știam.

— Dar mama ta ce spune acum când sbori, ea care atunci ți-a spus să nu te duci pe mare?

— Mama nu-mi mai spune nimic.

— Da?

— Nu mai am mamă.

XVIII.

Acum a plecat Radu dela mine.

Când a venit îmi curățam paleta. S'au uscat colorile pe ea de când nu am mai pictat.

Mâine voiam să încep o compoziție: noaptea mare.

Bietul Radu!... L-am întâlnit cu câteva ore înainte de a mă împușca. Aveam în buzunar revolverul și scrisoarea pentru Nina. Mă duceam la poștă. Am schimbat numai câteva cuvinte cu el:

— Incotro?

— Acasă... Hai la noi.

— Astăzi nu.

— Ce ai?... Pari obosit!...

— N'am dormit toată noaptea...

Și când i-am strâns mâna m'am gândit că și el este un nefericit. Elvira nu-i femeea de care trebuia să-și lege viața. M'am gândit atunci că poate și el, cine știe, va sfârși tot ca mine.

Bietul Radu!... El m'a adus cu trăsura dela spital. In drum până acasă, îmi spunea să uit pe Nina, că-i o femee pe care nu trebuia s'o cunosc, — că ea îmi pricinuise tot sdruncinul meu din urmă.

Astăzi de câte ori i-am pomenit de Nina a schimbat vorba.

— Du-te la Sinaia.

— Acum, în August?

— Trebue să te duci!

— Trebue?

— Ai nevoie de aer, de liniște

— Mă găsești slăbit mult?

— Cum n'ai fost niciodată...

Când a plecat, Radu m'a întrebat dacă mama știe despre cele cinci gloanțe. Nu... Ea nu știe nimic după cum Radu nu știe nimic despre soba plină de cărbuni aprinși.

Mâine nu mai pictez.

Mâine plec.

XIX.

Prahova cobora din munții în care eu mă urcam. Când pe o parte a trenului, când pe cealaltă, se rostogolia limpede și rece, pe drumul ei de piatră.

In compartiment era o femee care după față și îmbrăcăminte părea o femee necăjită, cu un copil în brațe și altul mai mărișor alături, ridicat pe bancă, privind afară.

La ferestrele vagoanelor trebuie să fie totdeauna copii.

Când trenul a făcut cotitură, pentrucă nicăiri nu cotește trenul mai mult ca atunci când trece prin munți, copilul dela fereastră a văzut mașina și s'a întors·

— Mamă...

— Taci.

— Mamă... Mamă

— Ce vrei?

— Mamă... Nu-i așa că mașina la tren este ca și calul la trăsură?

— Da

— Săraca!...

Și iar a privit pe fereastră, poate apa Prahovei, poate podurile peste apă,... poate florile de cicoare depe marginea drumului de fer...

Când trenul a intrat într'un tunel au început să plângă amândoi copiii, tare, mai tare, tot mai tare, speriați de întuneric și fiecare speriat de țipetele celuilalt.

Când trenul a eșit din tunel, copiii priviră în ochii femeii necăjite care le era mamă, apoi au privit unul la altul și i-a găsit râsul pe amândoi, un râs copilăresc, sănătos, cu lacrimi, — alte lacrimi, nu lacrimile de mai înainte, lacrimi de bucurie.

Prahova cobora când pe o parte a trenului, când pe cealaltă, năvalnică, sgomotoasă. Și trenul urca anevoie printre munții în cari se înfipseseră brazi drepți, neclintiți, severi.

Am lăsat în vagon femeia aceia necăjită cu cei doui copii ai ei.

Sinaia...

XX.

Totdeauna schimbarea de aer îmi da dureri de cap destul de tari, nu însă atât de tari ca acele căpătate dela cărbunii aprinși.

Am stat toată ziua culcat, cu fața în sus, cu ochii închiși, nemișcat, — pentrucă durerilor de cap le convine poziția asta.

In parc am auzit de trei ori cântând din nai, așa cum cântă în fiecare zi omul acela negricios, ras, cu părul cărunt, slab, îmbrăcat cu o haină neagră lungă.

Știam că aleele sunt pline de copii colorați și băncile sunt pline de bătrâne decolorate...

Știam că apa care țâșnește din mijlocul basinului din parc, tot în basin cade...

Știam că se însera...

Știam...

Știam mai ales că mă durea capul...

Pe fereastra deschisă a năvălit înăuntru noaptea rece. Am simțit-o mângâindu-mi fruntea și am deschis ochii.

Târziu, s'a făcut atâta liniște afară, că nici pașii nopții nu-i auziam pe prundiș.

Mi-am clătinat capul. Noaptea mă vindecase.

Am coborît în parc.

Lună...

Cer înstelat...

Miros de brad...

Liniște...

Un om se uitase pe o bancă. Lumina lunii îi cădea pe fața cu aspect de craniu, în care ochii aveau mărimea orbitelor.

M'am oprit în fața lui.

Cu o ciudată mișcare de mână îmi făcu semn să trec înainte.

Am stat pe loc.

El a repetat mișcarea aceea ciudată cu amândouă mâinile.

Nu m'am clintit.

Deodată ochii lui mi s'au părut mai mari ca orbitele:

— Lasă-mă în pace!...

— Nu-ți fac nimic.

— Na!... Iar am pierdut!...

— Ce?

— Numărul.

— Care număr?

— Numărul stelelor.

XXI

Astăzi dimineață, înainte de a mă scula, stăteam orizontal pe pat, gândindu-mă...

Desigur, în casele părintești din Moldova, mama trece dintr'o cameră în alta, încet, ca o fantomă, să nu tulbure liniștea aciuată în casele acelea vechi, — se oprește la o fereastră și stă nemișcată, ore întregi, privind în lungul străzii, așteptându-mă. Și nu mă vede venind, să iasă în sală, să mă îmbrățișeze la intrare, să mă roage să rămân acolo, să nu mai plec. Nici ea și nici eu nu am mai fi singuri. Dar deși departe, trăim amândoi cu aceeași amintire: — Nina...

Cealaltă Nina este la Constanța. Desigur, marea îi suflă în păr, și-i suflă în ochi, și-i suflă în gură. Ea poate își ține părul cu mânile și își ține ochii închiși, și își ține gura deschisă. Și poate sărută, sărută mereu, sărută sbuciumul mării și nu știe că sărută și sbuciumul sufletului meu.

Pe mare a mai plouat oare cu piatră? Și Nina după aceea a eșit pe dig să vadă pescăruși morți, aruncați de valuri? Dacă i-a fost dat să vadă desigur că a râs. Ea nu știe decât să râdă și să îmbrățișeze pătimaș...

Ce pătimaș m'a sărutat Elvira!.. Bietul Radu!.. Cum visam noi fericirea la internatul din Iași, când în colțul acela de pătrat, când pe coridoare în zilele înghețate, când de sus dela o fereastră prin care se vedeà neastâmpărul trenurilor din gară, — și mai ales în meditațiile anului din urmă de acolo!... Bietul Radu, la București, după câțiva ani de atunci, m'a adus într'o trăsură dela spital acasă!...

Acasă... Domnișoara Lulu stă singură și așteaptă pe Domnul Tudor să se întoarcă din oraș. Poate a mai căzut așa cum a căzut odată în sală.

Și dacă o fi căzut, cine oare i-a ajutat să se ridice?...

XXII

In fața mea răsăriseră dintre brazi turnurile Castelului Peleș. Jos, pe partea dreaptă, apele Peleșului se izbiau de stânci, vijelios.

Ocoliam Mânăstirea și totuși m'am întâlnit cu un călugăr. Deși călugării trăesc în singurătatea mânăstirilor, sunt totdeauna vorbăreți.

M'a întors din mers, m'a plimbat prin curtea în care stă mândră mânăstirea nouă, cu aur pe cupole, — m'a plimbat prin curtea în care stă sfioasă vechea mânăstire, — m'a coborât în paraclisul mic și întunecos, cu sfinții adevărate caricaturi, cu altarul atât de mic, că desigur când intrà preotul acolo, Dumnezeu trebuià să plece, — și m'a suit apoi în chilia lui, țăcănindu-și piciorul de lemn pe prundiș, pe treptele de piatră, pe scânduri.

Pornise din Moldova, de unde am pornit și eu, a copilărit în Iașul copilăriei mele, și tot ca mine a privit dincolo de marginea orașului, din vârful turnului dela Golia.

Când i-am spus, figura lui luminoasă s'a luminat mai mult:

— Par'că văd pe cineva de acasă!...

Apoi l-am auzit:

— Mă vezi îmbătrânit... mă vezi pocit...

Și își ridică piciorul de lemn lăsându-l să cadă cu zgomot pe scândurile roase de jos:

— Mă vezi îmbătrânit... Numărul anilor mei nu ți-l pot spune pentrucă nu-l mai știu...

Sufletul meu însă are douăzeci de ani...

Tăcu o clipă și se uită la mine:

— Lunile de vară simt că trăesc... Văd pline de viață împrejurările Mânăstirii... Vine lumea să se roage aici, la Mânăstire, în munți, între brazi...

— Dar numai bătrânii care își simt sfârșitul vin la Mânăstire să se apropie de Dumnezeu. Tinerii nu vin să se roage...

— Așa este... Ai dreptate... Fetele ce vor fi cerând dela Dumnezeu?...

XXIII

A plouat toată noaptea și toată ziua de eri.

Ah, ploile la Sinaia!...

Incă o zi dacă mai ploua, și desigur în prima noapte senină aș fi coborât în parc să număr stelele.

Aseară, pentrucă erà prea rece, am închis fereastra, apoi am stins lumina și m'am culcat mult ai curând ca de obicei.

Nu puteam să adorm pentrucă lumea care trebuià să fie în parc, erà în hotel, alergând pe sală, strigând.

Am ațipit târziu, când s'a mai rărit ploaea de afară și forfoteala dinăuntru.

O bătae în ușa mea m'a făcut să tresar.

M'am gândit că nu puteà fi decât o greșeală. Cine să vină la mine pe o așa vreme și la ora aceea?

M'am întors cu fața la perete.

Incă o bătae în ușă, și alta, stăruitor par'că

M'am ridicat:

— Cine-i?

— O domnișoară.

— Ați greșit numărul.

— N'am greșit.

M'am coborât din pat și pentrucă eram în cămașă, am deschis ușa numai cât putiam privi în sală. O femee tânără, cu îmbrăcămintea udă de ploae, îmi zâmbi:

— Nu-ți face plăcere?

Și mi-a fost milă, — nu știu, milă de ea sau milă de mine:

— Intră!...

Am aprins lumina.

Ea și-a scos pălăria, a scuturat-o de apă și din mijlocul camerei a aruncat-o pe un scaun lângă fereastră. Apoi cu mișcări nervoase încercà să-și scoată rochia subțire, udă, lipită de corp. Nu puteà...

Și am ajutat-o să se desbrace.

Primăvară

Azi soarele-a 'nceput să curgă limpede, strălucitor,
Așa cum curge'n munte un isvor
Eu am ieșit afară sufletul să-mi spăl
Căci de multă vreme mi-l pătase
Cu tristețea ei cernită ca un văl
Iarna ce se-așterne peste câmp și peste case.
In apa limpede a soarelui m'am îmbăiat
Ca într'un râu, în timpul verii, un băiat
Acum avânturi noui mă frământară:
E Primăvară ! Primăvară !
Așa cum mugurii sparg coaja ce i-a 'mbrobodit
O iarnă 'ntreagă, spre-a 'nverzi din nou,
Și puii sparg cu ciocul mic și ascuțit
De 'ntâia oară coaja lor de ou.
Și astfel cu puf moale, de aur curat
Par sori micuți ce umblă ne'ncetat
Cu delicatele lor piciorușe
Sub razele-picioare
Ale celuilalt soare, vesele și jucăușe..
Eșiți prieteni toți afară'n soare:
In fiecare azi o iarnă moare...
Veniți : e vremea să vă lepădați de zile rele
Căci azi și șerpii toți se leapădă de piele....
Veniți să vă 'mbăiați cu toții în a soarelui văpae,
In cea mai caldă, ceamai bună bae,
Căci soarele va călări pe boltă repede
Dând roibului său pinteni.
E timpul când vor de trecut toți să se lepede:
Veniți, să vă simțiți mai veseli și mai sprinteni....

IOAN CIORĂNESCU

Cântec fără gând

Au înverzit pădurile de sălcii;
Azurul primăverii larg deschis
Aruncă lumii jerbe de lumină
Și borangicuri străvezii de vis.

Vin să sorbim adânc între pleoape
Intinerirea Dunării bătrâne;
Ca ea, uitate, — a sufletului ape
Retresălta-vor, poate, către mâne.

Pe frunte vom resfrânge 'nseninarea
Nemărginitei bolte ideale;
In trupuri ne va tresări vibrarea,
Ce isbucnește 'n albele petale,

Pe crengi, ce 'naltă 'n soare, aiurite
Povara lor de floare și de vis....
Ce demon răscoli pe nesimțite
Isvorul vieții — și în ce abis?

...Vin să cântăm fără de nici un gând;
Vin să cântăm cum pasările cântă —
De prea mult cer, de prea mult dor, atuncea când,
In ele primăvara se frământă —;

Vin să cântăm.....
Tristețea omenească
Lăsa-o-vom bătrânului pământ;
Sub frunte o 'nțelegere zeiască
Mi se răstălmăcește, azi, în cânt —,

Si cântecul își pierde, lin, lumescul
Avânt, ce l'a 'nălțat nelămurit —
Si 'mbrățișând seninul larg, cerescul,
Iși caută isvoru 'n infinit.

MIRCEA GHEORGHIU

Clasicismul latin față de vremea nouă

Poezia lui Carducci

(Linia clasică în poezia italiană modernă)

de N. I. HERESCU

Voind să sintetizez tot ce trebue spus despre poezia lui Carducci, voiu cita o pagină tot din **B. Croce,** despre care a fost vorba la începutul acestui studiu: ea este extrasă din studiul critic închinat de Croce lui Carducci.1)

Scrie B. Croce:

„Carducci a fost antiromantic, pentrucă romantismul a însemnat pentru el domnia nervilor asupra mușchilor, feminitatea care se substitue virilităței, jelania care ia locul hotărârei, și „fantasticheria" vagă, care a pierdut gustul muncei. A fost antiromantic, pentru că în romantism a bănuit misticismul, etc..." (pag. 50)

Și mai departe, caracterizând poezia lui Carducci:

„De unde ia omul conștiința imediată a misiunei sale, dacă nu **la țară, în viața rustică, în munca agricolă,** în acea formă de muncă care cea dintâi readuce forța în neamul omenesc și rămâne tipul oricărei activități necesare și fecunde? Și Carducci simți învățătura care ne vine din țarini; privi pe agricultori, muncile câmpului, și fânul și **boul blând** cu un sentiment religios, numind aceste imagini „viziunile sfinte ale naturii". **Câmpul n'a fost pentru el locul de odihnă al orășanului desgustat și neurastenic sau subiect de noui și rafinate voluptăți ori obiect de curiositate și de diletantism. A fost buna mamă la al cărei sân și copilul bătrân, și copilul cu păr cărunt, se poate încă refugia și-i poate încă cere un cuvânt de îmbărbătare și de înțelepciune, ca altădată, copil. A fost mama austeră care spune simplul sens al vieții cu o vorbă simplă: datoria."**

Și după cum Carducci iubi **„L'AGRICOLTORE CHE ESPRIME IL FONDAMENTALE GESTO UMANO"** tot așa „el iubi manifestarea rustică a bucuriei: vinul".

B. Croce, în rândurile ce urmează acestora, vrea par'că să scuze acest aspect al poeziei lui Carducci, exclamând: „Oh, non ne ebbe vergogna! Nu vă fie rușine de aceasta."

Și apoi, motivează:

„Ad altri la delicata e aristaratica ritrosia per la bevanda, che accomuna con l'uomo della plebe e della villa. Il vino scuote il torpore dai molli nervi, purga le nubi della mente afflitta, affoga il tedio accidioso: giova bere l'italo bacco, educato dal forte suolo antico; è dolce vuotare i calici, ascoltando lontane storie di atavi, mentre il sole tramonta."

Cred că aceste „scuze" **post-factum"** ale lui Croce nu erau necesare, cum nu erau necesare nici exemplele mitologice care urmează — și aceasta pentru a scuza un lucru care n'are noroc de iertăciune. Oricum, și aci **rudenia strânsă** cu bătrânul Horațiu este evidentă.

Caracterizarea pe care Croce o face poeziei lui Carducci în pagina suscitată este aceiași, pare-se, cu aceia pe care și-a făcut-o poetul însuș în **Congedo-ul** care, după obiceiul lui, închide volumul de versuri **„Rime Nuove",** și din care citez, ca încheiere câte-va fragmente:

Il poeta...
Non a pensa l'augel pia
Eguilia
Ride l'alba a la cellina,
E c'ol mantime ridesta
Fiamma e festa
E lavor ne la fucina;
. . . .
Ei l'aferra, e pai del maglio
C'ol traveglio
Ei lo doma su l'incude.
. . . .
Per se il pover manuale
Fa uno ntrale
D'oro e il lancia contro 'l sole.

N. I. HERESCU

1) *B. Croce. Gionic Carducei—studio critico*—(Bari, Laterza 1920).

Scrisoare

pentru Gina...

Dă-mi mâinile tale, dă-mi mâinile,
Să-mi razim fruntea 'nfierbântată
Ca de-o icoană bună și curată,
Să-mi reculeg gândurile 'mprăștiate,
Să sufer mai puțin, să uit de toate;
Dă-mi mâinile tale, dă-mi mâinile,
— Sublimă și duioasă carte, —
Cu file albe cunoscute 'n parte
In care-am scris de atât de multe ori
Cu lacrimi, zâmbete și flori
Și nimeni n'a știut....
Doar tu
Și eu...

Dă-mi mâinile tale, dă-mi mâinile,
— Poveste de durere și iubire —
Păianjenii gândurilor albe fire
Au țesut pe fundul vostru 'ntunecat,
Și n'a fost vis de-al meu pe care
Degetele voastre luminoase.
In clipe de uitare să nu-l fi depărtat...

Dă-mi mâinile tale, dă-mi mâinile,
Să-mi acopăr ochii cu ele,
Să trag peste gânduri pleoapele grele,
Și dacă plânsul meu va isbucni nestăvilit
Mâinile tale au să fie
O amforă cu apă vie
Din care am să sorb nepotolit

Iar tu, duioasă, bună-așa cum ești, —
Vei învăța să ierți și să iubești....

DEM. GÂLMAN

CARŢI ŞI REVISTE

G. G. ANTONESCU:
„DIN PROBLEMELE PEDAGOGIEI MODERNE"
Bucureşti, 1925, Ed. II.

Cartea a apărut, de curând, în a doua ediţie, revăzută şi adăugită. Prin urmare fapt îmbucurător este că lumea noastră intelectuală începe să-şi caute, în această epocă a reformelor, cât mai multe preocupări de pedagogie. Dacă suntem porniţi să cercetăm cauzele cărora se datoreşte succesul cărţii, trebuie să admitem mai întâi superioritatea materialului tratat, înalta lui valoare pedagogică şi culturală, precum şi autoritatea cercetătorului în materia pe care o stăpâneşte şi din care năzueşte să scoată anumite norme îndrumătoare către un ideal educativ mai apropiat de fiinţa noastră individuală sau naţională. Neavând cuvenita ocazie să cercetăm contribuţia pedagogică a d-lui profesor Antonescu încă dela prima ediţie, o facem astăzi.

Mai înainte de a intra în desbaterile problemelor de pedagogie modernă, autorul îşi deschide studiul cu o introducere: *Moda în pedagogie* în care se ridică cu energie în contra acestei maladii cronice a societăţii, care nesocoteşte ceeace a fost „gândit" şi „frământat" veacuri întregi şi arată o favoare excepţională la tot ceeace e „nou", prin urmare „modă" — simplă manifestare pseudo-estetică. Influenţa acestei „mode", mai accentuată şi mai periculoasă după războiu — şi motivele de ordin psihologic sunt cunoscute tuturora — pătrunde în toate manifestările vieţii culturale, în artă, în filozofie şi de aci în pedagogie. Oprindu-se la analiza acestui din urmă fenomen, autorul, după ce arată că „moda e, prin definiţie, variabilă, capricioasă, iraţională şi adeseori absurdă", stabileşte că legea progresului în ştiinţă cere *evoluţie* iar nu *revoluţie,* că principiile pedagogice ale şcoalei de azi nu pornesc numai dela Binet, Claparède sau Meumann, că sunt rezultatele unor serii de experienţe îndelungate, care încep încă dela Comenius şi trec mai departe prin Rousseau, Pestalozzi, Herbart sau Froebel, că, în sfârşit, tot ce se dă astăzi drept „nou", nu e, în genere, decât completarea lacunelor teoriilor clasice, adevărate puncte de reazim pentru întreaga pedagogie contimporană. Astfel e bine totdeauna ca aşa zisele idei noui să nu le adoptăm integral — mai ales în pedagogie — ci să le aprofundăm serios „punându-le în legătură cu tot ce le condiţionează în cultura trecutului şi a prezentului, precum şi în starea de fapt a timpului şi a locului în care voim să le aplicăm".

Lucrarea e concepută, după cum se vede, în mod istoric şi cuprinde trei părţi bine distincte: I. Din istoria pedagogiei; II. Problema de educaţie şi III. Probleme de învăţământ. In capitolul „Pedagogia trecutului faţă de pedagogia nouă" autorul cercetează, pe larg, problema expusă în introducerea cărţii pentru a constata necesitatea evoluţiei şi a cunoaşterii ei: „Cunoaşterea acestei evoluţii e necesară întregei noastre activităţi pedagogice — fie teoretică, fie practică, fie că e vorba de organizare scolară, de metode sau de idealuri, întrucât, pe deoparte ne ajută să evităm, datorită experienţei trecutului, o mulţime de căi greşite, în practică şi de principii eronate în teorie (dovedite ca atari altă dată); pe de altă parte ne descoperă drumuri bune şi ne sugerează idei noui". Şi pentru ca ilustrarea acestui adevăr să pară cât mai evidentă întreagă partea întâi a studiului constă din cercetarea principiilor fundamentale din pedagogia lui Rousseau, Kant, Schiller şi Goethe şi adaptarea acestor principii la pedagogia modernă. Dela principiul respectării individualităţii, al lui Rousseau, şi până la legea morală a lui Kant, dela ideea lui Schiller că educaţia estetică crează un mediu psichic prielnic pentru educaţia morală şi până la arătarea temeiurilor educaţiei etico-socială, propusă de Goethe — toate acestea sunt principii care au determinat sistemele pedagogiei actuale şi asupra cărora trebuie să ne oprim când dorim cunoaşterea aprofundată a întregului fundament pedagogic.

După războiu, şcoala pare a-şi fi deschis probleme noui. Autorul arată aci felul cum războiul a influenţat asupra şcoalei în timpul ostilităţilor — în direcţia educaţiei intelectuale şi morale — şi perspectivele care se deschid şcoalei acum, după încetarea ostilităţilor. Mai întâi se nasc două tendinţe, două curente: „curentul *utilitarist,* care cere o intensificare a studiului ştiinţelor pozitive aplicate la necesităţile vieţii practice şi curentul *umanitarist,* care consideră cultura sufletească a omului *ca om* (nu ca profesionist) mai presus de pregătirea lui la viaţa practică, cerinţele moralei mai presus de acelea ale intereselor egoiste, cultura clasică mai presun de ştiinţa aplicată".... Faţă de aceste două curente opuse unul altuia, cuvântul specialistului se ridică împăciuitor: „Vedem cum cele două curente opuse şi cari continuă încă a lupta unul în contra celuilalt, ar putea sfârşi prin a se completa reciproc, prin a se echilibra unul pe altul; elementul pozitivist-utilitar ar impune umanistului respectul realităţii şi al activităţii, alături de ideal şi contemplaţia pasivă; iar elementul umanist ar pune înaintea pozitivistului idealul binelui social, menit să-l călăuzească în activitatea sa practică".

In ceo de-a doua şi a treia parte a studiului sunt discutate o sumă de probleme de educaţie: educaţia cetăţenească, educaţia naţională, precum şi acea magistrală reliefare a importanţei pedagogice a individualităţii, a educaţiei caracterului în pedagogia contimpornă sau a educaţiei estetice: „Arta adevărată — deci atitudinea estetică corespunzătoare — ne dă *obiectiv mai puţin* — spune d. Antonescu — decât natura — deci decât atitudinea pur empirică: *subiectiv* însă ne dă mai mult, întrucât intervine fenomenul în simţire. Fără această proiectare a elementului subiectiv, personal — fie din partea artistului care creiază, fie din partea celui ce gustă opera de artă — atitudinea estetică e imposibilă, şi cu cât posibilitatea de manifestare a subiectului e mai redusă, cu atât atitudinea estetică e mai slabă"...

Lucrarea ia sfârşit cu cercetarea unor serii întregi de probleme de învăţământ, între care, pe lângă părerile bine susţinute în privinţa reformelor şcolare şi a unităţii organice a învăţământului, găsim subliniat înţelesul şi originea şcoalei active.

Scris vioiu şi expunând cu multă căldură şi claritate principiile amintite aci, studiul d-lui profesor Antonescu este, pentru intelectualul, profenionist sau nu, o carte de orientare sănătoasă în domeniul nesfârşitelor probleme ce stau la baza educaţiei neamului.

* * *

IOAN DAFIN: *„Pe vremea mea"* 1890—1915. Versuri, Iaşi, Viaţa Românească, 1925.

Este un volum de poezii care conţine inspiraţia de 25 de ani a poetului. Poezia lui rămâne însă o simplă manifestare a vremii: nici un pic de originalitate. Totul e ridicat pe fundamentul altora, Eminescu, Vlahuţă, etc... De aceea versurile încep în felul următor:

Pădurea e 'n splendoare
Şi doinele grăiesc,
Iar blândele izvoare
Şi ele încet doinesc...

şi se continuă cu tot ceeace putea să-i dea mai bun, în această direcţie, Eminescu. Astfel în „Noapte bună" suava armonie a poetului revine, prin imitaţie, d-lui Dafin:

Codrul doarme, luna doară
Stă de strajă, privind rece;
Ca pe apă unda clară
Vremea trece!
Vremea trece!..

şi mai departe:

Până 'n fundul de pădure
Doina frunzelor răsună;
Somnul vine să ne fure.
Noapte bună!..
Noapte bună!

In afară de cele vreo 75 de poezii proprii, volumul mai cuprinde numeroase tablouri din „Les Trophées" de José-Maria de Hérédia, care sunt mult departe de ceeace a realizat în traducerile sale regretatul Ion Pavelescu. Un singur exemplu, care ilustrează toate stângăciile:

Văcarul boii când la apă mână
Doinind din vremuri un viers bătrân, uitat,
Ce prin văzduh răsună îndepărtat,
Apare umbra-i neagră în lumină.

* * *

ALMANAHUL GRAFICEI ROMÂNE pe 1925. Editu-
Este al doilea almanah al revistei „Grafica Română"
ra „Grafica Română", Craiova.
Este al doilea almanach al revistei „Grafica Română"
care apare la Craiova sub conducerea d-lui *Virgil Molin,* licenţiat în artele grafice şi director technic al Tiparului „Scrisul Românesc". Arta noastră grafică, încă la debuturile ei şi lipsită aproape cu totul de o concepţie aparte, şi-a găsit în conducătorii societăţii „Scrisul Românesc" din Craiova oamenii înţelegători, care să-i ajute la ridicarea ei printre artele înalte. Dacă suflul estetic dintr'o operă literară facilitează înţelegerea frumuseţelor ei interne, forma, în cazul nostru tiparul, cu estetica lui, este celei dintâi un auxiliar preţios. Gândul acesta l'au cucerit intemeietorii şi susţinătorii „Scrisului Românesc".

Din contribuţia literară a almanachului menţionăm studiile şi articolele d-lor: *N. Iorga,* Tipărituri muntene, slavone şi româneşti, *Ion Dongorozi,* Frânturi de gând, *Em. Tătărăscu,* Istoricul tiparului, *V. Molin,* Diaconul Coresi, Stema tipografului, *I. Timuş,* Tiparul şi presa în Japonia, *Cezar Petrescu,* Ocrotirea cărţilor, precum şi interesantul studiu al d-lui profesor *C. D. Fortunescu,* intitulat: „Istoria tiparului în ţările româneşti"

* * *

SALONUL LITERAR (Maiu). Al treilea număr din revista poetului *Al. T. Stamatiad,* care apare la Arad, aduce colaborarea d-lui *Eugeniu Speranţia* (Sărutarea lui Antistene). *Ion Minulescu* (Equinox de toamnă), *A. Cotruş* (Din „Neguri albe" — Cum stau gândind; Viaţă, port feeric; Duminica; Doamne, sunt sătul de-a căuta; Copilăria); *E. Lovinescu* (Presa şi limba literară); *Al. T. Stamatiad* (Sonet) şi *V. Demetrius* din a cărui poezie *„Balmistul"* menţinem ultimele două strofe:

In graiul meu bogat de cugetare,
Neprevăzut, podoabe şi simţire,
Se învestmântă mii cu îngâmfare,
Călăuzesc bătrâna omenire.

Să vină dar odihna mai de grabă,
Ca să 'nceteze 'n sufletul meu cântv
Neascultat, rostit cu voce slabă,
Şi fie-mi rece şi tihnit pământul....

In rest: două traduceri în franţuzeşte (D. Anghel: Lettre —— A. Clarnet) şi (L'oubli de Stamatiad — Lés Bachelin). Cronica variată ne dă prilejul să amintim următoarele: „Interesul scriitorilor şi intelectualilor maghiari pentru viaţa şi opera lui *Andrei Ady,* mort în 1918, a crescut într'un adevărat cult. De curând a apărut la Budapesta, în editura Amicus o legendă *„Carte Ady"* (Ady Konyv) în care se publică interesante scrisori necunoscute de-ale marelui poet şi noui date şi studii despre tragica lui viaţă. La această carte colaborează cei mai de seamă scriitori maghiari. Despre Coşbuc, Vlăhuţă, Macedonski şi St. O. Iosif n'a apărut, după moartea lor, nici o carte care să-l oprească pe cititor. Parc'ar fi murit de mii de ani şi parcă n'ar fi scris în limba noastră".

* * *

MIORIŢA (Aprilie-Mai). Un articol al d-lui Pompiliu Constantinescu despre *Ion Creangă,* deschide numărul: „Creangă e cel mai caracteristic scriitor român şi cel mai mare povestitor al nostru. E mare — fiindcă e simplu şi totuş adânc. E unic şi reprezentativ scriitor naţional, fiindcă nici o influenţă străină nu i-a turburat apele visiunii creatoare. Opera lui primitivă şi sănătoasă rezumă nota originalităţii creatoare a poporului românesc; prin natura ei Creangă ar trebui să fie cel mai subiectiv scriitor. Vorbind despre el — povesteşte totuş mai mult despre alţii. Lirismul devine evocare epică"....

Se remarcă imediat „Primăvara" poetului *Gr. Veja* din care transcriem strofele ce urmează:

Şi-atât de albe crăngile se pleacă
De parcă înălbita iarnă grea
Şi-a rătăcit pe-aicea o aripă
Şi-aripa ei se scutură de nea.....

Când dorul prins în ploaia de lumi
Se leagănă pe-o creangă de cais,
Un val aprins se sbate cald în suflet
Să 'nmugurească floarea unui vis....

D. Gr. Veja e un talent în plină formaţie.

Schiţa „Romanul d-nei Mimi" a d-lui *George M. Vlădescu,* de-o fină şi pătrunzătoare analiză, împreună cu proza şi versurile d-lor *G. Pallady, Virgil N. Duiculescu, Const. Goran, I. Pajură, Ovidiu Maniţiu* şi *Radu Gyr,* complectează sumarul. Nu ne putem reţine de a nu cita din „Calul" d-lui *Radu Gyr* două terţine pline de pitoresc şi energie:

...Şi parcă aşteptam să sară sprinten
de undeva un Făt-Frumos din bazme,
să-i frângă 'n coaste, licăru-unui pinten,

— sau, un haiduc în coamă să îi razme
o mână dârză şi-aplecând oblâncul,
spre-un han cu plopi, să fulgere adâncul!

Şi cu toate acestea revista gălăţeană „Mioriţa" e una e una din bunele noantre reviste de literatură.

Cronica e cea mai bogată parte a revistei. Reţinem articolul „Revistele pentru copii" de Gr. Veja şi rubrica îmbelşugată: „Călătorind prin cronicele revistelor".

* * *

ORPHEUS (Martie—Aprilie) revistă pentru cultura clasică, începe gublicarea în hexametri dactilici (traducerea d-lui Murnu e în endecasilabul iambic) a rapsodiei I din Odisseia lui *Homer.* Se pare că traducătorul, d. *Cezar Papacostea,* a prins definitiv tâlcul hexametrului epic al Odiseei. Un exemplu:

Cântă-ne muză, pe mult iscusitul bărbat Odysseus,
Care amar rătăci după-a sfintei cetăţi prăbuşire.
Multe cetăţi cunoscu, şi sufletul multor popoare.
Inima-i fu bântuită de mari suferinţe, pe mare,
Vrând ca să scape.... şi el şi tovarăşii săi împreună.
Insă, oricât a dorit-o, el n'a fost în stare să-i scape.
Nişte copii! Au pierit de-ale lor fărdelegi şi păcate,
Căci au mâncat din cireada de boi a lui Helios însuşi.
Soarele atunci le luă, vai! ziua de 'ntoarcere-acasă.
Zână, copila lui Zeus, din astea mai spune-ne nouă.

* * *

GRAIUL NOSTRU (Mai). Recenzând, în cronica trecută, No. 1 al acestei publicaţiuni bârlădene şi arătând lipsa totală de gust literar a conducătorilor ei, cineva mi-a atras atenţia spunându-mi că revistele provinciale au un rost al lor şi ca atare nu trebuiesc judecate cu răutate. „Graiul nostru" se subintitulează mai întâi „revistă literară". Prin urmare nu este o revistă provincială, care să-şi merite numele (ştim doar în cazul acesta una singură şi excelentă, dealtfel, — „Archivele Olteniei"). De unde dar raţiunea că publicul din provincie e dator să citească numai literatură proastă? Literatura e una şi aceeaş, dacă e într'adevăr literatură, fie că apare la Podul Iloaei fie că se publică la T.-Severin.

In No. acesta (2) iarăşi aceeaş sub mediocră preocupare literară. Ne mirăm ce caută printre colaboratori d-nii: George M. Vlădescu sau Victor Ion Popa, pentru al căror scris am găsit numai cuvinte de laudă? (Desigur cuvântul „laudă" se rapoartă numai la ceeace sus menţionaţii au publicat anterior: contribuţia lor de astăzi se află la nivelul materialului din revistă. Şi faptul acesta îl motivez printr'un simţ de condescenţă; nu vor oamenii să-i supere cu material mai bun. An strica armonia revistei).

Ceeace publică mai răsărit numărul acesta, sunt versurile din Cântec"—postum, de *Al. Vlahuţă.* Atât.

* * *

CUVÂNTUL LIBER (23 Mai) *Paul Zarifopol:* Revolta contra istoriei, *V. Godeanu:* Asemănări şi actualităţi sociale.

* * *

RAMPA (25 Maiu) *I. Valjean,* Generaţia de sacrificiu, *D. Karnabatt,* Descentralizarea culturală.

* * *

FOAIA PENTRU POPOR (Mai,—Craiova) *Ion Dongorozi,* Frânturi de gând..., *Al. P. Telega,* Puhoiul.

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

Educaţia estetică

— Fragment —

Arta nu ne provoacă să realizăm ceva în afară, să luăm o atitudine practică, nu atrage asupra-şi poftele, voinţa, activitatea noastră, nici dorinţa de-a şti, de-a cercetă (ştiinţa); nu atinge cât de puţin soarta noastră personală în viaţa actuală, sau cea viitoare. Tot ce provoacă în mod imediat voinţa noastră morală, religioasă, sau în direcţia ştiinţei, nu are loc în atitudinea estetică. Cu cât ne adâncim mai mult în contemplaţia artistică, cu atât ne simţim mai liberi de apăsarea realităţei, de balastul vieţei de toate zilele. Când citim o scriere literară interesantă, sau auzim o muzică frumoasă, sau admirăm un tablou, ne ridicăm într'o altă lume, departe de grijile şi interesele vieţei practice. E o deosebire *calitativă* între sentimentele provocate de vieaţa practică şi cele provocate de artă: celor dintâi e inerentă *convingerea realităţei,* care însă e inaccesibilă atitudinei estetice. Dacă comparăm iubirea, mila, admiraţia, etc., îndreptate asupra aceleiaşi persoane, în acelaş mediu, odată însă în realitate, altă dată în artă, vedem că sentimentele acelea diferă într'un caz şi în celalt, tocmai pentrucă în al doilea caz lipseşte acea raportare la vieaţă reală. Prin faptul că sentimentele estetice sunt raportate la o lume *aparentă,* e înlăturat amestecul oricăror dorinţi, sau tendinţi practice (nu poate fi însă vorba de simple reproduceri de sentimente), deci nu e numai o diferenţă graduală, cantitativă, ci şi una calitativă evidentă. Dacă totuşi se manifestă atari tendinţi practice, atitudinea estetică e turburată, eventual chiar distrusă. Astfel, când ne îndreptăm voinţa asupra unei opere artistice, din interese practice: când dorim sau voim a posedă obiectul de artă însuşi, sau a ceeace el reprezintă, când o femeee cochetă se admiră în oglindă înainte de-a pleca la bal — gândindu-se la cuceririle ce va face.

Se pot manifesta chiar în atitudinea estetică — deci fără a o turbura — tendinţi voluntare, dorinţi, etc., acestea însă au drept obiect binele sau răul, fericirea sau nefericirea, soarta omului *în general, sau în cazuri tipice,* nu într'un anumit caz concret din lumea reală, nu în legătură cu eul practic. Nu realitatea suferinţelor lui Werther ne inspiră simpatie pentru el, ci faptul că în acest personaj găsim expuse elemente importante şi interesante pentru vieaţa şi soarta noastră omenească. Deosebirea dintre dorinţele, voliţiunile, etc., cu un caracter estetic şi cele raportate la lumea reală, e analoagă cu deosebirea ce facem în domeniul inteligenţei, între noţiuni şi percepţii.

In rezumat, caracterele speciale, de diferenţiare, ale atitudinei estetice faţă de cea morală, ştiinţifică, religioasă, sunt următoarele: *a)* atitudinea contemplativă, independentă de orice interese ale vieţei practice, având totuş un obiect important pentru om — spre deosebire de joc — şi care, fiind purificat de orice interese practice, ne apare într'un orizont mai larg. *b)* Armonia dintre idee şi sentiment; *c)* armonia dintre spirit şi simţuri. Lupta dintre aceste două elemente în domeniul moralei şi religiei e înlăturată aci: Datorită acelei unităţi perfecte între elementul spiritual (sentimentul) şi simţuri (intuiţia), simţurile se manifestă intensiv, fără a ne duce la animalitate, la brutalitate, iar spiritul e de asemeni bine reprezintat, fără a ne transforma într'o fiinţă unilaterală, pur raţională. *d)* Armonia dintre om şi lumea din afară. Lupta dintre om şi lumea înconujrătoare, când voim să stăpânim natura — în ştiinţă, să învingem răul în lume — în domeniul religiei şi moralei, dispare în atitudinea estetică, atunci când nu căutăm a cuceri nimic în lumea din afară, datorită reducerei sentimentului realităţei, liberărei spiritului de greutatea vieţei practice, — când, graţie fenomenului însimţirei, se manifestă acea tendinţă panpsihistă, care stabileşte deplină armonie între eul nostru non-eu.

Prin mijlocul acestei excursii în domeniul esteticei am stabilit trei puncte importante: *a)* Caracterul specific al atitudinei estetice, spre deosebire de cea morală, intelectuală, religioasă; *b)* Importanţa culturei estetice pentru educaţia sentimentelor — întrucât sentimentul predomină în atitudinea estetică, *c)* Atitudinea estetică provoacă — datorită însimţirei, — activitatea spontană a elevului, manifestarea forţelor productive ale sufletului.

In legătură cu aceste trei puncte — dar mai ales cu cel din urmă — trebue să menţionăm, că nu putem admite nici cererea unor pedagogi practiciani puţini la număr — de a înlocui cultura artistică prin *intuiţia empirică a naturei,* nici arta naturalistă, care cere ca opera de artă să fie o copie fidelă a naturei. Nici într'un caz, nici în celalt nu se ţine seamă de acel caracter specific al atitudinei estetice, în special de fenomenul însimţirei, necesar atât când creăm, cât şi când gustăm o operă de artă. Nu poate nimeni contesta că natura e izvor de inspiraţie pentru artist, că ea procură materialul necesar imaginaţiei. Nu numai pictorului şi sculptorului, ci şi muzicantului îi serveşte natura: foşnetul frunzelor, murmurul apelor, freamătul pădurei, cântecul pasărilor (un act din opera Freishütz de Weber, Simfonia pastorală de Beethoven, etc). Pe lângă această influenţă directă a naturei asupra muzicei, e şi cea indirectă a vieţei naturale şi omeneşti, ca provocând la artist diverse dispoziţii sufleteşti, pe cari le exprimă în muzică. Dar acest caz se exclude, întrucât intervin foarte multe elemente subiective, deci nu mai poate fi vorba de o reproducere fidelă a naturei. E o mare diferenţă între a considera natura ca izvor de inspiraţie şi a cere — cum fac naturaliştii — ca opera de artă să imite fidel natura: imaginaţia se serveşte de datele naturei, ca de un material de construcţie, dar felul cum construeşte, forma pe care o dă construcţiei, sunt elemente subiective.

Arta adevărată — deci atitudinea estetică corespunzătoare — ne dă *obiectiv* mai puţin decât natura — deci decât atitudinea pur empirică: *subiectiv* însă ne dă mai mult, întrucât intervine fenomenul însimţirei. Fără această proectare a elementului subiectiv, personal — fie din partea artistului care creiază, fie din partea celui ce gustă opera de artă — atitudinea estetică e imposibilă, şi cu cât posibilitatea de manifestare a subiectului e mai redusă, cu atât atitudinea estetică e mai slabă.

Putem compara din acest punct de vedere fotografia cu pictura, o figură de ceară din panorame cu o operă de sculptură, o piesă muzicală executată de pianul electric sau flaşnetă cu aceeaş piesă executată de un artist bun, o întâmplare expusă ca informaţie în gazetă, cu povestirea aceleiaşi întâmplări de către un bun nuvelist.

Fără a contesta foloasele indirecte aduse artei de către naturalism — perfecţionarea tehnicei, lupta contra convenţionalismului exagerat şi extravaganţelor de tot felul — nu putem trece cu vederea, că în loc de-a diferenţia, pune în legătură scopul ştiinţei (redarea exactă a adevărului obiectiv) cu al artei (în legătură cu entuziasmul pentru metoda ştiinţelor pozitive în cultura modernă), îi răpeşte deci acesteia caracterul ei specific. Mai ales din punct de vedere pedagogic, naturalismul reduce considerabil valoarea educativă a artei: însimţirea, deci manifestarea forţelor productive ale evului şi dă deci dreptate partizanilor intuiţiei pur empirice, cari tind a înlătura educaţia estetică.

Nu e bine să cădem nici în extremul celalt, idealismul exagerat, care cere dela artist reprezintarea frumuseţilor ideale, aşa cum nu le putem găsi în natură. In cazul acesta, vom avea produse artificiale, lipsite de viaţă; se reduce izvorul de inspiraţie, deci şi sfera de activitate a artistului, de unde rezultă monotonia, şi nu se poate explica atitudinea estetică evidentă în faţa produselor de artă, având ca izvor de inspiraţia natura.

Cerem deci arta adevărată, care respectând caracterul specific al atitudinei estetice, deci condiţiile necesare producerii acelei atitudini, pretinde artistului să redea natura aşa cum ea a impresionat individualitatea lui sufletească; să se adape dela izvorul naturei, pentru a o crea din nou cu propria lui personalitate.

Şi cum e explicabil de ce o mare diferenţă între atitudinea pur empirică şi cea estetică, în faţa naturei, între obiectul natural, ca atare, şi obiectul natural ca obiect estetic.

G. G. ANTONESCU
Profesor universitar.

Adeverul DIMINEAŢA
BONUL CĂRŢII

Mişcarea culturală

„Clujul", de V. LAZĂR. — "Oradia Mare", de N. FIRU. — „Năsăudul", de V. ŞOTROPA şi Dr. A. CIPLEA

Dacă s'ar face o statistică a românilor din Vechiul Regat cari cunosc, din vedere, din citite sau măcar din auzite, oraşele şi ţinuturile din provinciile alipite de Patria-mumă, ea n'ar putea fi decât descurajatoare. Şi vina de sigur nu este a lor, ci a Statului care, cel puţin până astăzi, n'a luat nici o iniţiativă cât de mică spre a ni le face cunoscute, fie prin publicaţii la îndemâna ori şi cui, fie prin înlesnirea putinţii pentru orişicine de a le vizita şi cunoaşte prin sine-însuş.

Abstracţie făcând de motivul naţional, care reclamă cu tot dinadinsul o cunoaştere mai deplină a provinciilor anexate, şi privind chestiunea chiar numai dintr'o lature obiectivă, trebue să recunoaştem că este păcat ca nişte ţinuturi şi oraşe aşa de frumoase, să ne rămâe cunoscute numai după nume.

In străinătate, în Elveţia, în Italia bunăoară, nu e colţişor de ţară care să nu fie pe deplin descris, în acele cărticele faimoase şi atât de răspândite, ca Baedecker, Joanne, etc. Cu o asemenea cărticică, chiar fără să te urneşti din loc, poţi face plimbări delicioase numai cu gândul, şi să afli lucruri deosebit de importante asupra calităţilor ce se perindează ca o panoramă dinaintea-ţi. Numai cei cari au străbătut pe îndelete încântătoarele ţinuturi şi oraşe ale Ardealului şi Bucovinei, ca mine şi soţia mea, îşi pot da seama de neasemuitele plăceri ce-ţi procură o asemenea cutreerare 1).

La noi, un început bun l'a făcut casa de editură „Cultura naţională", inaugurând biblioteca *„Oraşele noastre"*. In manifestul, care le servă de prefaţă unică, ni se spune: *„In România întregită este grabnică trebuinţă ca această scădere (adică necunoaşterea noastră reciprocă) să înceteze, acest gol să fie umplut, să ne cunoaştem ţara şi pe compatrioţi, cu starea, năzuinţele şi aşezămintele lor culturale, cu felul şi organizarea lor economică"*. Şi pentru atingerea acestui scop, a întreprins editura publicarea în cărticele a *oraşelor* ţării, *„oraşele fiind centrele vieţii şi activităţi culturale şi economice a ţinuturilor"*.

De sigur că începutul acesta e foarte lăudabil, dar nu e de ajuns. Odată cu fiecare oraş principal ar trebui descrise şi ţinuturile de prin prejur, la nevoe întreg districtul, aşa încât cititorul să capete o ideie deplină, nu numai de însemnătatea în toate privinţele a oraşelor, ci şi de însemnătatea, frumuseţile şi bogăţia ţinuturilor cari le înconjoară. Cum am zis mai sus, câte un Baedecker de fiecare ţinut, scris bine înţeles simplu, fără poezie şi fără fraze.

* * *

Din biblioteca proectată de „Cultura naţională" au apărut până acum *trei* monografii: a Clujului, a Oradiei-Mari şi a Năsăudului. Câteşi trele sunt întocmite după aceleaşi norme neclintite, ceeace le dă un caracter de uniformitate voită, de monotonie. Ordinea urmată e cam aceasta: *situaţia geografică, istoricul, starea actuală, locuitorii, religiile, cultura, comerţul şi industria, igiena.* Ar fi fost poate mai bine dacă se lăsa autorilor o oarecare libertate în felul de tratare, rămânând ca planul indicat să-l utilizeze, cum vor crede de cuviinţă. Am fi avut astfel lucrări originale mai variate şi independente una de alta, iar nu acelaş tip uniform ca acum. Dar acest cusur, de sigur, va deveni şi mai simţitor, cu cât se vor înmulţi şi monografiile respective.

De altă parte e regretabil că preţul acestor cărticele cari variază între 60—100 pagini, este de 30 şi 35 lei de exemplar, preţ relativ destul de ridicat pentru pungile modeste. Nu mă îndoesc că scopul editurii era de a le face accesibile şi păturilor de jos. In acest caz ar fi nevoe de o ediţie specială, ieftină, la îndemâna tuturor.

* * *

Prima monografie apărută în această colecţie este a *Clujului*, redactată de d. *Victor Lazăr*, profesor de şcoală normală. Din percurgerea diverselor capitole ale acestei mici lucrări aflăm multe lucruri interesante. Clujul, această frumoasă localitate climaterică de astăzi, cu clădiri impunătoare şi bulevarde europeneşti, n'ar fi decât cetatea Napoca din trecut, fosta capitală pentru câtva timp a Daciei Porolissense şi unul din castrele obişnuite în Transilvania, pe ruinile vechilor aşezăminte militare romane. Abia după năvălirile barbarilor ne apare sub numele de Clus. Până în veacul al 18-lea românii nu au fost admişi să se aşeze în acest oraş, „cu toate că ţinutul Clujului a fost în totdeauna aproape exclusiv românesc".

Prima biserică ortodoxă română, în Cluj, a fost zidită, după multe greutăţi, în 1795, iar cea dintâi şcoală românească s'a deschis în 1852 şi a rămas unica până în 1918.

Ca aşezăminte de cultură, e Universitatea, înfiinţată în 1872, cu numeroasele ei institute speciale şi clinici vestite; apoi anexa ei impunătoare, biblioteca, cea mai bogată şi mai bine organizată din tot sud-estul european, cu cele 352.149 de volume, dintre cari 25.000 în limba română. Să mai citez: muzeele de tot felul: zoologic, botanic, arheologic, de arte şi meserii, etc., o academie de comerţ, una de agricultură, un conservator, un teatru naţional monumental, în sfârşit o mulţime de şcoli secundare şi primare.

Clujul mai e şi un centru comercial şi industrial, care a luat un avânt foarte mare. Astăzi, populaţia acestui oraş se ridică la 110.000 locuitori, dintre cari 34.000 români.

E de notat că împrejurimile Clujului sunt locuite exclusiv da români. Din nenorocire situaţia lor lasă încă foarte mult de dorit: le lipseşte îndrumarea spre o gospodărie mai raţională. *„Aspectul acestor sate e trist, casele nu sunt frumoase, grădinile de multe ori lipsite de roada pomilor fructiferi"*. De altă parte *„portul e cât se poate de urât, atât la bărbaţi cât şi la femei, fiind o corcitură de port unguresc cu românesc"*, iar *„numărul analfabeţilor e mare, căci tendinţa era să fie menţinuţi românii pe o treaptă culturală cât mai inferioară"*.

* * *

A doua monografie e a *Oradiei-Mari*, redactată de d. *Nicolae Firu*, învăţător-director din acelaş oraş. Autorul se încearcă să dovedească, cu argumente solide, că românii au fost anteriori ungurilor în ţinutul Crişanei şi conchide de aci că, în Oradea-Mare, *„cu atât mai mult trebuie să fi locuit români, pentru a cărui apărare îi vedem luptându-se sub voievozii lor"*. Cât despre numele oraşului Oradea-Mare, părerile istoriografilor nu prea sunt de acord.

După alungarea Turcilor în 1692, începu o epocă de linişte şi de desvoltare pentru oraş. In 1834 el fu mistuit de un foc puternic, care nu cruţă decât biserica română ortodoxă din piaţa Unirii. Dar câte-va decenii au fost deajuns ca din micul şi murdarul orăşel să iasă ca prin minune oraşul modern „maiestos şi pompos" din zilele noastre, cu cei 68.080 locuitori ai săi, dintre cari 10.841 români. Vrednice de admiraţiune sunt clădirile monumentale, magazinele şi cafenelele luxoase, grădinile pitoreşti şi cazarmele înzestrate cu cele mai moderne instalaţiuni, cu birouri şi locuinţe pentru ofiţeri.

Cel mai frumos palat din oraş este al episcopiei româno-greco-catalice, iar prima biserică ortodoxă a fost ridicată, după multe greutăţi şi piedici, în 1792. Sub raportul cultural, putem cita un muzeu de antichităţi, un teatru, o academie de drept, una teologică şi şcoli secundare şi primare. Ca monumente, statuia reginei şi bustul regelui. *„Aceste două monumente,* închee autorul, *sunt singurele mărturii, cari ne arată că trăim în România-Mare"*. Dacă oraşul prezintă încă un aspect unguresc, în schimb comunele din judeţ sunt locuite în majoritate de români, cari sunt în număr de 300.301 dintr'un total de 427.890 de locuitori.

* * *

NĂSĂUDUL formează o a treia monografie, lucrată de *V. Şotropa* şi dr. *Al. Ciplea*. Acest oraş, aşezat în cea mai pitorească parte a ţinutului someşan, şi aşa de important ca vechiu locaş de cultură a Ardealului, este, cine ar crede-o? — locuit numai de 3.093 de suflete. Cel mai vechiu document, în care se face amintire de Năsăud, este din 1264, iar adevărata lui importanţă începe din 1762, când devine reşedinţa comandantului şi statului-major al *„regimentului II grăniceresc român"*. Cu timpul, orăşelul ajunge să fie „singurul focar cultural al românilor din nordul Ardealului"

Ceeace a contribuit mai ales la ridicarea Năsăudului au fost şcoalele sale, admirabil înzestrate din fondul grăniceresc, — un liceu de băieţi înfiinţat în 1863, o scoală secundară de fete încă din 1826, o şcoală normală din 1837, etc. — cari au dat oameni mari, ca poetul Coşbuc, mitropoliţii dr. Miron Cristea şi dr. Nicolae Bălan şi alţii. Comerţul şi industria de asemenea au luat un avânt dela o vreme încoace, care de sigur se va mări odată cu prelungirea liniei ferate şi unirea ei cu Bucovina şi Maramureşul. Atunci, „cu clima sa favorabilă, cu izvoarele sale minunate şi cu frumuseţile sale naturale. Năsăudul are să devie şi o mare staţiune climaterică".

Citirea acestor cărticele aşa de interesante este foarte instructivă şi în acelaş timp te face să cunoşti şi să doreşti a vizita încântătoarele oraşe ale Ardealului.

CONST. ŞAINEANU

1) Vezi *Impresii din călătorie* de d-na Stella Şerbănescu-Şăineanu în *„Adeverul" politic* din 26 Septemvrie, 4, 9 şi 16 Octomvrie 1924.

In unele ore...

Nirvana

Monotonia sapă cu răbdare
In inima tăcută şi trudită; —
In creer ea filtrează mulţumită
Un singur gând, o singură cântare: —

Acelaş ieri şi mâine ca şi-acum.
Ea rostul vieţii noastre nu ni-l spune..
Ne leagă strâns de vieţile străbune
Şi ne deprinde cu un singur drum,

Cu taina împietritelor priviri,
Cu gesturile grele de maşină,
Cu zile ce se trec ca năluciri...
— Şi veşnica „Acelaş", în surdină,

Ca o vioară sub arcuşul sorţii,
Revarsă cântu-i molcom, ne vrăjeşte
Ne leagănă în fascinarea Morţii —
Şi 'n ţara ei de ghiaţă ne răpeşte

Metempsihoză

In noaptea bolţii craniene
Tresar ecouri adormite
Din vremuri trudnice, 'mpletrite
In monumente indiene.

In pieptu-mi istovit de veghe
Căldura Gangelui se strânge,
Ţâşnind apoi — un râu de sânge —
Prin jungla Patimei pribege.

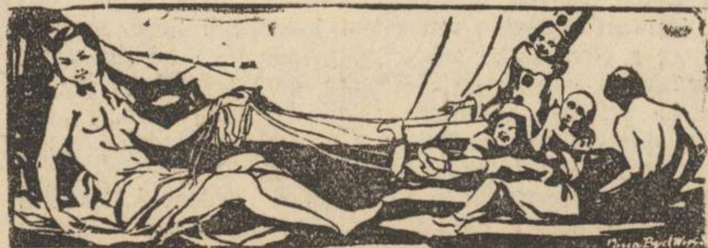
Ca într'o scoică svonul mării
Răsună 'n inima'mi — (sdrobită
Ca de o stâncă prăvăliă) —
Durerea grea a Incarnării...

...Şi simt că 'n juru-mi se întinde
O cosmică singurătate.
Desgrop atunci comori uitate
Şi, goale, fac să se perinde

Ale creaţiei mistere —
Pe când strămoşii mei, ca visuri
Ce se ivesc din vagi abisuri,
Din mine urcă —— şi 'n tăcere

Slăvesc o nouă înviere...

EUGEN RELGIS

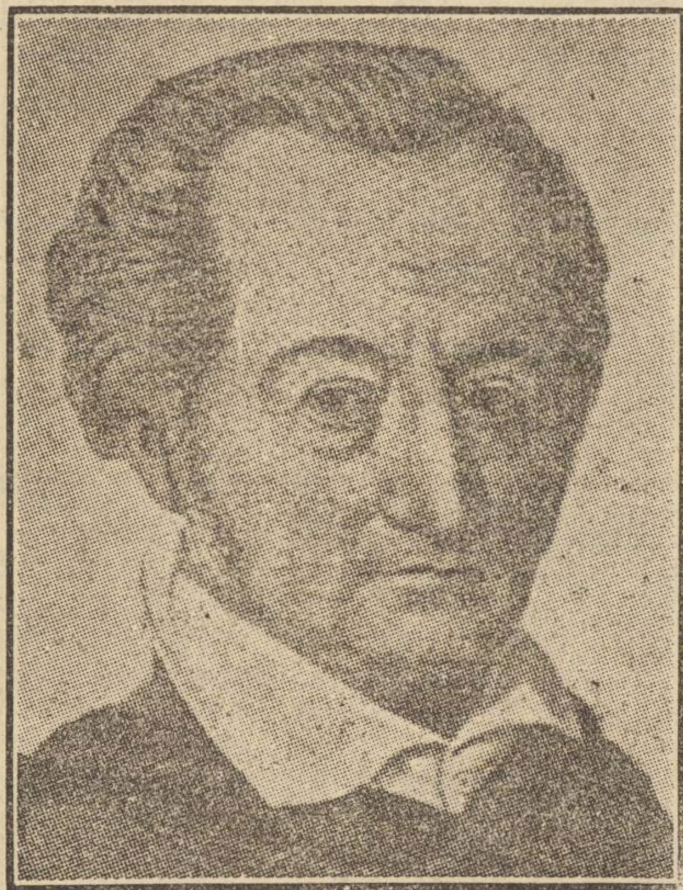
ÎNSEMNĂRI

Goethe şi muzica

In micul orăşel Berka, din Thuringia, trăia la începutul veacului trecut un umil organist, Schütz, căruia Goethe îi acordase o deosebită prietenie. In schimbul de scrisori dintre Goethe şi Zelter, acest Schütz joacă un rol foarte însemnat.

Un strănepot al acestui Schütz a găsit în nişte hârtii ale strămoşului său, câteva pagini extrem de interesante şi inedite, scrise de Goethe asupra muzicei. Documentele acestea au fost publicate într'unul din ultimele numere ale revistei mondiale „Revue Musicale" şi au stârnit mare senzaţie.

Din aceste documente, reese că Goethe preţuia în mod deosebit muzica, pe care o considera drept mama poeziei.

Goethe

Simţul muzical — spune marele poet german — este adânc înrădăcinat în sufletul omenesc, este, de sigur, cea mai primitivă manifestaţie a acestui suflet.

Armonia sunetelor a dus la armonia cuvintelor, deci poezia decurge din muzică. Muzica ne dă noui concepţii despre viaţă — adaugă Goethe, care, în acele scrieri, ajunge să spună că de misterul muzicei este legat marele mister al rostului omului în univers.

Tragedia greacă, pe care o admirăm şi astăzi, decurge din dramele muzicale, cu care vechii eleni obişnuiau să însoţească sacrificiile.

Muzica este cel mai puternic stimulent al misticismului, şi în misticism trebuie căutată obârşia tuturor forţelor noastre... Din această pricină, muzica este arta universală, dela care avem mereu de învăţat....

Fără îndoială, aceste cugetări intime ni-l înfăţişează pe autorul lui „Faust" într'o lumină, în care nu eram obişnuiţi să-l vedem.....

Misticismul muzical al lui Goethe este un nou şi important capitol ptntru istoriografii renaşterii literare germane.

Un nou roman de Marcel Prévost

Acum douăzeci de ani, Marcel Prévost şi Paul Bourget îşi împărţeau favoarea saloanelor pariziene. Dar revărsarea literaturii noi, preţioase, artificiile, celebralizate, plină de fantastic şi neprevăzut, a copleşit pe aceşti doi ex-maiştrii ai literilor pariziene, care nu izbutesc să vibreze la unison cu sufletele, dornice de senzaţii violente, ale nevropaţilor postbelici.

Paul Bourget a încercat să lupte, dar a fost învins. Marcel Prévost, pare însă să fi izbutit intre în pasul vremii. Ultimul său roman „Sa maîtresse et moi" a provocat interese, şi, putem spune, a plăcut chiar.

Marcel Prévost a abandonat maniera sa amabilă şi puţin vicioasă, un viciu dozat tocmai aşa, ca să turbure, dar să nu scandalizeze; a părăsit maniera, care făcuse dintr'însul scriitorul preferat al cucoanelor şi-a atacat cu îndrăzneală romanul psichologic.

„Sa maîtresse et moi" este un roman psichologic. Nu numai atât, este un roman bizar, în care crima şi amorul se îmbină, nu într'o dramă violentă, cu desnodământ brusc şi fatal, ci într'o lentă, lungă, admirabil studiată tragedie, care învăluie viaţa eroilor, şi-i împinge ca un implacabil destin spre ţinta, de care nu se pot feri, pe care nu o pot evita.

Pentru a ajunge la crearea acestei atmosfere, oarecum maladive, Marcel Prévost a fost nevoit să recurgă la resursele sufleteşti ale unei ursoaice....

Numai complicaţiile misticismului slav pot da naştere la acţiuni, care, deşi profund omeneşti, uluiesc şi te lasă, aşa cum te lasă noul roman al lui Marcel Prévost într'o vagă şi uşor înfiorătoare nelinişte.

Prin acest succes, Marcel Prévost îşi afirmă o maturitate artistică, la care nimeni nu se mai aştepta. Dacă a pierdut gâsculiţele de saloane, care se pamau după „Scrisori de femei" sau „Demi-vierges", Marcel Prévost a câştigat însă publicul de intelectuali, care înseamnă consacrarea adevărată.

Noui prozatori nordici

Nordicii — sau mai bine zis scandinavii — au pătruns în literatura mondială, prin câteva nume, universal cunoscute şi universal aplaudate: Ibsen, Strindberg, Brandes, Bjornstere Bjornson, Hamsun, Selma Lagerlöff.... In afară de ultimii trei, şi în special de Knut Hamson, scandinavi nu au prea strălucit prin romane....

Iată însă că acest gen, a început să fie foarte cultivat, acolo, în nord, şi că o pleiadă strălucită de romancieri şi-a făcut apariţia, pleiadă care va ajunge de sigur până la noi, prin mijlocirea aceloraşi traducători germani, care ne-au pus în contact şi cu marii predecesori.

Putem anunţa deocamdată doar câteva nume şi câteva titluri.

De pildă, Anker Larsen şi romanul său „Piatra filozofală". Cea mai mare casă de editură daneză a publicat de curând un concurs pentru cel mai bun roman religios. Premiul a fost cucerit de Larsen, care a devenit astfel, deodată, celebru.

Critica nu s'a arătat însă prea îngăduioare cu el, recunoscându-i arta superioară, cu care a desprins năzuinţele religioase din sufletul omenesc, îl numesc totuş epigon — epigon de marcă, ce e drept — faţă de Selma Lagerlöff şi Strindberg.

Romanul religios a început să fie cultivat în Suedia, din pricina comerţului religios care se observă în poporul suedez. Chiar şi artiştii şi intelectualii au căzut într'un misticism inexplicabil. Unul din cei mai mari lirici a tinerii generaţii suedeze Svex din Dunan, i s'a dedicat cu totul literaturii religioase iar o scriitoare de talent, ca Marika Sjemstedt, şi-a abandonat toate celelalte preocupări, pentru a scri o istorie a catolicismului în Suedia.

Totuşi, cel mai mare succes de librărie al anului trecut, a fost un roman profan Quartetul desfăcut", de Birger Sjöberg, care a descris cu multă vervă şi humor, viaţa din micile oraşe ale Suediei, în care oamenii se ocupă numai cu mâncarea, băutura şi muzica.

In sfârşit, cei doi mai de seamă prozatori scandinavi ai vremurilor noastre, Hjalmar Bergman şi Johann Bojer au dat fiecare câte un roman de mare valoare. Bergman a publicat „Doamna şef Ingeburg", iar Bojer „Corăbierii din Lofoten". Acest din urmă roman, tradus în nemţeşte şi englezeşte a obţinut un imens succes în Anglia şi America, mai ales.

Ladislas Reymont

O stupoare generală a cuprins lumea intelectuală, în special aceea, a ţărilor latine, când anul acesta premiul de literatură Nobel a fost acordat scriitorului polonez Ladislav Reymont, pentru romanul său „Ţăranii"...

In primul rând, nu se ştie cine e Raymont, deşi scrie din 1896 şi deşi romanul premiat a apărut în 1904. Nedumerirea aceasta se explică prin faptul că ţările latine se orientează asupra literaturilor orientale sau nordice, după traducerile franceze, ori, până anul acesta, o traducere franceză a „Ţăranilor" nu apăruse încă.

E drept că d. Frank-L. Scheel îl tradusese încă din 1915, şi semnalase importanţa lucrării în 1918, printr'un articol în „Revue de Paris", dar editorii au refuzat să imprime traducerea, până ce originalul nu căpătă înalta consacrare a Academiei suedeze.

Acum a apărut primul volum „Toamna", fiindcă romanul lui Reymont este împărţit în patru părţi, după anotimpuri şi după modul cum decurg lucrările agricole în Polonia.

Ladislav Reymont s'a născut în 1868, într'un sat din gubernia Piotrkow. Dorul de aventuri l'a făcut să-şi părăsească locul natal şi să colinde lumea, încercând tot soiul de meserii. A fost actor, şef de gară şi chiar călugăr... In 1896, la vârsta de 28 ani, a publicat prima lui lucrare, un roman de teatru, întitulat „Comediana", iar doi ani mai târziu „Pământul Făgăduinţei", roman, în care este descrisă viaţa intensă şi abrutizantă din uzinele marelui oraş industrial Lodz. In 1904, Reymont se întoarce la pământul, pe care-l părăsise în tinereţe, şi, în „Ţăranii" dă literaturii mondiale cea mai superbă palmă, pe care câmpul a inspirat-o vreodată.

Ladislav Reymont

Pentru francezi, obişnuiţi să nu aibe decât romane orăşeneşti, pentru scriitorii francezi, obişnuiţi să vază ţăranul numai pe fereastra expresurilor, sau de pe terasele castelelor, romanul lui Reymont este o lucrare surprinzătoare prin lirismul simplu şi curat, decurgând din realismul sincer şi cald, cu care viaţa satelor este descrisă.

Pentru noi însă, „Ţăranii" va constitui o surpriză mai mică, de vreme ce literatura noastră este inspirată într'o măsură atât de mare, de ţară şi de ţărani.

Clasicii noştri chiar pentru a nu pomeni chiar decât numele lui Slavici — s'au inspirat dela viaţa de ţară.

Reymont rămâne însă o glorie a naţiunei sale, şi una din cele mai preţioase podoabe ale literaturii universale.

Tot ce priveşte redacţia „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondenţă, cărţi şi reviste) se trimite pe adresa d-lui A. deHERZ.

Ziarul DIMINEAŢA
PUBLICA IN FIECARE JOI
Pagina Teatrului